

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

MONA ELTAHAWY

BAŞKALDIRAN
BEDEN

MONA ELTAHAWY

BAŞKALDIRAN BEDEN

Ortadoğu'da Kadın Hakları
ve Cinsel Devrim

İnceleme

@psilon

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

Mısır kökenli Amerikalı Mona Eltahawy, ödüllü bir feminist yazar ve yorumcudur. Mısır, İslam dünyası ve kadın hakları ile ilgili makaleleri ile fikri yazıları *The Washington Post* ve *The New York Times* dahil olmak üzere çeşitli yayın organlarında yer almıştır. Konuk yorumcu olarak MSNBC, BBC, CNN, PBS, El-Cezire ve NPR gibi birçok televizyon/radyoda yer almış, *International New York Times*'a katkıda bulunan bir köşe yazarıdır. Kahire ve New York City'de yaşamaktadır.

Başkaldıran Beden

Orijinal Adı: *Headscarves and Hymens: Why The Middle East Needs a Sexual Revolution*

Mona Eltahawy

Çeviri: Tuğçe Aysu Gümüş

Yayın Yönetmeni: Aslı Tunç

Editör: Öykü Özçinik

Düzeltili: Seda Sevinç

Kapak Tasarım: Dilara Kavaklıoğlu

Sayfa Tasarım: Berna Özbek Keleş

1. Baskı: Kasım 2020

ISBN: 978-605-173-814-7

HEADSCARVES AND HYMENS: *Why The Middle East Needs a Sexual Revolution* ©Mona Eltahawy, 2015 - Farrar, Straus and Giroux, LLC, New York.

Bu eserin Türkçe yayım hakkı AnatoliaLit Telif Hakları Ajansı aracılığıyla alınmıştır. Yayıncının yazılı izni olmadan çoğaltılamaz.

© Epsilon Yayınevi Ticaret ve Sanayi A.Ş. Tüm hakları saklıdır.

Baskı ve Cilt:

Dörtel Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.

Zafer Mah., 147. Sok., No: 9-13/A

Esenyurt/İstanbul

Tel: (212) 565 11 66

Sertifika No: 40970

Yayımlayan:

Epsilon Yayınevi Ticaret ve Sanayi A.Ş.

Osmanlı Sok., No: 18/4-5 Taksim/İstanbul

Tel: (212) 252 38 21 Faks: (212) 252 63 98

İnternet Adresi: www.epsilonyayinevi.com

E-posta: epsilon@epsilonyayinevi.com

Sertifika No: 49067

BAŞKALDIRAN BEDEN

MONA ELTAHAWY

Çeviri
Tuğçe Aysu Gümüş

 epsilon

**Ortadoğu ve Kuzey Afrika'nın kızlarına:
Utanmaz olun, isyan edin, itaat etmeyin ve özgür olmayı
hak ettiğinizi bilin.**

Gözlerinizle ressam gibi, kulaklarınızla müzisyen gibi, ayaklarınızla dansçı gibi yazın. Sizler, kalemi ve meşalesi olan sözünü sakınmayanlarsınız. Diliniz ateş almış gibi yazın. Kalemin sizi kendinizden sürmesine izin vermeyin. Mürekkebin kaleminizde pıhtılaşmasına izin vermeyin. Sansürün parıltıyı söndürmesine, ağzınıza tıkanan bezlerin sesinizi boğmasına izin vermeyin. Elinizdekini kâğıda dökün.

Kederimizin üstünde kahkahalarını bileyen zalimlerle barışmadık. Barışmadık.*

* Gloria Anzaldúa, *Speaking in Tongues: A Letter to Third World Women Writers* [Hayali Konuşmalar: Üçüncü Dünya'nın Kadın Yazarlarına Bir Mektup]

Önsöz

Tunus, zamanla “Arap Baharı” olarak adlandırılmaya başlanan protestoların ortaya çıkmasından ve uzun süredir yönetimde olan diktatörlerinin görevden alınmasından yedi sene sonra, yine ilham ve öfke yarattı. Nasıl mı? Pek çok kişinin diktatörleri devirmekten daha zor olduğunu düşündüğü şeyleri baş aşağı ederek: Evlilik ve miras ile ilgili şeriat kanunlarıyla tabuları.

Ağustos 2018’de Tunus Cumhurbaşkanı El-Beci Kaid es-Sibsi, İslam hukukunun sorgulanması anlamına gelecek her şeye karşı çıkan binlerce insana rağmen kadınlara erkeklerle eşit miras hakkı verilmesi teklifini sundu. (İslam hukuku erkeklere kadınların iki katı miras hakkı tanımaktadır.) Parlamentonun eşit miras hakkı yasa tasarısını kabul etmesi durumunda Tunus, kadınlara ve erkeklere eşit miras hakkı tanıyan ilk Müslüman ülke olacaktı. Öte yandan El-Beci Kaid es-Sibsi, 2017 yılında Tunuslu kadınların kendi dininden olmayan erkeklerle evlenmelerini engelleyen yasağı da kaldırmıştı. Çoğunluğun Müslüman olduğu ülkelerde, Müslüman erkekler Yahudi ya da Hristiyan kadınlarla evlene-

bilirken Müslüman kadınlar sadece Müslüman erkeklerle evlenebilmektedir.

Es-Sibsi'nin başka dinden olan kişilerin evlenme yasağını kaldırması ve miras eşitliği konusunda verdiği söz, bir anlaşmazlık ateşinin fitilini tutuşturdu. El-Ezher Üniversitesi'nde görev alan ve Sünni İslam konusunda yüksek otorite sahibi olan âlimler, mirasın eşitlikçi bir şekilde bölünmesinin “şüpheye yer bırakmayacak şekilde İslami hükümlere aykırı” olduğunu, İslam'daki miras düzenlemesinin “bağımsız muhakeme ya da belirsizliklere yer bırakmayacak şekilde” şeriat tarafından belirlendiğini söylediler. Aynı âlimler, kadınların kendi dinlerinden başka dine mensup kişilerle evlenmesine izin vermenin “evliliğin istikrarını engelleyeceğine” dair uyarılarda da bulundular.

Tahmin edilebileceği gibi, Tunus'ta kadınların evlilik ve miras konusunda erkeklerle eşit şartlara sahip olmasına karşı çıkanlar, uğraşılması gereken “daha önemli sorunlar” olduğunu söylediler ve hatta içlerinden bazıları, kadın-erkek eşitliği konusundaki çağrılarını “ülke dışı siyasi gündemin” bir parçası olduğunu öne sürdüler.

Bazıları Tunus cumhurbaşkanının yenilikçi duruşunu “devlet tarafından dayatılan feminizm” olarak nitelendirdi. Muhalifler ise es-Sibsi'yi, başka sorunlar (daha önceki rejimler sırasında yolsuzluk yapan memurlar için genel af çıkaran tartışmalı kanun) üzerindeki dikkati dağıtmak için kadın haklarını “siyasi bir futbol topu” olarak kullanmakla suçladılar. Bazıları da onun sadece yerel seçimlerde kadınların oylarını garantiye almaya çalıştığını söyledi. Kadınlara eşit haklar sunulmasının önündeki engelleri kaldırıp onların oylarından faydalanmak... Bu kötü bir şey mi?

Tunus'ta kadınlara daha fazla eşitlik tanınması konusu üzerinden alevlenen bu anlaşmazlık, bölgedeki Müslüman

-ve Hristiyan- kadınların, çoğunlukla derin bir kadın düşmanlığının hâkim olduğu din tarafından desteklenen aile kurallarına hangi ölçüde rehin bırakıldığının gerekli bir hatırlatıcısıdır. Aynı zamanda, tarihsel olarak kadınların, devrimlere ve bağımsızlık hareketlerine katıldıklarında kendilerini erkekler tarafından bir kenara itilmiş bulduklarına dair trajik bir vesika işlevi de görür. Bu bölgedeki devrimlerin hiçbirinin toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili olmadığı doğrudur. Kadınlar ayaklanmalarda erkeklerle yan yana yürümüş olsalar da sonuçta erkekler güç elde etmek için diğer erkeklerle savaş halindeyken (gerçek anlamıyla ya da siyasi olarak) bölgedeki muhafazakâr toplumlarda kadınlar için çok az kazanç sağlanıyor. Kadın-erkek eşitliğinin önemi hakkında konuştuğumda bana genellikle “Zamanı değil,” diyorlar. Böylece kadınlar, mücadelelerinin dikkat dağıtan bir şey olduğu yargısını işitiyor; bir başka deyişle toplumumuzun yarısını oluşturan kadınlar, erkekler tarafından oluşturulmuş öncelikler listemizin sonlarında yer alıyor. Diktatörlerimizin, kadın-erkek herkese baskı yaptığı doğru. Ancak bununla eşzamanlı olarak “devlet, sokak ve ev” bir araya gelip kadınlara baskı uygulayarak kadın düşmanlığına dair bir üçlü yaratıyor.

Es-Sibsi’nin eylemlerini “devlet dayatmasıyla feminizm” olarak eleştirenler, Tunus’un kadın hakları konusunda gelişme kaydeden bir geçmişe sahip olduğu gerçeğini göz ardı ediyorlar. Es-Sibsi’nin dinler arası evlilik üzerindeki yasağı kaldırıp Müslüman erkekler ve kadınlar için eşit miras hakkı olacağı sözünü vermesi, 1957 yılında kabul edilen ve Tunus’taki kadınlara bugün bile bölgede pek çok ülkenin sahip olmadığı geniş haklar temin eden “Şahsi Hâl Yasası” ile tanınan devlet başkanı Habib Burgiba’yı hatırlatmıştı. Bu yasa kadınlara boşanma talep etme, banka hesabı açma, eş

izni aranmaksızın bir işletme kurma ve kürtaj olma hakkı veriyordu. Burgiba yönetimi altındaki Tunus'ta çok eşlilik de yasaklanmıştı.

Tunus, başka ülkelerde yaşayan diktatörleri yıkan devrimleri harekete geçirmek bir yana, bölgede bulunan ve Arapça konuşulan diğer ülkelere kadın hakları konusunda da öncülük ediyor. Ülke, devrim sonrasında seçim listelerinde toplumsal cinsiyet eşitliğini zorunlu hale getirdi ve şu anda komşu ülkeler arasındaki en ileri anayasalardan birine sahip. Kadınların eşitliğine muhalefet edenler ne zaman “devlet dayatmasıyla feminizm” ya da “dikkat dağıtma” kartını kadın hakları konusundaki kazanımlara karşı kullansa, Tunus'un kanun yapıcılarının üçte biri kadınlardan oluşan parlamentosunun –ki bu oran Birleşik Devletler, Kanada ve Britanya'dan daha yüksektir– 2017 yılında kadınları cinsel taciz ve ekonomik ayrımcılıktan korumaya hizmet eden geniş kapsamlı aile içi şiddet yasasını çıkardığını göstermiyorlar. Bu yasa aynı zamanda, ceza yasasında yer alan ve tecavüzcülerin kurbanlarıyla evlenmeyi kabul etmeleri durumunda cezadan kurtulmalarına olanak sağlayan yasal boşluğu da ortadan kaldırıyordu. Bundan kısa süre sonra, Ürdün ve Lübnan da benzer yasal boşlukları temizledi. Kadın hakları aktivistleri, adını geçirdiğimiz bu üç ülkede “tecavüzcünle evlen” kanunlarını yürürlükten kaldırmak için uzun süredir çaba sarf ediyordu.

Tunus'un kadınlara evlenme ve miras konusunda eşit haklar tanıma hamleleri sadece o ülkedeki kadınlar için değil, dünyanın dört bir yanındaki Müslüman kadınlar için de devrimsel özellikler taşıyor. Başkanlık sarayındaki bir diktatöre karşı başlayan bir devrim, kadınların sokakta ve evde karşı karşıya kaldıkları diktatörlere başkaldırışına böyle dönüşür işte... Tunus'un evlilik ve miras konularında ka-

dınlara eşitlik sağlamak adına yaptığı hamleler, bölgemizde var olan kadın düşmanlığı üçlüsünü parçalamak için önemli adımlardır.

Ancak gidecek çok uzun bir yolumuz var hâlâ... Mayıs 2018’de, bölgedeki en tehlikeli ve en ataerkil ülkelerden biri olan Suudi Arabistan, dünya üzerinde kadınların araba kullanmasını yasaklayan son ülke olarak bu düzenlemeyi iptal etmesinden sadece birkaç hafta önce, feministlerle kadın hakları aktivistleri üzerinde eşi benzeri görülmemiş bir baskıya imza attı.

Bu, feminizmin otorite yanlılarını korkuttuğuna dair bir hatırlatmaydı.

Suudi veliaht prensi Muhammed bin Salman – ataerkil aile reisinin ismini almış bir ülkeyi 1932 yılından bu yana yöneten mutlak monarşinin meşru veliahtı– başka ne için 28 yaşında bir yüksek lisans öğrencisi olan Luceyn el-Hezlul’u haftalarca, kimseyle görüştürmeksizin bir nezarethanede alıkoymacaktı? 2018 yılı mart ayında Amerika’ya yapacağı ziyaretin arifesinde, Birleşik Devletler televizyon ağı CBS’in “60 Dakika” isimli programında “kadınları özgürleştirdiği” için övüldükten sonra, mayıs ayında aralarında Bayan Hezlul ve bir yıl önce felç geçiren 70 yaşındaki Ayşe el-Mana’nın da olduğu on yedi kadın hakları aktivistini tutuklamak üzere neden askeri güç gönderecekti?

60 yaşındaki emekli bir Profesör Azize el-Yusuf –beş çocuğu ve sekiz torunu olan bu kadın da tutuklananlar arasındaydı– hükümet yanlısı bir gazetenin ön sayfasında “Sen ve ihanetin, başarısız mı oldunuz?” başlığının altına resminin basılmasını gerektirecek ne tür bir tehdit oluşturunuyordu? Aynı gazetenin aktivistlerden yedisinin fotoğrafını bütün bir sayfaya yayıp sabıkalı gibi gösterdiği kadınların yüzlerine kırmızı mürekkeple hain damgası vurmasından ne anlam

çıkarmak gerekiyor? Bu kişilerin içinde (biri yeni yürümeye başlamış) dört çocuk annesi bir dilbilimi profesörü olan İman el-Nefcen de vardı.

Tüm bu soruların cevabı oldukça basit: Belli ki Suudi Arabistan'ın en üst otoriteleri, kadınlara araba kullanmayı yasaklayan düzenlemeyi kaldırma kararının bu feministlerin yürekli taraftarlıklarına değil, acımasız revizyonizm ile ilgilenen veliaht prensin lütfetmesine bağlı olduğunu netleştirmek istediler. Feministlerin, yıllarca süren aktivizmin ürünü olan zaferi kutlamalarına izin vermek, eylemlerin işe yaradığı düşüncesini besleyecekti ki bu da otorite yanlılarının nefret ettiği bir gerçek. Nihayetinde Suudi Arabistan'da en az on yedi feminist ve kadın hakları aktivisti tutuklandı ya da gözaltına alındı. Krallığın aleyhinde çalışan örgütlerle iletişim halinde olmakla suçlandılar. Hükümet yanlısı Suudi basının, (erkek) bir polis memurunun bir kadına ehliyetini verişini gösteren videoyu, "Suudi Arabistan tarihinde muazzam bir an!" diyerek övdüğünü gördüğünüzde, bu konuda övgüyü hak edenin kadınları ataerkilliğin baskısı altında tutmak için komplo kuran aşırı muhafazakâr vaizler değil, tutuklu olan kadın hakları aktivistleri olduğunu hatırlayın.

Vaizlerin aslen neye bağlılık duyduğu konusunda herhangi bir şüphe kalmasın diye belirteyim ki Reuters, Erdemin Geliştirilmesi ve Ahlaksızlığın Engellenmesi Kurulu olarak anılan şeriat polisi müdürünün "savcının beyannamesini övdüğünü, 'hükümetin güvenliğiyle istikrarını hedef alan' grupları ve bireyleri uyardığını" bildirdi.

Batılı müttefikleri ve dostlarına göre Prens Muhammed, "60 Dakika" programının sunucusu Norah O'Donnell ve New York Times'tan Thomas Friedman'ın "devrimsel" reformlarından bahsetmesini abartılı bir reklam haline getirmekten ve buna uyum göstermekten memnuniyet duyuyor-

du. Bu arada, Yemen üzerinde üç yıldan uzun bir süre önce başlattığı bombalama harekâtına karşı yok denilecek kadar az bir tepki vardı. Bu harekât sırasında binlerce sivil öldürüldü. Los Angeles Belediye Başkanı Eric Garcetti, veliaht prens ile buluşan ve Suudilerin üç haftalık Amerika turu sırasında aleni olarak insan hakları sorunlarını vurgulayan birkaç Amerikalıdan biriydi.

Bu tur sırasında veliaht prens, Başkan Donald Trump ile silah anlaşmalarına aracılık ettiği gibi Oprah Winfrey'den Dwayne Johnson'a, Jeff Bezos ve Bill Gates'e kadar pek çok ünlüyle buluştu. Ülkesine döndükten bir ay kadar sonra kadınların erkeklerle "tamamen" eşit olduğu konusunda ısrar eden Prens Muhammed, bu özgürlüğün uzun süredir eşitlik elde etmek için çabalayan feminist aktivistler tarafından elde edilmediğini, tersine, kendisi tarafından bahşedildiğini açıkça belirtti.

Mayıs ortasında kadın hakları aktivistlerine uygulanan baskının bir parçası olarak tutuklanan feministlerden üçü (ki bu üç kişi haftalar sonra serbest bırakıldılar), 1990 yılında gerçekleşen ve kırk yedi kadının tutuklandığı, krallığın ilk araba kullanma protestosunda yer almıştı.

Mayıs 2018'de tutuklanan eski nesil feminist liderler ve Azize el-Yusuf, Bayan Nefcen ve Bayan Hezlul (ki bu kitap yazılırken sonuncusu hâlâ gözaltındaydı) gibi daha genç olanların hepsi, kadınların araba kullanması yasağına karşı son dönem protestolarda yer almıştı. Bu da tutuklamaların, feminist aktivizmini bütün nesiller çapında yok etme girişimi olduğu anlamına geliyor.

Yıllar boyunca buna meşruiyet kazandıran kraliyet ailesi ve aşırı muhafazakâr vaizler, feminizmi ve benim toplumsal cinsiyet ayrımı olarak adlandırdığım olguya meydan okuyan kadınları "Batılı" ve "yabancı" olmakla suçladılar. Ancak

hükümet yanlısı basın tarafından “hain” yaftasıyla lekelenmiş ve tutuklanmış bu aktivistler, kesinlikle öyle değiller. Onlar dürüst Suudi vatandaşlarıydı ve aralarında bazı erkekler de vardı. Aslında mayıs ayında tutuklananlar arasında en az üç erkek bulunuyordu; kadın hakları için çalışan, avukat ve aktivist erkekler.

Suudi rejimi, kadın haklarının hiçe sayılması üzerine sonsuz sayıdaki kaydın her birini “istisnai bir durum” olarak nitelendirerek on yıllarca kenara itti. Kendini İslam’ın aşırı muhafazakâr bir yorumuyla sarmaladı ki bu, kadınların daha fazla hak sahibi olmasına “hazırlıksız” olarak tanımlanan halkın üyelerine de dayatılan bir şeydi.

Prens Muhammed’in gözaltına aldığı kadınlar ve onların erkek müttetikleri, bu bahaneleri yıkıp yok ettiler. Kadınların araba kullanması hakkındaki birkaç protesto dalgası sırasında, kadınlar kendilerinin ve başkalarının bu yasağa karşı gelirken çekilmiş videolarını internete yüklediler; yolda karşılaştıkları vatandaşların başparmaklarını kaldırarak da olsa onlara nasıl destek verdiklerini gösterdiler. Aynı zamanda araba kullanırken onlara eşlik eden ya da tutuklandıktan sonra onları almak için karakollara gelen destekleyici erkek akrabalarının hikâyelerini de paylaştılar.

Bazı insanlara göre Prens Muhammed, yaptığı “reformlara” sinirlenen muhafazakâr çevreleri kadın aktivistleri tutuklayarak yatıştırmaya çalışıyordu. Ancak belki de gözaltındaki feministlerin hem prens hem de Suudi rejimi üzerinde oluşturduğu en büyük tehdit, bu cesur feminizm ağının, kadınların araba kullanma yaşağının kaldırılmasından daha fazlasını içermesiydi. Onların eylemleri vasilik sistemini –yani kadınları seyahat etmek, okumak, evlenmek ya da bazı devlet hizmetlerine erişim sağlamak için babalarından, erkek kar-

deşlerinden veya oğullarından izin alma ihtiyacı olan daimî azınlıklara dönüştüren, ataerkilliğin somutlaşmış hâlini- yü-rürlükten kaldırılmakla ilgiliydi.

Geçtiğimiz on yılın başlangıcında, Tunus'ta, Mısır'da ve "Arap Baharı" kapsamındaki diğer ülkelerde olduğu gibi siyasi bir dönüşüm Suudi Arabistan için sözkonusu değilse de artık bu topraklarda bir sosyal devrimin başladığını söyleyebiliriz. Bu devrimin öncüsü, kadınları "özgürleştirdiğini" iddia eden bir veliaht prens değildir. Gerçek liderler, kendi özgürlüklerini isteme cüreti gösterdikleri için prensin emriyle gözaltına alınan ve seyahat etmeleri yasaklanan feministlerdir.

Suudi feministlerin devrimini uzun zaman önce gerçekçi olmadığı gerekçesiyle reddedenler, İrlandalı feministlere de uzun süre boyunca Katolik Kilisesi'nin ülkeleri üzerindeki baskısını kaldırmanın imkânsız olduğunun söylendiğini hatırlamalıdır. 2018 Mayıs'ında Suudi Arabistan feministleri tutuklarken, İrlanda halk referandumu sonucunda kürtaşı yasaklayan anayasal değişiklik ile muhafazakâr ataerkilliği yenen feministlerini alkışlıyordu.

Bu, feminizmin otorite yanlılarını çok korkutmasının bir nedenidir.

Cinsel şiddetle mücadelenin devrimsel potansiyelini hatırlatmak için şunu da belirtebilirim: Çok az ortak noktası olan iki kadın, kurban durumundaki kadınların her zaman adalet yerine utancı ve suçu kabul etmeye zorlandığı Mısır'da, cinsel şiddeti çevreleyen tabu kalesini patlatarak çıkmanın yolunu buldular.

Bu iki kadın, karşı koyarak ve düşündüklerini açıkça söyleyerek, kadınlara karşı kötü davranışlarını aklamak için sayısız bahanesi olan erkeklere, kadınların değerini zorla öğretmiş oldu.

Şubat 2018’de bir mahkeme, Mısır’ın güneyindeki bir erkeği bu kadınlardan birini taciz ettiği için üç yıl hapse mahkûm etti. Bir zamanlar başkanlık adayı olan ve bazıların Mısır’daki 2011 devriminin simgesi olarak değerlendirildiği Halid Ali, cinsel istismarla suçlandıktan sonra Kahire’deki Ekmek ve Özgürlük Partisi’nin başkanlığı ile Mısır Ekonomik ve Sosyal Haklar Merkezi avukatlığı görevinden ayrıldı. Öncesinde bir başka kadının suçlaması üzerine bu merkezden bir avukat daha ayrılmıştı.

Bu kadınların açıklamaları, 2011 yılından bu yana Mısırlı kadınlar için gelişme kaydedilen herhangi bir şey olup olmadığı konusunda yaygın bir tartışmaya yol açtı. Aynı zamanda, devrim prensiplerinin kendileri dışında herkes için geçerli olduğunu düşünen kariyer aktivistlerinin ikiyüzlülüğünü de açığa çıkardı.

Bu kadınlardan biri, türban takan ve “Üst Mısırlı Kız” olarak oldukça ünlenen 23 yaşındaki Ranya Fahmi’dir. Fahmi, hem kelimenin tam anlamıyla hem de yasal olarak, sokakta kendisini taciz eden bir erkeğe karşı mücadele verdi. Bir mağazanın güvenlik kameralarından alınan video, onun el çantasıyla adamı dövdüğünü gösteriyordu. Bu video sosyal medyada yoğun bir şekilde paylaşıldı ve Fahmi, bunu kendisine saldıran kişinin suçlu bulunup ceza alması için kullandı.

Bir başka feminist, 2017 Ekim’inde yoldaşı olan aktivistlerden oluşan bir gruba attığı elektronik posta ile Bay Ali’yi 2015’te kendisine tacizde bulunmakla ve 2014’te bir insan hakları avukatına tecavüz etmekle suçluyordu. Arkadaşım Ahmed Abdül Resul, onun mahremiyetini korumak için ismini çıkararak bana ilettiği elektronik postada şunu söylüyordu: “Hakları savunması ve ihlallerle mücadele etmesi gereken insanlar, bu ihlalleri bizzat yapanlar olduğunda, bir tavır takınmak zorundayız. Bu bir felaket.”

Şu anda Mısır'ın dışında yaşayan ve sosyal medyada sadece "E-posta Kızı" olarak tanınan kurban, pek çok yönden emsali olan Bayan Fahmi'ye ayna tuttu.

"E-posta Kızı", aktivistlerden oluşan çevresine gönderdiği mektupta dava açmayacağını çünkü birini hapse göndermenin cinsel şiddet için bir çözüm olmadığını söylüyor; bunun yerine kadınları güvenileceklerini düşündükleri erkek insan hakları avukatlarının tutumları karşısında uyarıyordu. Aynı metinde iş arkadaşları ile bir barda içki içtiğini, bilincini kaybettiğini ve uyandığında avukatın kendisine tecavüz etmekte olduğunu anlatıyordu.

Bayan Fahmi'nin Mısır basınında ve *tweet*'lerde bir kahraman olarak yükselmesi, Mısırlıların sokaklardaki cinsel taciz ve saldırı konularında ne aşamaya geldiğini gösteriyor. Öte yandan, E-posta Kızı'nın –tahmin edilebileceği gibi, "serbest" yaşam tarzı sebebiyle epey eleştirildi– uyarısının yansımaları, mücadeleyi ne kadar ileri taşıyabileceğimizi de anlatıyor.

Görünen o ki E-posta Kızı, feminist yeterlilikleriyle gurur duyan insan hakları topluluğunu, başarısızlıkla sonuçlanacak bir teste girmeye zorladı. Bu topluluktan olan bazı kişiler onu destelemek yerine sessiz kalmayı seçerken, diğerleri de suçlanan erkeklerle arkadaşlıklarına devam ettiler.

Bay Ali'nin partisi tarafından yapılan ve onu aklayan iç soruşturmayı eleştiren feminist aktivistlerden biri olan Şükrü Abdüllatif, bu süreçte şu sözleri sarf etmişti: "Bu suçlamaların devrimi lekeleyeceğini söyleyenler oldu ancak bu doğru değildi. Çünkü devrimin ünlenmesine neden olan bu iki erkek değildi; aksine, onları ünlü yapan devrimdi... Adaletsiz ve kadınlara zulmedecek şekilde muhalefet eden baskıcı bir rejime gerçek anlamda karşı çıkmamız mümkün değil."

Buna, Mısır'ın #MeToo ânı demek cazip geliyor. Bu akım, 2006 yılında siyahi Amerikalı aktivist Tarana Burke tarafın-

dan cinsel şiddete maruz kalan kurbanlara destek ve dayanışma vermek için başlatılmıştı. 2017 yılında ünlü Hollywood yıldızları, güçlü yapımcı Harvey Weinstein'ı cinsel saldırı ile suçladıktan sonra Burke'ün yarattığı #MeToo etiketiyle paylaşımlar yapmaya koyulunca, küresel bir akım haline geldi.

Bu iki Mısırlı kadın, benim doğduğum ülkede cinsel şiddet aleyhinde yaşadıklarını dile getiren kadınların son zamanlardaki iki örneği. Onların cesaretinin başımın üzerinde yeri var.

Yıllardır Mısırlı kadınlar olarak, devlet ve sokaktaki erkekler tarafından maruz bırakıldığımız cinsel şiddeti afişe edebilmek için bir tabu labirentinde dönüp duruyor, çıkış yolumuzu bulmaya çalışıyoruz. Üstelik bu süreç oldukça yavaş ilerliyor. Buna rağmen 2017 yılının aralık ayında, yırtık kot giyen kadınların ceza olarak tecavüze uğraması gerektiğini söyleyen bir avukat, üç yıl hapis cezasına çarptırıldı. Dolayısıyla, E-posta Kızı'nın "evdeki diktatör" olarak adlandırdığım olguya karşı bir devrim başlattığına inanıyorum.

Mısırlılar yedi yıl önce başkanlık sarayındaki diktatöre karşı bir devrim yaptılar. Bugünse sokakta ve evde daha fazla başkaldırıya ihtiyacımız var. Heyecanla siyasi prensipleri haykıran aktivistler, sloganlardan daha anlamlı bir şeylere inanmaya başlamak zorundalar. Devlet, kadınları ve erkekleri benzer şekilde cezalandırıyormuş gibi görünürken, kadınların özel bir baskıya maruz kalacak şekilde ayrı tutulduğunun farkına varmak zorundalar: Devletin, sokağın ve evin bir araya gelerek uyguladığı baskı. Ben buna "kadın düşmanlığı üçlüsü" diyorum.

Ama umut edebiliriz. Mısırlı bir aktivist olan İslam Haşim, bana şu soruyu yönlendirmişti: "Ben karıma ve kızlarıma karşı baskıcı ve adaletsiz davranırken, bir diktatör

rejiminin adaletsizliğine ve otoriterizmine nasıl karşı çıkabilirim?”

Haşım, Üst Mısırlı Kız'ın aldığı destekle “durgun suya atılan bir taş” gibi olduğunu söylediği E-posta Kız'ın cesaretini de birbirine bağlıyordu: “E-posta Kızı ilk adımı attı ve pek çok kişiye ilham kaynağı oldu.”

İki vaka da hem ilham verici hem de önemlidir. Ancak 2018 Mart'ında özgür ve adil bir yarıştan çok taç giyme töreni gibi görünüp kınanan bir seçimle ikinci kez başkanlığı kazanan Abdül Fettah el-Sisi (Mısır'ın eski komutanlarından biri), ister Suudi Arabistan'daki gibi bir mutlak monarşide, ister Mısır'daki gibi ordu tarafından desteklenen bir rejimde olsun, otoriter rejimin kalbinde yatan kadın düşmanlığının bir hatırlatmasıdır.

2017 Temmuz'unda Lübnanlı turist Mona el-Mazbuh, Mısır'a ziyareti sırasında deneyimlediği cinsel istismar hakkındaki videoyu Facebook'ta paylaşması üzerine sekiz yıl hapis cezasına çarptırıldı. Bundan bir ay sonra Mısırlı aktivist Amal Fathy, Mısır'da karşı karşıya kaldığı cinsel istismarın detaylarını içeren videoyu Facebook'ta yayınladığı için yargılandı. Mısır rejimi uyarıyordu: Cinsel şiddet vakalarında failleri sorumlu tutmak yerine, kadınları susturmayı tercih edecekti.

Orta Doğu ve Kuzey Afrika'daki devrimler, bu planlar devam ettiği sürece tökezlemeye ve başarısız olmaya devam edecek. Otoriter rejimin olduğu her yerde kadın düşmanlığı da vardır. Özgürlüğe giden yolun anahtarı ise feminizmdir. Çok fazla ülkede hâlâ tam tersi olduğu iddia ediliyor; yani kadınlarımızın ve feminist taleplerimizin beklemesi gerektiği. Ancak şunu anlamak zorundayız: Toplumumuzun yarısı baskı altında kaldığı müddetçe hiç kimse özgür olamaz ve feminizm, herkesin özgürlüğünün anahtarıdır.

Bizden Neden Nefret Ediyorlar?

Fazlasıyla ihmal edilen Mısırlı merhum yazar Alifa Rıfat, *Distant View of a Minaret* (Minare'nin Uzaktan Görünüşü) öyküsüne, kocasıyla seks yaparken bundan hiç etkilenmeyen bir kadınla başlar; o kadar ki, kocası yalnızca kendi zevkine odaklanırken kadın tavanda süpürmesi gereken bir örümcek ağı olduğunu fark eder, hatta kocasının, kadının orgazm olana dek cinsel ilişkiyi uzatma talebini ısrarla, “sanki onu bile rek mahrum bırakmak istermişçesine” reddetmesine odaklanacak kadar vakti olur. Kocasını orgazm olmadan hemen önce gelen ezan sesiyle cinsel ilişkiyi böler ve yana yuvarlanır. Yıkayıp temizlendikten sonra kadın kendini duaya kaptırıp balkonundan sokağa bakar. Hayallerini, kocası uyandığında içebilsin diye kahve yapmak üzere, görev bilinciyle yarım bırakır. Kocasının sevdiği gibi, kahveyi fincana onun karşısında doldurmak için yatak odasına çıktığında, kocasının öldüğünü fark eder ve gidip oğluna bir doktor çağırmasını

söyler. “Kadın, oturma odasına dönüp kahveyi kendisi için koydu fincana. Ne kadar sakın olduğuna o bile şaşırmıştı,” diye yazıyor Rıfat.

Bu üç buçuk sayfalık dolu dolu kurguda Rıfat, Ortadoğu’da kadın düşmanlığının atan kalbini oluşturan üçlüyü; seks, ölümü ve dini ortaya koyuyor. Burada, yabancı diller tarafından kuşatılmamış –yalnızca Arapça konuşurdu– ve dışarıdan bir etki altında kalmamış, akademisyenler tarafından “özgün Mısırlı kadın” olarak değerlendirilen bir yazar görüyoruz. Rıfat’ın Mısır dışına hiç seyahat etmediği söylenir, gerçi Mekke’ye hacca gitmiş ve Birleşik Krallık’ta bir edebiyat konferansına katılmıştır. Ailesinin seçtiği bir adamla evlenmeye zorlanmıştır ve onunla beraber Mısır içinde her yere seyahat etmiştir.

Rıfat, kelimeleri ne önemsizleştiriyor ne de yumuşatıyor. *Minare’nin Uzaktan Görünüşü* adlı ince hacimli öykülerinde, okuru cinsel açıdan hüsrana uğramış, annesinin de babası nedeniyle aynı kaderden mustarip olup olmadığını düşünen orta yaşlı bir kadınla ve genitalinin sakatlanması* nedeniyle mahvolan gençliğinin ve toplumun her etapta kavga nesnesi hâline getirdiği kadınlığının yasını tutan bir başka anneyle tanıştırıyor okuru. Hikâyeler kadınların kendilerini din vasıtasıyla nasıl arındırdığını gösteriyor; her ne kadar bu din, vaizler ve erkek egemen toplum tarafından onlara karşı kullanılıyor olsa da.

Bunu daha iyi söylemenin bir yolu yok. Biz Arap kadınları, erkeklerin kibriyle güçlenen ve özünde bize düşman bir kültürde yaşıyoruz. O çok bilinen 11 Eylül klişesinde söylen-

* Türkçe literatüre “kadın sünneti” olarak yerleşmiş olmasına rağmen, yazar da (sonraki sayfalarda açıklayacağı üzere) sünnet teriminin kullanımını yanlış bulduğu için ve sünnet olarak geçen *female genital mutilation*’ın yakma, dikme, kesme vb. birçok farklı biçimde kadın genitalinin sakatlanmasını ifade etmesinden ötürü bu metinde terimin çevirisini “kadın genitalinin sakatlanması” olarak kullanmanın daha uygun olduğunu düşündüm. (ç.n.)

diği gibi, bizden özgürlüklerimizden ötürü nefret etmiyorlar. Rıfat'ın çok güçlü bir ifadeyle belirttiği gibi, bizden nefret ettikleri için özgür değiliz.

Evet, bizden nefret ediyorlar. Bu dile getirilmeli.

“Gerçek şu ki, bir kız büyüme sürecinde neşe barındırmaz, kendine acıyacak birini bulsa şanslı sayılacak işe yaramaz yaşlı bir kadın olana dek, birbiri ardına gelen bir felaketler dizisidir bu süreç,” diye yazar Rıfat, *Ay'un Behiyye* (Behiye'nin Gözleri) hikâyesinde.

Bazıları neden bu konuyu şimdi gündeme getirdiğimi sorabilir, tam da Ortadoğu ve Kuzey Afrika karışıklık içindeyken, insanlar biner biner ölürken; tam da 2010'da o malum Amerika ve İsrail nefreti değil de, bu kez ortak bir özgürlük ve onur talebiyle tetiklenen devrimler bugün yolunu şaşırmış görünürken. Sonuçta kadınlar özel bir muamele talep etmeden önce, herkesin temel haklarını elde etmesi gerekmez mi? Ayrıca, toplumsal cinsiyetin ya da aynı şekilde biyolojik cinsiyetin Arap Baharı'yla ne ilgisi olabilir? Bu konu, her açıdan devrimle ilgilidir. Bu, insanlığın yarısına en iyi ihtimalle çocuk gibi davranan bütün bir politik ve ekonomik sistemi parçalama fırsatımız. Şimdi değilse, ne zaman?

Bana bir Arap ülkesi söyleyin, ben de size o ülkede kadınlara karşı tekrar tekrar işlenen istismarların listesini ezbere sayayım; bu istismarlar kültür ve dinin zehirli bir karışımından besleniyor ve çok azı bu karışıma bir panzehir üretmeye istekli görünüyor; dine küfretme ya da rencide etme korkusundan. Mısır'da evlenen kadınların yüzde 90'dan fazlası genital organlarının “iffet” uğruna kesilmesine maruz kalmışsa, hepimiz kesinlikle bunu emreden dine küfretmeliyiz. Mısırlı kadınlar yalnızca akıllarındaki şeyleri söyledikleri için küçük düşürücü bekâret testlerine tabi tutuluyorlarsa, susma zamanı değildir. Mısır'ın ceza kanununda bir madde,

bir kadının kocası tarafından “iyi niyetle” dövüldüğünde kocaya cezai tazminat uygulanmayacağını söylüyorsa, politik doğruculuğun canı cehennemedir. Ve lütfen söyleyin, “iyi niyet” nedir? Bunlar aslında “aşırı” olmayan ya da “yüzü hedef almayan” herhangi bir darbeyi yasal olarak uygun görmeyi varsayar. Bütün bunlar da şu anlama gelir: Konu Arap dünyasında kadınların konumuysa, işler düşündüğünüzden daha iyi değildir. Bilakis, çok, çok daha kötüdür. Bütün bu “devrimlerden” sonra dahi kadınlar, hâlâ örtünmekte ve eve bağlı kalmaktadır ve kendi arabalarına binmek gibi en temel hareketlilikten bile mahrumdurlar; kadınlar seyahat etmek için erkeklerin iznine muhtaçtır ve bir erkek vasinin izni olmadan evlenemez ve boşanamazlar.

Ortadoğu ve Kuzey Afrika’nın Arapça konuşan ülkeleri, kadın hakları konusundaki berbat sicilleriyle göze çarpar. Tek bir Arap ülkesi bile Dünya Ekonomik Forumu’nun Küresel Toplumsal Cinsiyet Uçurumu Raporu’nda ilk yüze girememiştir ve bu da bölgeyi bütün olarak gezegenin dibine sokar. Bu yıllık rapor dört temel alana bakar: Sağlık (ortalama yaşam süresi vb.), eğitime erişim, ekonomik katılım (maşlar, iş türleri ve kıdem) ve politik katılım. Komşu ülkeler olan Suudi Arabistan ve Yemen, örneğin, Gayrısafi Yurtiçi Hâsıla (GSYH) sözkonusu olduğunda bambaşka sıralarda yer alırken, Küresel Toplumsal Cinsiyet Uçurumu Raporu’nda yalnızca sekiz basamak farkla birbirini takip ediyorlar; Suudi Arabistan 127. sırada yer alırken Yemen, 2013 sıralamasının sonunda yer alarak 136. olmuştur. Genellikle “ilerlemeci” aile kanunlarıyla bilinen Fas ise (2005 yılında Batılı “uzmanlar” Fas’ı “modern topluma katılmayı amaçlayan Müslüman toplumlar için bir örnek” olarak değerlendirmiştir) 129. sırada yer almaktadır.

Sıralamada en geride kalan ülkenin Yemen olması anlaşılabilir, kadınların yüzde 49'u okuma yazma bilmemekte, yüzde 59'u işgücüne katılmamaktadır ve 2013 yılında mecliste hiç kadın yoktur. Sekiz yaşındaki kızların kendilerinden çok daha büyük erkeklerle evlendirildiği gerdek gecelerinde öldüğüne dair çıkan korkunç haberler, ülkedeki çocuk evlilik akımını durdurmak için etkili olamamıştır. Hatta aksine, çocuk evliliğine destek veren gösteriler, karşı çıkanların itirazlarının önüne geçmektedir ve vaizler yasal pedofiliye karşı çıkanların mürtet olduklarını vaaz eder çünkü onlara göre Muhammed Peygamber, ikinci karısı Ayşe'yle henüz reşit değilken evlenmiştir.

En azından Yemenli kadınlar araba kullanabiliyor. Bu yetki, onların sorunlarına bir son vermemekle birlikte, hareket özgürlüğünü sembolize ediyor ve bu sembolizm Suudi Arabistan'a hitap ettiği kadar başka hiçbir ülkeye tesir etmiyor çünkü orada da çocuk evlilikleri yasal ve yetişkin kadınlara da bütün hayatları boyunca çocuk gibi davranılıyor. Suudi kadınlar, en temel şeyler konusunda bile bir erkek vasinin iznine ihtiyaç duyuyorlar. Üniversite kampüslerinde erkeklerden sayıca çok fazla olmalarına rağmen, kendilerinden daha az donanımlı erkekler hayatlarının her alanını kontrol ediyor ve onlar da bunu izlemeye mahkûm ediliyorlar.

Suudi Arabistan gerçeğine hazırlıksızdım. Mısır'da doğdum ama ben yedi yaşındayken ailem Londra'ya taşındı. Birleşik Krallık'ta geçirdiğimiz yaklaşık sekiz senenin ardından 1982'de Suudi Arabistan'a taşındık. İki ebeveynim de Londra'da tıp alanında doktora eğitimlerini tamamlamış Mısırlılardı ve Cidde'de tıp öğrencileriyle teknisyenlere klinik mikrobiyoloji eğitimi vermek üzere iş bulmuşlardı. Kampüsler ayrıştırılmıştı. Annem kadınlar kampüsünde kadın

öğrencilere eğitim verirken, babam da erkekler kampüsünde erkek öğrencilere ders veriyordu. Öğrencilerle hemcins bir öğretmen bulunamıyorsa, dersler kapalı devre televizyonlardan veriliyor ve öğrenciler telefon kullanarak soru sormak zorunda kalıyordu. Annem, Birleşik Krallık'ta, Glasgow'da yaşadığımız son sene ailenin eve ekmek getiren üyesiyken, artık yasal olarak araba kullanamadığını öğrenmişti. Bir yere gidebilmek için babama bağımlı hâle gelmiştik. Yeni arabamızın teslim edilmesini beklerken korsan taksi ya da halk otobüsü kullanıyorduk. Otobüslerde şoförden biletimizi aldıktan sonra annem ve ben, kadınlara atanan en arka iki sıraya (şanslıysak bu dört olurdu) doğru yol alırdık. Otobüsün en arkası. Bu size ne anımsatıyor? Bunu tarif edebilecek tek sözcük var: Tecrit.

Bu durum, sanki tüm sakinlerinin, tutkulu bir şekilde kadınların var olmamasını istediği başka bir gezegene taşınmışız gibi hissettirirdi. Bu gerçeküstü ortamda altı yıl yaşadım. Bu dünyada kadınların, ne kadar genç ya da yaşlı olduklarından bağımsız olarak bir erkek vasisi –bir baba, erkek kardeş hatta oğul olabilir– olması gerekiyordu ve bu vasinin izni olmadan hiçbir şey yapamıyorlardı. Akıl almaz bir şekilde çocuk muamelesi görerek bir erkeğin onay mührü olmaksızın seyahat edemiyor, banka hesabı açtıramıyor, iş başvurusu yapamıyor ve tıbbi yardım dahi alamıyorlardı. Bütün bunları artan dehşet ve kafa karışıklığı hissiyle izledim.

Oy verme hakkından bahsederdim ama ben Suudi Arabistan'da yaşarken *hiç kimse* oy kullanamıyordu. Kral Abdullah, kadınların 2015 seçimlerinde oy vermesine ve aday olmasına izin verileceğini söyledi. Fakat kadınların siyasete dahlinin “kötülüğün kapılarını açacağına” inanan Suudi Arabistan Başmüftüsü gibi vaizlerin, 2009 yılında Suudi Arabistan'ın ilk belediye seçimlerinde yaptıkları gibi, şimdi de bazılarının

bu vadin gerçekleşmesine engel olmaları ve yalnızca erkeklerin oy kullandığı bir seçim gerçekleşmesi ihtimal dahilinde.

Evet, işte burası Suudi Arabistan, toplu tecavüzden kurtulan kişinin akrabası olmayan bir erkekle arabaya binmekten ötürü hapis cezası alıp kraliyet affına ihtiyaç duyduğu yer; Suudi Arabistan, araba kullanma yasağını çiğneyen bir kadının on kırbaç cezasına çarptırılıp yine kraliyet affına ihtiyaç duyduğu lke. Suudi Arabistan’da kadınlar için durum o kadar kötü ki, kralın 2015’te kadınları seçimlere dahil etme vaadi gibi küçük ataerkil avutmalar bile uluslararası gözlemciler tarafından alkışlarla karşılanıyor ve tüm bunların ardındaki hükümdar, Kral Abdullah, “yenilikçi” olarak anılıp övgülere tabi tutuluyor – 2010’da kralı “En Saygın On Bir Dünya Lideri” listesine alan *Newsweek* gibi, işin aslını bilmesi gerekenler tarafından bile. Bu, güya yenilikçi kişinin bölgede ortaya çıkan devrimlere yanıtıysa vatandaşlarına, bilhassa Suudi kraliyet ailesinin meşruiyet kaynağı olan dindar yobazlara devletten bir şeyler dağıtarak onları uyuşturmak oluyor.

15 yaşında bu ülkeyle yüzleşince travma yaşayarak feminizme yöneldim; bunu açıklamamanın başka bir yolu yok çünkü Suudi Arabistan’da bir dişi olmak, yürüyen bir günah olarak var olmak demektir. Krallık, kadın düşmanlığına utanmazca tapınıyor ve bundan ötürü asla bir bedel ödemiyordu çünkü petrole, Mekke ve Medine gibi kutsal mekânlara sahip olma avantajına sahipti ve Batılı müttefiklerinin silah üreticilerini finanse edip memnuniyetlerini sağlayan petrodolarların akışını kontrol ediyordu.

O zaman da (1980ler ve ’90’lar) şimdiki gibi Suudi televizyonlarına çıkan vaizler, kadınlara ve onların ağız, anüs, vajina ağız gibi vücut açıklıklarına, özellikle de bu açıklıklardan ne çıktığına takmış vaziyetteydiler. “Bir erkek bebek

üzerinize işerse aynı kıyafetler içinde namaz kılabilir ve dua edebilirsiniz ancak eğer bir kız bebek üzerinize işerse üstünüzü değiştirmeniz gerekir,” açıklamasını duyduğum âni asla unutmayacağım. Kızların idrarını necis kılan neydi acaba, merak etmiştim.

Kadınlara duyulan nefret.

Kadınların organlarına dair bu dini takıntı bugün de devam ediyor. Güncel çığırtkanlıklar arasındaysa favorim şu: Araba kullanmak yumurtalıklarınıza zarar verir.

2013 yılında, röportaj verdiği web sitesi *Sabq*’ta şöyle di-yordu Salih Luheydan: “Eğer bir kadın safi zorunluluk dışın-da bir sebepten araba kullanırsa bunun olumsuz fizyolojik etkileri olabilir; işlevsel ve fizyolojik tıbbi araştırmalar gösteriyor ki araba kullanmak yumurtalıkları doğrudan etkiliyor ve pelvisi yukarı doğru itiyor. Bu yüzden düzenli araba kul-lanan kadınların çeşitli derecelerde klinik problemlere sahip çocukları olduğunu görüyoruz.”

Suudi Arabistan, İslam’ın Vahabizm ya da Selefilik olarak bilinen aşırı muhafazakâr bir yorumunu takip ediyor; bun-ların ilki krallıkla doğrudan ilişkiliyken; İslam’ın daha sert bir yorumu olan ikincisi Suudi Arabistan’ın dışında yaşa-yanlarla ilişkilendiriliyor. Krallığın petro-dolarları ve güçlü din propagandası yapma çabaları, Vahabizmi/Selefiligi daha küresel bir boyuta taşıırken, İslam’ın Suudi Arabistan’da ya-şayan kadınların hayatını hapisane cezasından hallice kılan versiyonunu da mutlak hâle getirdi.

Ancak kadınlardan nefret etmek Selefilige özgü değil. Yalnızca zengin, izole bir çölde yaşayan Suudilere özgü bir fenomen, nefret dolu bir merak da değil. İslamcıların kadın nefreti bütün bölgede şiddetle mevcut, günümüzde her za-mankinden daha fazla. Burada “İslamcı” derken Associated Press’in tanımını kastediyorum: “Devletin ve toplumun, İs-

lam'ın belirttiği kurallara uygun olarak yeniden düzenlenmesini savunan siyasi hareketin savunucusu ya da destekçisi.” Bu tanım, Müslüman Kardeşler’i, İslam’ın Sünni mezhebine ait Selefi grupları ve Irak’taki Şii milis kuvvetlerini kapsamaktadır.

Kadınları ve bedenlerimizi kontrol etme takıntısı, çoğunlukla, dizginlenmezse kadınların cinsel doyumsuzluğa çok yatkın oldukları şüphesinden kaynaklanır. Popüler Mısırlı vaiz, Doha, Katar sakini ve El-Cezire’de epeydir muhafazakâr bir televizyon sunucusu olan Yusuf el-Karadavi’nin söylediklerini örnek alalım. El-Karadavi devrimleri destekledi, şüphesiz hem kendisini hem de içinden çıktığı Müslüman Kardeşler hareketini nicedir zulmedip bastıran despotları ortadan kaldırması umuduyla. Uydu kanallarında ve dışarıda devasa bir seyirci kitlesine hitap eden el-Karadavi, kadın genitalinin sakatlanmasının (kendisi buna “sünnet” diyor; ki bu da bu uygulamayı erkek sünnetiyle eşit düzeye yerleştirme çabasındaki genel bir hüsnütadır) “zorunlu” olmadığını söylese de kitaplarından birinde şu paha biçilemez gözlemi de bulmanız mümkün: “Modern dünyada, mevcut koşullar altında ben bunu destekliyorum. Kızlarını korumanın en iyi yolunun sünnet olduğunu düşünenler bunu yaptırmalı,” diyor ve ekliyor: “İlımlı yaklaşım, baştan çıkma ihtimalini azaltmak için sünnetten yana.” Yani “ılımlıların” arasında dahi, cinsel arzunun baştan engellendiğinden emin olmak adına kızların genital organlarının kesilmesi muteber bir görüş. El-Karadavi, o günden sonra kadın genitalinin sakatlanmasına yönelik uygulamalara karşı çıkan bir fetva da yayınladı ama Mısır 2008’de bu uygulamayı yasakladığında, Müslüman Kardeşler yanlısı bazı meclis üyelerinin bu kanuna karşı çıkması şaşırtıcı olmadı. El-Karadavi’nin de dahil olduğu Müslüman Kardeşler’in tutumunu benim-

seyerek kadın genitalinin sakatlanmasını destekleyen ve bu uygulamaların meşrulaşmasını kadınlar da kayda geçmiştir; meclisin eski üyelerinden Azza el-Garf ve kısa görev süresi dahilinde, kadın genitalinin sakatlanmasını bir tür “güzelleştirme” olarak değerlendiren Muhammed Mursi’nin kadınlardan sorumlu danışmanı da bunlara dahildir.

Vaizler, kadınların arzularını bastırmakla meşgul oladursun, asıl kendini kontrol edemeyen erkeklerdir. Bölgedeki birçok ülkenin sokaklarında cinsel taciz bir salgın hâlinde. 2008’de Mısır’ın Kadın Hakları Merkezi tarafından uygulanan bir ankette, Mısırlı kadınların yüzde 80’inden fazlası cinsel tacize maruz kaldıklarını belirtirken, erkeklerin de yüzde 60’ından fazlası kadınları taciz ettiğini kabul etmiştir. 2013 yılında BM’nin uyguladığı bir anket sonucunda, Mısırlı kadınların yüzde 99,3’ünün sokakta cinsel tacize maruz kaldığı açıklandı. Erkekler bize sarkıntılık ediyor ve cinsel tacizin faili onlar ancak bunun suçu, yine de yanlış zamanda yanlış yerde olduğumuz ve yanlış şeyi giydiğimiz için bize atılıyor. Kahire’de bizi sarkıntılıktan ve daha kötü şeylerden “korumak” için yalnızca kadınların binebildiği metrolar var; çoğu Suudi alışveriş merkezleri yalnızca ailelere açık ve kadınları, bir erkeğin onlara eşlik edeceğini kanıtlayamadıklarında tek başına içeri almıyorlar. Aileler kızlarına sokağa çıkma yasağı koyuyor ki kızları tecavüze ya da tacize uğramasın ama acaba kimse oğlanlara ve erkeklere bize tecavüz etmemelerini ya da bizi taciz etmemelerini söylüyor mu?

Çoğunlukla Ortadoğu’nun çöken ekonomilerinin birçok erkeği evlenmekten alıkoyduğunu duyuyoruz ve bazıları bu gerçeği sokaklardaki cinsel tacizin artmasını açıklamak için dahi kullanıyor. Ancak evlenme yaşının yükselmesinin kadınları nasıl etkilediğini duymuyoruz. Kadınların cinsel dürtüleri var mı, yok mu? Görünen o ki, Arap toplumu insan

biyolojisinin temelleri konusunda henüz bir karara varmadı. El-Karadavi'den biraz daha bilgelik buyurun: Bakirelerin “sabırlı” olup mastürbasyon tahrikine direnmeleri gerekiyormuş! Dahası var, kendisi kadın mastürbasyonunun erkek mastürbasyonundan “daha tehlikeli” olduğunu iddia ediyor ve gerekçesi de şu: Bir bakire parmaklarını ya da başka nesneleri vajinal kanalına sokarsa kızlık zarını delebilir ve bu durumda ailesiyle müstakbel kocası onun evlilik öncesi seks yaparak zina işlediğini düşünecektir.

Rıfat'ın hikâyesine ustalıkla dahil ettiği ezan ve din ile yücelmeye dönelim. Tıpkı rejim tarafından atanan vaizlerin bölgedeki yoksulları, diktatörlüklerin yozlaşması ve adam kayırmacılıkla bu dünyada hesaplaşmak yerine ölümden sonraki dünya vaatleriyle uyuşturması gibi, kadınlar da inançlarını onları hapsedmek için kullanan erkekler tarafından susturuluyorlar.

İslamcıların, kadınların oy verme hakkına karşı yıllarca mücadele ettikleri Kuveyt'te, 2009'da meclise seçilen dört kadın, başını örtmeyen iki kadın meclis üyesinin başörtüsü takmasını talep eden muhafazakârlar tarafından kışkırtıldı. 2011'de Kuveyt Ulusal Meclisi dağıldığında bir İslamcı meclis üyesi (tek bir kadın üyeden bile yoksun olan) yeni hükümetin, önermiş olduğu “uygun kıyafet” kanununu tartışmasını talep etti. Bu kanun hâline gelmedi ama kadınların bedenleri üzerindeki saplantı sürdü. 2014 yılının mayıs ayında *The Washington Post* gazetesi, Kuveyt Ulusal Meclisi'nin aynı zamanda “topluma yabancı davranışlarla mücadele” komitesinin de başında olan İslamcı bir üyesinin, komitenin yüzme havuzlarının ve otellerin de dahil olduğu halka açık mekânlarda kadın “çıplaklığını” yasaklama önerisini kabul ettiğini bildirdiğini yazdı. Meclis üyesi “çıplaklık” ile ne kastettiğini tanımlamayı reddetti. Bu kitabın yazımı

esnasında, öneri hâlâ Kuveyt Ulusal Meclisi ve hükümeti tarafından onay beklemekteydi ama halihazırda politik bir açmaz yaratmıştı çünkü Kuveyt'te yayımlanan ulusal gazete *Al-Shahed*'e göre bir diğer meclis üyesi olan Nabil el-Fadl, “gerileme” olarak tasvir ettiği bu önerinin meclis tarafından onaylanması durumunda istifa edeceğini belirtmişti.

Yasanın kaderinden bağımsız olarak, kadın bedenine dair bu takıntının vahim uzantıları mevcut. *Gulf News*, “bikini yasağı” önerisinden günler önce Kuveytli bir kadının eski kocasıyla girdiği velayet savaşını, yurtdışındayken başka bir adamın yanında bikiniyle çekilmiş fotoğrafının mahkemeye sunulması üzerine kaybettiğini belirtti.

Avukat, “Anne, çocukları layıkıyla yetiştirme hususunda güvenilirmez bulunmuştur ve bu fotoğraf, iffet ve ahlak yoksunluğunun bir göstergesi olarak ona duyulan güveni sarsmış, kamuoyu annenin davranışlarını hem ahlaken hem dinen değerlendirdiği için bu davranışları yakışsız bulmuştur,” dedi.

Libya'da, Muammer el-Kaddafi'nin kırk iki yıllık mutlak yönetimine son veren bir devrimden sonra geçici hükümet başkanı olan Mustafa Abdül Celil'in ilk vaadi, Libya'nın son despotunun çokeşliliğe koyduğu kısıtlamaların kaldırılmasıydı. Eğer bu size Kaddafi'nin bir yönüyle feminist olabileceğini düşündürdüyse, önce onun yönetimi esnasında cinsel saldırıdan kurtulan ya da “ahlaki suçlar” işlediğinden şüphelenilen kadınların akıbetlerini hatırlayın: Bu kadınların, bir erkek onlarla evlenene ya da aileleri onları geri alana dek çıkmalarına izin verilmeyen, âdeta birer hapishaneye dönüşen “sosyal rehabilitasyon merkezlerine” atıldıkları gerçeğini... İnsan Hakları İzleme Komitesi, Kaddafi'nin devrilmesinden sonra birçok kadının hâlâ aileleri tarafından sosyal rehabilitasyon merkezlerine gönderilmeye devam ettiğini belirtir ve

bunun yegâne sebebi ise bu kadınların tecavüze uğramış ve dolayısıyla “ailenin onurunu lekelemiş” olmalarıdır.

Libya’da çokeşliliğe dönüş (*Al Arabiya News*’e göre 2013’ten itibaren erkekler, ilk eşlerinin rızası olmadan başka kadınlarla evlenebilir oldular) bilhassa utanç vericidir çünkü Libya Devrimi’nde kadın göstericiler önemli roller üstlenmişlerdir. Komşu ülkeler Tunus ve Mısır’daki başkaldırıya öykünen protestolar planlanmadan iki gün önce, Kaddafi’ye bağlı güçlerin 1996’da Ebu Selim hapishanesi katliamında öldürülen tutsakların kadın yakınları, onları Kaddafi rejimine karşı savunan avukatın tutuklanmasını protesto etmişti. Kadınların bu protestosu, Bingazi’nin doğusundaki illerdeki yoldaş Libyalıları onlara katılmaları konusunda yüreklen-dirdi ve bu ilhamla gösteriler ülke çapında bir başkaldırıya dönüştü.

Mısır’da devrim sonrası gerçekleşen ilk meclis seçimlerine yedinci yüzyılda kısıлып kalmış adamlar hâkimdi. 8415 erkeğe karşın yalnızca 984 kadın yarıştı. Meclis koltuklarının çeyreğine Selefiler talip oldu ki onların kadın haklarından anladığı kadının peçe takma “hakkı”nda başlıyor ve orada bitiyordu. Mısır’ın Selefî Nur Partisi, kadın adayları meydanlarda tanıtırken kampanya araçlarındaki fotoğraflarının yüzüne bir çiçek resmi yapıştırdı. Kadınlar görülmemeli ve duyulmamalıydı; sesleri bile tahrik unsuruydu.

Kadınların yüzü yerine yerleştirilmiş çiçekler, Mısır’da bir devrimin ortasında hem de! Kadınların Mısır’ı Mübarek’ten kurtarmak için erkeklerle birlikte savaşıırken öldürüldüğü, dövüldüğü, vurulduğu ve cinsel saldırıya uğradıkları bir devrim, ancak ataerkil zihniyetlilerin çoğu bize hâlâ baskı uyguluyor. Yargıtay tarafından feshedilmeden önce devrim meclisindeki koltukların neredeyse yarısına sahip olan Müslüman Kardeşler, bir kadının (ya da bir Hıristiyanın) başkan

olmaması gerektiğini savunuyordu. Kardeşliğin siyasi partisinin “kadın komitesi”nin başındaki kadın, kadınların yürüyüşlere ya da protestolara katılmaması gerektiğini çünkü kocalarının ve erkek kardeşlerinin onların yerine gösteri yapmasının daha “onurlu” olduğunu söyledi.

Yine Mısır’da, Başkan Hüsnü Mübarek’in istifasının üstünden bir ay bile geçmemişken görünürde “devrimi korumak” için onun yerine geçen askeri cunta, Tahrir Meydanı’nı temizledikten sonra düzinelerce erkek ve kadın aktivisti tutukladı. Zorbalar herkesi baskılar, döver ve işkence eder, bunu biliyoruz. Ancak kadın aktivistlere özel olarak “bekâret testi” uygulanıyordu: Bir tıp doktorunun hasar görmemiş bir kızlık zarı arayışıyla vajinal kanala parmağını sokması şeklinde vuku bulan tecavüzler...

Bu noktada bizim rejimlerimizin askerleri ve sokaklarımızdaki erkekler ortak bir paydada birleşiyor: Her iki grup da kamusal alanda erkeklerin öncelik hakkı olduğunu bize hatırlatmak için kadınlara cinsel saldırıda bulunuyor. Tahrir Meydanı’nda güvenlik güçleri ve siviller kadınları istismar etti ve devrimin erkekleri –ister sağcı ister solcu olsun– “kadın sorunları”nın “devrim siyaseti”ne hâkim olmayacağı yönündeki ısrarlarıyla bize köstek oldular. Ancak sormak zorundayım: Kimin devrimi?

Yalnızca Müslüman Kardeşler gibi İslamcılar ya da Südi Arabistan Selefilerinin kadın düşmanlığının haklarımızın üstünde tepindiğini düşünmeden önce, şu örneğe bir göz atalım: Mübarek’in koltuktan indirilmesinden sonra yapılan ilk başkanlık seçimlerini kıl payı farkla kazanan Müslüman Kardeşler’den Muhammed Mursi de görünüşte seküler olan savunma bakanı Abdülfettah el-Sisi tarafından yerinden edilmişti. El-Sisi kendini (özellikle de kadınlara) Mısır’ı Müslüman Kardeşler’in elinden kurtaran ve terörle

dolu bir karanlık çağa doğru gerilemeyi durduran bir adam gibi sundu. Buna inanacak kadar akılsız biri varsa el-Sisi'nin ordu tarafından kadın aktivistlere uygulanan bekâret testlerini onayladığını hatırlasa iyi olur.

Bu yüzden ben, kültür ve dinin o zehirli karışımını suçluyorum. Siyasetimize ister din ister askeri yönetim yön versin, ortak payda kadınların baskılanması oluyor.

Despot yönetime karşı ilk ayaklanmayı başlatan ve onu defeden Tunus, en parlak umut ışığını yayıyor ama hâlâ katedecek çok yolu var. Tunuslu kadınlar, İslamcı Nahda Hareketi Partisi'nin 2011'deki kurucu meclis oylarında başı çekmesi üzerine nefeslerini tuttular. Hemen ardından kadın üniversite hocaları ve öğrenciler başörtüsü takmadıkları için İslamcıların tacizine ve gözdağına maruz kaldıklarını bildirdiler.

Mart 2014'te BBC Dünya Servisi için hazırladığımız radyo belgeselimiz *The Women of the Arab Spring* [Arap Baharı'nın Kadınları] adına, kadınlarla görüşmek üzere, yapımcı Gemma Newby ile birlikte Tunus'a gittim. Konuştuğum kadınların arasında yeni anayasa taslağını hazırlamaya yardım edenler de vardı, seküler bir meclis üyesi de. Nahda Hareketi Partisi'nin meclis üyesi bir kadının görüşlerine de başvurdum, belgeselde mümkün olan en kadın yanlısı dilin kullanılması için kulis yapan bir aktivist de görüştüğüm kadınlar arasındaydı. Çabalarının metindeki kelimelerden daha fazlasına dönüşüp dönüşmeyeceği hâlâ belirsiz olsa da, onlar sayesinde Tunus anayasası Arap dünyasında erkekler ve kadınları eşit olarak tanıyan ilk anayasa oldu. Devrimden sonra Mısır'da kurulan ilk mecliste ki mevkidaşlarının aksine Tunus'un kurucu meclisindeki kadın İslamcı meclis üyelerinin tamamı ataerkinin neferi değil.

Nahda Hareketi'nin kadın meclis üyelerinden bazıları Tunus anayasasındaki eşitlikçi dile karşı çıktı. Ancak Fatıma el-Esvad gibi seküler meslektaşlarıyla çalışma konusunda ısrarcı olanlar sayesinde bu anayasa geçti.

“Kadınlar savaştığında yalnız erkekler çıkar sağlar,” demişti bana.

Buradan çıkarılacak bir ders var.

Benim kendi feminist devrimim yavaş yavaş gelişti ve benimle dünyayı dolaştı. Hâlâ daha hangi muhalif profesör ya da kütüphanecinin Cidde’de üniversite kütüphanesi raflarına feminist metinleri yerleştirdiğini bilmiyorum ama onları orada buldum. Beni dehşete düşürdüler. Her şeyi çözecek bir ilmeği çektiklerini anlamıştım. Artık daha yaşlı olduğum için, insanın neye ihtiyacı olduğunu ancak bu dehşete kapılma hissiyle anladığını görebiliyorum. Dehşet, ayaklarının yeniden zeminle buluşup buluşmayacağını bilmesen dahi seni zıplamaya teşvik ediyor.

O kitapları bulmadan önce aşırı Suudi muhafazakârlığından boğulup bıkmış hâldeydim ama din ve kültürün kadınlara karşı çifte dezavantaj yaratmak için kullanılmasından ötürü duyduğum bıkkınlığı ifade edecek kelimeleri bulamıyordum. O kitaplar bana bugün hâlâ sorduğum soruları, beni olduğum kadın hâline getiren soruları sormamı sağladı.

Feminist yazının dünya çapındaki örneklerini keşfettim ama daha da önemlisi Ortadoğu’nun kendine ait bir feminist mirası olduğunu kavradım. Bu miras, kadın hakları karşıtlarının zaman zaman iddia ettiği gibi “Batı”dan ithal edilmişti. Mısır’ın kadın hakları hareketini başlatan ve 1923’te Kahire’de herkesin önünde yüz peçesini çıkaran feminist Hüda Şaravi; Mısır meclisini 1950’lerde basıp ardından ka-

dınların oy kullanma hakkı için açlık grevi başlatan bin beş yüz kadına liderlik eden Düriye Şefik; Mısırlı doktor, yazar ve aktivist Neval El Seddavi; Faslı sosyolog Fatma Mernissi gibi kadınları tanıdım. Hepsi de kadın haklarının ateşli savunucularıydı. Bana etrafımda gördüklerimi ifade edebilmem için yeni bir dil verdiler. Annemle babama Cidde’de yaşayamayacağımı söyleyip Kahire’de okumak için planlar yaptım.

Ailem Birleşik Krallık’ta kalıp Suudi Arabistan’a taşınmasaydı ne olurdu? Bir feminist olur muydum? Bugün hâlâ içimde yanan öfke ateşlenmiş olur muydu?

Mısır’a taşındığımda daha da fazla adaletsizliğe maruz kaldım. Amcam ve yengemle yaşadığım evden dışarı adım atmak korkunç bir yoksulluğa tanık olmak demekti. Sokaklarda yaşayan her kız bana Suudi Arabistan’da ardımda bıraktığım iki yaşındaki kız kardeşimi ve onların hayatıyla sokakta süregiden bu hayatlarının ne denli farklı olduğunu hatırlatıyordu. Kahire’de kaydolduğum Amerikan Üniversitesi, etrafımdaki yoksulluğun çirkinliğini iyice belirgin kılan bir ayrıcalık balonuydu. Yaşadığım alt-orta sınıf mahallelerden bir halk otobüsüne biner ve bir saat sonra hayatlarının çoğunda şoförlerle seyahat etmiş insanların arasında olurum. Mısır’ın sınıflı toplum yapısına dair yoğun bir ders gibiydi; sınıf arkadaşlarımdan çoğu, şoförlerin kullandığı arabaların geçtiği sokaklarda acı çeken kimse yokmuş gibi davranıyordu.

Hocalarımdan biri İngilizce yayın yapan ve Mısır’da basım izni verilmediği için Kıbrıs’ta yayımlanan *The Middle East Times* adlı bir gazetede köşe yazarıydı. 1989 yılında bu gazete için makaleler yazmaya başladım; insan hakları ve kadın sorunları hakkında yazıyordum. Görevlerimden biri dolayısıyla, Mısır İnsan Hakları Örgütü’nün o seneki yıllık

raporunun açıklanacağı lansmana katıldım. Etkinlik, Mübarek rejiminde işkenceye maruz kalan ve onun polis devletinin kurbanlarını savunan cesur aktivistlerle doluydu. Hikâyesini hiç unutamadığım altmışlı yaşlarında bir kadınla tanıştım. Bu bana devrimlerin yapım aşamasının uzun sürdüğünü, köklerinin birçok insanı ve davayı kapsadığını gösterdi.

Kadın, Mısır'ın güneyindeki evinden Kahire'ye komşularının tavsiyesiyle, onların başkentte adaleti bulmasında yardımcı olacak bir grup olduğunu söylemesi üzerine gelmişti. Mısır İnsan Hakları Örgütü'ne gidip hikâyesini anlattı: Meşrubat ve sigara satan bir büfe işletiyordu. Bir gün, polis çıkagelip bir araba hırsızına karşı tanıklık etmesi için ısrar etmiş, kadın ise bir araba hırsız tanımadığını söyleyip kimseye karşı yalancı şahitlik etme yükünü taşıyamayacağını söyleyerek bunu reddetmişti. Örgüte polisin onu merkeze sürükleyerek götürüp bir sandalye ayağıyla sodomize ettiklerini anlattı.

Bu kadının hikâyesinin de dahil olduğu yıllık raporu eve götürdüm. Yanında kaldığım amcam doktordu, haberleri takip eden ve seyahat eden eğitimli bir adamdı ve raporu okumak istedi. Ertesi sabah başını sallayarak geri verdi raporları. Ağzından sadece, "Mısır'da bunlar oluyor mu?" sorusu çıkmıştı.

Birçok Mısırlı kendini güvenceye alıp alenen politik olmazsa hayatta kalabileceğini varsayıyordu. Bu kadınınkı gibi bir hikâye duymak hayatta kalamayıp hikâyelerini anlatamayan sayısız insanı da hatırlatıyor; on üç yaşında poşet çay sattığı için tutuklanıp polis tarafından vahşi bir işkenceye maruz bırakıldığı ileri sürülen ve otopsisini yapan adli tıp doktorunun, oğlanın yaralarını belgelerken ağladığı çocuk gibi. Mısır'da keyfî polis gaddarlığına kimbilir kaç sayısız, görünmez kurban gitmişti? Mısır nüfusunun Ortadoğu'nun

geri kalanında ve Kuzey Afrika’da da olduğu gibi çoğunluğunu oluşturan kaç genç ekonomik ya da politik olarak bir geleceği olmadığını hissetmişti? İnsanların ayaklanıp adalet talep etmesine daha ne kadar vardı? “Hani devrim?” diye sorardım her gün teyze ve amcalarıma.

Yirmi üç yıl sonra, Ocak 2011’de yüzbinlerce insan Tah-
rir Meydanı’na yürüdü. O sırada Birleşik Devletler’de ya-
şıyordum. Mısır’a uçacak param yoktu, bu yüzden ben de
New York’tan devrim için yapabileceğimi yapmaya karar
verdim. Televizyon ve radyo kanallarında yaşadım; bazen
medya organlarında belirlediğim zamanlardan arta kalan
bir-iki saatte ancak uyuyabiliyordum. Birleşik Devletler tele-
vizyon kanallarında yer aldığım süre boyunca beş Amerikalı
yöneticinin Mısırlı insanların özgürlüğü ve onuru pahasına
Mübarek rejimini desteklediğini, televizyondan izledikleri
insanların ayaklanarak “Ekmek, Özgürlük, Sosyal Adalet
ve İnsan Onuru” talep ettiğini anlatıyordum. Yaşananların
baskıya karşı bir protesto olduğunu göstermek üzere yaptığ-
ım heyecanlı aktarım sonrasında, CNN’i, “Mısır’da Kaos”
manşetini kaldırıp “Mısır’da Başkaldırı” manşetiyle değiştirmeye ikna ettim. Bu bir devrimdi ve uzun yıllardan beri
pişiyordu.

Olaylar gelişirken sanki Kahire sokaklarında gördüğüm
yaşam gücüne bu şekilde erişebilecekmişim gibi ekrana do-
kunarak YouTube’da saatlerce video kayıtlarını izledim. Ni-
hayet devrim gelmişti!

Ama kadınlar için her zaman girişilecek iki devrim vardı:
Birincisi erkeklerle birlikte, herkesi baskılayan rejime kar-
şı; ikincisi de bölgeyi saran kadın düşmanlığına karşı. Her
ne kadar Mısır’da ve bölgedeki diğer ülkelerde diktatörlerin
devrildiğini görmekten coşku duysam ve o ülkelerin demok-
rasiye doğru tökezleyerek, beceriksizce de olsa (ki bunca

yıllık baskıdan sonra başka türlü olması beklenebilir mi?) ilerlemelerini heyecanla izlesem de şu acı verici gerçeğin farkındayım: Kadınlar, erkeklerin yanında barikatlarda yer almalarına rağmen devrim sonrası Mısır, Tunus, Libya, Yemen ve Suriye’de, zaten sınırlı olan haklarını da kaybetme tehlikesi altındalar.

2013 yılında Thomson Reuters Vakfı’nın yirmi iki Arap devletinde uyguladığı bir anket sonucunda, devrimlerin başladığı beş ülkeden üçünün kadın haklarının en kötü durumda olduğu ülkeler olduğunu belirtilmiştir. Mısır, kadın hakları konusunda neredeyse her kategoride zayıf kalarak en kötü ülke olarak belirlendi, bu kategoriler toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, üreme hakkı, ailede kadına yönelik tutum, siyaset ve ekonomideki kadın katılımı başlıklarını içeriyordu. Başkan Muhammed Mursi’nin seçilmesiyle sonuçlanan Müslüman Kardeşler’in iktidara yükselişi, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda kayda değer bir zorluk yaratıyordu. Ancak Mursi’nin ordu tarafından koltuktan indirilmesinden beri ne İslamcıların ne askeri güçlerin kadın hakları dostu olduğunu biliyoruz; “bekâret testleri”ni anımsayın.

Reuters’ın anketi, devrimin gerçekleştiği diğer ülkelerde de iç karartıcı durumlar olduğunu tespit etti. Hak savunucusu gruplar, Suriye’de Başkan Beşar el-Esad’a sadık kalan kuvvetlerin kadınları tecavüz ve işkenceyle hedef aldığını, öte yandan radikal İslamcı grupların da ele geçirdikleri bölgelerde haklarından mahrum bıraktığını söylüyorlar.

Libya’da uzmanlar, silahlı milis kuvvetlerinin yayılması sonucu insan kaçırımların, haracın, keyfi tutuklamaların ve kadınlara uygulanan fiziksel tacizin artmasıyla ilgili endişelerini dile getirdiler. Başkaldırının kadınların haklarını yasayla güvence altına almakta başarısız olduğunu söylediler.

Ben de “yeni Mısır”da, 2011 yılının kasım ayında Muhammed Mahmut Caddesi’ndeki çatışmalar esnasında güvenlik güçlerinin cinsel saldırısına uğrayarak (öyle ağır biçimde dövülmüştüm ki sol kolum ve sağ elim kırılmıştı) tutuklandım. İlk olarak İçişleri Bakanlığı tarafından, ardından askeri istihbarat tarafından gözlerim bağlı vaziyette on iki saat boyunca alıkondum. Ödünç alabildiğim bir telefon sayesinde durumumla ilgili Twitter’den bir haber gönderebildim. En az on iki diğer kadın da çevik kuvvetin bana saldırdığı protestolarda cinsel saldırının farklı veçhelerine maruz kaldı. Bu kadınların hiçbiri, bu işkencelerle ilgili açıkça konuşmadı –muhtemelen utanç ve aile baskısından ötürü. 2011 yılının aralık ayında bütün dünya, devlet onaylı tacizin simgesi hâline gelen, mavi sutyenine kadar soyulmuş ve askerlerin açıkta kalan göğüs kafesine tekme attığı kadının fotoğrafını gördü. Tembelce “Mavi Sutyenli Kız” olarak tanımlanan bu kadın, benim *bilinmez yoldaşım* oldu (hâlâ daha onun adını bilmiyoruz; kadın hakları aktivistleri ailesinin olanlarla ilgili konuşmasına engel olduğunu söyledi) ve binlerce Mısırlı kadın ve erkeğin cinsel saldırılara karşı yürümesine ilham verdi. Protesto iktidardaki askeri cunta-dan şimdiye kadar yalnızca bir özür alabildi.

Peki ya sonra ne oldu? Aslında hiçbir şey... Muhammed Mahmut çatışmalarının birinci yıldönümünde (Müslüman Kardeşler’den Muhammed Mursi başkanken) kadın protestocular güvenlik güçlerinin biber gazı ve plastik mermilerinden kaçmaya çalışırken, erkek protestocular tarafından elle taciz edildiklerini bildirdiler. Güvenlik güçlerinden, biber gazından ve darbelerden kaçmaya çalışırken bir başka protestocunun vücudunu elle taciz etmek üzere hazırda bekleyen erkek protestocunun aklından ne geçiyordur? Mursi, organize çeteler protestolardaki kadınlara ceza almaksızın

tecavüz eder ve cinsel saldırıda bulunurken sessiz kaldı. 25 Ocak'ın ikinci yıldönümünde bıçakla tecavüze uğrayan kişi de dahil olmak üzere, en az on dokuz kadın cinsel saldırıya uğradı. Bütün bunlar, kadınları aktivizmlerinden ötürü cezalandırarak onları kamusal alanın dışına atmayı amaçlıyordu. Ve böylesi saldırılar toplumda kabul görmeseydi, tüm bunlar yaşanmazdı; kadınlar günlük olarak farklı derecelerde cinsel şiddete maruz kalmasaydılar, bunlar olmazdı. Kadınlara duyulan nefretin bunca zamandır toplumlarımızda nefes almasına, gerinmesine, bu kadar serbestçe koşmasına izin verilmemiş olsaydı bunlar yaşanmazdı.

2012 yılının mayıs ayında *Foreign Policy* dergisinde “Bizden Neden Nefret Ediyorlar?” başlıklı bir makale yayımladım. Makalenin yol açtığı tepkiler, sırayla destekleyici, övgü dolu ve nihayetinde öfke kusan cinstendi. Tepkiler, Arap dünyasındaki kadın düşmanlığının şiddetli tartışmalara gebe bir konu olduğunu apaçık biçimde gösterdi.

Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da toplumsal cinsiyet eşitsizliği üzerine yazdığım ya da konuştuğumda bir mayın tarlasına girdiğimin farkındayım. Bir tarafta bölgenin ve İslam'ın bize karşı kullanabileceği herhangi bir eleştiriyi duymak için çok istekli bağınaz ve ırkçı Batı sağ kanat siyaseti var. Bu muhafazakârlara hiçbir ülkenin kadın düşmanlığından muaf olmadığını hatırlatmak isterim ve kadınların güçlkle kazanılan üreme haklarını geri çevirme çabaları, onları bizim İslamcılarımızla nefret-kardeşi yapıyor.

Diğer tarafta haklı olarak emperyalizmi kınayan ancak kadın düşmanlığına karşı kör sağır bir tutum takınarak kendi kültür emperyalizmlerini görmezden gelen Batı liberalleri var. Sanki benim kültürümü ve benim inancımı

benden kurtarmaya çalışıyormuş gibi davranıyor ve bahsettiğim ihlallerden muaf olmadıklarını unutuyorlar. Ayrıcalıklarına ve paternalizmlerine karşı kör biçimde benim kültürüm ve inancımda neyin “özgün” olduğuna karar verme hakkını kendilerinde görüyorlar. Nasıl ki sağ kanat gizli bir ırkçılıkla güdülüyse, sol da kimi zaman benim ne söyleyip ne söyleyemeyeceğime karar verme yetkisini kendinde gören dolaylı bir ırkçılıktan mustarip.

Kültür gelişir ama eğer dış unsurlar bizi kendimizden kurtarmak gibi yanlış girişimlerde bulunarak eleştirileri sürekli susturursa sabit kalır. Kültürler, kendi üyelerinden gelen karşıt ve güçlü eleştirilerle gelişirler. Batılılar yabancı kültürlerle “saygı”dan ötürü sessiz kaldıklarında o kültürlerin yalnızca en muhafazakâr unsurlarını desteklemiş oluyor. Kültürel görelilik, kültürümde ve inancımda savaştığım baskı kadar benim düşmanımdır.

Yazıma getirilen eleştirilerden biri de İngilizce kaleme alınmış olmasıydı. Kimse bölgemizdeki insan hakları ihlallerini ya da çöken ekonomileri açığa çıkaran makalelerle ilgili yazım diline dair bir eleştiri getirmiyor. Çifte standart apaçık ortada: Konu kadınların sorunları olduğunda aramızda tutalım, yalnızca “bizim” anlayacağımız bir dilde olsun ki bizi diğerlerine kötü gösterme.

Yazıma yönelik eleştirilerde örtülü bir şekilde mevcut bir diğer suçlama da “Batı”dan bizi “kurtarmasını” istememdi. Yalnızca biz kendimizi kurtarabiliriz. Asla kimseye bizi kadın düşmanlığından kurtarması için yalvarmadım, bu bizim kazanacağımız bir savaş. Ben dünyanın bu kısmındaki ülkelerin müttefiklerine, kadın haklarına daha fazla önem vermeleri için sesleniyorum ve kültürel göreliliğin kadın haklarının korkunç şekilde ihlal edilmesini meşrulaştırmak için kullanılmasını reddetmeleri için yalvarıyorum.

Bu herhangi birini “bizi kurtarması” için yalvarmaktan çok farklı.

Kendi kültürümü ve inancımı, bu kültüre ait olmayan biri böyle eleştirse kabul etmeyeceğim biçimde eleştirme hakkımı saklı tutmakta ısrar ediyorum. Dünyanın benim bulunduğum kısmındaki kadın düşmanlığını açığa çıkararak Ortadoğu ve Kuzey Afrika’daki feminist mücadeleyi küresel kadın mücadelesine bağlamayı amaçlıyorum. Kadın düşmanlığı herhangi bir yerde tamamen yok edilmiş değil. Daha ziyade bir yelpaze üzerinde yer alıyor ve bunu küresel olarak ortadan kaldırmak için tek umudumuz, her birimizin bunun yerel versiyonlarına karşı savaşması ve ifşa etmesinden, bunu yaparken de küresel mücadeleyi ilerlettiğimizi anlamamızdan geçiyor. Yurtdışında seyahat ettiğimde ya da konuşmalar yaptığımda bana Orta-doğu ve Kuzey Afrika’daki kadınlara en iyi ne şekilde yardım edilebileceğini soruyorlar, ben de kendi topluluklarındaki kadınlara, kadın düşmanlığıyla mücadelelerinde yardım etmelerini söylüyorum. Böyle yaparak kadınlara karşı duyulan nefret ile küresel mücadeleye yardımcı olursunuz.

Bu kitabı da bu amaçla yazdım; bu benim bayrağım, mücadelemi küresel feminist mücadeleye bağlama amacıyla, benimle aynı coğrafyayı paylaşan kadınlara yönelik düşmanlığı ifşa ettiğim manifestom. Kadın düşmanlığı seviyesini düşürmeyi başaran ülkeler kadın haklarına daha saygılı olarak yaratılmadı. Bu ülkelerdeki kadınlar, o sistemik ihlalleri ifşa etmek ve kadınları bunlardan kurtarmak için çetin bir mücadele verdiler. Bu kitabı, giderek daha fazla beyaz olmayan kadının kadın düşmanlığı hakkında konuştuğu ve “bizi kötü gösterme” korkusundan ötürü sessiz kalmayı reddettiği bir dönemde yazdım. Birleşik Devletler’deki Siyahi, Latin ve Asyalı kadınlar ayrımcılığın birçok farklı seviyesiyle çarpışmak zorunda kaldı; hem kendi topluluklarına yöneltilen ırkçı-

lıkla, hem içeriden ve dışarıdan gelen kadın düşmanlığıyla. Uzun zaman boyunca bu kadınlara maruz kaldıkları kadın düşmanlığını ifşa etmenin, topluluklarındaki erkekleri şeytanlaştıran ırkçıların eline silah vereceği söylendi. Bu dengeleyici hareketle hesaplaşmalarından ötürü Siyah feminist Bell Hooks'a, Siyah lezbiyen şair ve aktivist Audre Lorde'ye ve *Chicana* feminist düşünür Gloria Anzaldúa'ya minnettarım. Onların sıkça alıntıladığım eserleri bana ırkçılık ve cinsiyetçilikle topluluğumu utandırma korkusu taşımadan mücadele etme zemini sundular.

Müslümanların kendi toplumlarındaki kadınlara ne denli kötü davrandığını memnuniyetle dinleyecek İslamofobik ve yabancı nefretiyle dolu aşırı sağcı siyasetçilerin son derece farkında olsam da, Müslüman erkekler arasında kadın düşmanlığı propagandası yapan bir sağ kanat olduğunun da bir o kadar farkındayım. Her ikisiyle de yüzleşmeli ve biriyle savaşmak için diğerini müttefik edinmemeliyiz.

Bunu yapmanın en etkili yollarından biri de kültür içinde kadın düşmanlığını yok etmeye çalışan kadınların seslerini duymaktır. Bu bölümlerde yer verilen kadınlar, sesleri devrimin bir parçası olan ve devrimlerin başarısını garantilemekte temel bir önem taşıyan, kültürün içinden kadınlardır ve onların sesleri duyulmalıdır. İhtiyaç duyduğumuz çifte devrim için savaşan kadınlar, feminist öncülerimizin neslinden geliyorlar; Hüda Şaravi'nin, Düriye Şefik'in ve adını bilemediğimiz ancak bizi bir düşmanlığından kurtarmak için verdikleri mücadeleye saygı duymaya devam ettiğimiz, adını bile bilmediğimiz kadınların neslinden. Bizler bu kadınların omuzları üzerinde yükseliyoruz ve bizden sonra gelecekler için de kendi omuzlarımızı kuvvetlendirmeliyiz.

Benden çok daha kötü şekilde istismar edilen ancak tecrübelerini paylaşacak bir zemini olmayan yüzlerce, binlerce

kadın adına öfkeliyim. Benim sahip olduğum ayrıcalıklara sahip olmayan milyonlarca kadın olduğunu unutmamak için bu ayrıcalıkları aşmalıyım. Toplumumuzdaki İslamcılar ve eşit derecede kadın düşmanı seküler erkekleri kadın hakları ve cinsel özgürlük taleplerinden daha çok korkutan bir şey olmadığını biliyorum ve çifte devrimimizin nihayet mücadele etmesi gereken gerçek tam da bu.

Neden bu adamlar bizden nefret ediyor? Bizden nefret ediyorlar çünkü bize muhtaçlar. Bizden korkuyorlar, bizi hizada tutmak için, ataerkilerini sonsuza dek besleyecek gelecek neslin kadın düşmanlarını yetiştirmek üzere, anne olmamız için bizi becerecekleri zamana kadar kızlık zarlarımızı hasarsız tutacak iyi kızlar olarak muhafaza etmenin ne kadar kontrol gerektiğini biliyorlar. Bizden nefret ediyorlar çünkü onları hem ayartan hem de (eninde sonunda kendilerine de zarar verdiğini fark etmeleri gereken) ataerkiden kurtulma yollarını sunacak olan biziz. Bizden nefret ediyorlar çünkü bizi kontrol etmek için güç birliği yapan “devletin” ve “sokağın” ittifakından kurtulduğumuz anda bir hesaplaşma talep edeceğimizi biliyorlar.

Kadın bedeni üzerindeki savaş, ancak aklın devrimiyle kazanılabilir. Kadınlar çok kez kimlik politikasını gündeme getirme cesareti gösterdikleri için azarlanmış, dayanışma ya da devrime sadakat gibi daha büyük amaçlar neden gösterilerek “kadın haklarını” bir kenara bırakmaya zorlanmışlardır. Bu bir hatadır. Arap dünyasının devasa bir kısmı günümüzde yeniden yapılandırılıyor; uzun erimli ve tahmin edilemeyen sonuçlara gebe bir yenileniş bu ve hem kadınlar hem erkekler, bizi başörtülerimiz ve kızlık zarlarımızdan hallice bir yere indirgeyen sistemik kadın nefretiyle yüzleşmek ve bunun kökünü kazımak için eşi benzeri görülmemiş bir fırsata sahipler.

Mısır'da Hüsnü Mübarek'i, Tunus'ta Zeynel Abidin Bin Ali'yi, Libya'da Muammer Kaddafi'yi ve Yemen'de Ali Abdullah Salih'i indirmiş olabiliriz ama öfke başkan saraylarındaki despotlardan sokaklarımızdaki ve evlerimizdeki despotlara yönelene dek, zihnimizdeki, yatak odamızdaki ve sokak köşelerindeki Mübarekleri devirene dek devrimimiz henüz başlamış sayılmaz.

Kara Peçe, Beyaz Bayrak

1923 yılında bir bahar günü Kahire istasyonunda peçeli ve uzun siyah pardösüleriyle arz-ı endam eden bir kadın grubu at arabalarından, Roma'da uluslararası bir feminist buluşmasından dönen arkadaşlarını karşılamak üzere indiler. Hüda Şaravi ve Seza Nabaravi trenin basamağına çıktılar. Aniden Hüda (ve yaşça daha genç olan Seza da onun peşinden) yüzündeki peçeyi çıkardı. Bekleşen kadınlar alkışlamaya başladılar. Bazıları bu hareketi taklit etti. Çağdaş kaynaklar, kadınları koruyan hadımların memnuniyetsizlikle kaşlarını çattıklarını ileri sürmektedir. Bu cesur hareket Mısır'daki harem sisteminin sonunu işaret ediyordu. O anda, Huda hayatının iki yarısının ortasında duruyordu; biri harem sisteminin geleneklerine göre yaşanan kısmı; diğeriyse bir kadın hareketinin lideri olarak süreceği yeni hayat.*

* Margot Badran'ın çevirdiği, Hüda Şaravi'nin yazdığı *Harem Years: The Memoirs of an Egyptian Feminist* [Harem Yılları: Mısırlı Bir Feministin Hatıratı] kitabına Badran'ın yazdığı önsözden alınmıştır.

1990'ların başında bir akşamüstü, henüz yirmili yaşları-
mın ortalarındaydım, Kahire metrosunda kadın vagonuna
oturduğum. En sevdiğim eteklerimden birini giymiştim: Kah-
verengi fon üzerinde canlı kırmızı ve yeşil renklerde çiçek-
ler vardı, üzerime de eteğimle uyumlu kahverengi bir bluz
giymiş, kırmızı süslemeleri olan bej bir başörtüsü takmıştım.
Başörtülerimi giydiğim kıyafetlere uydurmakla övünürdüm
ve Suudi Arabistan'da kadınların üstüne kazınan, başörtü-
lerinin, tamamen siyah ve çarşaf olarak da adlandırılan
pardösülerin o katılığına istemiyordum. Annem de ben de
Suudi Arabistan'da siyah başörtüsü takmayı reddetmiştik
ve o geleneği Mısır'da da devam ettiriyordum, neyse ki Mı-
sır'da eller ve yüz hariç her şeyi örten bir giysi olan tesettür
giyenler arasında siyah zorunlu değildi.

Peçeli bir kadın benimle konuşmaya başladı. "Neden peçe
takmıyorsun?" diye sordu. Sorusu ürperticiydi; yüzü ve bire-
yi görünmez kıldığı için peçeyi hep dehşet verici bulmuştum.

"Giydiğim şey yeterli değil mi?" diye sordum kadına.

"Eğer bir şeker yemek istesen, ambalajlı olanı mı, açık
olanı mı tercih ederdin?" diye sordu peçeli kadın.

"Ben bir kadını, şeker değil," diye yanıtladım.

Ambalajlı bir şeker, kutudaki pırlanta yüzük; bunlar Mı-
sır ve diğer ülkelerde kadınları örtünmenin değerine ikna
etmek için kullanılan benzerlikler. Kadınları kıymetli olan
ancak görüldüğünde değeri azalan, saklanması, korunma-
sı ve güvende tutulması gereken nesnelerle karşılaştırıyorlar.
Konu kadınların giysilerinde İslami kısıtlamaların açıklama-
sına geldiğinde, kadınlar asla sadece kadın olmuyor.

Kadınların örtünmesi için birçok farklı açıklama mevcut.
Bazıları bunu Kuran'ın iffetliliğin bir gereği olarak emret-
tiğine inandığı için, dindarlığından ötürü yapıyor. Bazıları
"Müslüman" olduğunu görünür kılmak ve bu şekilde tanı-
nabilir olmak için tercih ediyor ve bu kesim için örtünmek,

kimliklerinin merkezinde yer alıyor. Bazı kadınlar için örtünmek pahalı moda akımlarından ve kuaför ziyaretlerinden bir kaçınma yolu. Kimileri içinse artan biçimde erkek egemenliğinin etkisi altına giren kamusal alanda biraz daha geniş bir hareket alanına sahip olma ve rahat bırakılma yolu. Son yıllarda örtünme Arap dünyasında daha da yaygınlaştıkça örtünmeyen kadınlar üzerindeki baskı artmaya başladı. Böylece giderek daha fazla kadın sokaklarda tacize uğramamak için örtündü. Bazıları aileleriyle örtünme hakkı için mücadele ederken bazıları da aileleri tarafından örtünmeye zorlandı. Kimileri içinse örtünme, rejime ya da Batı'ya karşı isyan etmenin bir yoluydu.

Dolayısıyla tesettüre girme eylemi basit olmaktan çok uzak, örtünmeye ağır anlamlar yüklenmiş durumda: Baskılanmış kadın, saf kadın, muhafazakâr kadın, güçlü kadın, aseksüel kadın, tutucu kadın, özgürleşmiş kadın... Ben on altı yaşında tesettüre girmeyi ve yirmi beş yaşında da açılmayı seçtim. Tesettürün, başörtüsünü ilk taktığım andan beri entelektüel ve duygusal enerjimin büyük bir kısmını tükettiğini söylemek abartılı olmaz. Artık örtünmeyi bırakmış olabilirim ama Müslüman kadınlar için örtünmenin ne anlama geldiğiyle mücadele etmeyi asla bırakmadım. Dokuz yıl boyunca tesettürlü olduğum gerçeğiyle ilgili son derece barışık olduğum için kendi durumlarıyla ve örtünmeye devam etmeleri için ısrarcı olan aileleriyle mücadele eden genç kadınlar çoğunlukla bana ulaşıyor: “Nasıl açıldın?”, “Aile baskısını nasıl kaldırdın?”, “Sence bu bir zorunluluk mu?”, “Tekrar örtünür müsün?”, “Annem eğer açılırsam beni eve kitlemekle tehdit etti.”

Hijab [türban], Arapça “bariyer” ya da “bölme” anlamına gelen bir kelimedir ama iffet ve giyinmenin karmaşık kurallarını temsil eder hâle gelmiştir. Türban tartışması Kuran'daki şu kısım ile başlar:

Mümin kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar ve iffetlerini korusunlar. Açıkta kalanlardan başka süslerini göstermesinler. Başörtülerini yakalarının üzerinden bağlasınlar. Kocaları, babaları, kocalarının babaları, kendi oğulları, kocalarının oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, kadınları, hizmetlerinde bulunan köleleri ve cariyeleri, cinsel arzusu bulunmayan erkek hizmetçiler, kadınların cinselliklerinin farkında olmayan çocuklar dışında kimseye süslerini göstermesinler. (Nûr Suresi - 31. Ayet)*

Kuran'ın iffet konusundaki buyruklarının bu yorumu, Muhammed'in kadınlara eller ve yüz hariç bütün vücutlarını örtmelerini söylediği rivayet edilen hadis kaynaklarıyla desteklenmektedir. Hadis (kelime olarak "gelenek" anlamına gelir), Muhammed'e atfedilen deyişler ve hikâyeler toplamıdır ve ölümünden birkaç yüzyıl sonra toplanan sözlü anlatılara dayanır. Buhari'nin hadis geleneği, en güvenilir kaynak kabul edilir, kadınların Peygamber'in öğretilerini örtünerek yanıtladıklarını söyler ve örtünmenin Muhammed'in doğrudan emri olduğu kanısını destekler.

Gelgelelim, örtünme konusu hiçbir zaman bu pasajlarda ifade edildiği kadar basit bir mesele olmadı ve asla da olmayacak. İlk türban taktığımda bunu fark etmemiştim. Türbanla mücadele etmeye başladığımda alternatif yorumlar buldum; başlangıçta başörtümü takmaktan öylece vazgeçecek ne güce ne de cesarete sahiptim. Dini bilgilerini türbanın dini bir zorunluluk olduğunu savunan akademisyenlere karşı kullanabileceğim müttefiklere ihtiyacım vardı.

Böylesi bir alternatifi, feminizminin ilk entelektüel akıl hocalarımdan biri olan Faslı sosyolog Fatma Mernissi'nin

* Ayet çevirisi, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın sitesinden alınmıştır. (<https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/N%C3%BBr-suresi/2822/31-ayet-tefsiri>) (ç.n.)

yazılarında buldum. Kuran'ın *hijab* [türban] kelimesini içeren ayetlerinin farklı bir yorumlamasını sunuyordu ve bu yorumlarda kelimeyi "perde" olarak ele alıyordu.* *The Veil and the Male Elite: A Feminist Interpretation of Women's Rights in Islam* [Örtü ve Seçkin Erkekler: İslamiyet'te Kadın Haklarının Feminist Bir Yorumu] ve *Beyond the Veil: Male-Female Dynamics in Modern Muslim Societies* [Örtünün Ötesinde: Modern Müslüman Toplumlarda Erkek-Kadın Dinamikleri] kitaplarını okumak, erkek egemen ana akım dini öğretilerin karşısında, düşünce özgürlüğümün gelişip serpilmesinde bana cesaret verici bir dal uzattı.

Mernissi, Kuran'da bahsi geçen *hijab* [türban] kelimesinin Peygamber ve ailesine mahremiyet sağlamak amacıyla asılan bir perde olduğuna inanıyordu. Ayetin, Peygamber'e yeni karısını ziyaret için gelen misafirlerin çok uzun süre kalması ve hem Muhammed'in misafirlerin gitmesini isteyemeyecek kadar çekingen olması hem de evinin küçük olmasından kaynaklı rahatsızlık yaşadığı bir olay sonucunda indiğini yazıyor Mernissi. *Hijab*, hiçbir zaman erkekleri kadınlardan ayırmak amacını taşımıyordu Mernissi'ye göre; yalnızca Peygamber ve ailesine mahremiyet sağlamak içindi ve kadınları örtülerin arkasına saklamakla ilgili de değildi. Kendi başına karşı duramadığı güçlerle mücadele eden genç bir kadın için Mernissi'nin kelimeleri elzem bir mühimmattı âdeta.

"Bütün tek tanrılı dinler ilahi olanla dışı arasında çatışmalarla doludur ama en çok da İslam, dışının en azından sembolik olarak örtülmesinde karar kılmaktadır, onu örtülerle kapatmayı, saklamayı, maskeleymeyi vaaz eder," diye yazar Mernissi *Örtü ve Seçkin Erkekler* kitabında. "Kadın-

* Türkçeye hicap olarak geçen kelime utanma, sıkılma gibi anlamların yanı sıra perde anlamına da gelmektedir. (ç.n.)

lara karşı gösterilen bu neredeyse fobik tavır oldukça şaşırtıcıdır çünkü Peygamber, kendi destekçilerini bu tutumları cahiliye döneminin ve onun batıl inançlarının temsilcisi olarak görüp terk etmeleri konusunda cesaretlendirmiştir... Kadınları örtme girişimi olan ve bugün en temel Müslüman kimliği olduğu iddia edilen *hijab*, yalnızca İslamiyet öncesi zihniyetin devamının bir ifadesi olabilir mi?”

Mısır kökenli Amerikalı bir akademisyen ve Harvard İlahiyat Fakültesi dekanı Leyla Ahmed'in çalışmalarını okurken öğrendim ki, örtünme İslamiyet öncesi toplumda ve yalnızca Arabistan'da da değil, Hristiyanlıktan öncesine dayanan Akdeniz ve Mezopotamya medeniyetlerinde de yaygınmış. Diğer birçok şeyin yanında (örtünen) özgür kadınlar ile (örtünmeyen) köle kadınları ayırtırmak için de kullanılıyormuş.

Ahmed, *hijab* [türban] karşıtı argümanlarını, Kuran'ın örtünmeyi zorunlu tuttuğunu iddia eden fikirlerle apaçık bir ayırmaya giderek daha da güçlendirdi. *Women and Gender in Islam: Historical Roots of a Modern Debate* [İslamiyette Kadınlar ve Toplumsal Cinsiyet: Modern Bir Tartışmanın Tarihsel Kökleri] kitabında Ahmed, “Kuran'ın hiçbir yerinde açıkça kadınların giyimi konusuna değinen bir ayet yoktur. (...) Kadınlara mahrem yerlerini örtmeleri ve göğüslerinin üstüne bir eşarp örtmelerini salık verilir,” diye yazar.

Ahmed, Peygamber'in yaşadığı dönemde örtünmenin genellikle onun eşleri tarafından diğer kadınlardan ayırmak üzere uygulandığını vurguluyor. “İnananların Anneleri” olarak bilindikleri için iffet ve ahlaklılık konularında örnek alınıyorlardı ve bu da örtünmenin İslami kimlikle ve özellikle de bu erdemlerle eşleştirilme sebeplerinden biri oldu. Mer-nissi ve Ahmed'i okumak tesettüre karşı verdiğim mücadelede beni güçlendiren bir teselli oldu ve bugün hâlâ kendi

mücadeleleri devam eden genç kadınlara onları okumalarını tavsiye ediyorum.

Ama bu bölümün başlığında kastedilen başörtü, yalnızca dini sembollerden ibaret değil. Bugünlerde örtünmenin dini gerekliliğini tartışmakla daha az, türbanın bu kadar yaygın olarak benimsenmesinin kadınların toplum tarafından algılanmasında ve kadınların kendilerini algılamasında nasıl bir rolü olduğunu sormaklaysa daha çok ilgileniyorum. Başörtülerimizden daha fazlası mıyız?

Örtünmeye dair ayrıntılı istatistikler filtrelenmemiş olsa da, gözlem yoluyla Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da yirminci yüzyılın başına kıyasla daha fazla kadının örtündüğü söylenebilir. 2007 tarihli bir yazıda *The New York Times*, Mısır'da Müslüman kadınların yaklaşık yüzde 90'ının bir tür başörtüsü taktığını ileri sürdü. Michigan Üniversitesi Sosyal Araştırma Enstitüsü'nün yaptığı yeni bir araştırma da, Müslüman nüfusun çoğunlukta olduğu ülkelerden Mısır, Irak, Lübnan, Pakistan, Suudi Arabistan, Tunus ve Türkiye'de bir anket uyguladı ve katılımcıların ortalama yüzde 44'ü kadınların insanlar arasındayken saçlarını örtmesini tercih ettiğini saptadı. Katılımcıların yaklaşık yüzde 10'u bedeni baştan ayağa ve yüzü neredeyse tamamen kapatan çarşaf ve peçe gibi örtünme biçimlerini tercih ediyordu. Suudi Arabistan'da bu rakamlar yüzde 63'e kadar yükselmekteydi.

Bugün Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da örtünmenin yaygınlığı bir sarkacın son salınıımıdır. Bu muhafazakâr ve liberal kılıklar arasındaki gidip gelen değişiklikler, genellikle "İslam" ve "Batı" arasındaki hareketler olarak tanımlandı; bu da birini ya da diğerini seçmeden örtünme hakkında konuşmayı ya da onu eleştirmeyi iyice zorlaştıran bir ikilemdir. Ancak tesettür ile ilgili olarak, bunu kültürler-arası bir seçimmiş gibi sunmayan yeni bir konuşma yolu bulmalıyız.

Huda Shaarawi'nin 1923'te başını açması tarihsel bir önem taşır, bu genellikle İslam-Batı karşıtlığı çerçevesinde sunulur ve sonuç olarak Mısır'da on yıllarca süren türbandan uzaklaşma hareketi doğurmuştur. Shaarawi üst sınıfa mensuptu; varlıklıydı ve Arapça dışında başka diller de konuşuyordu; büyüyen orta sınıfla birlikte onun mensup olduğu sınıf da Avrupalı yöntemlere hayrandı ve bunları "modern" tasarımlar olarak değerlendiriyorlardı.

Avrupalılar, Mısır entelektüelleri için on dokuzuncu yüzyıldan liberal bir model olma işlevi gördüler. 1899'da reformcu Kasım Emin, *Tahrir al-Mar'a* [Kadınların Özgürleşmesi] adlı bir kitap yazdı ve bu kitabında örtünmenin kadınların ilerlemesinin ve bunun bir uzantısı olarak Mısır'ın ilerlemesinin önünde bir engel olduğunu savunarak tartışmalara yol açtı. Müslüman âlimler Emin'in polemiğine güçlü bir tepki koyarak başlarını açan kadınların hapse atılmasını ya da en azından para cezasına çarptırılmasını talep etti. Örtünmeyi kadınlar için "geleneksel" ve özgün" bir kıyafet olarak konumlandırıdılar ve böylelikle bunu dezavantajlı kadınların; eğitim, yabancı dil ve diğer Avrupalı yöntemlerin bir seçenek olarak sunulmadığı insanların üniforması hâline getirdiler.

Amin'in fikirleri, İngiltere'nin Mısır Başkonsolosu Evelyn Baring tarafından desteklendiğinde kadın haklarının emperyalist güçlerin maşası hâline geldiği korkunç bir dinamik oluşturuldu ve işgale, Avrupalı etkiye açıkça karşı olanların, Batı'nın tarafındaymış gibi görünmeksizin örtünmeyi eleştirmeleri imkânsız hâle getirdi.

Bir grup subayın kralı devirdiği 1952 darbesinin Mısır'da monarşiye bir son verip İngiliz işgalini bitirmesinin ardından, örtünmeyi reddetmek, önceki yöneticilerle daha az ilgili hâle geldi ve giderek büyüyen kamu sektörünce istihdam edilen Mısır'ın, kentli kadın işgücüyü yakından ilişkilendi-

rilmeye başlandı. 1960'larda başörtüsü çoğunlukla Müslüman Kardeşler hareketinin üyeleri tarafından ve Mısır'ın kırsal kesimleriyle küçük şehirlerinde takılıyordu.

Öyleyse ne değişti? Sarkacı yeniden örtünmeye doğru çeviren neydi?

İsrail'in 1967'de Arapları utanç verici bir şekilde mağlup etmesini takiben Arap dünyasında İslamcı etki arttı. 1979'da İran Devrimi, bölgeyi İslami bir devlet tasavvuruyla cezbedi. Ayrıca, Arap dünyasında kötüleşen ekonomiler birçok işçiyi Suudi Arabistan'da iş aramaya yönlendirdi ve onlar da orada Vahabilik'ten etkilendiler. İşçiler evlerine döndüğünde yanlarında bu yeni muhafazakâr inançlarını da getirdiler ve kadınların iffetlerine dair katı beklentiler de bunlara dahildi.

Enver Sedat, Mısır'daki İslamcılara ihtimam göstererek onları iç siyasi düşmanlara karşı kullandı. İslamcı subayların Sedat'ı 1981'de öldürmesinin üzerine, seküler olma iddiası taşıyan Mübarek rejimi, Mübarek'in en organize aleyhtarı olan Müslüman Kardeşler de dahil olmak üzere, muhafazakâr rakipleriyle kendine has bir muhafazakârlık ile mücadele etti. Bu şablon, hükümetlerin, özellikle de Sedat ve Mübarek yönetimi altındaki Mısır gibi Birleşik Devletler'e ve Avrupa'ya yakın olanların, kendilerini allahsız ya da inançsız olma suçlamalarına karşı korudukları popüler bir yöntemdir. Muhafazakâr vaizler televizyon ve diğer medya araçlarında görünerek Müslüman Kardeşler'in dindarlığın mülkiyetine sahip olmadığını göstermek için muhafazakâr kaslarını esnettiler. Bir vaiz kümesi, kimi devlet tarafından onaylı kimi de onaysız olmak üzere muhafazakâr mesajlarını iletmek üzere kaset kayıtlarını ve daha sonra uydu kanallarını kullandılar.

Konu kadınlara geldiğinde ana mesajları "Örtünün!" oldu. 1990'larda popülist vaiz Ömer Abdül-Kafi, Kahire'nin

üst sınıf kadınları tarafından talep gören, tesettür savunusu yaptığı kasetler üretti. (Kaset kayıtları devlet sansüründen kaçınarak daha geniş bir kitleye hitap etmenin yoluydu, tıpkı bugün sosyal medyanın işleyişi gibi.) Ömer Abdül-Kafi'nin tek başına birçok popüler kadın oyuncuyu ekranın "günah-kâr" hayatından, örtünmenin dindarlığına döndürdüğü söyleniyordu ve bu vesileyle oyuncular, hayranlarına da örnek oluşturunlardı.

1990'ların sonlarında uydu televizyonlarının ilerlemesiyle Amr Hâlid adındaki bir televizyon misyoneri, İslam'ın modern yöntemlerle çelişmediğine dair vaazlar vermek için yayın araçlarını kullandı. Ama o da kadınlara verdiği temel mesajı örtünme üzerine kurdu. Onun programlarının düzenli bir takipçisi olduğumu bildiğim bir kadın, bu vaizin örtünmenin önemi üzerine yaptığı etkileyici bir konuşmadan ilhamla tesettüre girdiğini anlattı. "Gözlerim yaşlarla dolmuştu. Annemin dolabına koşup bir başörtüsü kaptım ve örtünmeye karar verdim," dedi.

Mısır'ın komşularından bazıları benzer etkiler altında kalarak aynı tarihsel aralıkta türbanı kanunen yürürlüğe koydu. 1991 yılında Sudan ceza kanununun kabul edilen 152. Maddesi gereği devlet "Ahlakdışı Giyim Koşulları"nı ihlal etmekle suçlanan kadınlara kırk kırbaça kadar kırbaçlama cezası koyma yetkisine sahipti.

Kim kamusal alanda uygunsuz ya da kamu ahlakına karşı bir eylemde, bir davranışta bulunur ya da kamuoyunda huzursuzluğa yol açan uygunsuz ya da ahlakdışı bir giysi giyerse, kırk kırbacı geçmemek koşuluyla kırbaça veya para cezasıyla ya da her ikisi ile birden cezalandırılacaktır.

Böylesi bir dil, Sudan'ın ahlak polislerinin kadınları türban takmadıkları hatta pantolon giydikleri için cezalandırmalarına alan tanıyor. Biliyoruz ki kadın düşmanlığı hiye-

rarşiyi de yansıtır: “Uygunsuz kıyafetten” ötürü tutuklanan ama varlıklı ya da bağlantıları olan ailelerden gelen Sudanlı kadınlar, kırbaç cezasından genellikle tamamen kurtulabiliyor ya da acıdan ve küçük düşmeden kaçmak için para cezası ödüyorlardı. Daha dezavantajlı kadınlar ve artık Güney Sudan olarak tanınan güney bölgelerindeki Hıristiyan kadınlarsa, meşhur 152. Madde’den en çok etkilenenler oldular.

İslamcıların tesettür için baskı yaptığı ülkelerde teşvik ettikleri örtünme biçimleri yenidir. Çok daha serbest, daha dökümlü görünüşe sahip geleneksel kıyafetlerin aksine İslamcıların teşvik ettikleri örtüler başın etrafına sıkıca tutturuluyor ve çoğunlukla daha muhafazakâr çevrelerde yine düğmeli yakalı, siyah ya da lacivert kabanla ya da pardösüyle birlikte kullanılıyor. Buna karşın, tesettür yaygınlaştıkça Mısır’da ve özellikle de Batı ülkelerinde birçok genç kadın bu katılığı reddediyor ve tesettürün temelini oluşturması gereken gösterişsizliğe karşı koyan neon renkli başörtüleri takmaya ve daha dar kıyafetler giymeye meylediyor.

2005’te, Kahire’de, Müslüman Kardeşler’in genel merkezinde örgütün ruhani lideriyle röportaj yapmak üzere görevlendirildim. Müslüman Kardeşler resmî olarak yasaklanmış olsa da, o yıl meclis seçimlerinde yarışmalarına “izin verilmişti”. Broşürleri, afişleri ve el ilanları Kahire’nin birçok mahallesinde görünürdü. Ben 1993 yılında başörtüsü takmayı bırakmıştım ve bu röportaj için örtünmemi istemelerini bekliyordum; daha önce ne zaman Kardeşlik liderlerinden biri ile röportaj yapsam görüşmenin gerçekleşeceği odaya girme izin verilmeden önce elime bir eşarp tutuşturuluyordu.

Kısa kollu bir tişört ve pantolon giymiştim. Bu sefer beni içeri yönlendiren kişi bana bir başörtüsü uzatmadı; mutlu bir şaşkınlık yaşadım. İlk görüşmem Mehdi Akif’leydi, ardından da ruhani liderle görüşecektim. Akif’e Müslüman

Kardeşlerin söylemlerinin eskiye nazaran daha çoğulcu olma iddiasının karşılığını ve görüş farklılıklarını benimseyip benimsemediklerini yakinen görmek için geldiğimi söyledim.

Bana, Kardeşler'in çoğulculuğu ve katılımı benimsediğini söyleyerek yanıt verdi. Buna örnek olarak da Kuveyt'teki Müslüman Kardeşler'in, aşırı muhafazakâr Selefilerle birlikte emirin kadınlara seçme ve seçilme hakkı vermeye dair planlarına karşı çıktıklarını, buna karşın kendisinin ittifaka İslam'ın kadınların politik katılımını yasaklamadığını hatırlatmak amacıyla bir mektup yazdığını söyledi.

Konuşmanın bu kadar başında kadın sorununu açmasından memnun olup Akif'e bir soru daha yönelttim. Müslüman Kardeşler eğer bir gün Mısır'ı yönetirse Mısır anayasasında kadın haklarını gasp edecek biçimde, tesettürü zorunlu kılmak gibi herhangi bir değişiklik yapıp yapmayacaklarını sordum.

Bir kez daha Müslüman Kardeşlerin çoğulculuğa ve katılıma inandığı konusunda ısrar edip bana şöyle dedi:

“Kanıt istiyorsan, şu anda benimle röportaj yapıyorsun ve çıplaksın.”

“Çıplak değilim.”

“Saçların çıplak, kolların çıplak; Allah'ın kanununa göre çıplaksın.”

“Kuran'da kadınların giyimine dair ayetler farklı şekilde yorumlanıyor,” dedim.

“Tesettürün zorunlu olmadığını söylemeye çalışanlara kulak verme. Farklı yorumlar yoktur. Yalnızca bir yorum vardır ve o yoruma göre, sen çıplaksın.”

Çoğulculuk buraya kadarmış.

Akif'in neden anayasada tesettürü zorunlu kılmak için herhangi bir değişiklik yapmasına gerek olmadığını anlamak için Müslüman Kardeşler'in genel merkezinden çıkıp etrafıma bakmam yeterli oldu. Müslüman Kardeşler o savaşı

çoktan kazanmıştı. Tesettür, ister türban ister çarşafa girmek olsun, İslamcılara ve onların muhafazakârlığına teslim olduğumuzu işaret eden beyaz bir bayrak. Bu röportajdan neredeyse on yıl sonra Mısır'daki kadınların çoğunluğu tesettürün bir biçimiyle örtülüyken İslamcıların bölge genelinde sosyal kontrolü ele geçirdiği aşikâr.

Siyasi devrimimizin başarılı olması için sosyal bir devrim ihtiyacımız olduğundan bahsettiğimde aklıma İslamcılarının toplumsal geleneklere karşı kazandığı bu zafer (iffet algısının ve tanımının değişikliğinde görüleceği üzere) geliyor, yalnızca rejimin baskısı değil.

Daha önce ne başörtüsü takma ne de bundan vazgeçme tecrübelerime dair uzun uzun yazmamıştım hiç. Bu her zaman zor bir konu olageldi ve başörtüsü takmayı bırakma kararımı takip eden uzun yıllar boyunca o kadar utandım ki, yeni tanıştığım insanlara bir zamanlar türban taktığımdan hiç bahsetmedim. Dokuz yıl boyunca tesettürlüydüm. Açılmak sekiz yılımı aldı.

Mısır'da küçük bir çocuk olarak yaşadığım yıllarda kadın akrabalarımın hiçbiri herhangi bir biçimde örtünmüyordu ve gördüğüm tek başörtüsü, Mısır'ın kırsal kesimlerinde yaşayan kadınların taktıkları tülbentlerdi. Ancak 1970'ler ve 1980'lerde kadınlar giderek daha fazla örtünmeye başladı; bu eski aile fotoğraflarına baktığımda fark ediliyor. Otuz ya da kırk yıl önce evlenen ya da düğünlere kolsuz ve diz boyu elbiselerle katılan ve parlak, şingır şingır sutyenli, biki-ni altıyla ince, şeffaf etekler giymiş dansözlerin yanında poz veren teyzelerim/halalarım, bugünün düğünlerine neredeyse hep aynı tarzda tesettür giyerek katılıyor. Kızlarının çoğu, yani kuzenlerim de tesettürlü.

1980'de Kahire'ye döndüğümde (ki 1975'te Londra'ya taşınmamızdan sonra ailece Kahire'ye ilk geri dönüşümüzdü) en genç teyzemin çok katı bir tesettüre girdiğini gördüm;

baştan ayağa çadır kumaşına benzer bir pardösü giyyordu. Bu teyzem benden yalnızca dört yaş büyüktü; küçükken çok yakındık ve beraber büyüdük denebilir. O günlerde sokakta yan yana yürüdüğümüzde, ben henüz on üç yaşındaydım, o ise on yedi yaşındaydı. Yabancılar yürürken durup teyzemin giyimine laf ederlerdi. Mısırlılar sosyal yorumlar konusunda çok cömerttir. O zamanlar saçım o kadar kısaydı ki, arkamızdan yürüyen genç bir adam arkadaşına dönüp “Şu kız önceden erkekmiş, sonra cinsiyetini değiştirmiş,” demişti. Ama teyzem çok daha kötü iğnelemelere maruz kalıyordu.

“Ne halt ediyorsun?”, “Bu giydiğin çadır ne böyle?” Şimdi, otuz dört yıl sonra, Kahire’de böylesi laflar benim gibi örtünmeyen kadınlara yönlendiriliyor.

Suudi Arabistan benim için her şeyi değiştirdi. Ailem Cidde’ye vardıktan kısa bir süre sonra, ben on beş yaşındayken, ilk defa başörtüsü takmak istedim. Din her yerdeydi. Fazileti Destekleme ve Ahlaksızlığı Engelleme Komitesi –ayrıca “Mutavva” ya da “Haya” diye de isimlendirilen ahlak polisinin Kafkaesk resmi adı– dükkân sahiplerinin ve müşterilerin namazlara katılsınlar diye başının etini yiyor, kadınların örtünmelerini söyleyerek peşlerinden koşuyorlardı. Fakat tabii ki bunların hiçbirisi bedenimi erkeklerin gezgin el ve gözlerinden korumadı. Kendimi savunmak için bir şeye ihtiyacım vardı ve türbanın bunu yapacağını düşündüm. Annemle babama kararımdan bahsettiğimde türban takmaya başlamak için henüz çok genç olduğumu söyleyip bir yıl kadar beklememi önerdiler.

Cidde’ye varmamızın üzerinden bir ay geçmeden İslamiyet’in beş şartından birini gerçekleştirmek üzere hacca gittik. O zamana kadar İslamiyet’in doğduğu yer, Müslümanların

günde beş kez etrafında dönerek namaz kıldığı kübik yapı Kâbe'nin bulunduğu yer olan Mekke'yi yalnızca ailemin ve arkadaşlarımla salon duvarlarında asılı fotoğraflarda görmüştüm. Bu gezi, namaz vakti dışında herhangi bir örtü taktığım ilk zamandı. Beyaz hac kıyafetlerim içinde bir rahibe gibi görünüyordum.

Haccın ilk ritüellerinden biri tavaftır; Kâbe'nin etrafında dönerek bu kutsal mekâna bir saygı gösterisinde bulunup hac niyetinizi bildirirsiniz. Yukarıdan yüzlerce, binlerce Müslüman erkek ve kadının Kâbe'nin etrafında dönmesini izlemek bir plağın dönmesini izlemek gibi, pürüzsüz ve nefes kesicidir.

Kâbe'nin etrafında yedi kez dönmeniz gerekir, etrafında ailemle birlikte dua ederek yavaşça dönerken bu çok önemli ve çok kutsal anda popomda bir el hissettim. Daha önce bir erkek tarafından vücudumun o bölgesine (aslına bakarsanız hiçbir yerine) hiç dokunulmamıştı. Kaçamıyordum ve o cesarete sahip olsaydım bile dönüp beni avuçlayan adamlarla yüzleşemedim çünkü çok kalabalıktı.

Başıma geleni kelimelere dökemiyordum. Kutsal mekânların en kutsalında, namaz kılarken yüzümüzü döndüğümüz bu yerde birinin elini nasıl benim kışıma koyup ben kaçmayı becerene kadar orada tutmayı akıl ettiğini anlayamıyordum. Tacizci çok ısrarcıydı. Ben her kaçtığımda gelip tekrar aynı-sını yapıyordu.

Gözyaşlarına boğuldum çünkü tek yapabildiğim buydu. Aileme gerçeği söyleyecek cesaretim yoktu o yüzden kalabalıktan rahatsız olduğumu söyledim. Tavafımızı tamamlamak için Büyük Cami'nin içine girip bir kat yukarı çıktık. Sonra yeniden bir alt kata inerek haccın bir başka ritüelini yerine getirmek, siyah taşı öpmek için Kâbe'ye gittik. Müslümanlara bu taşın bir zamanlar yarı saydam ve beyaz olduğu ancak

zamanla içerisinde taşıdığı cennet cazibesini kaybedip insanlığın günahlarıyla lekelendiği öğretilir.

Annemle birlikte kadınların sırasını beklemek zorunda kaldık. Orada duran bir Suudi polis biz taşı öperken erkeklerle beklemelerini işaret etti. Taşı öpmek için eğildiğimde aynı polis gizlice göğsümü elledi. “Yangından mal kaçırır gibi.” Suudi Arabistan’da ve ardından Mısır’da geçirdiğim yıllar boyunca, çoğu adamın böyle yaptığını öğrendim. Bu şekilde bedeninize ulaşıyorlar; öyle gizlice ki, sonunda siz istismar edilmişlik hissinizi sorgulayıp kalıyorsunuz; olan şey karşısında duyduğunuz tiksinti, ister gerçekten otobüste koltuğunuzun altından gelen parmakların sizi dürtmesi isterse de o parmakların sahibi olan adamın hafifçe kışınıza sürtünmesi olsun, tacizci hep başka bir yöne bakıyor.

Mekke’de Kâbe’nin yanında duran bir polis benim göğsümü elliyorsa, benim şikâyet etme ve bundan bir sonuç almaya dair nasıl bir şansım olabilir ki? Sessizlik ve utanç hızlı öğrenilen ve erken alınan dersler. Eğer kadınların engellenmeksizin siyah taşı öpmesi için erkeklere kenarda durmasını söyleyen polis orada, Müslümanlar için en kutsal mekânda, benim göğsümü elliyorsa, benim ve diğer kadınların, hepimizin bedenlerimizin istismar edilmesine dair mücadele vermemiz nasıl mümkün olabilir?

Hacda el ile taciz edilmem hakkında konuşabilmem yıl- larımı aldı. Yalnızca utandığım için değil Müslümanlar kötü gözükmesin diye de sessiz kaldım. Şimdi bile hacda taciz edildiğimden bahsettiğimde bunu uydurmakla ya da İslamiyet’i kötülemekle suçlanıyorum. Ancak birçok kadın bana kutsal ibadetlerini gerçekleştirirken yaşadıkları benzer istismarlar- dan bahsetti. Bizi susturmaya harcanan enerji, bizi elleyen adamları durdurmaya harcansaydı bedenlerimize yönelik bu istismarlar nasıl da azalırdı!

Yine Cidde'de bir gece haftalık market alışverişimiz için bir korsan taksiye bindik. Bizi Cidde'deki bir alışveriş merkezine bırakan genç adam, alışveriş bittikten sonra eve geri bırakmak için dışarıda bekleme konusunda ısrar etti.

Eve dönüş yolunda yirmili yaşlarındaki şoför, yanındaki yolcu koltuğunda oturan babama, "Amca, ben senin kızınla evlenmek istiyorum," dedi.

"Ama o on beş yaşında."

Arka koltukta annem, erkek kardeşim ve ben gülmek için kendimizi zor tutuyorduk.

"Olsun. Ben yine de onunla evlenmek istiyorum."

"Bizim ailemizde kimse üniversiteyi bitirene kadar evlenmez oğlum."

"Sorun değil. Ben onu beklerim."

Eve döndüğümüzde biraz daha güldük ama "o on beş yaşında"nın ardından gelen "olsun, ben yine de onunla evlenmek istiyorum" lafı mizah konusu değildi. Bu olaydan kısa bir süre sonra, annemle babam alışverişin ödemesini yaptığı esnada beni süpermarketteki ilan panosuna bakarken yakalayan çok daha yaşlı bir adam yalnız olup olmadığını sordu. Aileme olup biteni anlattıktan sonra, bir daha hiçbir yere yalnız başıma gitmeme izin verilmedi. Her zaman erkek kardeşim yanımda olmalıydı; bir kadının koruma adına hareket özgürlüğünü kısıtlanması konusunda aldığım erken bir ders oldu bu.

İkinci haccımıza gittiğimizde zihnim teslimiyete hazır, bedenim ise görünmez olmaya muhtaçtı. Sanki Suudi Arabistan'da her şey haram gibi hissediyordum. Gelecekte çoğalacak depresyonlarımdan ilkinde giriyordum; aklımı kaçıracağımı sandım. O yüzden ben de Allah ile bir anlaşma yaptım: "İyi bir Müslüman kadının başını örttüğünü söyleyip duruyorlar, bu yüzden aklımı korursan ben de başımı ka-

patacağım.” Örtünmeye karar verdim ve bu sefer annemle babam kararımı kabul etti.

Ama türbanın beni görünmez kılmadığını gördüm. Vücudumu erkeklerin ilgisinin farkına henüz varan ergenlik çağındaki kızlar gibi saklamaya çalıştım ve bazen bol kıyafetlere sığındım. Yine de giydiğim giysiler bedenimi gezgin parmaklardan ve ellerden korumadı. Vücudumda türban taktığım zamanlar da dahil olmak üzere onayım dışında dokunulan, ellenen, mıcıklanan yerleri işaret etmek için boya kullansaydım bütün gövdem, hem önü hem arkası, rengârenk olurdu.

Suudi Arabistan’da yaşamak beni başörtüsünü seçmeye itmiş olsa da, orada muhtemelen düşündüğünüzden çok daha az başörtüsü taktım. Örtünmek, âlimlerin çoğunun söylediğine göre yalnızca akraba olmayan erkeklerin varlığında gerekliydi (gerçi bu yoruma yukarıda bahsettiğim üzere meydan okundu) ve okulumdaki cinsiyet ayırımı, günümün çoğunu diğer kadınlar eşliğinde geçirmem ve tesettürsüz kalabilmem anlamına geliyordu. Ancak ailemle tatil için Londra’ya döndüğümde başörtüsü takma ihtiyacı, en azından kendimi teslim ettiğim kurallara ve düzenlemelere göre, her zaman mevcuttu. Türbanımı neredeyse bütün gün takıyordum ve boğulmaya başlamıştım. Boğazımı sıkıyordu. Sıkışmış ve sınırlanmış hissediyordum ve saçımda rüzgârı hissetmeyi özlemiştim. O zamanlarda çekilen fotoğraflarıma baktığımda dünyadan kopmuş bir kız görüyorum, sanki başörtüsü hissettiği mutsuzluğun dışarı çıkmasına engel oluyormuş gibi.

Mutsuzluğuma rağmen okulda iyi durumdaydım. Türban takmak depresyonumu tetiklese ya da depresifliğimi artırsa bile, bunu kimse tahmin edemezdi. Kadınların başlarını örtmelerinin birçok farklı dini inançta da bulunduğu hakkında

bir yazı yazmıştım ve örtünmenin yalnızca İslamiyet’le eşleştirilmesinin haksızlık olduğunu savunuyordum. “Rahibeler ya da Ortodoks Yahudi kadınlar ne olacak?” diye soruyordum. Başörtüsüne bağlılığımı savunmaya ve teslim olduğum iffet düşüncelerini diğer dinlerle bağdaştırmaya hevesliydim.

Sonra feminizmi keşfettim.

On dokuz yaşındayken Suudi Arabistan’da üniversite kütüphanesinde o tahrik edici kitaplara denk geldim. Benim için en şaşırtıcı olan Mernissi ve Ahmed gibi başörtüsünü sorgulayan Müslüman kadınların tartışmalarını okumaktı. Neden erkekleri güya kadınların onlarda uyandırdığı cinsel arzulardan korumaktan yalnızca kadınlar sorumluydu? Neden erkekler kendilerini kontrol etmiyordu? Neden eğer baştan çıkarılanlar erkeklerse, kontrol edilenler de onlar olmu-yordu? Bütün bu sorular, onları ötelemeye hazır olmadığım bir anda üstüme yığıldı. Onları hem hoş karşıladım hem de kovaladım; bunlar benim ve başörtüm arasında yaşanacak bir hesaplaşmanın kaçınılmaz olduğunun işaretiydi.

Kaçış rutinim “tercih” fikrine vurgu yapmaktı. Eğer bir kadının mini etek giymeye hakkı varsa, elbette benim de başörtüsü takmayı tercih etmeye hakkım vardı. Seçimim, fikri özgürlüğümün işaretiydi. Elbette ki giymek istediğimi seçmek feminizminin tasdikiydi. Ben de bir feministtim, değil mi?

Ama türban takmayı tercih etmenin açılmayı seçmekten çok daha kolay olduğunu öğrenecektim. Ve bu ders, tercihimin gerçekten ne kadar “özgür” olduğunun önemli bir anımsatıcısıydı.

Yirmi bir yaşında Mısır’a döndüğümde türban benim için neredeyse tam zamanlı bir işe dönüşmüştü ve yükümlülüklerini hiç öngörememiştim. O zamanlar, 1988 yılında, neon pembe ya da turuncu türbanlar ve dar kesim kotlar henüz

moda değilken, türbanlı bir kadının neler yapıp yapamayacağına dair daha sabit fikirler vardı. Benim temsil ettiğim tuhaf birleşim ise bu denklemi bozuyordu: Kampüste türbanıyla çalan müziğe eşlik eden, fazlasıyla İngiliz aksanlı ve Arapçası bozuk Mısırlı bir kadın. O zamanlar, bu bileşimle rahat etmek mümkün değildi. Ama insanları bunu yürütebileceğime ikna etme çabası bir tür takıntıya dönüşmüştü.

Metroya biner ve kendi kendime ekibimi hayal kırıklığına uğratamayacağımı düşünürdüm. Türban takan dışadönük birisi olarak var olduktan ve türban takarak da bir feminist olunabileceğine dair bütün söyleyip yaptıklarımın sonra kendi türbanımı çıkarırsam insanlar Müslümanlar hakkında ne düşünürdü?

O sıralarda Mısırlı feministlerle tanışıp röportaj yapmaya ve kitaplarda okuduğum mücadeleleri yürüten gerçek kadınlardan destek almaya başladım. Onları olabilecekleri her yerde arıyordum. Yaşlı kadınlardan çoğu neredeyse beni evlat edindiler; toplantılarına davet ediyor, en güncel raporlarını gönderiyor ve düzenledikleri önemli konferansları bana haber veriyorlardı. Bu akıl hocalarından biri olan Hala Şükrallah, sosyal demokrat Destur Parti 2014'te onu başkan seçtiğinde, Mısır'da bir siyasi partinin başına geçen ilk kadın oldu.

Bir gün tam da benim yapmayı arzuladığım şeyi yapan, yazılarını kadınların eşitliği için mücadele etmede kullanan bir deneyimli bir gazeteciyle röportaj yaptım.

“Neden saçını örtüyorsun?” diye sordu bana.

Şükrallah ve Yeni Kadın Vakfı'ndaki diğer feministler için türbanım bir sorun olmamıştı. O yüzden bu gazeteci benim başörtümü konu ettiğinde gafil avlanmış oldum. Oraya kendim hakkında konuşmak üzere gitmemiştim ama Mısır'da kadınlara karşı işleyen muhafazakâr güçleri açıklarken ibretlik bir örnek olmuşum.

“Uğrunda bu kadar çok çabaladığımız her şeyi yok ettiğini görmüyor musun?” diye sordu bana.

O sırada göremiyordum. Çok coşkuluydum, kendimi feminist olarak tanımlıyordum ve kız kardeşlerimi hayal kırıklığına uğrattığım düşüncesi beni dehşete düşürdü.

“Ama ben böyle giyinmeyi *seçtim*,” diye yanıtladım.

İşte yine o seçim meselesi.

Nihayet türbanımla yollarımı ayırmama yardımcı olan şey, annemin, babamın meslektaşları olan bir doktorla benim hakkımda yaptığı sohbetin bir kısmını aktarmasıydı. Bu, benim o kelime, yani *seçim* hakkındaki çatışmamla bir son verdi. Doktor beni ve erkek kardeşimi sormuş ve evlenip evlenmediğimi merak etmişti. Annem ona evli olmadığımı söylediğindeyse, “Merak etme, başörtüsü takıyor. Bir koca bulur,” demişti.

İşte bir kumaş parçası öylece benim yerime geçivermişti.

Sonra, bu adamın benim başörtümde cisimleşen himayeci özgüvenin de gösterdiği üzere, olduğumu düşündüğüm o Türbanlı Poster Kızı olmadığımı anladım. Ben yalnızca türbandım.

“Ama ben böyle giyinmeyi *seçtim*,” diye hızlıca yanıtladığımda, bu doktor gibi benim tercihlerimin konu dışı olduğunu düşünen (tıpkı o gazeteci için de konu dışı olduğu gibi) erkekleri hesaba katmamıştım. O sırada gazeteci ve doktorun bir mücadelenin iki farklı ucunda olduklarını fark ettim ve doktorun tarafında olmak istemediğimi biliyordum.

Nihayet başörtümü çıkarmaya karar verdiğimde, tam da o hafta Kahire’deki Amerikan Üniversitesi’nde devam ettiğim gazetecilik yüksek lisans öğrenimimi bitirmiştım. Kahire Amerikan Üniversitesi’ndeki başörtülü kadınların sayısı, orada okuduğum süre boyunca, yani 1988’den 1992’ye kadar, belki iki elin parmaklarını geçmezdi. O yıllarda, kampüs dışında da başörtüsü takan azınlıktaydım.

Başörtümle yolları ayırdığım gün, iki büyük zorlu görevim vardı: ilki, bununla mücadele ettiğim sekiz yıl boyunca başörtü takmam yönünde baskı yapan aileme bunu söylemek; ikincisiyse de kötü bir saç modeli kestirmek. Kimsenin gösteriş uğruna ya da erkekleri cezbetmek için başörtümü çıkardığımı düşünmesini istemiyordum. O zamanlardaki feminizmin makyaj yapmamak, kaşlarımı almamak ve “dişiliği” tutkuyla reddetmek anlamına geliyordu (etekler ve uyumlu renkteki başörtüler buna dahil değildi).

O yüzden türbanımı çıkardıktan sonra istediğim en son şey “iyi görünmek”ti ve bunu sağlamanın en iyi yolu bir kadın kuaföre gitmekti. Mısır’da, en azından kadınların çoğu türban kuşanmadan önce, kuaförlük kadınlar için kötü şöhretli bir meslekti ve erkeklerin hâkimiyeti altındaydı. O yüzden yerel bir kuaföre gidip bir kadının saçlarımı kesmesini istedim. Emin olup olmadığını sordular ama ben son derece kararlıydım.

Çarpık çurpuk saç kesimini garantiye alıp başörtümü başımın yarısına kadar örttükten sonra kız kardeşimi okuldan almaya gittim, annemle orada buluşacağımızı biliyordum. Kızlar ve oğlanların alelacele dışarı fırlamasını beklerken gergin bir şekilde anneme ne yaptığımı anlattım.

Başörtüsüyle mücadelenin son günleri bir sıcak dalgasına denk gelmişti. Havayı birkaç gün evde saklanıp haberleri arkadaşlarıma ve yaşıtlarıma vermeyi geciktirmek için bahane olarak kullandım. Nihayet kendimi zorlayıp evden çıktığımda sokakta ve üniversiteye gitmek için kullandığım ulaşım araçlarında yanından geçtiğim herkesin açık kafamın yeni bir şey olduğunu, benim başörtüsü takmayı yeni bırakmış olduğumu bildiğine iknaydım. Üniversiteye vardığımda da işler daha iyi olmadı çünkü orada da arkadaşlarım “Çok daha iyi görünüyorsun” tarafı ve “Ne yaptın, bizi utandırıyorsun” ta-

rafı olarak ikiye bölünmüştü. İkinci taraftan bir arkadaşşıma, “Ben yürüyen kutsal değilim,” diye cevap verdim ama pek işe yaramadı.

Birkaç yıl daha suçluluk peşimi bırakmadı. Tesettüre uygun kıyafetlerimi başörtüsü olmadan giymeye devam ederek bir şekilde suçluluğu hafıflettim. Başımı açtığım için o kadar utanıyordum ki yeni tanıştığım insanlara önceden türban taktığımı asla söylemiyordum. Makyaj yapmıyordum, saçım hep kısaydı ve yeni bir beden bilinciyle hesaplaşmak zorundaydım. Dokuz yıl boyunca türban takmak, kadınsılığın benim için ne anlama geldiğini tanımlamayı erteleme imkânı tanı-mıştı. Türban, benim erkeklerden saklanma yolumdu ama sonunda yalnızca kendi bedenimi kendimden saklamış oldum.

2002 yılında bir sabah İnsan Hakları İzleme Komitesi’nden gelen bir e-postayı açmamla söylenmemiş ve meydan okunmamış hâlde bıraktığım, unutmaya çalıştığım her şey yeniden alevlendi.

Yangın her yeri vurabilecek bir trajediydi. Okulları yanıp kül olurken on üç ila on yedi yaşlarındaki on beş kız çığnerek ölmüş ve elli ikisi de yaralanmıştı.

Aileler ve gazeteciler öfkeyle beceriksizlik ve yozlaşmayla suçladıkları eğitmenlerin istifasını talep ettiler. Öfkelenecek çok şey vardı. 250 kişilik kapasitesi olan bir binaya, okul çağındaki 800 kız öğrenci tıkılmıştı. Okulun ana kapısı kapalıydı. Binada acil durum çıkışı, yangın alarmı ya da yangın söndürücü yoktu. Ama hususi olarak bu trajedide, bu yaşananın Suudi Arabistan dışında başka bir yerde gerçekleşemeyeceğini gösteren çok daha fesat bir detay vardı.

İtfaiyeciler, Suudi basınına verdikleri demeçlerde, ahlak polisinin öğrencileri, kadınların topluluk içindeyken giyme-

leri gereken başörtüsü ya da çarşafı giymedikleri için yanan binanın içinde kalmaya zorladıklarını söyledi. Bir Suudi gazete, ahlak polisinin, itfaiyeciler de dahil olmak üzere, kızları binadan kaçırma çalışmalarına yardım eden erkekleri durdurup “onlara yaklaşmanın günah olduğunu” söylediklerini yazmıştı. Kapıdaki yobazlar öğrencileri topluluk içinde uygunsuz giyinmiş hâlde görmektense, onların yanmasını tercih ettiği için ölmüştü kızlar.

Başörtünüzden ibaretsiniz. Başörtünüz sizden daha değerli.

İnsan Hakları İzleme Komitesi’nin raporunu okurken ağlamamı durduramadım. O kızlardan biri, o sırada Cidde’de bir okulda okuyan küçük kız kardeşim olabilirdi. Erkeklerin küçük kızları ölüme mahkûm etmelerine izin veren İslam, kimin İslam’ıdır?

O okul yangını ve kızların ölümlerinde Suudi devletinin suç ortaklığı protestolara yol açmalıydı, hatta bir devrime! Her yıl, ölümleri anılmalı ve kadın düşmanlığının ölümcül sonuçları hakkında kafa yorulmalıydı. Evet, kadın düşmanlığı sizi öldürebilir. O okullu kızlar sonsuza dek bir nefret suçunun; kızlar ve kadınlardan nefret etme suçunun kurbanları olarak anılmalıydılar.

Ama ne anılıyor ne de onurlandırılıyorlar ve Suudi Arabistan’da bir devrim ihtimali hâlâ çok uzaklarda.

“Allah’a ne kadar yakınsan, o kadar az görünür olmalısın.” Peçenin ardındaki düşünce böyle işliyor ve ben bu fikri son derece tehlikeli buluyorum. Bu fikir, kadınları saklamak isteyen bir ideolojiden geliyor. Birçok insan kadınların peçe takma hakkını desteklediklerini çünkü bunun kadının en doğal hakkı olduğunu söylüyor ama aslında destekledikleri,

bir kadının yüzünü örtmek *dışında* hiçbir hakkı olduğuna inanmayan bir ideolojinin önünü açmak oluyor. Örneğin Suudi Arabistan'da Selefi ideolojisi kadınların yalnız başına seyahat edemeyeceğini, araba kullanamayacağını, bir erkeğin izni olmadan hastaneye dahi gidemeyeceğini temin ediyor. Buna rağmen bazıları Müslümanlık uğruna mücadele ettikleri temel hakkın, tesettüre girme, yüzünü örtme hakkı olduğunu iddia ediyor. İnsanlar, bir feminist olarak kadınların bu hakkını desteklemem gerektiğini söylediklerinde öfkeden çıldırıyorum. Peçe takmanın feminist bir konu olduğunu iddia etmek, feminizmi baş aşağı etmektir.

Beni Avrupa'daki tesettür tartışmalarında rahatsız eden şey, başörtüsü ve peçe yasaklarının yalnızca yabancı düşmanı sağ kanat tarafından yürütülmesi. Pek duygusal olduğundan emin oldukları, göç ve ekonomi hakkında endişeli Avrupalılara, kendilerinden farklı görünen ve bilmedikleri dillerde konuşan insanları anlamayan Avrupalılara satması kolay bir konu olarak, bu meseleyi sunup gerçeği gasp ediyorlar. Sonuç olarak yasaklar, onları gerçekte olduğu gibi bir kadın hakları problemi olarak değil de, bir tür İslamofobi olarak ele alanlar arasında destek bulamıyor.

Müslümanların birçok ülkede karşı karşıya kaldığı ırkçılık ve ayrımcılık, ki bu ülkelerden biri de Avrupa'daki en geniş Müslüman topluluğunun yaşadığı Fransa'dır, fazlasıyla gerçek. Ancak politik doğruculuk sunağında ya da Müslümanların azınlık olarak yaşadıkları ülkelerdeki güçlü ve büyüyen sağ cenah ile savaşırken kadınları kurban etmemeliyiz. Avrupa'daki solcular peçe yasağının kadın haklarıyla yakından ilgili olduğu konusunda konuşmayarak beni hayal kırıklığına uğrattılar, bizler kadın haklarına inanmayan bir ideolojiyle mücadele ediyoruz. Bu yüzden Fransa'da, Belçika'da ve Barselona'da İspanya'nın diğer bazı bölge-

lerinde dayatılan yüz örtüsü yasaklarını destekliyorum. Bu yüzden neden birçok Müslüman erkeğin peçeyi ve peçe takma hakkını savunmak için öne atıldığını sorguluyorum.

Bu türden bir Müslüman erkek ile kendi karşılaşmama tanık olalım; meşhur akademisyen Tarık Ramazan, Müslüman Kardeşler'in kurucusu Hasan el-Benna'nın İsviçre'de yetişen torunu. Ramazan, Müslüman ve Batılı olmak üzerine detaylı yazılar yazmıştır ve Avrupalı Müslümanların çoklu kimliklerini yönetmelerinde olumlu bir etki yarattığı düşünülmüştür. Şahsen ben onun tutumlarının çoğunu fazlasıyla muhafazakâr buluyorum.

BBC'de yayınlanan *Newsnight*'a konuk olduğum programlardan birinde, Fransa'daki peçe yasağı hakkında ne düşündüğümüz sorulmuştu. Ramazan, peçe tartışmasının Müslüman toplumu içinde kalması gerektiğine inandığını açıklamıştı uzun uzun. Ben bu iddiayı samimiyetsiz buluyorum. İlk etapta kulağa çok mantıklı gelse de, kadınlar o topluluğun içinde muhalif olmak için çok dar bir alana sahipler.

Mükemmel bir zamanlamayla (istesem daha iyi ayarlayamazdım) *Newsnight* sunucusu Jeremy Paxman, Ramazan'ın sözlerine katılmayarak başımı salladığımı görüp hemfikir görünmediğimi söyledi. Ramazan benim söz hakkımı kullanmama izin vermedi ve olmayacak bir iddiayla araya girdi: "Tabii ki katılmazsın. Hepimiz senin yeni muhafazakârlardan olduğunu biliyoruz."

ABD siyasetindeki yeni muhafazakârlara atıfta bulunuyordu ki ben kendimi asla onlara yakın tanımlamadım. Özellikle de ABD'nin Irak işgaline verdikleri destekten ötürü ki New York'ta yaşarken buna karşı çıkmak için protesto yürüyüşüne katılmıştım; bunu söyleyerek bana iftira ettiğinin farkındaydı.

Ramazan neden peçe tartışmasının kesinlikle camia içinde kalması gerektiği konusunda ona katılmadığımı açıkla-
ma çabalarımın çoğunda sözümü kesti; ona benim konuşma
sıram olduğunu ve sesini kesmesini söyledim. Bu davranı-
şının bir sorunla yalnızca bir topluluğun ilgilenmesindeki
ısrarın yaratacağı risklere mükemmel bir örnek olduğunu,
erkeklerin herkes adına konuştuğunu açıkladım.

Bir arkadaşımın tarifi üzerine, Ramazan sanki “Kadın, ka-
pat çeneni ve senin hakkın için mücadele etmeme müsaade et,”
der gibiydi. Yaşadığımız bu çatışmadan sonra *mansplaining*^{*}
terimi, bir erkeğin bir kadının öz tecrübesini o kadına açıkla-
maktaki ısrarını tarif etmekte kullanılan popüler bir kavram
hâline geldi.

Peçe yasakları Avrupa Birliği’nde rağbet görmeye de-
vam etti. 2014 yılının temmuz ayında Avrupa İnsan Hakları
Mahkemesi, Fransa’nın 2010’da çıkardığı “kamusal alan-
larda hiç kimsenin yüzü kapatacak bir giysi giymeyeceğini”
söyleyen kanununu onayladı. Bu şekilde giyinmenin ceza-
sı 150 avroya varan cezalara tabi olabilecekti. Mahkeme,
yasağın “söz konusu giyimin özellikle dini çağrışımlarından
değil yüzü kapatmasından” yola çıktığına hükmetti. Bu hü-
küm, kesinlikle sorunun ele alınma biçimini oluşturmalıdır:
Saklamanın etkileri dini çağrışımlardan öncelikli olarak dik-
kate alınmalıdır.

Peçe karşıtı tartışmalar güvenlik temelinde de yürütülebi-
lir: Örneğin, maskeli bir insan bir bankaya giremiyorsa peçe
de bir tür maske olarak düşünülebilir. Ben daha felsefi bir
tartışmayı tercih ediyorum. Bizler sosyal yaratıklarız ve söz-
süz iletişim, gündelik etkileşimimizin önemli bir parçası. Ben
şimdi sizin karşınızda oturuyor olsaydım, yüzümü görüp gö-

^{*} *Mansplaining* teriminin Türkçede henüz üzerinde mutabakata varılmış bir
çeviri karşılığı olmamakla birlikte bunun için “erkeklenme” gibi çeviriler kul-
lanılmaktadır. (ç.n.)

rememeniz durumuna göre etkileşimimiz çok farklı olurdu. Evlerimizden ayrıldığımızda içinde yaşadığımız toplulukla bir toplum sözleşmesine tabi oluyoruz. Bence yüz örtüleri, sözsüz iletişime ket vurmalarından ötürü, bu sözleşmenin etkileşim hâlinde olma ihtimalini ortadan kaldırarak sözleşmeyi ihlal ediyor.

Bazıları devletin insanların kılık kıyafet tercihlerinde bir rol oynamaması gerektiğini iddia ederek peçe yasağına karşı çıktı. Ben bunu devletin zaten halihazırda halka açık mekânlarda çıplaklığı yasaklayarak uyguladığı kuralı göz ardı eden, samimiyetsiz bir sav olarak görüyorum. Bu kitabı yazmak üzere Mısır'a taşınmadan önce on yıl boyunca yaşadığım New York eyaleti yasaları, üç ve üzeri kişinin bir araya geldiği toplantılarda maske takmayı yasaklıyor.

Son on yılda, "Batı"daki Müslüman toplulukların görünürlüklerinin artmasıyla birlikte tesettür üzerine yürütülen tartışmalarda ilginç ve elzem bir ikilem oluştu. Örneğin, daha önce Mısır'da tesettür üzerinden yürüyen çekişmenin "İslam" ve "Batı" arasındaki çekişme olarak yorumlandığını söylemiştim. Peki, Batı'da yaşayan bir Müslüman olduğunuzda ne olacak? Hem İslam'ın hem de Batı'nın bir parçasıysanız ne olacak? Umarım bu giderek görünürleşen kimlikler, İslam ve karşısında duran Batı ikiliklerinin dışına taşıyacak bizi.

İşin garip yanı, peçe yasakları birçok Müslüman ülkeyi tartışmaktan imtina ettikleri, oysa konuşmaya mecbur olduğumuz yüz örtüleri tartışmasını gündeme almaya zorlayabilir. Peçenin kadınların iffetinin zirvesini oluşturduğu fikrini parçalamalıyız; bazı dini âlimlerin bir kadın "çok güzelse" yüzünü kapatmakla yükümlü olduğunu söylediklerini duyduk. Peçenin (Birleşik Devletler'deki feministlerin, kadınların "iffet"ini takıntı haline getiren Hristiyan muhafazakâr-

lara karşı kullanmaya başladıkları bu tanımı ödünç almak gerekirse), *saflık kültürünün* teşvik edilmesine nasıl katkı sağladığını ve böylesi bir kültürün kızların ve kadınların kamusal alanda karşı karşıya kaldığı tehlikelere nasıl doğrudan katkıda bulunduğunu incelemeliyiz. Ayrıca, çok daha fazla Müslüman kadını dinlemeliyiz. Peçe yasaklarına olan desteğimi bildirdikten ve bu yasakların ardındaki grupların ırkçılığını ve yabancı düşmanlığını açıkça kınadıktan sonra, yüz örtülerine karşı olsa da tepkimi ortaya koymam üzerine çığ gibi büyüyen saldırılardan ötürü seslerini çıkarma konusunda gönülsüz olan Müslüman kadınlardan özel yollarla haber alıyordum.

Çoğunlukla Batı çevrelerinde yani üniversite kampüsleri ya da stüdyo izleyicisi olan televizyon programları gibi ortamlarda konuştuğumda, Müslüman bir kadın bana peçeye karşı çıkmam ve yasağı desteklemem konusunda meydan okur. Sonunda içine girdiğimiz bu tartışmanın tadını çıkarmam çünkü bu Müslüman kadınların hemfikir olmadığının önemli bir hatırlatıcısıdır; görüşlerimizde yekpare değiliz. Bu aynı zamanda bize dikte edilenlerin doğruluğunu sınamak için de iyi bir derstir. Daha gençken etrafımdaki erkeklerden ve kadınlardan, özellikle güzel bir kadının, erkekleri baştan çıkarmamak için yüzünü örtmekten sorumlu olduğunu duyardım (işte yine erkekleri kendilerinden koruma sorumluluğu karşımızda!). Bu beni çok rahatsız ederdi ama kendi başörtümle verdiğim mücadelede çekingendim ve böylesi bir düşüncenin saçmalığına meydan okuyacak yetenekten ya da söylemden mahrumdum.

Peçe takan Mısır kökenli Amerikalı bir kadın, benimle devlet radyosunda yayınlanan bir programda ve sonrasında da YouTube’da viral olan bir CNN yayınında yüz örtüsü hakkında tartışmaya girdi. Tartıştığım kadın, devlet radyo-

sunda, bir petrol kulesinde kimya mühendisi olarak çalışırken erkek meslektaşları tarafından cinsel tacize uğramasının ardından peçe takmaya başladığını açıkladı. İşte, benim Suudi Arabistan’da yaptığım gibi, bir örtünün arkasına saklanma “seçimi”. Ama onun şahsi deneyiminde sözkonusu olan bütün bir örtüydü, yüzünü de kapıyordu ki, ben bunu kimliğini silmek olarak değerlendiriyordum. Yine ve yine, erkeklerin cinsel istismarlarından ötürü (bu kadın özelinde olay burada, ABD’de yaşanmıştı) kadınlar bedenlerini gizliyorlardı. Radyo programının sunucusu, peçe giymenin iş hayatını etkileyip etkilemediğini sorduğunda, kadın kimya mühendisi olarak işine devam etmesinin zor olduğunu ve işinden istifa ettiğini itiraf etti. Bu noktanın altını çizmek gerek. Sıklıkla peçenin bir kadını yüzünü kapatmak suretiyle sildiğini ileri sürdüğümde, yüzünü örten kadınların da herhangi biri kadar aktif olduğunu iddia edenlerin muhalif uğultularıyla karşılaşıyorum. Bunun yanlış olduğu aşikârdır.

Peçe takan bir kadınla bir diğer karşılaşmam da El Cezi-re İngilizce kanalında televizyon programı *Head to Head*’i [Baş Başa] çekerken oldu. Oxford Union’da çekilen programın bir tartışma formatı vardı ve sunucu Mehdi Hasan konuğunu kararlaştırılan konuyla ilgili sorguya çekerdi. Benim oturumum için belirlenen konular “Bizden Neden Nefret Ediyorlar” makalemle birlikte Ortadoğu ve Kuzey Afrika’da toplumsal cinsiyet eşitliğiydi. Sonrasında da uzmanlardan oluşan bir heyet ve nihayet seyirciler sorularını yöneltecekti.

Peçe takan bir kadın bana kendi türbanıma karşı verdiğim mücadelenin onun peçesiyle yaşama mücadelesine engel teşkil ettiğini söyleyerek azarladı. Yüz örtülerine getirilen yasakları desteklemekle, onun kendi yolculuğunu tamamlamasına engel olduğumu iddia etti. Ona saygı duymakla

birlikte fikrine katılmadığımı belirttim, kendisine en iyi dileklerimi sunduğumu ama peçe yasağını hâlâ desteklediğimi belirttim.

Programdan sonra, erkeklerle kadınların bir arada olduğu kabul töreninde aynı kadın yanıma peçesi olmadan geldi. Şoke olmuşum ve neden yüzünü örtmediğini açıklamasını rica ettim. Bana durumunun karışık olduğunu ve yüzünü duruma bağlı olarak örttüğünü söyledi. Ben de ona Orta-doğu ve Kuzey Afrika'daki kadınların böylesi bir ayrıcalığa sahip olmadıklarını söyleyerek karşılık verdim.

Hâlâ Batı ülkelerinde yaşayan ve hem Batılı hem Müslüman olan kadınların bizi İslam'a karşı Batı ikileminden çekip çıkarabileceğini savunuyorum. Ama onlara tesettürü savunanlara karşı çıkma ayrıcalıklarının farkına varmaları için yalvarıyorum. Onlara göre dezavantajlı konumda bulunan ve tesettür konusunda gerçek bir tercih şansı olmayan kadınların varlığını unutmak kolaydır. Birinin başörtüsünü savunma ihtiyacını da anlıyorum; kendi içimde bununla mücadele ederken bile yıllar boyunca ben de savundum. İslamofobiklerin ve ırkçıların karşısında önemli bir savunmadır bu, bunu anlıyorum. Ama eğer bu savunma, tercih etme ayrıcalığına sahip olmayan kadınların yaşadıkları gerçeklerin farkında olmaksızın yapılırsa, muhataplarım tam da beni peçe yasağını desteklerken yapmakla suçladıkları şeyleri yapmış oluyor ve diğer kadınları susturuyorlar. Bazı kadınlar kimlik politikalarına ya da Seleflığe razı olmak zorunda kaldığı için solup giderlerken neden sessiz kalalım? Peçe, kadınların görünmez olmalarına tuhaf bir saygı gösteriyor. Yüzünü örten, kendini silen kadını baş tacı ediyor ve bu silinmeyi dindarlığın zirvesi olarak alıyor. Kara çarşafı giyip İslamcı kadın düşmanlığına teslim bayrağı çekmeye devam edemeyiz.

Mısır ve Tunus, devrimin tesettür üzerindeki iki ilginç ve zıt örneğini sunuyor ve sarkacın nihai olarak hangi yöne doğru savrulacağına dair ilgi çekici ipuçları veriyor.

2011 yılının ocak ayında başlayan devrimden sonra Mısır'da birçok kadının başörtüsü ya da peçe takmayı bıraktığını duydum ya da okudum. Feminist aktivist ve blog yazarı Fatma İmam, türban takmayı bırakmaya nasıl karar verdiği hakkında coşkulu bir blog yazısı yazmıştı ve vardığı sonuç Mısır'ı özgürleştirebilmek için önce kendisini özgürleştirmesi gerektiği idi. İmam, Bloomberg haber bülteninde annesinin onu erkek olmak istemekle suçladığını ve Tahrir Meydanı'ndaki protestolara katılırsa, evlatlıktan reddetmekle tehdit ettiğini söyledi. İmam o sıralar yirmi sekiz yaşındaydı ve tüm bunlara rağmen yine de protestolara katıldı.

“Benim gibi, ailelerine karşı koyan çok fazla kadın var,” dedi İmam. “Devrim yalnızca Tahrir'de gerçekleşmiyor, Mısır'daki her evde gerçekleşiyor. Bu ataerkiyle mücadele devrimi.”

Başka bir Mısırlı kadın Ocak 2011'de binlerce insanla birlikte yürür ve “Özgürlük” diye bağırırken türbanını çıkardığını söyledi bana, velhasıl o anda özgürlük onun için böyle bir şeydi.

2013 yılında geri taşınmamdan kısa bir süre sonra başlattığım destek grubundan iki kadın da devrimden sonra türban takmayı bırakmışlardı. Onlardan biri, otuz beş yaşındaki bir kadın bana şöyle dedi:

“Başörtümü çıkardım ve hak talep etmeye başladım. Devrim beni çok daha cesur kıldı. Artık konuşmaya daha çok meyilliyim ve haklarımı talep etme yetkim olduğunu biliyorum, özellikle de erkekler sözkonusuysa. Erkeklerin bana onların bir müridi gibi değil de eşitleri gibi saygı duymasını sağlamak benim hakkım. Devrimin değiştirdiği şey

bizim zihinlerimizdi; devrim bizi ben kimim, ben bu ülkede kimim ve ne zaman haklarımı alacağım gibi sorular sormak üzere güçlendirdi.”

Destek grubunda yer alan on dokuz yaşındaki bir başka kadın, annesi eğer türbanını çıkarırsa onu eve kilitlemekle tehdit ettiği için evi terk etme kararını aldı ki bu Mısır’da hâlâ büyük bir tabudur.

Açılmaya cesaret eden bu kadınların başka kadınlara ilham olup olmayacağı hâlâ belirsizdir. Öyle olacağını umuyorum. Hâlâ sosyal medya üzerinden ve e-posta yoluyla aileleriyle tesettür konusunda verdikleri mücadele yüzünden yıpranan kadınlardan mesajlar alıyorum. Bildiğim kadınlardan biri, kafa derisindeki bir enfeksiyonun tedavisi için doktorun tavsiyesi üzerine geçici olarak başörtüsünü çıkardı. Çılgına dönen annesi bir vaizle iletişime geçip kızını evlatlıktan reddetmesi gerekir mi diye sormuş.

Tunus’ta diktatör Zeynel Abidin Bin Ali’nin yönetimi esnasında devlet okullarında ve resmi kurumlarda kadınlar örtünme yasağına tabiydi. Nahda Hareketi Partisi’nden olan Fatma el-Esvad bana hukuk okuduğu dönem boyunca bere taktığını ve böylelikle hâlâ tesettüre riayet ettiğini ama aynı zamanda üniversiteye de gidebildiğini anlattı. Ancak Bin Ali Tunus’tan kaçtıktan sonra örtünme karşıtı baskı tersine döndü. Seleflerin türban takmayan kadınlara baskı uyguladığı ve zaman zaman saldırdığı yönünde raporlar ortaya çıkmaya başladı. El Bavsala’yı (Bu kurum, türünün ilk örneğidir. Örgüt, bölgede anayasa yapım sürecini takip eden ve kadınlarla erkekler arasındaki eşitlik maddesini dışarıda bırakmaya çalışan kurucu meclis üyelerini ifşa ve rezil etmekle tehdit eden gözlemcilerden oluşur) kuran Emira Yahyavi gibi Tunuslu feminist aktivistler, Tunus’un komşu ülkelere göre daha ilerici olmasına rağmen, yine de muhafazakâr ve

ataerkil olduğunu söylüyorlar, bilhassa küçük şehirlerde ve kırsal alanlarda.

Yahyavi bana (BBC Dünya Servisi radyo belgeselim *Women of the Arab Spring* [Arap Baharı'nın Kadınları] için) kurucu meclisin Selefi bir üyesine ilk kez bir soru sorduğunda adamın cevap vermeyi reddettiğini ve "çıplak" kadınlarla konuşmadığını söylediğini anlattı. Güldüm ve ona Müslüman Kardeşler'in ruhani liderinin de bana çıplak demiş olduğunu aktardım. Seleflerin tanımlamasına ve onu göz ardı etme biçimine çok öfkelenerek soyunmaya başlamış Yahyavi. Dehşete düşen üye ona ne yaptığını sormuş. "Sana çıplak bir kadının nasıl görüldüğünü gösteriyorum," diye yanıtlamış Yahyavi. Adam ona durması için yalvarmaya başlayıp sorusunu kabul etmiş. Anayasa geçtiğinde Selefi meclis üyesini arayıp ona kutlamak için sarıldığını söyledi.

Tunus Üniversitesi'nde bir dilbilim öğretmeni ve devrim süresince aktif bir blog yazarı olan Lina Ben Menni ile babasının Bin Ali rejiminde işkence gördüğü İçişleri Bakanlığı binasını görebileceği bir kahve dükkânında buluştuk. Buluşmamızdan önceki altı ay boyunca, otuz yaşındaki Ben Menni, gece gündüz polis koruması altındaydı çünkü adı bilinen bir İslamcı grubun suikast listesindeydi. Kadın haklarını savunduğu, seküler olduğu ve siyaset ile dini birbirine karıştırmamak gerektiğini düşündüğü için onu hedef almışlardı.

Ben Menni'ye devlet okullarında ve kurumlarındaki tesettür yasağının kalkmasının ardından tesettürdeki artış hakkında nasıl hissettiğini sordum.

"Bunu kişisel bir özgürlük olarak değerlendiriyorum," dedi. "Bu rejimde birçok kadının sırf tesettürlü oldukları için tutuklandığını hatta bazılarının polis tarafından dövüldüğünü biliyorum. Tesettürlü bir teyzem var ve birçok kez tutuklandı. Aşırı görüşleri olan birisi değildir ve yalnızca takmak

istediği için takıyor türbanı. Bu aslında kişisel bir özgürlük ama o insanların benim özgürlüğüme karışma hakkı yok.”

Peki, bu kadınların hayatını nasıl etkiledi?

“Kadın öğrencilerimden biri, oda arkadaşlarının onu peçe takmaya zorladığını söyledi. Siyah kıyafetler giyiyordu ve örtünmüştü, neredeyse çarşafa girmişti. Bana şöyle dedi: ‘Önceden bu şeyi giymeşdim, şimdiyse beni bunu yapmaya zorladılar.’”

Afrika’daki işçi sınıfı mahallelerinin en büyüklerinden biri olan Ettadmun’da, bir üniversite hocası olarak görev yapan, genç erkek ve kadınlara aktivizm anlayışlarını geliştirebilmeleri için grafiti, rap ve dans dersleri veren sanat merkezi Tahadi’nin de (Meydan Okuma) kurucusu olan kadın hakları aktivisti Fatma Jegham ile tanıştım. Türban takmadığı için kampüsteki Seleflerin bazıları tarafından tehdit edildiğini anlattı.

Yeni anayasada eşitliği garanti altına alan maddeyi sorduğumda şöyle yanıt verdi: “Eşitlik bir pratiktir, yalnızca sözcüklerle ya da anayasada bir madde olmasıyla ilgili değildir. Kadınlar birçok farklı aşırıçılıkla mücadele ediyorlar; ekonomik aşırıçılık, kültürel aşırıçılık ve şiddetin türlü biçimleriyle. Gerçek değişim, gittiğim her yerde güvende hissettiğim zaman gelecek. Burada, sokakta durduğumda, bana bir kadın olarak gerçekten saygı duyar mısın, güvenliğimi garanti edebilir misin?”

Tahadi’ye katılan genç kadınlardan biri on dokuz yaşında başörtüsü takan biriyken kuaför annesi takmıyordu. Her ikisi de anayasada eşitlikle ilgili bir maddenin var olmasından memnundu ama daha hassas sorunlar hakkında hâlâ fazlasıyla endişeliydi.

“Değiştirmek istediğim tek şey zihniyet olurdu çünkü mahalledeki insanlar sürekli, ‘Nasıl kızının Tahadi’ye gitme-

sine izin verirsin? Orası erkeklerle dolu,’ diyorlardı. Ben de, ‘Bu sizin işiniz değil, bu benim kızım. Oraya gitmeyi seviyor, bu yüzden ben de ona izin veriyorum,’ diyorum,” dedi anne.

“Kökten dinci ya da aşırılıkçı gruplardan ötürü endişeleniyorum, özellikle de işten eve geç döndüğüm zamanlarda. Bazen özellikle erken çıkıyorum ki, onlara denk gelmeye-yim. Biz dinimizi biliyoruz ve tesettüre girmenin kişisel bir seçim olduğunu anlıyorum. Bazen müşterilerim salona türban takarak gelip içeride çıkarıyorlar çünkü dışarıdaki Selefi ya da diğer kökten dinci gruplara mensup, onlara kötü gözle bakacak ya da türban giymeye zorlayacak erkeklerden çekiniyorlar.”

Modern zaman Tunus’unda ve bölgenin geri kalanında tesettür kadınlar için gerçek anlamıyla bir seçim değil artık ve her yer yere nüfuz eden bu ayrımcılık ve şiddet çoğaldıkça da öyle olması mümkün değil. Hüda Şaravi’nin peçesini çıkarmasından neredeyse bir yüzyıl sonra hâlâ çırpınıyoruz ve kadın bedeni, muhafazakârlığa ve ataerkiye temsiliyetimizi temsil eden kanvas olarak kaldığı sürece de çırpınmaya devam edeceğiz.

Kadınlara Karşı Tek Yumruk

Bizim için
Korkuyla damgalanmış olan bizler için
Alnımızın ortasında silik bir çizgi gibi
Annemizin sütünden bile korkarak büyüyen
Bu sığınılacak güvenli bir yer sanrısı
Bizi susturaca düşündükleri bu ağır aksak umut
Hepimiz için
Bu an ve bu zafer
Baştan beri hayatta kalmamamızı beklenen*

Mısırlı kızların ve kadınların neredeyse yüzde yüzü cinsel tacize uğradığını bildiriyor. 2013 yılında yayımlanan Birleşmiş Milletler raporu, gerçek rakamı yüzde 99,3 olarak belirtse de arkadaşlarım geri kalan yüzde 0,7'nin araştırma-

* Audre Lorde'nin, *The Black Unicorn* [Tek Boynuzlu Siyah At] kitabında yer alan "A Litany for Survival" (Hayatta Kalmaya Bir Cevap) şiirinden alınmıştır.

cılar onlara ulaşmaya çalıştığı sırada telefonlarının kapalı olduğunu söyleyerek işi şakaya vuruyor. Tanıdığım her kadının evinden çıkmadan önce okul, üniversite ya da iş yolunda, kendini laf atmalara, üzerinde gezinecek ellere ve daha da kötüsüne hazırlıyor. Aynı BM araştırması Mısırlı kadınların yüzde 96,5'inin istemediği bir fiziki temasa maruz kaldığını ve yüzde 95,5'inin de sokakta sözlü tacize uğradığını belirtmektedir.

Aktivist Amal Başa, Yemenli kadınların yüzde 90'ının tacize, özellikle de sıkıştırmaya maruz kaldıklarını öne süren bir araştırma yayımladı. Associated Press'e, "Dini liderler her zaman kadınları suçluyor, dışarıda onları takip eden biri olduğu fikriyle daimi bir korku içinde yaşamalarına sebep oluyorlar," dedi Başa. "Eğer Yemen'de bir taciz vakası bildirilirse, geleneksel liderler bunun üstünü örtmek, kanıtları yok etmek ya da kurbanı korkutmak için olaya müdahil oluyor," diye de ekledi.

Yemen'de neredeyse bütün kadınların baştan ayağa örtülü olduğunu belirtmek mühim. Bir kadının kıyafetini istenmeyen herhangi bir fiziksel temasla ya da sözlü tacizle ilişkilendirmem ama muhafazakâr toplumlarımız bunu yapıyor. Yemen'de olağanüstü derecede yüksek olan taciz sıklığı, muhafazakârların dilinden düşürmedikleri kadınların "açık saçık" giyinerek tacize davet çıkardıkları iddiasının doğru olmadığını da kanıtlıyor.

Bölgedeki diğer ülkelere kıyasla sosyal açıdan daha ilerlemeci olarak kabul edilen Tunus'ta yasalar tacizi durdurmak için pek fazla yaptırım uygulamıyor ve aynı kültürel güçler tacizi sürdürüyor: Konuşmaya karşı bir tabu, bekâret takıntısı ve kurbanı suçlama. Tunus, 2004'te cinsel tacize karşı bir yasa yürürlüğe sokmuş olsa da, aktivistler bu yasanın tacizin

düzenli olarak gerçekleştiğini kanıtlama sorumluluğunu kadına yüklediğinden şikâyet ediyor. Yasa ayrıca tacizi ahlaki yönden değerlendiren dili nedeniyle de kusurlu çünkü “iyi örf ve âdetlerin ihlali ve cinsel tacizden” caydıracağı iddiası taşıyor.

2012 yılında Cezayir’de ilk işyerinde taciz cezası kesildiğinde, sözkonusu hüküm, Cezayirli kadınlara adalet arayabileceklerine dair önemli bir mesaj olarak kabul edilmiş ve takdir görmüştü. Ancak yetmişli yaşlarındaki bir televizyon yöneticisi olan sanık, yalnızca tecil edilen altı aylık bir hapis cezasına ve 200.000 dinar (3000 dolardan az bir şeye denk gelen) para cezasına çarptırılmıştı.

Hükümetlerimiz kamusal alanda kızları ve kadınları koruma konusunda tekrar tekrar başarısız olurken, bu ihlaller kontrolsüz ve bitmek tükenmek bilmez bir şekilde devam ediyor. Etkili kanunlar tek başına çözüm olmasa da en azından yönetimlerin kadınlara karşı işlenen cinsel istismar vakalarını ciddiye almaya istekli olduklarının bir işareti olarak işlev görebilir. Sokakta yaşanan cinsel taciz vakalarına karşı herhangi bir yasanın olmadığı, kadınların tacize karşı kendi lehlerine kullanabilecekleri savunma argümanlarının kanunen elle tutulur bir karşılığının olmadığı ülkelerde, kadınlar utanç ve tabuyla daha da sessizleşiyor.

Rula Kavas’ın başına gelenlere tanıklık edelim. Ürdün Üniversitesi Yabancı Diller Fakültesi dekanı Kavas, feminist teori dersinde üniversite kampüsünde maruz kalınan cinsel tacizle ilgili bir film çekmeleri için bir grup öğrencisine yardım etti ve danışmanlık yaptı. Filmde, işittikleri sözlü taciz ifadelerinin yazdığı afişleri taşıyan kadın öğrenciler gösteriliyordu. 2012 yılının haziran ayında film YouTube’a yüklendikten sonra hem tartışmalara neden oldu hem de suç-

lamalarla karşılaştı ve tüm bunlar ifşa olan tacizci erkek öğrencilere değil çektikleri filmle üniversiteyi kötü gösteren kadın öğrencilere yöneltilmişti.

Üniversitenin rektörü bütün akademisyen ve aktivistlerin öfkesine rağmen Kavas'ı kovdu. Ortadoğu Çalışmaları Derneği'nden bir grup akademisyen Kavas'ın keyfi olarak işten çıkarılmasını kınadı ve rektörü "üniversite kampüsünde kadın öğrencilere yönelik sistematik ve cezasız kalan cinsel tacizi" bitirmeye çağırdı.

Sokaklardaki cinsel taciz Ortadoğu ve Kuzey Afrika'ya özgü değil yalnızca, dünya çapında çok fazla kadın için rahatsızlık verici bir gerçeklik. Ancak toplumsal, dini ve siyasi faktörlerin birleşimi bölgenin kamusal alanlarını kadınlar için eşi benzeri olmayacak şekilde tehlikeli kıldı.

2009 yılında Kahire'de on yedi Arap ülkesinden gelen temsilcilerin katılımıyla gerçekleşen ve bölgede ilk kez yapılan cinsel taciz konferansında, aktivistler bu coğrafyada tacizin kontrolsüz olduğunu çünkü kanunların bunu cezalandırmadığını, kadınların bunu bildirmediğini ve yetkililerin de bunu göz ardı ettiğini belirttiler. Aktivistlerin saptadığı üzere, işyerinde, okullarda ve sokaklarda kızların ve kadınların uğradıkları cinsel taciz onları örtünmeye ve evlerinde saklanmaya itiyordu.

Associated Press'te yer alan haberde, Kahire Konferansı'nın katılımcıları, erkeklerin giderek aktifleşen kadın işgücü nedeniyle kendilerini tehdit altında hissettiklerini, muhafazakârların tacizin suçunu kadınların giyim ve davranışlarına yüklediklerini söylemişlerdir. Ayrıca bazı kadınların da mütemadi tacizden kaçmak için ya yüzlerini örttüklerini ya da okul veya işi tamamen bırakmayı düşündüklerini söylediklerini bildirmişlerdir.

Sokaktaki cinsel taciz seviyesi Arap dünyasında tavan yapmış durumda ve herkes bunun nedenini soruyor. Her zaman muhafazakârların inkâr bariyerine toslayan bir gerçek şu: Kadınlar ne kadar örtünürse, erkekler sorumluluktan o kadar kurtuluyor. Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da var olan *saflık kültürü* cinsel şiddetten korunma yükünü kızların ve kadınların üzerine yüklüyor, oğlanlarla erkekler ise yalnızca “baştan çıkarılmadığına” emin olma sorumluluğuna sahip. *Saflık kültürü* ilk olarak ABD’de karşılaştığım bir terim; kadınların saf olmasının bekâreti ve iffeti korumakla mümkün olduğunu ifade eden dindar sağ söylemi tarif etmek için kullanılıyor. Ben bunu Ortadoğu ve Kuzey Afrika’daki kadınların maruz kaldıkları baskıları tarif etmek için de son derece uygun buluyorum. Bu terim ayrıca küresel dindar-sağ kesimin ne kadar ortak noktaya sahip olduğunu da bizlere hatırlatıyor.

Kahire’de kızların ve kadınların haklarını savunan Şehab Merkezi’nde bir avukat olarak çalışan 24 yaşındaki Nesma el-Hattab, bana sokaktaki cinsel tacizle mücadele eden kadınların karşılaştığı engellerden bahsetti: “Anneleri onlara tacize uğramamaları için örtünmelerini söylüyor. Büyükan-neleri onlara kız oldukları için mücadele etmemelerini, su-sup katlanmalarını söylüyor. Babaları onlara tacize karşı seslerini çıkarmamalarını çünkü taciz eden oğlanların gidip erkek kardeşlerini döveceğini söylüyor.”

Kahire metrosundaki o peçeli kadınla yaşadığım konuş-mayı hatırlıyor musunuz? Bu tür bir düşünceyi absürt ve tehlikeli bir uca taşıyın, elinizde feminist aktivist Şehrazat Magrabi’nin 2014 yılında Trablus ve Bingazi’de kız okul-larının çıkışlarında dağıtıldığını keşfettiği el ilanları kalıyor. Magrabi benimle BBC World belgeseli için konuşmuştu.

Propagandaya iki tuhaf monologla başlıyorlar. İlkinde, bir güle nasıl her sokak köşesinde rastlayabildiğinizi, bu

yüzden nasıl da ucuza alınabildiğini ve bu gibi tuhaf şeyleri anlatıyorlar. İkincisindeyse incinin bir kabuk içine yerleştiğini, okyanusun dibinde onu kimse göremediği için incinin nedenli özel olduğundan bahsediyorlar. Yani özetle söyleyecek olursak gül, herkes onu görebildiği ve ulaşabildiği için özel değilken, inci gizli olduğu için kıymetlidir.

“Muazzam bir zarar veriyorlar, İslamiyet’i bir silah, bir araç olarak kullanıyorlar. Eğer bir kadınsanız ve dışarı çıkarırsanız cehenneme gideceğinizi söylüyorlar,” demişti Magrabi.

“Benim için en endişe verici olan insanlara bunun haram olduğunu dikte etmeleri. Altı yaşındaki kız çocuklarının başörtüsü taktığını görüyorsunuz; okula gidiyorsunuz ve bir öğretmenin (altı yaşından büyük oğlan öğrencileri varsa), mesleğini yerine getirmek için yüzünü örtmek zorunda olduğunu görüyorsunuz. Ben Libyalıyım. Burada doğdum. Asla başka bir yere gitmedim. Bunlar neden bahsediyorlar?”

Bu *saflık kültürü* hem erkeklerin hem de kadınların, kadınları, adaletsizce maruz kaldıkları tacizden ötürü suçlamasına sebep oluyor. Kadınlar hem eleştiriliyor hem de diğer kadınları eleştiriyor ve kontrol ediyorlar; dar kıyafetler giymek, yanlış renkte, yanlış uzunlukta, yanlış tarzda giyinmekten ötürü suç daima kadınların oluyor. Bir kadının kendi fikirlerini değiştirip dönüştürmesi ve bu değişiklik adına yaptığı herhangi bir şey, tacize özendirme olarak anılıyor. Riyad’da bulunan Kral Abdül Aziz Ulusal Diyalog Merkezi’nin yürüttüğü bir ankete göre Suudi erkeklerin yüzde 86,5’i taciz vakalarındaki artışı “kadınların aşırı makyaj yapmasına” bağlıyor. 2008 yılında kadın hakları aktivisti Nihad Ebu El-Kumsan’ın Mısır Kadın Hakları Merkezi’nde [Egyptian Center for Women’s Rights (ECWR)] iki bin kadın ve erkek arasında gerçekleştirdiği bir ankete göre, bu kitlenin büyük çoğunluğu sokak tacizlerine sebep olduğu

için kadınları suçluyor ve kadınların giyinme biçimlerinden ötürü tacizin gerçekleştiğini söylüyorlar. Merkez ayrıca Mısırlı erkeklerin yüzde 62'sinin kadınları taciz ettiğini kabul ettiğini belirtiyor. Araştırmanın bulguları arasında belki de en üzücü olanı ise şu: Yabancı kadınların aksine, birçok Mısırlı kadın, kadınların itibarlarını yerle bir etmemek adına tacizi saklamaları gerektiği konusunda hemfikir.

Sokaktaki güvenlik için "iffet" in bir önkoşul olmasında ısrar etmek, sokakta yaşanan cinsel tacizin gerçeklerini göz ardı ederek kurbanı suçlamaktır. Ayrıca toplumun talep ettiği kadar "iffetli" giyinmeyen kadınların hayatlarını da tehlikeye atmak. Erkeklerin bize müstehcen laf atmaması ve ellerinin beden sınırlarımıza saygı göstermesi umuduyla, "Ya ben senin karın, kız kardeşin ya da kızın olsaydım?" diyerek savunma yapıyoruz. Odak her zaman kadının, müstehcenlik ve taciz nesnesinin üstünde. Kadın eğer bir erkekle olan ilişkisi üzerinden tanımlanmıyorsa, kamusal alanda güven içinde var olabilmeyi hak etmiyor mudur?

Bunun yerine aslında bizi bu güvelikten mahrum bırakan oğlanları ve erkekleri ifşa etmeli ve kınamalıyız. "Ya o senin kocan, erkek kardeşin ya da oğlun olsaydı?" diye sormalıyız. Sokaklarda hayatı bize cehenneme çevirenler tanıdığımız erkekler, akraba olduğumuz erkeklerdir ve inceleme konusu biz değil, bizzat onlar olmalıdırlar.

Mısır Kadın Hakları Merkezi'nin 2008 anketinin yayımlanmasından kısa bir süre sonra Arapça yayınlanan *Al-Masry Al-Youm* adlı Mısırlı bir gazeteye dışarıdan bir yazı yazdım ve bu yazıda elle tacize uğradığımdan, arabayla tanımadığım kişiler tarafından takip edildiğimden ve yabancı birinin yanımda cinsel organını teşhir ettiğinden bahsettim. Gazetenin

çevrimiçi yorum bölümü dönüşümlü olarak erkeklerin sor-
duğu şu tip sorularla doluydu: “Sen kim olduğunu zannedi-
yorsun?”, “Seni kim ellemek ister ki?” (Sanki cinsel saldırı-
ya uğramak bir iltifatmışçasına!), “Tabii ki taciz edilirsin,
ne bekliyordun ki? Tüurbanını çıkardın!” Bir erkek genital
organını teşhir ettiğinde yalnızca dört yaşında olduğumu
yazdığım yazımda (Bu adam Kahire’de yaşadığımız sokakta
arabasını park edip henüz çocuk olan bir başka arkadaşım
ve benim karşımda penisini çıkarmıştı ve durduğumuz bal-
kondan aşağı inmemiz için bize el kol yapmıştı) okurlardan
biri bana şunu sormak için e-posta adresimi bulup yazma
zahmetine bile girmişti: “Dört yaşındayken senin bu kadar
özel neyin vardı da biri sana cinsel organını gösterdi?”

Yorumlarda yağan eril öfke karşısında sersemlemiştim.
Elbette ki öfke bizim olmalıydı, kadınlara ait olmalıydı. Ya-
nıt veren az sayıdaki kadın, Mısır’da cinsel tacizin bu kadar
yaygınlaştığına inanamayan erkekleri azarlayan yorumlar
yapmışlardı.

Kadınlar, “Karınıza, kız kardeşinize, annenize sorun!”
diyordu.

Birkaç kadın, öfkeli erkeklere onları dehşete düşürmesini
umduğum bir şey söyledi: “Her sabah evden çıkmadan önce
başörtüme iğneler yerleştiriyorum. O iğneler toplu taşıma
araçlarında ve sokaklarda sizin ellerinize karşı silahım olu-
yor.”

Kadınlara doğrudan saldırıda bulunan devletler de var.
Böylesi devlet onaylı ya da devlet eliyle yöneltilen tacizler (ki
bu bölgemizde fazlasıyla yaygın olan kadın düşmanlığının
doğasına yönlendiriyor bizi) kadın bedenini siyasi muhalifliği
cezalandırmak için bir araç gibi kullanarak ya da o kadının

ailesindeki bir muhalifi cezalandırmak üzere kadın bedenini istismara açık bir devlet malı gibi görerek uygulanıyor. Devlet destekli cinsel taciz, paradoksal biçimde zaman zaman toplumun cinsel sınırını aşmanın sonucunda da bir ceza olarak uygulanıyor. Sanki devlet, *Bedenini sen cinsel olarak kullanamazsın ama biz kullanabiliriz*, demek ister gibi.

İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün 2014 Dünya Raporu'na göre binlerce Iraklı kadın, yetkililer tarafından haksız yere alıkonmuş, dayak yemiş ve cinsel tacize uğramıştır. Bunun tek amacı, hükümet güçlerinin kadınların terörizm ya da başka suçlardan ötürü şüpheli bulunduğu erkek akrabalarına karşı koz elde etmektir. İnsan Hakları İzleme Örgütü bu vahşeti dünyanın dikkatine sunarken dahi, Irak'ın İnsan Haklarından Sorumlu Bakanı bu raporu savuşturmuş, bir sözcü aracılığıyla durumun "abartıldığını" belirtmiş ve zaten rapordaki iddialardan sorumlu olanların kimliklerinin Iraklı soruşturmacılar tarafından tespit edildiğini ve bu isimlerin sorumlu tutulacağını söylemiştir. Ancak İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Irak'ın adalet sisteminde kadınların sömürülmesine dair yaptığı bu çalışmanın giriş bölümünde, bu girişimlerin kurban konumundaki kadınlar için ancak kısıtlı bir rahatlatma yarattığı belirtilmiştir. "Hem erkekler hem kadınlar ceza yargılama sisteminin büyük kusurlarından ötürü acı çekiyorlar. Gelgelelim kadınlar, Irak toplumundaki ikinci sınıf vatandaş konumlarından ötürü çifte yük taşıyorlar."

Libya'da da hem Muammer Kaddafi'nin kırk iki yıllık diktatörlüğü hem de onu deviren devrim acı verici örnekler sunmuştur. *Le Monde* gazetesinde muhabir olan Annick Cojean, *Gaddafi's Harem* [Kaddafi'nin Harem'i] adlı kitabında, Kaddafi'nin genç kadınları nasıl alıkoyup onları seks kölesi olarak tuttuğunu ve uyuşturucu kullanmaya zorladığını naklediyor.

Bölgedeki bütün ülkelerde olduğu gibi Libya’da da tecavüzden bahsetmek çok az insanın yıkmaya cesaret edebildiği bir tabu. Cojean’a konuşan iki kadının anlattıkları, devlet onaylı cinsel istismarın bir cezalandırma pratiği olarak nasıl işlediğine dair vurgulamak istediğim noktaya örnek teşkil ediyor. Cojean “Soraya” ile konuştuğu esnada, genç kadın yirmi iki yaşındaydı. Kaddafi onu ailesinden alıp bir seks kölesi olarak kendi yaşadığı yere, yani Trablus yakınındaki Bab el-Aziziye’ye getirilmesini emretmişti ve onu bir bodruma kapattığında Soraya henüz on beş yaşındaydı. Soraya’nın hikâyesi Kaddafi’nin bir başka seks kölesi “Hatice”nin deneyimleri aracılığıyla doğrulandı, o da Kaddafi’nin birlikte seyahat ettiği o meşum kadın güvenlik heyetindeydi. Onun hikâyesi, Kaddafi’nin talebi doğrultusunda, basın bu kadın korumaları bir tür savaşçı Amazon/feministmiş gibi lanse ettiği miti parçalıyor. Cojean’ın kitabında aktarıldığına göre, Hatice, Kaddafi tarafından Soraya ile aynı bodrumda tutuluyor ve gelecekte yapacağı şantajlar için yüksek rütbeli insanları baştan çıkarıyordu. Bir başka kadın, “Hüda” da Kaddafi ona ilk tecavüz ettiğinde bir öğrenciydi ve ona, tecavüze razı geldiği takdirde, mahpus erkek kardeşinin serbest bırakılacağı söylenmişti.

Kaddafi’yi saf dışı bırakmak için gerçekleşen devrim esnasında Uluslararası Ceza Mahkemesi, Kaddafi’nin isyan güçlerine karşı bir silah olarak tecavüz emri verdiğine dair delil topladığını açıklamıştı. İlk konuşan kadın İman el-Ubeydi oldu; yabancı gazetecilere Kaddafi’nin birlikleri tarafından kendisine nasıl toplu tecavüz edildiğini açıklamak üzere Trablus’ta bir otele dalıvermişti. Reuters, aynı kadere paylaştan başka üç kadın daha olduğunu bildirdi. Bu kadınlar da uluslararası yayın yapan bir televizyon kanalında

Kaddafi'yi eleştiren bir videoda görünme "suçundan" dolayı hedef alınmışlardı. Kadınların ikisi evli değildi ve Reuters bu kadınların izine bir daha rastlanmadığını bildirdi. "Devrimci" olarak bilinen üçüncü kadın ise başkent Trablus'ta bir konferansta kimliğini gizlemek için yüzünü örterek konuştu. Kaddafi'nin korumaları tarafından kaçırıldığı esnada evli ve hamile olan bu kadın, hapiste tecavüze uğradıktan sonra düşük yaptığını söyledi. "Devrimci", yirmili yaşlarındaydı ve katılımcılara en genç esir yoldaşının on dört, en yaşlısının da annesiyle aynı yaşta olduğunu söyledi.

2014 yılının şubat ayında, Libya kabinesi kendinden beklenmeyen bir hamleyle Kaddafi'yi deviren ayaklanmada tecavüze uğrayan kadınların savaş kurbanı olarak tanınmalarına hükmetti. Kongre onayına ihtiyaç duyan bu hüküm, kadınları gazi savaşçılarla aynı seviyeye getiriyor ve onlara tazminat hakkı tanıyordu. Ancak 2014 yılının devamında Libya siyasi otoritesi savaşan milis kuvvetleri arasında dağıldı. Dolayısıyla böylesi bir hükmün devrim sırasında cinsel şiddetten kurtulanlara yardımcı olup olamayacağı ve ola ki yürürlüğe girecekse de bunun ne zaman gerçekleşeceği hâlâ belirsiz durumdadır.

Kabinenin bu statüyü tanıması, tecavüze uğradıklarını açıkladıktan sonra aileleri tarafından dışlanma ve hatta öldürülme ihtimalini göze alarak konuşan birkaç kadının inanılmaz cesareti sayesinde oldu. Suad Veydi gibi aktivistler, bu savaş kurbanı kadınlar hükümet tarafından savsaklamanın ya da erkek akrabalarının gazabına uğramasın diye canlarını dişlerine taktı. Reuters'a göre Veydi, devrim esnasında gerçekleşen cinsel suçları da kayda aldı. Onun bu çalışmasından önce tecavüzler belgelenmemişti: Uluslararası Af Örgütü, Reuters'a Kaddafi iktidarını sona erdiren sekiz aylık iç

savaş boyunca tek bir tecavüz vakası belgelemediğini çünkü kurbanların bunu dile getirmediğini iletmiş. Af Örgütü'nün tespiti çaresizlik doluydu: “Birçok tecavüzün gerçekleşmiş olabileceğini düşünüyoruz ama herhangi bir kanıtımız yok. Herkes, şu oldu, bu oldu ama bizim şehrimizde değil, komşu şehirde gibi şeyler diyor.”

Libya'da hükümet güçlerinin yanı sıra milislerin, yakınlarının ve kendi ailelerinin tecavüzüne uğrayıp bu suçu bildirenler, kendilerini İslami doktrinin yasadışı cinsel ilişkiye hükmeden *zina* suçlamasıyla yargılanmaya açık hâle getiriyor. Arapça *zina* kelimesi cinsel suçun evli ya da bekâr biri tarafından işlenmesine bağlı olarak “gayrimeşru cinsel ilişki” ya da “eşini aldatma” anlamına gelir. *Zina* yorumlarının çoğunda evlilikdışı ya da evlilik öncesi herhangi bir cinsel ilişki suç kabul edilir ve mahkemeyi tatmin edecek bir şekilde, iddia edilen cinsel birleşmenin karşılıklı mutabakata dayalı olmadığı kanıtlanamazsa, tecavüz kurbanları dahi yargılanır. Bu yalnızca Libya'da değil bu bölgede yaşayan birçok kadının karşı karşıya kaldığı bir risktir.

Kaddafi rejiminin ardından Libya siyasetini felce uğratan ve giderek güçlenen tam teçhizatlı milis kuvvetleri, Libyalı kadınlar için ölümcül tehlike arz ediyorlardı. 2014 yılının mart ayında BBC World'e kadınların devrimlerdeki rolü üzerine bir radyo belgeseli hazırladım ve bunun için Libyalı aktivist Zehra Langi ile Kahire'de görüştüm. “Libyalı Kadınların Barış Platformu” adlı sivil toplum kuruluşunun kurucularından olan Langi, Libya'da kadınların fiziksel ve siyasal varlığını tehdit eden bir güvenlik boşluğu olduğundan yakındı. Böylesi bir boşlukta kadın hakları bir öncelik olarak görülüyordu, hele de bu kadar çok gözaltı ve işkence raporu varken. Langi'ye göre Libyalı kadınlar yalnızca şiddetin gelişigüzel kurbanı olmuyor, siyasal süreçten de kas-

ten dışlanıyorlardı. Langi, Ulusal Meclis'te 2012 yılında kol-tukların yüzde 16,5'ini kazanmalarına rağmen, kadın meclis üyelerinin güvende olmadığını söyledi.

“Kadınlar televizyona çıkıp Ulusal Meclis'te milislerle bağlantısı olan ya da kendileri bizzat milis olan meslektaşlarından aldıkları tehditleri ifşa ediyorlar,” dedi. “Arap ya da Müslüman ülkelerde onur ve utanç meseleleri önemlidir. Birçok kadın aktivistin her gün vermek zorunda kaldığı savaşı görüyoruz; bunlar adına leke sürmekle başlayıp kaçırma, tecavüz ya da buna benzer şeylerle sonuçlanabilecek savaşlardır ve bunlar daima kadın aktivist ve siyasetçilere yönelik saldırılar olarak karşımıza çıkar.

“Bence bu, onların siyasi alandaki varlıklarını sayıca azaltmak için bilinçli şekilde kadın aktivistlere yönelik olarak sistematik uygulanan bir saldırı.”

Langi ile yaptığım röportajdan üç ay sonra Libyalı önde gelen insan hakları aktivisti Salva Bugaighis, yeni meclis için oyunu verdikten yalnızca birkaç saat sonra Bingazi'deki evinde öldürüldü. Salva, Şubat 2011'deki Libya Devrimi'nin ilk protestolarından bazılarında da yer almış, güçlü bir kadın hakları savunucusu avukattı.

Ayrıca milisleri açıksözlülükle eleştiren birisiydi ve onun suikasta kurban gitmesi, Libya'nın büyük kısmını kontrol eden silahlı güçlere karşı tavır koyan siyasetçilere, aktivistlere ve gazetecilere yönelecek bir dizi suikastın da bir parçası ve başlangıcıydı.

Bugaighis cinayetinin üzerinden bir ay geçmeden bir diğer kadın meclis üyesi, İslamcı aşırılıkçıların kalesi olarak bilinen huzursuz doğu şehri Derne'de öldürüldü. Associated Press tarafından ifadesi aktarılan Libyalı bir güvenlik sorumlusu, kimliği bilinmeyen saldırganların Feriha el-Berkavi'ye bir benzin istasyonu yakınında ateş açtığını söyledi. El-Ber-

kavi, Libya'nın yeni meclisindeki liberal eğilimli siyasi bloğa üyeydi ve kocası da Kaddafi yönetimi altında uzun süre siyasi tutsaktı.

Mart 2011'de Beşar Esad rejimine karşı başlayan ayaklanma bir iç savaşa dönüştüğünde Suriye'deki kadınlar da hem rejim güçleri hem de silahlı gruplar tarafından cinsel şiddetin ve tacizin hedefi hâline geldiler. Avrupa-Akdeniz İnsan Hakları Ağı'na [Euro-Mediterranean Human Rights Network (EMHRN)] göre, Mart 2011 ila Temmuz 2013 arasında yaklaşık altı bin Suriyeli kadına tecavüz edildi. Kurumun yayınladığı rapor, kadınların keskin nişancılar tarafından nasıl hedef alındığını, nasıl çoğunlukla çocuklarıyla birlikte canlı kalkan olarak kullanıldığını aktarmaktadır. Buna ek olarak, Avrupa-Akdeniz İnsan Hakları Ağı kadınların ya esir olarak değiştirilmek üzere kaçırıldıklarını ya da erkek akrabalarının davranışlarına karşılık bir misillemeye kurban edilerek toplu tecavüze uğradıklarını belirtmektedir.

Kurumun sözcüsü, BBC'ye verdiği röportajda durumun vahametini şu sözlerle ortaya koymuştur: “Bu damga, onları toplumsal açıdan kabul edilemez kıldığı için bu alandan kaçmak zorunda kalıyorlar. Bazılarının aile üyeleriyle birlikte kaçma şansı bile olmuyor. Çoğunlukla yalnız kalmış ve tek başına bırakmış oluyorlar.”

Libya'daki kadınlar gibi, Suriyeli kadınlar da ülkelerinin devriminde yer almış, erkeklerin yanında protesto gösterilerine katılarak tutuklanmayı, işkenceyi ve ölümü göze almışlardır. Ve tıpkı Libya'daki gibi, cinsel şiddet onları cezalandırmak ve diğerlerini korkutmak için bir savaş silahı hâline gelmiştir.

Suriyeli kadın mülteciler, ülke dışındaki kamplarda da cinsel şiddete maruz kalmışlardır. 2012 yılının aralık ayında Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu [International Fede-

ration for Human Rights (FIDH)] Arap Kadın Örgütü [Arab Women Organization (AWO)] ile birlikte Ürdün'e kaçan Suriyeli kadınlarla buluşmak üzere bölgeye bir araştırma heyeti göndermiştir. Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu, temsilcilerinin üç mülteci kampını ziyaret ettiğini (el-Zaatarı, King Abdullah Park ve Cyber City) ve Umman'da, Russeyfa'da, Dhleil ve Sama Sarhan'da (Zarka Valiliği) "resmi" kampların dışında yaşayan seksen mülteciyle görüşmeler yaptıklarını belirtti.

Suriye'de Kadına Karşı Şiddet: Sessizliği Bozmak adlı Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu raporunda şöyle yazıyor:

Cinsel şiddet suçlarının boyutunu ölçmek ya da bir izlek üzerinden sonuç çıkarmak, böylesi suçların etrafını saran toplumsal utançtan ötürü hâlâ çok güç. Ancak görüşülen kişilerin hepsi cinsel şiddet vakalarına ya tanık olduklarını ya duyduklarını bildirmiş ve tecavüz edilme korkusunun ülkeden kaçma kararlarında harekete geçirici olduğunu söylemişlerdir. Görüşülen kadınların çoğu ev aramalarında, kontrol noktalarındaki tutuklanmalardan sonra ve gözaltındayken devlet yanlısı güçler tarafından işlenen dolaylı tecavüz ve diğer cinsel şiddet biçimleri hikâyelerinden bahsetmişlerdir. Bunların dışında bu suçların hükümet karşıtı silahlı gruplar tarafından işlendiğine dair de hikâyeler mevcuttur.

Görüşülenlerin çoğu, kadınların çatışmanın bütün taraflarınca bilgi edinmek ya da esirlerin serbest bırakılmasında pazarlık aracı olarak kullanılmak üzere kaçırılma riskinden bahsetmiştir. Birçok kadına ve destek hizmeti sağlayan kuruluşlara göre, tecavüz edilenler bazen "aile onurunu kurtarmak" adına evliliğe zorlanmaktaydılar.

Kızlar ve kadınlar mülteci kamplarında da çoğunlukla güvende değildi. Ekim 2014'te *The Christian Science Monitor*, "Mülteci kamplarında ve Suriye sınırındaki kalabalık Türk şehirlerinde fakirleşen Suriyeli kadınlar, onları yasadışı evlilikten açıkça fuhuşa uzanan geniş bir yelpazede cinsel sömürüye zorlayanlara yem oluyorlar," diye yazıyordu. Birçok başka medya organı da Ürdün'deki kamplarla ilgili benzer dehşetengiz olayları belgelemişti.

Yalnızca güvenlik boşluğu olan ya da iç savaşıyla parçalanmış ülkelerdeki devletler kadınların bedenlerini istismar etmiyor. Nisan 2014'te Morocco World News adlı web sitesi "Günümüz Cezayir'inde, yirmi birinci yüzyılda, sokakta yürüyen bir kızın (ki Arap ülkelerinin genelinde sokaklar erkek egemen alanların başında gelir) polis tarafından tutuklanıp bekâret testi yaptırılmak üzere kendini hastanede bulma ihtimali vardır," diye yazdı. Makale, bir doğum günü partisinden evlerine dönerken polis tarafından tutuklanıp bekâret testine tabi tutulan iki genç kadını haberleştiren Cezayirli bir haber sitesinden alıntı yaparak devam ediyordu:

"Cezayir'in doğusunda görev yapan bir jinekolog, 'polis tarafından talep edilen bekâret muayenesi vakalarının' sayısında artış olduğunu kabul etmiştir. 'Bu kızlar, dehşet içinde, böylesi bir teste tabi tutulmak üzere polis tarafından tutuklandıkları için şok olmuş durumdaydılar,' diye de ekledi. Bu testler, tecavüz vakalarında genellikle anne eşliğinde yapılır ama bir kızın özel hayatına zorla girip onu bir bekâret testine tabi tutmak tecavüzle aynı travmatik etkiyi yaratabilir!"

Morocco World News, ayrıca Algerie Fait adlı bir Facebook grubundan da alıntı yaptı. Bu topluluk, Cezayir'in Konstantin şehrinde yaşları on sekiz ila yirmi arasında değişen üç kadının piknik yapmalarından ötürü sorgulandıktan

sonra yetkililer tarafından bekâret testine tabi tutulduğunu iddia etti. İnternet sitesi, bu bekâret testlerinin yetkililerin kabul edilemez buldukları davranışları cezalandırmak için keyfi olarak kullandığı bir yöntem olduğunu açıkça belirten bir avukatın görüşlerine de yer verdi:

“Böylesi bir test, bireysel özgürlüğe açık bir saldırıdır. Bekâretin herhangi bir suç ya da saldırıyla ne ilgisi olabilir? Bekâret, suça dair temel bir bileşen mi?” diye soruyordu avukat. “Bir kadının bir adamla gece dışarı çıkma hakkı olmadığını söyleyen hiçbir kanun yok.”

2011 yılında, Birleşik Arap Emirlikleri’ne bağlı muhafazakâr bir emirlik olan Acman’da on dört yaşındaki bir kız, komşuları binanın çatısında bir adamla buluştuğundan ötürü ondan şikâyetçi olduğunda polis tarafından zina suçlamasıyla tutuklanmıştı ve bu esnada da benzer bir dinamik işliyordu. *Gulf News*’un aktardığına göre bu kız, iki hafta boyunca yetişkin hapisanesinde tutuldu ve bakire olduğunu ispatlamak için jinekolojik muayeneden geçmek zorunda bırakıldı. Buluştuğu söylenen yirmili yaşlarının ortasındaki adam da tutuklandı ama şüphesiz ki genital bölgesi üzerinden küçük düşürücü bir muayeneye zorlanmadı.

Mısır’da, bizi koruduğunu iddia eden devletin fiziksel olarak kadınların kıyafetlerini soyup zorla kızlık zarı kontrolü yapabildiği bir noktaya geldik. Aktivistlerin aktarımlarına göre, eski diktatörümüz Hüsnü Mübarek, 2005 yılındaki bir protestoda kadın gazetecilere ve aktivistlere saldırmak için sivil polisleri ve rejim yanlısı haydutları kullanmıştı. Protestoların nedeni, başkanlık seçimi için birden çok adayın yarışmasına izin vermesi talebiyle referandumun boykot edilmesi idi; o zamana dek Mısırlılar yalnızca Mübarek için evet ya da hayır oyu kullanabiliyordu. Aktivistler, Mübarek’e ve onun siyasal sistemine güvenmedikleri için büyük

ölçekli siyasal reformlar olmaksızın referandumun özgür ve adil bir seçimi garantileyeceğine inanmıyorlardı. Erkek polisler, sivil güvenlik güçleri ve kiralanmış haydutlar kadın aktivistlerin ve gazetecilerin etraflarını çevirip o dar çemberin içinde kalan kadınları elle taciz ettiler ve cinsel saldırılarda bulundular. En az bir kadın, üzerine çuvallanan onlarca erkek bedeniyle yere yapıştırılmış vaziyetteydi, sanki tecavüz taklidi yapıyorlardı. Kadın aktivist ve gazetecilerin başörtüleri, gömlekleri, etekleri yırtıldı ve bazıları neredeyse çıplak bırakıldıkları için bazı erkek meslektaşları kendi bedenlerini onların bedenlerinin önüne siper etti.

Ertesi gün, saldırılara direnen aktivistlerin çoğu, kısa ömürlü bir hareket olan “Sokaklar Bizimdir”i başlatmak üzere protesto gösterilerine devam etti. Kadınların bazıları bir önceki gün yırtılan kıyafetlerini ellerinde tutup sergiledi. Bazıları daha sonra rejime dava açmayı denedi. (Cinsel saldırıların fotoğrafları ve videoları olsa da davalar “delil eksikliğinden” reddedildi.) Yine de saldırıya uğrayan diğer kadın aktivistler uydu televizyonunda yaşadıkları deneyimlerle ilgili konuştular. Bu, Mısırlı kadınları cinsel saldırı hakkında konuşmaktan alıkoyan utançtan kurtulmak için ilk girişimlerden biriydi. Çok az sayıda Mısırlı kadın daha önce kendi hayatta kalma hikâyesini ortaya dökebilmişti. Bu tanıklıkların etkisi muazzamdı. Birçok Mısırlı, cinsel saldırı hakkında açıkça tartışıldığını ilk defa duyuyordu. Aktivistlerin tanıklıklarını duyduklarında kendi akrabalarımın da tiksiniş öfkelenediklerini biliyorum.

Bir genç kadın, bana bu tanıklıkları duyduğu an politize olduğunu söyledi: “Hiçbir şey benim kendi kararım değil ve herhangi bir konuda güç sahibi değilim: Annemle babam üniversitede ne okuyacağıma ve kimle evleneceğime karar veriyorlar. Patronum zamanımla ne yapıp ne yapamayaca-

ğıma karar veriyor; protestolara katılmak için işten ayrılmıyorum. Derken televizyonda o kadınları uğradıkları saldırı hakkında konuşurken gördüm ve bedenim üzerinde bile kontrolüm olmadığını anladım, oysa devletin var.”

Bu genç kadının sözlerini unutmayın: Ailesinin, sokağın ve devletin onun kendi bedeni üzerindeki özerkliğini azaltmak için nasıl uyum içinde çalıştıklarını anlatıyor.

Devlet size cinsel saldırıda bulunduğunda; kolluk kuvvetleri ve paralı haydutlarının elleri sizi taciz ettiğinde ve sizi herhangi bir adli yardımdan mahrum bıraktığında, bütün kadınların bedenlerinin meşru hedef olduğu mesajını gönderir. Bir yıl sonra, Ramazan Bayramı esnasında Kahire’nin merkezinde bir grup genç kadın saldırıya uğradığında bu bir kez daha kanıtlandı. Kalabalık bir erkek grubu gündüz vakti ortalık yerde, devletin bu yüzden onları asla cezalandırmayacağını bilmenin arsızlığıyla kadınlara saldırdı. Gerçekten de saldırılar genellikle polisin görüş alanında gerçekleşirdi, polisler de öylece durup hiçbir şey yapmazdı.

Çete saldırılarına dair haberler özel basın kuruluşlarının ve uluslararası medyanın haberleriyle yüzeye çıktığında, devlet saldırıları reddetti, 2005’te birebir desteklediği, herkesin görebileceği kadar görünür olan saldırılarda olduğu gibi bunların asla gerçekleşmediğini söyledi. Neyse ki blog yazarları bu saldırılardan bazılarına şahit olup fotoğraf çekmişlerdi ve bu sayede gerçek ortaya çıktı. Uydu televizyon kanallarındaki programlara katılan aktivistler gerçekleri ifşa etme riskini aldılar ve böylece Mısırlı seyirciler bir kez daha korkunç cinsel saldırılardan haberdar oldular; saldırılar bu sefer güvenlik güçleri değil siviller tarafından gerçekleştirilmişti.

Blog yazarları tanıklıklarını sayfalarında yayınladıklarında ilginç bir şey oldu. Yorum kısımları şok olmuş ve dehşete

kapılmış erkeklerin yanıtlarıyla dolmuştu. Bu nasıl olabilir? Böyle şeyler ne zaman olmaya başladı? Bir kez daha kadınlar yanıtladılar: “Siz neredeydiniz? Karınıza, annenize, kız kardeşinize ve kadın arkadaşlarınıza sorun. Bu her zaman olan şey!”

Ramazan Bayramı’ndan birkaç gün sonra Kahire’de katıldığım cinsel tacize ve sokak saldırılarına karşı gerçekleştirilen bir gösteride protesto edenlerden neredeyse daha fazla sayıda çevik kuvvet bulunuyordu. Kız kardeşim Nora, o sıralarda yirmi yaşındaydı ve birkaç arkadaşıyla birlikte protestoya katılmıştı. Daha önce hiçbir protestoya katılmamış olmasına rağmen, onun da başına gelen bir şeyi devletin inkâr ettiğini duyduktan sonra çileden çıkmıştı. Savaş yaralarını karşılaştıran gaziler gibi cinsel taciz hikâyelerimizi takas etmiştik.

O yıl, yani 2006 senesinde, kadınların bedenlerine yönelik devlet şiddeti ve sokakta gerçekleşen istismarlar birbirleriyle ilişkilendirilmişti. Ayrıca nihayet birçok kadın cinsel taciz ve saldırılar hakkında konuşma tabusunu bir kenara bırakarak, gündelik hayatlarını perişan eden oğlanlar ve erkeklere değil, bizzat kendilerine yıkılan utancı reddettiler.

Devrim başladığında, kadınlar erkeklerin yanında yürüdüler, kadınlar bütün ülkede ve Kahire’de polisle çatışıp kararlı bir şekilde Tahrir Meydanı’nda direndiler; Mübarek’in keskin nişancılara, polise ve sivil haydutlara rağmen gitmeyi reddettiler. O ilk on sekiz gün, Mısır’ın ne olabileceğine dair ütopyacı bir bakış açısı kazanmamızı sağladı.

Birçok kadın protestocu geceyi dışarıda, meydanda geçirerek gündelik hayatlarını kontrol eden ailelerinin dayattığı sokağa çıkma yasağını ihlal etti. Herkes ailesinin kurallarını aşamamıştı ancak aşabilenler, o zamana kadar aşılmamış bir eşiği aşarak emsalsiz bir kırılma yaşadılar.

Gecelerini meydanda geçiren arkadaşlarımın çoğu bana hiçbir biçimde bir tacize uğramadıklarını, Tahrir'deki bu on sekiz günden önce Mısır sokaklarında duyulmamış, görülmemiş bir biçimde erkeklerin onlara karşı saygılı, kişisel alanlarını ve beden bütünlüklerini gözetir şekilde davrandıklarını anlattılar. Ancak bir aktivist bana bu tertemiz tabloya gölge düşürecek birkaç hikâye duyduğunu ama kimsenin devrimin imgesini bozmak istemediğini söyledi. O on sekiz gün boyunca Mısır'da değildim dolayısıyla her iki iddiayı da teyit etmem mümkün değil.

11 Şubat 2011'de, Mübarek'in çekilmeye zorlandığı ve ABD kanalı CBS için çalışan Güney Afrikalı televizyon muhabiri Lara Logan'ın bir çete tarafından cinsel saldırıya uğradığı gün Tahrir'de ne kadar ütopya var olduysa, hepsi altüst oldu. Her zamankinden daha küstahça saldırılar başladı, saldırganlar cezadan muaflardı ve beklenmedik bir şekilde, halktan çok az tepki gördüler. 8 Mart 2011'de Mısırlı kadınların ülkenin geleceğini inşa ederken (buna başkan olmak da dahil) söz hakkı talep ettiği küçük ama kararlı bir protesto gerçekleşti. Devrimdeki aktif rollerine rağmen, belki tam da bu yüzden, protestocu iki yüz kadın (bazı erkek destekçilerle birlikte) oldukça iyimserdi. *The Christian Science Monitor*'a göre bu iyimserlik karşılık bulmamıştı, Tahrir Meydanı'nda erkeklerin muhalefetiyle karşılaştılar ve meydanın dışındaki erkekler tarafından birçok kadın ve bazı erkek protestocular bazen sözlü bazen fiziki cinsel saldırıya maruz kaldı.

"Eve gidin, çamaşır yıkayın," diye bağırıyordu adamlardan bazıları. "Evli değilseniz gidin koca bulun!"

Bir sonraki gün, tarih 9 Mart 2011'i gösterdiğinde askerler sahnede idi. Mübarek'in koltuktan indirilişinin ardından görevi devralan askeri cuntanın, değişimin temposunu düşüren tavrını protesto etmek için gelenler Tahrir Meydanı'n-

dan temizlendi. Ordu yüzlerce göstericiyi tutuklayıp birçoğunu işkenceye maruz bırakarak askeri hapishanelere tıktı. İnsan hakları topluluklarına göre on yedi kadın gösterici dövülmüş, elektrikli sopalarla itilip kakılmış, çıplak aramaya tabi tutulmuş, bekâret testine girmeye zorlanmış ve fuhuş suçlamalarıyla tehdit edilmiştir.

Mübarek'in çekilmesinin üstünden bir ay geçmeden, güya "devrimi korumak için" onun yerini alan askeri cunta, güya orduyu tutuklulara tecavüz etme suçlamalarından korumak amacıyla kızlık zarı avına çıktı (ne de olsa yalnızca bakirelere tecavüz edilebilir!) ve subaylarına kahramanımız olması gereken kadın devrimcilerin vajinal açıklıklarına parmaklarını sokmalarını emretti. Bir başka deyişle, Mısır ordusu Mısırlı kadınlara cinsel saldırıda bulunarak kendi subaylarına yönelik olası cinsel saldırı "iftiralarına" engel olmak istemiştir. Cinsel saldırıya uğrayan kadınlardan biri olan Semira İbrahim, cinsel saldırı davası açmış ama askeri mahkeme, bekâret testi yapmakla suçlanan askeri doktoru yönetimdeki birçok cunta üyesinin ve Mısır Silahlı Kuvvetleri Yüksek Konseyi'nin testlerin yapıldığına dair itiraflarına rağmen temize çıkarmıştır. Bunun üzerine İbrahim bir internet gazetesine verdiği röportajda hislerini şöyle ifade etmiştir: "Testi yapan kişi bir doktor değil subaydı. Elini beş dakika boyunca içimde tuttu. Bekâretimi bozdu. Bunu her düşündüğümde size ne söyleyeceğimi bilmiyorum, berbat hissediyorum. Bir kadını bu şekilde istismar etmenin tecavüz sayıldığını biliyorum. Ben de tecavüze uğramış gibi hissettim."

Bu, bizim hesaplaşma ânımız olmalıydı ve bir başka devrimin kıvılcımını çakmalıydı. Ancak hiçbir şey olmadı. Hatta "bekâret testlerini" açıklayan ilk kadın olan Selva el-Hüseyni'ye yalancı dendi ve Mübarek'in düşüşünün son günlerinde, ordu halkın yanındaymış izlenimi hâkimken po-

püler olan, “Ordu ve halk tek yumruktur,” sloganına karşı gelmekten ötürü iftiraya uğradı.

Belki de “Ordu ve halk tek yumruktur,” devrimden çıkan en dürüst ifadelerden biriydi: Kadınlara karşı birleşmiş bir yumruk, kadınları elleyen ya da döven; onları kamusal alandan korkutarak defetmeye çalışan tek yumruk, iki parmağını bir kadının vajinasına zorla sokmayı gayet kabul edilebilir bulan tek yumruk...

Bu kadınlar, Mısır’ı özgürleştirmek için hayatlarını tehlikeye attılar ve yine de onlara yönelik bu istismarlar sessizlikle karşılandı. Bu sessizlik bir hakikate işaret ediyor: Rejim herkesi baskıladı ama toplum özellikle kadınları baskılıyor. Rejim, kadınları istismar edebileceğini biliyor çünkü toplum da kadınları aynı istismarlara tabi tutuyor; biliyor ki toplum kendi kadınları için sesini çıkarmayacak. Bu baskıların hesap sorulabilir olmamasının karşılığı olarak da rejim, toplumun tacizlerini görmezden geliyor, taciz ve saldırıyı zımnen bağışlıyor.

Mısır’ın mevcut başkanı el-Sisi, Mart 2011’deki bekâret testlerinin varlığını kabul etmişti. Temmuz 2013’ten itibaren, yani el-Sisi, Müslüman Kardeşler hareketinden gelen başkan Muhammed Mursi’yi devirdiğinden beri ise, bu kez de Müslüman Kardeşler’le (ki o tarihten itibaren “terörist grup” olarak kabul edilip yasadışı ilan edilmişlerdir) ilişkili olan kadınlar gözaltındayken bekâret testine tabi tutulduklarını belirtmişlerdir. O yüzden Mısır’ın politik spektrumunda nerede durduğunuzdan bağımsız olarak eğer bir kadınsanız bedeniniz güvende değil.

Mübarek’in düşüşüyle el-Sisi’nin göreve başlaması arasındaki zaman zarfında, sokakta uygulanan cinsel taciz uzunca bir süre kontrolsüz kaldıktan sonra, tacizler biçim değiştirerek protesto ve halk kutlamalarında kadınlara karşı

çeteler tarafından uygulanan korkunç cinsel saldırılara evrildi. Mısırlı insan hakları savunucuları, Kasım 2012 ve Ocak 2014 arasında Kahire'nin Tahrir Meydanı'nda ve yakınlarında kadınlara karşı 250 çete saldırısı belgelemiştir.

Mısır, devlet ve sokağın, kadınları kamusal alandan uzaklaştırmak için nasıl birlikte çalıştığına dair önemli bir örnektir. Ayrıca rejimlerin, ideolojiden bağımsız olarak İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün "bir cinsel şiddet salgını" olarak tanımladığı konuyu ele almaya nasıl isteksiz ya da özünde ele almaktan aciz olduğunu da gösteren bir örnektir. Rejimlerin ve destekçilerin, kadınların bedensel bütünlüğünü kenara itme ve bu konudaki endişeleri küçümseme yollarından biri de, muhaliflerini kadınlara saldırmakla suçlamaktır. Her grup kendi erkeklerini böylesi suçlamalara karşı savunmakla meşgulken, asıl endişelenmesi gereken grup olan kadınlar konuşmaların dışında bırakılırlar.

Bir Mısır başkanını nihayet kadına karşı cinsel şiddet hakkında konuşmak zorunda bırakan şey, çetelerin cinsel saldırıları oldu ki buna el-Sisi'nin Haziran 2014'te göreve geliş töreni esnasında Tahrir Meydanı'nda yaşanan bir toplu tecavüz olayı da dahildir. El-Sisi, hastanede iyileşmekte olan toplu tecavüz kurbanını ziyaret etti ve özür diledi. Cinsel şiddetle mücadele için "çok katı önlemler" alınacağına yemin etti ve Mısır'ın hâkimlerine hitap ederek, "Sokaklarda onurumuz istismar ediliyor ve bu doğru değil," dedi. Ancak istismar edilen kadınların bedenleridir, Mısır'ın "onur"u değil.

Kadın hakları gruplarının bitmez tükenmez çabaları sonucunda, sokaktaki cinsel taciz vakalarının artışıyla mücadele için kullanıma açtıkları küçük ama inanılmaz derecede cesur girişimler ("HarassMap", "Tahrir Bodyguard", "I Saw Harassment" dahil olmak üzere) sayesinde, 2014 yılın-

da devlet nihayet sorunu kabul etti ve kadınların fiziksel ve sözlü tacizini suç kabul edip böylesi suçlar için daha önce benzeri görülmemiş cezalar vererek harekete geçer gibi göründü. Temmuz'da beş erkek el-Sisi'nin Haziran'daki göreve geliş kutlamalarında kadınlara saldırı ve taciz suçlamalarıyla müebbet hapis cezasına çarptırıldılar. Reuters, on altı yaşındaki başka bir sanığın yirmi yıl hapse ve on dokuz yaşındaki bir diğerinin de yirmi iki yıl hapse çarptırıldığını aktardı ancak bu cezaların hükümler birleştirilerek mi yoksa müteselsil olarak mı işletileceğinin belli olmadığını bildirdi. Yedi sanığın hepsi cinsel tacizden ve yeni kanun kapsamında tecavüz girişimi, cinayet girişimi ve işkenceden hüküm giydiler.

Ceza ve adalet sistemimizin cevap sunmaktan ziyade soru ve ikilem yaratarak işlediğinin bir hatırlatıcısı olarak, beş erkekten biri, despot Hüsnü Mübarek'i deviren 2011 isyanının yıldönümünü kutlayan bir kadına saldırmaktan ötürü, farklı suçlamalardan müebbet hapse mahkûm edildi. Polis yalnızca olası suçluları topluyor olabilir mi?

El-Sisi'nin güvenlik güçleri de kadın protestoculara saldırılarından sorumlu tutulmalı ve onlar sorumlu tutulana dek bu tutumları riyakârlığın doruk noktası olarak değerlendirilmelidir. El-Sisi'nin içişleri bakanı şiddetle mücadele için yeni bir birim kurma sözü verdi; bu departmana cinsel saldırılar ve kadına yönelik taciz de dahil olacaktı. Peki kendisi kadınları taciz eden ve kadınlara saldıran bir polis kuvveti nasıl kadınlara karşı şiddetle mücadele edebilir? Böylesi suçlara nasıl müdahale edeceğine dair hiçbir eğitim almamış bir polis gücü, cinsel saldırı ve tecavüz vakalarında nasıl davranıp ne yapacağını nasıl bilebilir? Süslü konuşmalar ve kahramanlık söylevleri başka, bu söylemden yola çıkarak kadınları korumak suretiyle adaleti güvenceye alacak somut işleyişler yaratmak tamamen bambaşka konulardır.

Ne ironiktir ki, aşırı yaygın ve yoğun cinsel şiddet, Mısır'ı sokaktaki saldırıları uluorta tartışma tabusunu yıkma konusunda diğer Arap milletlerinin önüne geçti. Mısır'ın cesur aktivistleri, zorlu ve gerekli bir göreve, utancı bizim bedenlerimizden onları istismar etmekte ısrarcı olanların üzerine döndürme görevine başladılar.

Vücudumun neredeyse her yerine iznim olmaksızın dokunuldu ve rızam olmayan ellemelere maruz kaldım. Bu saldırılar hem ilkgençliğimi yaşadığım Suudi Arabistan'da hem de yirmi bir yaşında geri döndüğüm Mısır'da gerçekleşti.

Devletin ellerini zorla bedenime değdirmesine ilk defa Muhammed Mahmut Sokağı'nda, Kasım 2011'de maruz kaldım. Tahrir Meydanı'nı korumak isteyen göstericilerle devrimcilerin ailelerine saldıran askerler ve barışçıl protestocuların çadırlarını yakan polisler arasında beş gün boyunca süren çatışmalar esnasında taciz edildim.

Bana olanlar, çevik kuvvet polisleri kollarımı kırıdıktan ve cinsel saldırıda bulunduktan on altı saat sonra tıbbi müdahale için gittiğim özel hastanenin acil servisinde görevli olan ve hasta önceliklerini belirleyen hemşire için pek de önemli değildi.

“Sana bunu yapmalarına nasıl izin verdin? Neden diremedin?”

Bana pekâlâ, “Utanman yok mu,” diye de sorabilirdi. Çevik kuvvetin bana cinsel saldırıda bulunmasına nasıl da “izin vermiştim” ve nasıl böyle yüzüsüzce başıma gelenleri anlatma cesareti göstermiştim? Yıllardır “bakire” değildim zaten ama bu defa da bir nevi “ahlaki bekâret” eksikliğinden ötürü azarlanıyordum, “işine gelirse”... İyi bir bakire, ahla-ken bekâretini koruyan kişi, kendini o adamların ellerinden

ne yapar eder “kurtarırdı”; memelerini ve genital bölgesini korumayı bilirdi; ahlaken iyi bir bakire zaten daha başından Muhammed Mahmut Sokağı’nda olmazdı. Ve son olarak, ahlaken iyi bir bakire başına gelen cinsel saldırıyı bu kadar açıkça anlatmazdı.

“Dört-beş çevik kuvvet polisi aynı anda etrafını sarıp seni bu boyutta sopalarla dövdüğünde pek de ‘direnme’ alanın olmuyor,” diye açıklamaya çalıştım hemşireye.

Yaşadığım cinsel saldırıyla ilgili sık sık konuştum, genellikle mekanik bir objektiflikle. Başlarda yalnızca bana saldıran erkekleri değil, onları bunu yapmak üzere eğitip saldırı köpekleri gibi benim ve en az on iki kadının daha Muhammed Mahmut Sokağı’nda üzerine salan rejimi de ifşa edip kınamak adına konuştum. Böl ve yönet tabiri, emrindeki adamlar senin vücudunun her yerini sıkarken ceketine yapıştığın yönetici memurun seni koruyacağını söyleyip güvende olduğunu telkin etmeye çalışmasıyla yeni bir anlam kazanıyor. Ardından, seni koruyacağını söyledikten hemen sonra, yakınlarda toplanıp sana el kol yapan ve yine onun emrindeki başka bir grup adamı göstererek toplu tecavüz tehdidinde bulunuyor.

Yine de, her ne kadar kusurlu ve güvenilmez olsa da, kendimle beni kısıtıran adamlar arasında bir bedene ihtiyacım vardı. Beni koruyabilecek bir yetkili merci olduğuna inanmaya ihtiyacım vardı. O yönetici memurun söylediklerinin samimiyetine inanmaya ihtiyacım vardı, her ne kadar yalanı bedenim üzerinde açığa çıksa da. Buna, atlattığım şeyle hesaplaşabilmem için ve ayrıca, bu saldırı biçiminin, yani taciz gerçekleşirken koruma vadedilmesinin ve bununla eşzamanlı olarak toplu tecavüz tehditlerine maruz bırakılmanın, Muhammed Mahmut Sokağı’ndaki güvenlik güçleriyle çatışan diğer kadınlar üzerinde de izlenen yöntem olduğunu öğrendiğim için mecburdum.

Diktatörleri deviren siyasi devrimlerde kadınlar, erkeklerin yanlarında mücadele etti. Fakat bu rejimler düşer düşmez, kadınlar etraflarına bakıp aynı baskının bazen onlarla omuz omuza mücadele eden erkekler tarafından, onları koruduğunu iddia eden erkekler tarafından da uygulandığını gördüler.

Radyo belgeselim için görüştüğüm Donia ve Mayada'ya, Kahire'deki bir işçi sınıfı mahallesinde yaşayan on dokuz yaşındaki bu iki kadına kulak verelim:

“Hayatlarımızı iyileştirmek için bir devrim yaptık ve işler daha da kötü oldu. Sokaklarda dolaşmak tehlikeli oldu. Asla güvende hissetmiyoruz, hayatlarımız daha iyi olmadı ve devrimden istediğimiz şeylerin hiçbir elde edilemedi,” demişti Donia.

“Bu civardaki erkekler bize bir dükkândaki ürünlermiş gibi bakıyor. Hiçbir hakkımız yok. Eğer şikâyet ederseniz, kimse sizi dinlemiyor ve ayrıca şikâyet etmenin sonuçlarına katlanmanız da gerekebiliyor. Kadınlara saygı duyulmasını ve bir dükkândan satın alınabilecek ürünlermiş gibi düşünülmemelerini istiyorum,” demişti Mayada. “Toplumun büyük çoğunluğu Mısır'da kadınların yerinin dışarısı değil ev olduğunu söylüyor. Bu yüzden kadınlar erkeklerle eşit olarak algılanmıyor ve birçok erkek de hak ettiğin saygıyı sana göstermiyor. Erkeklerin çoğu, onlarla birlikte dışarıya aitmişsin gibi değil de yerin evmiş gibi hissettiriyorlar.”

Donia ve Mayada ile tanışmamdan hemen önce yapımcı Gemma Newby ile birlikte “Egmadi” (“Güçlen”) adlı bir etkinlik için beş yıldızlı bir otele gittik. Önce kadınlara kendilerini savunabilmeleri için temel hareketler öğretildikten sonra dans ve Zumba egzersizleriyle mevcut hava değiştirildi. Etkinliğin yapıldığı koridor çoğunlukla onlu yaşlarının sonlarında ya da yirmili yaşlarının başındaki kadınlarla

doluydu. Daha yaşı bazı kadınlar kızlarını da yanlarında getirmişlerdi.

Radyo belgeseli için konuştuğum kadınların tamamı sokakta sürekli maruz kaldıkları sözlü ve fiziksel cinsel tacizden ve Kahire’de genel olarak güvende olmadıklarını hissetmekten yakındılar. Mısır’da sınıfsal uçurum çok derin olsa ve zenginler aşırı ayrıcalıklı konumları sayesinde nispeten rahat olsa da sokaktaki cinsel tacizden ister zengin olsun ister fakir, kimse kaçamıyordu. Ayakların sokağa değdiği andan itibaren beş yıldızlı bir oteldeki etkinliğe katılmanı maddi olarak karşılayabilecek durumda olmanla polis merkezi dahi bulunmayan bir işçi mahallesinde yaşamın arasında pek bir fark olmuyor. Kadın olmak her yerde tehlikeli.

Arap dünyasını yöneten rejimler güncel devrimlerden önce kadınların bedensel bütünlüğünü tümüyle ihlal etme konusunda birleşmişlerdi; bu mesaj da erkek seyircilere ulaşmıştı ve onlar da bu ihlali yansıtıyorlardı. Bu denetim eksikliği hem devletin hem de sokağın kadın düşmanlığının kontrolsüzce büyümesine ve her gün yinelenen korkunç cinsel şiddet vakalarını üretmesine yol açtı.

Devlet ve sokağın kadın düşmanlığı arasındaki bağı kurmaz ve sosyal ve cinsel bir devrim ihtiyacını vurgulamazsak, siyasal devrimlerimiz başarısız olacaktır. Bunun bir diğer kritik sonucu da kadınların hiçbir zaman bedensel bütünlüğünü ne evde ne de sokakta koruyabilmesi, hiçbir zaman kendini güvende hisseden özerk vatandaşlar olarak yaşama özgürlüğüne sahip olamamasıdır.

Bekâret Tanrısı

Arap toplumu hâlâ kadın genitalinin açıklığını örten ince zarı kadın bedeninin en önemli ve en el üstünde tutulan kısmı olarak görüyor; öyle ki bu zar gözünüzden, kolunuzdan ya da vücudunuzun alt kısmındaki herhangi bir organdan daha kıymetli. Bir Arap ailesi kızları gözünü kaybetse, bekâretini kaybettiğinde üzüleceği kadar üzülmez. Hatta kız hayatını kaybetse bile bu kızlık zarını kaybetmesinden daha küçük bir facia sayılır.*

Kızlık zarımız bize değil, ailelerimize ait.

Bu gerçeği bir akşam Amsterdam'da katıldığım Müslüman kadın haklarıyla ilgili bir etkinlikte fark ettim. O gece bir sohbet (bu sanırım Arap ya da Müslüman kadınlarla gerçekleştirdiğim seks hakkındaki ilk konuşmaydı) Hollan-

* Nevâl es-Saadavi, *The Hidden Face Of Eve* [Havva'nın Saklı Yüzü]

dalı-Faslı bir kadın bana ve arkadaşlarına, “İlk seks yaptığımda sanki annem, babam, büyükannem, büyükbabam, bütün mahalle, Allah ve bütün melekler oradaydı ve izliyorlardı,” dedi. Hepimiz gülmekten katıldık. Hâlâ bekâretin yükünü ve bu konuda paylaşım yaparken hissedilen suçluluğu bilen ve bunu yargılamayan kadınlarla konuşmak bir rahatlıktı. Cinsel saldırıya uğradığımı söylediğimde acil servis hemşiresinin yaptığı gibi, “Nasıl direnmezsin?” sorusunu asla sormayacak kadınlarla konuşmak bir rahatlıktı.

Aslında uzun süre “direndim”; şimdi geriye dönüp bakınca epey uzun bir süre olduğunu düşünüyorum hatta. Kızlık zarımı iyi bir bakire gibi yirmi dokuz yaşına kadar korudum. Ailem tarafından bana, onların aileleri tarafından da onlara öğretilen şeyler aktarılmıştı. Ben de kabullenmiş ve onlara itaat etmiştim: Evliliğe kadar seks yok. Şimdi, seks yapmak için ne kadar beklediğimi düşündükçe gençliğime acıyor ve bana bu kadar zevk veren bir şeyi deneyimlemek, keyfini çıkarmak için beklediğime üzülüyorum. Ancak o zamanlar, yıllar boyunca beklediğim dönemde, evlilik öncesi seks düşüncesi bile beni dehşete düşürürdü. Ailem, okul, din, toplum; hepsinden bunu öğrenmiş ve öğrendiklerime itaat etmiştim. İyi eğitilmiştim ve sonuna kadar “iyi bir kız”dım. Kızlık zarım feminizimimden korunuyordu. Feminizimim başörtümle güreşti ama kızlık zarımla bu mücadeleye girmedi. Neden?

Neden itaat ettim? Ve nihayet itaatsizlik etmek için bu kadar bekledim?

Bu sorular Oklahoma’da tekrar tekrar karşıma çıktı. Orada, 2010 yılında, Oklahoma Üniversitesi dersliğinde Ortadoğu’da toplumsal cinsiyet ve yeni medya dersi verirken bekâret tanrısıyla hesaplaşmamı açıkça paylaşmaya başladım.

Bir sınıf dolusu Amerikalı üniversite öğrencisiyle bekâreti onların hayatını teğet geçmeksizin ya da daha kötüsü başka bir kültürü egzotikleştirme alıştırması yapmaksızın nasıl tartışırsınız? Kadınlar, seks ve kültür; açık tartışmaların ya savunmacılıktan (öğrencilerin bir kültürel pratiği savunmak zorunda hissetmesiyle) ya da üstünlük taslamaktan (kendi kültürlerini tartışılan kültürel sorgulamaların üstündeymiş gibi sunmak zorunda hissetmeleriyle) ötürü rotadan saptığı bir Bermuda Şeytan Üçgeni oluşturuyor.

Kişisel olan politik olmakla kalmaz; bu Bermuda Üçgeni'ni de parçalayıp yıkar. Yönetmen Nadine Labaki'nin Beyrut'ta bir kuaför salonunun sahibini oynayarak karşımıza çıktığı bu film, kuaför salonun sahibinin Lübnanlı arkadaş ve meslektaşlarının dişil deneyimlerine dair kesitler sunuyor. *Karamel* adlı filmi sınıfımda gösterdikten sonra kişisel deneyimin "ta uzakta olan" sorunları tartışmayı ne kadar kolaylaştırdığına dair önemli bir geribildirim aldım.

Filmdeki karakterlerden biri, bakire olmadığını öğrenirse onu reddedeceğinden korktuğu bir adamla evlenmeden hemen önce kızlık zarı onarma ameliyatı geçiriyor. Bazı öğrenciler ilk etapta kadının müstakbel kocasıyla cinsel geçmişini paylaşamamasına şaşırdıklarını belirtirken, diğerleriye kadının bakire olmamasının neden bu kadar büyük bir mevzu olduğu hakkında fikir bildirdiler. Sınıfa, 1960'lara kadar bekâretin ABD'de de "büyük bir mevzu" olduğunu hatırlattım.

"Saflık balolarını duyduunuz mu?" diye sordu sınıftaki genç bir kadın, ABD'de babalar ve kızları arasında, genç kızların evlenene kadar bakire kalacaklarını vaat ettikleri resmi danslara referans vererek. Bu balolar ve benzeri ritüeller ABD'deki "saflık kültürü"nü desteklemektedir.

Evet, dedim içimden. Artık bekâret "ta uzakta" değil,

“buradaydı.” Gerçekten de saflık balolarını haberlerde duymuştum ama bana ve tüm sınıfa en az kızlık zarı onarma ameliyatının geldiği kadar yabancı gelmişti.

Ta ki kişisel deneyim, bizi kendimizden hoşnut olmaktan sarsıp çıkarana kadar.

“Babamla bir saflık anlaşması imzaladığımı herkesin bilmesini isterim,” dedi öğrencilerden biri.

İstesem daha iyisi olmazdı. Öğrencinin bunu paylaşırsenki cesareti, bekâretin yalnızca uzaklarda, Lübnan’da ya da gazetelerde yer alan hikâyelerde olmadığını hepimize hatırlattı. Tam da sınıfta bizimleydi. Oklahoma bana bunu yaşatmaya devam etti. Oraya gitmenin Ortadoğu’ya gitmekten pek de farklı olmadığına dair şakalar yapardım, Ortadoğu’dakine benzer bir din ve muhafazakâr siyaset karışımı orada da hüküm sürüyordu. ABD’nin dindar sağ kanadının kadınların üreme ve cinsel sağlık haklarını silmelerini izledikçe, özellikle de Güney’de, o güney eyaletlerdeki feministlerin ve üreme hakkı aktivistlerinin ne kadar önemli ve cesur olduğu gerçeği karşısında çarpılmıştım.

Diğer öğrenciler saflık vaadi deneyimini paylaşan öğrenciye soru sorarken son derece dikkatli davrandılar.

“Özgür bir tercih yaptığını düşünmene saygı duyuyorum,” dedi bir öğrenci. “Ama Eve Ensler*, babana bir vaatte bulunduğunda, cinselliğinin evlenip kocana teslim edilene dek senden alındığını söylemişti.”

Öğretmek simya gibidir. Birkaç öğrenci alıyorsunuz, bazı zor konuları işliyorsunuz ve çıkan sonuç mutlak surette sürprizlerle dolu oluyor.

Ben derslerimi olabildiğince kişisel deneyimler üzerine kurguluyorum. Hakkında konuştuğumuz sorunla ilgili herhangi bir saygısızlığa mahal vermemek için, kendi tecrübe-

* Amerikalı oyun yazarı.

lerimi sunuyorum; dolayısıyla tanık olduğumuz bu cömert paylaşıma minnettarlığımı göstermek ve bir zamanlar sahip olduğum muhafazakâr tutumla da dayanışmacı bir tavır göstermek için, seks yapmak için ne kadar beklediğimi paylaştım onlarla. Benim geçmişimde saflık vaadi yoktu ama bir zamanlar ben de evlenmeden önce seks yapmamam gerektiğine inanmıştım, derken evlenme işi geciktikçe gecikti ve ben de beklemekten sıkıldım.

Henüz gençken bunları paylaşacağım kimsem yoktu. Suçluluğum içten içe artıyordu ve çok uzun bir süre seks hakkında yalnızca Müslüman olmayan kadın arkadaşlarımla konuşabildim.

Artık daha cesurum ama bu her zaman karşılık bulmuyor ya da takdir edilmiyor. Müslüman kadınlarla ilgili bir konferansta evlilik öncesi cinsel ilişkinin suçluluğunun üstesinden gelmenin ne kadar zor olduğunu paylaştıktan sonra, bir başka Müslüman kadın bana açık açık Kuran'ın "zinacıların zinacılara layık" olduğunu net bir şekilde belirttiğini söyledi, demek bir yerlerde bana layık bir "zinacı" vardı.

Çok hoş.

Azimle ve bazen de kontrol edilemez bir paylaşma (paylaşma ve suçluluğu azaltma) dürtüsüyle derimin kalınlaştığını fark ettim. Oklahoma'da daha da dirençli oldum. Bazı geceler otel odamda yalnız başımayken bazıları yirmi yıl öncesine dayanan anılardan kurtulmamın tek yolu ağlamaktı.

Kadın arzularına utangaç bir selam verip erkek cinselliğine hizmet eden erkek egemen dinlere ve kültürlere katlanmak hemcinslerinin yargılamaları olmasa bile yeterince zor. Bu yargıların neden kaynaklandığını biliyorum; uyumlu olma ihtiyacını tanıyorum. Bu uyumlu olma ihtiyacı, kadın

düşmanlığını ve ona tabi olmayı içselleştiriyor. Mesela anneler, kızlarını da kendilerinin mahrum bırakıldıkları zevkten ve arzudan mahrum bırakıyor hatta zevk ve arzu duydukları için kızlarına “fahişe” demekten geri kalmıyorlar. Hayatta kalabilmek için kadınlar kendi bedenlerini ve kızlarının bedenlerini denetliyor, arzuyu “namus” ve ailenin namı uğruna değersizleştiriyorlar.

Bekâret tanrısı Arap dünyasında popülerdir. İnancılı ya da ateist olmanız, Müslüman ya da Hristiyan olmanız bir şeyi değiştirmez; herkes bekâret tanrısına tapınır. Kızlık zarını, bekâret tanrısının üstünde oturduğu bu kırılğan tahtı hasarsız tutmak için her şey mübahtır. Bekâret tanrısının sunağında yalnızca kızlarımızın bedensel bütünlüğünü ve zevk alma haklarını değil cinsel istismarla karşılaştıklarında adalet arama haklarını da kurban ediyoruz. Bazen hayatlarımızı bile kurban ediyoruz: Bekâret tanrısının açlığını yatıştırmak için, “namus” adına bazı aileler kendi kızlarını öldürüyor. İşte bunlar karşısında insan, kızların ve kadınların kızlık zarından daha fazlası olduğu bir dünyayı hayal etmenin muhteşem tahrikine savunmasız kapılıyor.

Ellerinden gelse, Arap toplumlarının çoğunluğunun (ailelerin ve vaizlerin) kızların bacaklarını gerdek gecesine kadar bağlayacaklarından eminim. Bazı toplumlar neredeyse buna denk bir uygulamayı meşru görüp uyguluyor; kızların genital organının tamamen sağlıklı kısmını (zevke yönelik olan kısımlarını) kesiyorlar ki kızı ve hasarsız kızlık zarını kocasına devredene kadar cinselliğin önü kesilsin.

Kadın genitalinin sakatlanması, (Bazen genital bölgesinin kesilmesi ya da hatalı biçimde “kadın sünneti” olarak da anılıyor) Dünya Sağlık Örgütü’ne göre, “kadın genital organının dış kısmının kısmen ya da tamamen çıkarılmasını içeren tüm prosedürleri ya da tıbbi olmayan amaçlarla kadın

genital organlarına verilen tüm hasarları içerir.” Kadın genitalinin tahrip edilip sakatlanmasının ardındaki temel motivasyon kadın cinselliğini kontrol etmektir. Böylelikle cinsel dürtülerin azalacağına ve dolayısıyla bekâretin korunacağına, evlilik sadakatının daim kılınacağına inanılır.

Bu işlemin kızların ve kadınların sağlığı için herhangi bir yararı yoktur. Aksine, aşırı kanama, idrar yaparken sorun yaşama ve sonrasında kist, enfeksiyon oluşumu, kısırlık ve doğumda komplikasyonlara varacak sorunlar yaratabilir. 2008 yılında Cidde’de Kral Abdülaziz Üniversitesi Hastanesi tarafından yapılan bir araştırmaya göre, kadın genitalinin sakatlanması cinsel arzuyu azaltmaz ama kurbanların uyarılma, ıslanma, orgazm ve cinsel ilişki sırasında tatmin deneyimleme ihtimalini azaltmaktadır.

UNICEF’e göre Afrika’da ve Ortadoğu’da, kadın genitalinin sakatlanması uygulamalarının yoğunlaştığı yirmi dokuz ülkede, bugün hayatta olan 125 milyon kız ve kadının genital organı kesilmiş durumda. Önümüzdeki on yılda 30 milyon kızın risk grubunda olduğu öngörülüyor. Genital sakatlama çoğunlukla genç kızlar üzerinde uygulanıyor, hedef kitlenin yaş ortalaması on beş yaş civarında. Yıllar boyu bir kültürel pratiği “rencide etmek” üzerinden yanlış şekilde ele alınmış bu konu, zorlu süreçlerden sonra (bu süreç boyunca bir kızın bedensel bütünlüğünün ihlali ne hikmetse kültürü rencide etmeme derdi kadar hassasiyet gösterilen bir konu olmamıştır) artık mühim bir sorun olarak kabul görmüştür. Kadına yönelik genital sakatlama uygulamaları nihayet birçok uluslararası anlaşma, bölgesel anlaşma ve siyasi mutabakat sözleşmeleri gereğince kızlara ve kadınlara yönelik bir insan hakları ihlali olarak kabul edilmiştir.

1997 yılında Birleşmiş Milletler ve Dünya Sağlık Örgütü, kadına yönelik genital sakatlama uygulamalarının durdurulmasına yönelik ortak bir bildiri yayınladılar. Sonraki on yıl

içinde bu uygulamayı hem hukuken hem de fiilen engellemek için yerel ajanslar ve uluslararası insan hakları örgütleri büyük mücadeleler verdi. Bu çabalardan edinilen derslere dayanılarak, 2012 yılının aralık ayında BM Genel Kurulu kadın genital organının sakatlanmasını içeren her eylemi daha sert bir şekilde kınayan ve üye milletlere yasal olarak bu pratiği feshetmeleri konusunda teşvik eden bir bildiri yayımladı. Kurulun neredeyse yarısını teşkil eden Afrika Grubu bu tavsiyeye uyacağını belirtti ancak bu ülkelerde kadınların genital sakatlamaya maruz bırakılmaya devam etmesi, tutarsızlığı gözler önüne seriyor.

Dünya Sağlık Örgütü, genital sakatlamayı dört temel tipe sınıflandırıyor:

1. Klitoridektomi: Klitorisin kısmi ya da tümüyle, nadiren de yalnızca prepüsün (klitorisi çevreleyen deri kıvrımı) çıkarılmasıdır.

2. Eksizyon: Klitoris ve labia minoranın kısmen ya da tümüyle çıkarılmasıdır. Labia majoranın kesilmesi de kesilmemesi de ihtimal dahilindedir. (Labia, vajinayı çevreleyen “dudaklardır.”)

3. İnfibülasyon: Koruyucu bir katman oluşturmak için vajinal açıklığı daraltma işlemidir. Bu koruyucu katman, iç ya da dış labianın kesilmesi ya da dikilmesiyle oluşturulur. Buna ek olarak klitoris çıkarılabilir, çıkarılmadığı uygulamalar da mevcuttur.

4. Diğer: Kadın genitalinin tıbbi olmayan sebeplerle maruz bırakıldığı tüm tahrip edici işlemleri kapsar. Örneğin genital bölgeyi şişleme, delme, oyma, kazıma ve dağlama gibi uygulamalar.

Kadına yönelik genital sakatlama uygulamasını ilk duyduğumda on sekiz ya da on dokuz yaşındaydım. Cidde’de üniversite kütüphanesinde arkadaşlarımla birlikte denk gel-

diğimiz bir haber dergisinde yer alan makale sayesinde uygulamadan haberdar olmuştum. Makalede yer alan genital sakatlama maddesini sessizlik ve dehşet içinde okuduk. Bizim (en azından benim) “biz”le ilişkilendirdiğimiz bir şey değildi bu asla. Ancak kısa süre sonra, geniş ailemdeki birçok kadının henüz kız çocuklarıyken buna maruz kaldığını öğrendim ve sevdiğim birçok kadının bu zalim işleme tabi tutulduğu düşüncesine kafayı taktım. Sevgi ve kabul görme adına sergilenen ve yarattığı keskin fiziksel, psikolojik ve duygusal acıyı inkâr eden bu işkence hakkında öğrenebildiğim her şeyi öğrenmeliydim.

Genital sakatlamanın kültürel kökeni belirsizdir. Sudan’da infibülasyon (sakatlamanın en radikal versiyonu) “fıravunlara ait” yöntem olarak tanımlanırken, Mısır’da aynı işlem “Sudan’a özgü” olarak tanımlanmaktadır. Sakatlamanın tarihsel kökeninin ne olduğu, gaddarca davranılan ve kendi anneleri bu işlemi izler hatta bazen onları tutmaya yardım ederken kesilen kızlar için önemsizdir. Bundan daha büyük bir ihanet olabilir mi? Hem de sevgi namına! Evet, sevgi. Bu anneler kızlarından nefret etmiyor. Kendi anneleri de onları tutarken katlandıkları vahşeti unutmadılar. Nasıl unutabilirler ki? Elbette o acıyı unutmadılar. Ancak kızlarının çığlıklarını, yıllar öncesinden kendi çığlıklarının yankılarını duyarken böylesi bir kırım olmaksızın kızlarının cinsel açıdan kontrol edilemez ve evlenilemez sayılacağını düşündüler. Bu yüzden onları tamamlamak için kesiyorlar; bir bütün yapabilmek için kesmenin, kesip sakatlamanın ironisi!

Mısırlı feminist Neval El Seddavi altı yaşındayken yaşadığı deneyimini anımsıyor: “Vücudumdan neyi kesip çıkardıklarını bilmiyordum ve öğrenmeye de çalışmadım. Yalnızca ağladım ve yardım için annemi çağırdım. Ama en kötü şoku etrafıma bakıp da annemi yanımda dururken gördüğümde

yaşadım. Evet, oydu, ben yanılmıyordum, kanlı canlı, bütün bu yabancıların ortasında, onlarla konuşuyor ve onlara gü-lümsüyordu, sanki onlar yalnızca birkaç dakika önce kızının kıyımına katılmamışlar gibi.”

Bir kızın böylesine bir barbarlığı başka insanlara güveni sarsılmadan atlatması nasıl mümkün olabilir, hele de kendi annesi de oradayken ve onu koruyamamışken!

Kaçabilen şanslı azınlık da tam güvenli bir şekilde kocasına teslim edildiğini düşünürken bekâret tanrısı sessizce yanlarına sokuluverir. 1994’te, BM Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı’nın haberini yapıyordum. Katılan feminist gruplardan biri bana Mısır’da üreme hakları üzerine hazırladıkları bir rapor verdi. Genital sakatlama kısmında asla unutamadığım bir hikâye vardı. On yedi yaşındaki bir kız düğün gecesinde, kocasından kayınvalideye iletilmesi istenen bir notla birlikte annesinin evine geri gönderilmişti: “Eğer kızının evlenmesini istiyorsan, ne yapman gerektiğini biliyorsun.” Anne derhal sözkonusu et parçasını kesmek, sakatlama işlemini gerçekleştirip kızın evden kocasına verilmesini, kızıdan kadına geçişi imleyecek diyeti kesmek üzere geleneksel bir ebeyi çağırdı. Şimdi neden annelerin kızlarını sabit tutup çığlıklarını duymazdan gelebildiklerini anlıyor musunuz? Kızlarının bir kocayı hak edebilmeleri için ne yapılması gerektiğini biliyorlar, neye katlanılması gerektiğini, neyin susturulması gerektiğini ve neyin söylenmesi gerektiğini biliyorlar.

Kızlık zarının bir açma ya da kapama tuşu yoktur. Cinsel dürtü kızlık zarının varlığına ya da yokluğuna göre belirlenmez hatta klitorise ya da kesimden sonra ondan geriye kalana göre de belirlenmez. Arzu gerçekten nerede başlar ve biter? Sakatlama uygulamasında ısrarcı olanlar buna kafa yormuyor. Onların asıl endişesi ailenin kocaya fiziksel ola-

rak bir bakire teslim edebilmesinden ibaret ki sonrasında koca kızlık zarının üzerinde hak iddia edebilsin. Ama bekâret yalnızca himen olarak da bilinen bu hassas zara dayalı değildir.

Arap dünyası kızlarını ebediyen zihinsel ve duygusal bakireler olarak kalmaları için yetiştiriyor. Seksin kirli olduğu, seksin günah olduğu onca yıl içine işlendikten, genital organların kesildikten ve sonrasında ortaya çıkan fiziksel ve duygusal travmayla uğraşmak sana kaldıktan sonra ne istediğini ifade etmeyi geçtim nasıl bir anda seksten keyif almaya başlayabilirsin ki?

Mısırlı yazar Sunullah İbrahim'in romanı *Zaat*'ta bir sahne var: Kahramanımız, kitaba da adını veren Zaat, Mısırlı orta sınıfa mensup bir kadındır ve annesinin ısrarı üzerine kızlarının genitalini kestirmeyi düşünmektedir. Zaat kuşku-larını en yakın kadın arkadaşlarıyla tartışır, onlar da kendi deneyimlerinin cinsel yaşamlarını nasıl mahvettiğini hatırlatarak onu caydırırlar.

Neden daha fazla anne bu sonuca ulaşmıyor? Neden kadınlar toplumumuzun bizim haz hakkımızı elimizden aldığı-nı hatırlatan bir yine bir erkek yazar oluyor? Kadınlar arasında genital sakatlama hakkında dürüstçe konuşmak ve yazmak için kendi yollarımızı yaratmalıyız.

Genital sakatlamayı araştırmamın başlarında beni Dr. Nahit Tubya'ya götüren şeyi sadece kader olarak tanımlayabilirim. Hevesli genç bir feministtim ama sevdiğim birçok kadın henüz çocukken genital organları sakatlanarak istismar edildiği için yaşadığım kederi ifade edecek kelimeleri bulamıyordum. Dr. Nahit Tubya bana bu kelimeleri bulmamda yardım etti.

Tubya, vatani olan Sudan'da cerrah olarak nitelendirilen ilk kadındı ve genital sakatlama hakkında kapsamlı yazılar

kaleme almıştı. Annesiyle arasında geçen, annesinin kendi sakatlanma deneyimi hakkındaki hassas konuşmaları anlattı ve ben de kendi konuşmalarımda nasıl bu kadar hassas olabilirim diye sorduğumda bana kadınları bu işleme tabi tutuldukları için asla ucube gibi hissettirmememi söyledi.

Tubya ile tanışmamdan bir ya da iki yıl sonra Mısır genital sakatlamayla yüzleşmek durumunda kaldı; ülke nihayet gereksiz yere ve gaddarca kızlarımızın genital organlarını doğradığımızı anladığı için değil, CNN bir kızın işlem esnasındaki çığlıklarını duyuran bir video yayınladığı için. O zavallı kız iki kez istismar edilmişti; ilki etinin doğranmasıydı, ikincisiyse uydu yayını aracılığıyla bunun tüm dünyaya yayılması. Video, dönemin devlet başkanı Hüsnü Mübarek'in Mısır'ın artık genital sakatlama uygulamadığını iddia ettiği bir röportajın hemen sonrasında yayınlanmıştı. O yüzden öfkeyi yaratan şey genital sakatlamanın dehşeti değil, başkanın uydurukçu ya da gerçekten kopuk biri gibi gösterilmesi.

Haberi üreten ya da sunan Amerikan vatandaşları değil CNN'in yerel temsilcisi tutuklanıp esas itibarıyla Mısır'ı kötü göstermekle suçlandı. Ve ne olsa beğenirsiniz, sonraki yıllarda konuyla ilgili kamu spotları yayınlanmaya başlandı, genital sakatlama hakkındaki ilanlar panolarda yer aldı ve kızlarımızın acılarına ancak beş dakika kulak kabartırken inkâr batağına saplanıp yükün en ağır kısmını yıllardır usanmadan çaba harcayan sivil toplum kurumlarına yıkmamız ancak Sisifosvari olarak nitelendirilebilir.

Bu video, 1994 yılına gelindiğinde, on beş ve kırk dokuz yaşları arasında evlenmiş olan kadınların yüzde 90'ını ilgilendiren bir dehşeti açığa çıkardı. Mısır'daki insanlar (UNICEF'ten Dünya Sağlık Örgütü'ne uzanan farklı kuruluşlar tarafından yayınlanan ve en güncel versiyonu 2013

yılında yapılan bir BM araştırmasından derlenen) bu sayıları okuduklarında neden sayıların geçerliliğini reddetmeye kızlarımızı genital sakatlamaya hâlâ nasıl maruz bıraktığımızı sormaktan daha fazla zaman harcıyorlar? 2008’de Mısır’da yapılan bir ulusal sağlık anketi kadına yönelik genital sakatlama uygulamalarının yaygınlığında bir düşüş bildirmiş, on beş ila on yedi yaşlarındaki kızların yüzde 74’ünün bu işlemten geçtiğini öne sürerek tüm olanaksızlıklara rağmen usanmadan çalışan STK’ların bir miktar ilerleme kaydettiğine dair umut vermiştir. Ancak kızlarımızın dörtte üçünün hâlâ genital sakatlama uygulamasına maruz kalması dehşet vericidir.

Genital sakatlama, Mısır’da hem Müslümanlar hem Hıristiyanlarca uygulanıyor, Kuran’da ya da İncil’de bundan bahsedilmediği gerçeğine rağmen uygulamaya olumlu yaklaşanların çoğu bunun dini bir görev olduğuna inanıyor. 2008 yılında Mısır’ın güneyindeki Minya’da, özel bir klinikte on iki yaşındaki bir kız çocuğu bu işlemten geçerken aşırı doz anesteziye alındı ve akabinde Mısır’daki doktorlar ve hemşireler genital sakatlama uygulamalarından men edildi. Yasak uygulanmadığı takdirde sanıklar üç aydan iki yıla kadar değişen hapis ve 5.000 Mısır pounduna varan (175 dolar) para cezalarına tabi tutuluyor.

Fakat genital sakatlama yasağı, uygulamanın önünü kesmekte pek etkili olmadı çünkü geleneksel uygulayıcılar ve kimi zaman da tıp doktorları tarafından hâlâ sürdürülmekte. Muhtemelen birçok ölüm bildirilmezken arada sırada bir vaka haberlere çıkıyor; ailesinin talebi üzerinde Kahire’nin kuzeydoğusundaki Dekahliye’de özel bir klinikte görev yapan doktorun Haziran 2013’te genital sakatlama uygulaması üzerine ölen on üç yaşındaki Soheir el-Batea’da olduğu gibi.

Otopsi raporu ölüm sebebini penisiline karşı gösterdiği alerjik reaksiyon olarak tanımlamış. Kesimi gerçekleştiren doktor ve Soheir'in babası 2014'te yargılandı, bu dava Mısır'da türünün ilk örneği idi. Nihayet adalet için bir fırsat doğmuştu. Mahkeme hem doktoru hem de babayı akladı. Bu kitabın yazıldığı sırada İnsan Hakları İzleme Örgütü aklanmayı açıklayan kesinleşmiş kararın tamamını elde edemediğini bildirdi. BBC mahkemeye aynı tarihe denk gelecek şekilde birkaç bölümlük bir televizyon programı yayınladı; muhabir Orla Guerin, yasağa rağmen kızlarını bizzat onun ellerine teslim etmek için sıraya giren annelerin bekleyenler listesinde olduğunu söyleyen geleneksel bir ebe buldu.

The Guardian gazetesi, Soheir'in köyü olan Diyarb Bek-taris'te birçok insanın kadına yönelik genital sakatlama uygulamalarını desteklediğini ve bu insanların uygulamanın İslamiyet tarafından vaaz edildiğine inandığını açıkladı. Soheir'in genital kesimini gerçekleştiren Doktor Raslan Fadl, gazetedeki haberde belirtildiğine göre aynı zamanda yerel bir camide görev yapan bir şeyhmiş.

Kırk yaşında bir ev kadını olan Naga Şavki, "Bütün çocuklarımızı sünnet ederiz; bunun kızlarımız için iyi olduğunu söylüyorlar," dedi *The Guardian* gazetesine verdiği demeçte. "Kanun herhangi bir şeyi durduramaz, köylüler devam edecektir. Atalarımız yaptı, biz de yapacağız."

Altmış beş yaşındaki bir çiftçi, aynı gazeteye verdiği röportajda genital sakatlama uygulamalarının yasaklandığını fark etmediğini söyledi. "Bütün kızlar sünnet olur. Bu olması gereken bir şey değil mi? İki kızımız da sünnetli. Evliler ve kızları olduğunda, onları da sünnet ettireceğiz."

İslamcılar ve kızların geleneksel uygulayıcılara teslim edilmesi durumunda ölüm riskinin arttığını iddia eden doktorlar, kadına yönelik genital sakatlama uygulamalarına karşı

yürürlüğe konan yasağı geri çektiirmek için çağrılar iletmeye devam ediyor. Aynı doktorlar, özel kliniklerde halihazırda yaşanan ölümleri rahatlıkla görmezden geliyorlar.

Genital sakatlama sonrası hayatta kalmayı başarmış elli üç yaşında bir dul olan Hüsna, Şehab Merkezi'nde buluştuğumuzda bana yasağı pek umursamadığını söyledi.

“Genital kesim kanunlara aykırı olsa da olmasa da gerçekleşiyor. Bu uygulanmalı çünkü kızların saflığını sağlamanın ve kızın kontrolden çıkmadığından emin olmanın tek yolu. Bunun yasadışı olması ya da birilerinin uygulamaları durdurmaya çalışması umurumuzda değil. Bunu sürdürmeye istekli ve sürdüren doktorları biliyoruz,” dedi.

Genital sakatlamaya karşı mücadele eden STK'lar bu işlemin “tıbbileştirilmesine” karşı uyarıda bulunuyorlar çünkü uygulama tıbbileştirildiğinde, eğitimli bir tıbbi personel tarafından gerçekleştirildiğinde barbarlık “saygınlıkla” örtbas ediliyor. Londra merkezli ve genital sakatlama uygulamalarını sonlandırmak üzere çalışan bir STK olan *The Orchid Project* [Orkide Projesi] bu uygulamanın en rahatsız edici yanlarından birinin Mısır'da tıbbi uzmanların işe dahil olması olduğunu belirtmiştir. Grubun yayınladığı bir raporda şu ifadeler yer alıyor:

Her ne kadar Afrika kıtasında yer alsa da Mısır, Afrika'daki diğer genital kesim uygulayan ülkelerden farklılaşıyor. Bu tespitin referans noktası, genital kesimin ağırlıklı olarak, yüzde 77 gibi bir oranda tıbbi bir ortamda ya da tıbbi bir profesyonel tarafından gerçekleştirilmesidir. Özellikle de bu tıbbileşme oranının son yirmi yılda yüzde 55'ten yüzde 77'ye artışının anlaşılmasıyla birlikte, genital kesimin Mısır'daki genel artış oranı genital sakatlama karşıtı mücadele veren insanlara endişe veriyor. Bu sayılar bilhassa Mısır hükümetinin yarattığı bir sonuçtur çünkü hükümet tıbbi genital kesim

uygulamalarını hoş görmüş, hatta 2008 yılına kadar teşvik etmiştir. Afrika’da genital kesim uygulayan başka hiçbir ülkede hükümet bu uygulamaları doğrudan teşvik etmemiştir ve Mısır’ın genital kesim karşıtı kanunlarının uluslararası baskı sonucu ortaya çıkmasına bağlı olarak, Mısır’da genital kesim karşıtı kampanyalar yeni sömürgecilik olarak algılanmış ve bir karşıtlık olarak gelenek ve kültür duygularını güçlendirmiştir.

Genital sakatlama uygulamalarının tıbbileştirilmesi zararlı bir uygulamaya meşruluk kazandırmakla kalmıyor, buna ırkçılığı da ekliyor. *The Orchid Project*, BBC’nin 2011 yılında yayınladığı Mısır raporundan alıntılıyor: “Topluluk üyeleri, genital sakatlama uygulamalarını barbarca ya da hijyenik olmayan biçimlerde yapmadıkları için ‘siyah Afrika’dan nasıl da farklı olduklarını söylediler.” Ne önemi var o “siyah Afrika” ülkelerinin çoğunun, örneğin Senegal’in, genital sakatlama oranlarında radikal bir düşüş olmasının ve muhteşem ilerlemeler kaydetmiş olmalarının!

The Orchid Project, Mısır’da sakatlama karşıtı çalışmaların 1904 yılında başladığını belirtti. Bu 110 yıllık bir başarısızlık. Bu 110 yılda, kızlarımızın yalnızca yüzde 25’ini genital bölgelerinin gereksiz yere kesilerek parçalanmasından kurtarma konusunda “başarılı olduk.”

Bu kitapta andığım kadın düşmanlığına dair birçok örnek için Arap dünyasının toksik kültür ve din bileşimini suçlamışımıdır. Kadın genitalinin sakatlanmasının temelinde, tam da bu bileşimi yaratan iki devasa canavar bulunduğu için, kökünü kurutmak oldukça zor. Her ne kadar hem Müslüman hem de Hristiyan kızlar sakatlama uygulamalarına maruz kalsa da aktivistler uzun süredir en çok cemaatlerine kızlarını kes-

menin dini görevleri olduğunu vaaz eden cami vaizlerinden şikâyetçi.

Biz Müslümanlar, tıpkı ev içi şiddette yaptığımız gibi, genital sakatlamayı da herhangi bir İslami bağlantıdan uzak tutmaya çabalarken içimizi dışımıza çıkaraduralım, bazıları (çok fazlası) bariz bir şekilde bu uygulamaya dini bir meşrulaştırma atfediyor. Mısır müftüsü, 2008 yılında genital sakatlamamanın suç kabul edilmesine destek olmak ve ne İslamiyet ne Hıristiyanlık'ta gerekli olmadığını vurgulamak için Kıpti Papa'nın söylemlerine destek vermesine rağmen, sözleri halka nüfuz etmedi. Kimileri müftünün devlet tarafından atandığı için ödün verdiğini, rejim ne söylemesini isterse onu söylediğini düşünüyor. Kimi içinse müftünün sözleri genital sakatlamaya adanan dini destek duvarına atılan bir taştan ibaret.

Müslüman âlimler, Peygamber'in çelişkili iki sözünden yola çıkarak herhangi bir biçimde genital kesimin gerekliliği, önerilirliği ya da tercihe bağlılığı konusunda farklı fıkirlere varmışlardır. Bu sözler, bazı âlimlere göre Kuran'la çeliştiği için, zayıf ve güvenilirliği düşük bulunmuştur ki Kuran'da kadınlar için genital kesimin herhangi bir biçiminden bahsedilmemektedir. Hatta Kuran ve bazı hadisler kadınların cinsel tatminini destekler niteliktedir. Hem Kuran hem de Muhammed Peygamber ön sevişmeden bahseder ve karı koca arasındaki cinsel ilişkiyi iki tarafın da keyif alabileceği bir şey olarak tarif eder; hatta Wasa'il Hadisi ön sevişmeyi hesaba katmamanın "zalimce" olduğunu belirtir (Wasa'il, cilt. 14, s. 40). Bu da İslamiyet, değil mi? Neden karı koca arasındaki cinsel ilişkiyi keyif alınabilir hâle getirmek bir dini görev olmasın? Bu vesileyle bir kadının genital organlarından tam da ona zevk aldırان kısmı kesip çıkarmak da dahil olmak üzere, böylesi bir keyfi engelleyecek herhangi bir şey yapmak neden pekâlâ günah kabul edilmesin?

Gelgelelim, İslamiyet'in dört Sünni hukuki ekolünden biri olan Şafii okuluna mensup âlimler bu iki müphem hadisi "Sünnet olarak sünnet" olarak bilinen şeye izin verecek şekilde yorumluyor. Bu yorum prepüsün (kesilebilir deri katmanı, organın başını örten kısım) ve/veya klitorisin tepesinin çıkarılmasını kapsıyor. Bu uygulama klitoridektomiden ve Dünya Sağlık Örgütü tarafından listelenen daha riskli kesim biçimlerinden farklı olma iddiasındadır ancak o Dünya Sağlık Örgütü'nün ve diğer kurumların da belirttiği gibi, sağlıklı genital dokunun herhangi bir biçimde çıkarılması gereksizdir ve bir sakatlama olarak değerlendirilmelidir.

Mısır, 2008 yılında bu uygulamayı yasakladığında Müslüman Kardeşler'den bazı meclis üyeleri yasaya itiraz etti. Hareketin yöneticilerinden bazılarının yakın zamana kadar bunu yapmaya devam ettiği kayıt altındadır. Mübarek'in devrilmesinin ardından Mısır'ın ilk başkanı olan Muhammed Mursi'nin kadınlardan sorumlu danışmanı, kadınlara yönelik genital sakatlama uygulamalarını "güzelleştirme" olarak tanımlamış ve yalnızca yedi ya da sekiz yaşındaki kızlar üzerinde uygulandığı takdirde buna karşı çıkmıştır. Aileler kızları ergenliğe girene kadar beklemeli, demiştir. Bu beyanlara karşı haklı itirazlar yükseldi. Ancak bu itirazlar, genital sakatlamanın Mısır genelindeki meşruiyetine karşı gösterilen günlük, yıllık, sürdürülebilir bir öfkeyle desteklenmezse, içi boş ve ikiyüzlüdür. Kimileri bu öfkeyi yalnızca Müslüman Kardeşler'e yöneltti; yalnızca Müslüman Kardeşler'in kadın düşmanlığına saldırmak bir hobiydi. Kimileriye yöneten kim olursa olsun Mısır'da kolaylıkla karşılık bulan ve güçlenen kadın düşmanlığına karşı açıkça ve kasten kördü. Müslüman Kardeşler kadın düşmanlığını asla gizlemedi ama kimse Müslüman Kardeşler'in kadın düşmanlığı bu kadar aleni olduğu için bu alanda onların tek olduğu yanılgı-

sına kapılmamalı. Mısır'ın endişe verici yükseklikteki genital sakatlama ve uygulamanın tıbbileştirilmesi oranı (ki bu tıbbileştirme süreci Müslüman Kardeşler'le işbirliği içinde olmayan rejimin teşvikiyle bu oranlara yükseldi) bu uygulamaların toplumda gördüğü onayın, Müslüman Kardeşler üyeleri tarafından yapılan aptallık seviyesindeki “dürüst” açıklamalardan çok daha öteye uzandığının bir anımsatıcısıdır.

UNICEF'in bir araştırmasına göre, kadına yönelik genital sakatlama uygulamalarıyla en çok ilişkilendirilen Arap Birliği üyesi ülkeler Cibuti, Mısır, Moritanya, Somali, Sudan ve Yemen'dir. Eğer genital sakatlamanın yaygınlığını azaltma şansına sahip olmak istiyorsak, bu işlemin uygulandığı muhtelif diğer ülkeler de dikkate alınmalı, uygulamanın sakatlamanın yaygın olduğu bilinen bölgeler (Afrika ve Ortadoğu) dışında kalan ülkelere göçle birlikte ulaştığını gözetilmeli ve her bir bölgede sakatlama karşıtı mücadele için neler yapıldığı hesaba katılmalıdır.

UNICEF verilerine göre on beş ila kırk dokuz yaş aralığındaki kadınların yüzde 88'inin genital sakatlama uygulamalarından mustarip olduğu Sudan'da, uygulamanın en katı türüne İngiliz hâkimiyeti altındayken getirilen kısıtlı yasak 1945'te kaldırıldı ve 1983 yılından beri uygulama karşıtı hiçbir kanun yok. Sudan belki de Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da bu uygulamanın en yıkıcı sonuçlara yol açtığı ülkedir çünkü tıpkı güney Mısır'ın bazı kesimlerinde de olduğu gibi, sakatlamanın en sert türü olan, klitoris ve iç dudakların kesilip dış dudakların kenarlarının birbirine dikilerek yalnızca regl kanı ve idrar için bir boşluk bırakıldığı infibülasyon uygulaması hâkimdir. Genital sakatlamanın bu türü kısa ve

uzun vadede en korkunç komplikasyonlara yol açmaktadır ve Sudanlı birçok toplulukta yeterli kabul edilen tek sakatlama türü budur.

Genital sakatlamaya karşı Sudan'da yakın zamanda düzenlenen bir UNICEF kampanyasına *Saleema* adı verildi. (Arapça "bütün" demektir. Kızların doğdukları gibi, bedensel bütünlükleri zarar görmeden hayatta kalmalarına referans verilerek bu isim tercih edilmiştir.) Bu kampanya televizyon ve radyo reklamlarında, reklam panolarında yer aldı ve kampanyanın başlatıldığı yıl olan 2008'den bu yana genital sakatlama uygulamalarını boykot etmek üzere başlatılan anlaşmaya altı yüz Sudanlı topluluk imza atmış durumdadır. Bazı aktivistler, kampanyanın *kesim* ya da *genital sakatlama* kelimelerinden kaçınmasını eleştirerek bunu örgütün bu uygulamanın silinmesini istemeyen muhafazakârları sakinleştirme arzusuna bağlamaktadır. Bu kampanyayı düzenleyenler ise yaklaşımlarını savunarak tutumlarının yüzleştirici olmaktan ziyade kapsayıcı olmak üzere tasarlandığını ve daha geniş çerçevede bir diyalogun amaçlandığını söylemişlerdir.

Genital sakatlamamanın en güçlü muhalifleri, işlem sonrasında hayatta kalanlardır. Benimle BBC belgeseli için konuşan otuz beş yaşındaki Mısırlı Neriman, devrimin genital sakatlamayla ilgili fikrini değiştirdiğini söyledi. "Ben beş kız kardeşten biriyim ve hepimize bu uygulandı," dedi. "Devrimden önce bunun gerekli olmadığını bilmiyordum. Başıma geldi ve bana haksızlık yapıldığını düşündüm. Hayatımı etkilediğini ve bunu istemediğimi hissediyordum. Eğer kızlarım olursa onlara bunu yaptırmayacağım."

Şebab Merkezi'nde çalışan genç avukat Nesma el-Hattab da genital sakatlama uygulamalarına karşı duruşunu devrimin bir parçası olarak konumlandırıyordu: "Benim kavgam

evdeydi. Kişisel devrimim on iki ya da on üç yaşımıdayken başladı. Ailede birçok şeye hayır demeye başladım. Bütün kadınların peçe takması gerekir ama ben peçeye hayır dedim, üniversiteye gitmek için savaş verdim, hukuk okumak için savaş verdim, burada çalışmak için savaş verdim.

“Kadın hakları üzerine çalışmak için savaş verdim; peçeli kız kardeşlerimden biri, ‘Kadın hakları üzerine çalışıyorsan, bu inancını kaybettiğin ve Allah’a karşı durduğun anlamına gelir,’ dedi. Eğer durum buysa, varsın olsun, çünkü işimi seviyorum.

“Bütün bu hakları elde edebilmek için savaş verdim. Kestsilmeye karşı savaş verdim, dokuz yaşındayken benim de başıma gelmişti. Aileme, ‘Eğer bunu küçük kız kardeşime de yaparsanız bu evin altını üstüne getiririm,’ dedim.

“Önceden, hayır diyordum. Ardından devrim geldi ve ben, ‘Talep ediyorum!’ demeye başladım. Artık çok net: Kafa kafaya yüzleşme. Tahrir’e ailemin haberi olmadan girdim ve annem, ‘Eve geri alınmayacaksın,’ derdi. Yirmi dört yaşındayım. Yıllardır mücadele ediyorum ama devrim geldi ve her şeyi bambaşka bir seviyeye taşıdı.”

Eğer kızlarımızı kurtarmak istiyorsak kişisel ve politik olan arasında, ev ile sokak ve sokak ile devlet arasında kurmamız gereken bağlantı tam da budur.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiseri bir YouTube kanalı oluşturup kanala *Too Much Pain* [Çok Fazla Acı] ismini verdi. Kanalda genital sakatlanma mağdurlarının bireysel hikâyelerinin paylaşıldığı videolar derlenmişti. Videolardan birine işlemin yaygınlık oranının yüzde 96 olduğu Gine’de dünyaya gelen Djenabou Teliwel Diallo konuk oluyor ve büyük bir törende yüz diğer küçük kız eşliğinde gerçekleşen kendi genital kesiminden bahsediyor. “Herkes kendi sırasını bekliyordu. Ben de bekliyordum ve benden

önce girenlerin çığlıklarını duyabiliyordum. Çığlıklar. Orada öylece donakalmıştım. Kaçıp gidemezdim çünkü bu ailemi utandırırıldı.” Djenabou’nun büyükannesi, annesi ilkinin düzgün gerçekleştirildiğine inanmadığı için ikinci bir kesme girişiminde bulunmuş ve bu ikinci girişimde bir damarı kesmesi üzerine, Djenabou neredeyse ölüyormuş. Hikâyesi yürek parçalayıcıydı ama yine de umut vericiydi: Djenabou artık Belçika’da yaşıyor ve genital sakatlama karşıtı mücadele yürütüyor.

2003’te New York’ta genital sakatlama uygulamalarına hayır diyebilmek için yüzyıllarca sürmüş bir geleneğin yükünü sırtlarından atabilmiş Etiyopyalı evli bir çiftle ve Kenyalı iki genç kız kardeşle tanışma şansım oldu. Genet Girma 2002’de Etiyopya’nın Kembata şehrinde evlendiğinde üzerinde “Ben Sünnet Olmadım, Benden Ders Alın,” yazan bir döviz taşıyordu. Damat Adisie Abosie ise “Sünnet Olmamış Bir Kadınla Evlenmekten Çok Memnunum,” yazan bir döviz tutuyordu. Genet, Etiyopya’nın o bölgesinde yaşayan kızlar ve genç kadınlar için uygulanan bir ergenliğe geçiş törenine karşı gelmişti, bu törende kızlar genital sakatlamasının ikinci tipi ya da genital kesim olarak bilinen işleme maruz bırakılıyorlardı, yani klitoris ve iç dudakların kısmen/tamamen çıkarılması, dış dudakların bazen çıkarılıp bazen bırakılmasını kapsayan işleme.

Genet ve Adisie nasıl kaçmışlardı? Öğrencisi oldukları Kembatta Kadın Öz-Yardım Merkezi, genital sakatlamayla annelerinin mustarip olduğu zorlu doğum problemleri arasında bağlantıyı kurmalarına yardım etmişti.

Genet, sakatlanma mağduru olmamak için evden kaçmıştı. Kendi ailesi ve Adisie’nin ailesi çifti evlatlıktan reddetti ama ikisi inat edip mesajlarını yaymak için evliliklerini halka açık tuttular. Yaklaşık iki bin insan, Etiyopya basını

tarafından dikkatle takip edilen törene katıldı. Onların bu net tavrı sonrasında birkaç çift de aynı şeyi yapmış ve genital sakatlamayı açıkça reddetmişlerdir.

Diğer iki kahramanım ise Kenyalı kız kardeşler: Edna ve Beatrice Kandie. Bu kadınlar kendilerini, dört küçük kız kardeşlerini ve birçok diğer kızı genital sakatlamadan kurtardıklarını iddia etmenin yanı sıra ülkelerindeki kanunu değiştirmekle de memnuniyetle övünebilirler.

Kız kardeşler, kiliselerindeki bir papazdan İncil'in sünneti yalnızca erkekler için emrettiğini öğrendikten sonra, babalarına bu ritüeli tamamlamayacaklarını söyledi. "Babamız başta düşmanca yaklaştı ve evden kaçmak zorunda kaldık," diye anlattı on beş yaşındaki Beatrice.

Kaçtıktan sonra, kardeşler insan hakları aktivisti avukat Ken Wafula ile irtibata geçti ve o da babalarını onları bu işleme zorlamaktan meneden bir koruma kararı almalarını sağladı. Bu örnek, Kenya'da yasanın kadına yönelik genital sakatlama uygulamalarını suç kabul edileceği şekilde değişmesine yol açtı. "Arkadaşlarımızın çoğu ve topluluğumuz tavrımızdan hoşlanmadıkları için bizi terk ettiler," dedi Beatrice, "ama artık bizi kabul ettiler. Davamızdan beri köyümüzde kimse sünnet edilmedi. Mutluyum."

Cinsel taciz hakkında konuşmak nasıl nicedir süregelen bir tabuysa, kadına yönelik genital sakatlama uygulamalarını açıkça konuşmak daha da yasaklıdır. Ancak bunu konuşabilmek bilhassa hayati bir önem taşır ve ne olursa olsun konuşmak gerekir. Genital sakatlama Arap dünyasında tartışıldığı zaman genellikle bunun "Afrika'ya özgü bir şey" olduğu varsayımıyla konuşuluyor ve Arap yarımadasında ve Asya'nın diğer kısımlarında düşük bir yaygınlığı olduğu var sayılıyor, sözgelimi, İslami kökenlerinden ziyade kültürel kökenlerinin üzerinde duruluyor. Dünya çapındaki sakatlama

uygulamalarını belgelemek için *Stop FGM Middle East* [Ortadoğu Kadına Yönelik Genital Sakatlama Uygulamalarını Durdurun] adlı bir internet sitesi kuran Iraklı Alman sivil toplum kuruluşu WADI'ye göre, genital kesim yalnızca "Afrika'ya özgü bir problem" değil, Arap Yarımadası'nda ve Asya'nın diğer kesimlerinde de defalarca kayıt altına alınmış bir uygulama.

WADI, 2007-2008 yıllarında Suudi Arabistan'da yürütülen kadın cinsel işlev bozukluğu ile genital sakatlama uygulamaları arasındaki olası bağlantıya odaklanan klinik araştırmalarda, Cidde kliniğinde görüşülen 260 kadının yarısının genital organlarının kesilmiş olduğunu bulguladı. Suudi Arabistan'da yapılan bu araştırmanın katılımcıları, görüşülenlerin Suudilerin yanı sıra genital sakatlanmayla daha geleneksel olarak ilişkilendirilen ülkelerden gelen göçmen kadınların karışımı olduğuna inanıyor. Buna ek olarak, Kuveyt ve Suudi Arabistan'da 4.800 hamile kadınla yapılan bir araştırmada bu kadınların yüzde 38'inin genital sakatlamaya maruz kaldığı saptandı. İngilizce dilinde basılan Suudi *Arab News* gazetesindeki bir habere göre, "Uygulama, Suudi Arabistan'ın güneyi haricinde nadiren görülüyor ancak o bölgeden ya da bunu uygulayan ülkelerden gelen ve Suudi Arabistan'da yaşayan insanlar, hastanelerde ve kliniklerde izin verilmemesine rağmen kızlarına bunu uygulayacak insanları ve yerleri bir şekilde buluyorlar."

Dubai Women's College (Dubai Kadın Üniversitesi)'den öğrencilerin yürüttüğü araştırma da genital sakatlamanın Birleşik Arap Emirlikleri'nde kabilelerden ötürü ve İslami sebepler dolayısıyla uygulandığını tespit etti. Öğrenciler 2002 yılında yayınladıkları araştırmalarında, her iki cinsiyetten iki yüz kişiyle yürüttükleri ankette kadınların yüzde 34'ü bu uygulamadan geçtiklerini söyledi. Kendi deneyimle-

rini hatırlayan öğrencilerin ilk ağızdan anlatıları da rapora dahil edilmişti: Bazıları yalnızca bebektir, bazılarıysa yedi ya da sekiz yaşlarındaydı.

Umman'ın başkenti Maskat'taki ABD büyükelçiliğinde yakın zamanda genital sakatlama üzerine bir açık oturum gerçekleştirildi ve uygulamanın Umman'da, Zufar'ın hem kuzeyinde hem de güneyinde kalan illerde yaygın olabileceği ortaya çıktı. Endonezya, Malezya, Pakistan'ın bazı bölgeleriyle Hindistan ve Kuzey Irak'ın Kürt bölgeleri de kızları genital sakatlamaya maruz bırakmaktadır. Bu ülkelerde muhtemelen tabu ve sansürden ötürü genital sakatlama vaka oranları nadiren bildiriliyor. Resmi rakamlar tespit edilemediğinde UNICEF gibi BM kurumları da bu yerleri genital sakatlamanın uygulandığı ülkeler listelerine dahil etmiyor.

Genital sakatlama, Avrupa'da da göçmen topluluklar arasında işlemin devam ettirilmesi yoluyla uygulanıyor.

İngiliz Avam Kamarası'nın İçişleri Komitesi'ne göre genital sakatlama, İngiltere'de görülen "fiziksel ağır çocuk tacizi"nin en yaygın biçimlerinden biri olabilir. Uygulama, Birleşik Krallık'ta 1985'ten beri yasadışı kabul edilmekte ancak uygulamadan ötürü ilk kovuşturma yalnızca 2014'te gerçekleşti. On üç yaşının altında yaklaşık altmış beş bin kız tehdit eden bir uygulamayla ilgili neden daha fazla kovuşturma olmadı? Parlamento üyeleri otoritelerin genital sakatlama ile başa çıkma konusundaki başarısızlığını isabetli olarak "çocuk haklarının üzerine geçen kültürel hassasiyetler hususunda yersiz bir endişe"ye bağlıyor. Komite raporda, Birleşik Krallık'ta artan sakatlama uygulamalarıyla başa çıkamama durumunu binlerce kızın önlenabilir istismarına göz yuman "ulusal bir skandal" olarak değerlendirmiştir.

Tekrar tekrar, kızlarımızı ve kadınlarımızı korumakta başarısız oluyoruz. Diğer kültürlerle saygı duyma kaygısıyla

genital sakatlamayı eleştirmekte tereddüt edenler, kendisi de altı yaşında kesilen, Kembatta Kadın Özyardım Merkezi direktörü Bogaletch Gebre'ye kulak vermeli: "Kültür, kişinin insani bütünlüğünü tehdit ettiğinde, bunu ihlal ettiğinde; gerek toplumsal cinsiyet gerekse etnisite bağlamında, o kültür kınanmalıdır çünkü ne zaman birimiz incitilsek ya da istismar edilsek, hepimiz istismar edilmiş oluruz."

On dokuzuncu yüzyılda İngiltere'de klitoridektominin, ABD'de ise "kadın sünnetinin" erdemlerini metheden makalelerin tıbbi dergilerde 1960'lara kadar belirli aralıklarla görüldüğünü hatırlamak faydalıdır. Ayrıca muhtelif sünnet türlerinin tarihçesine dair bir katalog hazırlayan Robert Darby'ye göre, bu makalelerin bazılarında "kızların ya da kadınların çeşitli işlemlere tabi tutulduğu, özellikle de ebeveyn ya da kocaları tarafından 'çok uzun' bulunduğu dudakların ya da klitoris kısıltılmasının saptandığına dair belgelerin olduğu" bilgisi yer alıyordu.

Darby, *History of Circumcision* [Sünnetin Tarihi] adlı internet sitesinde, uygulamanın Britanya'da Isaac Baker Brown tarafından desteklendiğini belirtmiştir. Viktoryen dönem ortalarında, klitoridektominin mastürbasyona karşı ve sinirsel şikâyetler için bir tedavi olduğunu düşünüyordu. Her ne kadar çalışmaları itibarını kaybetse ve Britanya'da 1860'lardan sonra hiç güvenilir bir klitoridektomi istatistiği olmasa da uygulama ABD'de daha uzun süre devam etmiş görünüyor.

Bir arkadaşım annesinin yirminci yüzyılın başında bir tecavüzden kurtulduktan sonra, hastanede "cinsel olarak kontrolden çıkmaktan" korumak amacıyla klitoridektomiye maruz bırakıldığını anlattı bana.

Bu örnekleri bugün genital sakatlamayı mazur göstermek için sunmuyorum; bunun herhangi bir mazereti olamaz. Daha ziyade okurlara muhtelif kültürlerin kadın cinselliğini kontrol etmenin ve kadınların genital bölgelerini "güzelleş-

tirmenin” farklı yollarına başvurduklarını ve tıpkı Batılı kültürlerin bir dönem kadınların genital bölgelerini tıbbi olarak değiştirmeyi meşrulaştıran hurafelerin ötesine geçtiği gibi, bizlerin de Ortadoğu ve Kuzey Afrika’da kızlarımızı kesmenin ötesine geçebileceğimizi (ve geçmek zorunda olduğumuzu) hatırlatmak için sunuyorum.

Hikâyelerimizi paylaşmak, çoğunlukla sormaya korktığımız şeylere yanıt bulabilmemizin tek yoludur. Bir seferinde Mısır’da genital sakatlamaya karşı uluslararası sıfır tolerans günü olan 6 Şubat’tan önce bir grup kadınla ettiğim bir sohbette, otuz beş yaşında bir kadın bana basitliğiyle yürek parçalayan bir soru sormuştu.

“Ben normal miyim? Cinsellikten keyif alabilecek miyim?”

Onun deneyimi sekiz yaşındayken, büyükbabasının ısrarıyla ve o sırada evde olmayan annesinin onayı olmaksızın gerçekleşmişti.

Ona klitorisin bir buzdağı gibi olduğunu ve sinir uçlarının çoğunluğunun klitorisin ucunda değil bedenin içinde olduğunu söyledim. Sorusundan henüz cinsel ilişkiye girmediklerini anlamıştım ve sevişeceği zaman geldiğinde, sabırlı ve onun hazzını önemseyen bir erkekle bu deneyimi yaşamasını umduğumu belirttim.

Kızlar ve kadınlar kültürün taşıyıcıları olmaya zorlanmışlardır. Bedenleri kültürün işlendiği araçlar olur; ister başörtüsü ister sakatlama aracılığıyla. Ancak kadınlar çoğunlukla onları işaretleyen kültürü anlatmaktan men edilmişlerdir ve yalnızca kadın düşmanı kültürü reddederek kendi yaşamlarının yazarları hâline gelebilirler. Genital sakatlama, dışı bedenine karşı gerçekleştirilen ilk istismarlardan biridir ve dolayısıyla en zararlısıdır.

Amsterdam’da yaşayan Hollandalı-Faslı kadın, Etiyopya-

lı gelin ve New York'ta tanıştığım Kenyalı kız kardeşler hakkında düşünürsek; kadınların hikâyelerinin genellikle göz ardı etmesi çok kolay olan şeyleri gerçek kıldığını görürüz. Bu cesur genç kadınlar, kendi toplumları için savaş verdiler ve kültürlerini dönüştürme cesareti gösterdiler. Susturulmayı reddettiler ve kendi tercihlerinin, kendi anlatılarının önemli olduğunda ısrarcı oldular.

Bir dönem birlikte çalıştığım bir erkek editör beni kişisel olandan şöyle vazgeçirmeye çalışmıştı: “Senin başına gelenleri kim umursar?” Bir kadının yapacağı en huzur kaçırıcı şey, kendi hayatından sanki gerçekten önemli bir şeymiş gibi bahsetmesidir.

O hayat önemlidir.

Ev

İsmi “Ev” koydum çünkü bu çalışmayı ev ortamının, meskenin ve kadının yaşadığı alanın bütünlük mefhumlarını parçalayan bir iş olarak görüyorum. Ev, aile ve anaçlık kavramlarıyla her zaman beklenenin dışında ilişki kurmuş biri olarak, bu beklentilere karşı çıkmak adına ortaya fiziksel ya da psikolojik rahatsızlıklar koymaktan hoşlanıyorum... Mutfak gereçlerini egzotik nesneler olarak görürüm mesela ve bu aletlerin doğru kullanım alanlarını çoğunlukla bilmem. Onlarla estetik nesnelermiş gibi ilişki kuruyorum. Kadınların yemek pişirme sanatını, evliliğe hazırlanma sürecinin bir parçası olarak öğrenmek zorunda bırakıldığı bir kültürde yetiştiğim için, bütün bunlara karşı muhalif bir tutum içindeydim.*

Lama’nın şansı yoktu. Beş yaşındaki çocuğun babası Feyhan el-Hamdi, Müslüman televizyon kanallarının daimi

* Jo Glencross’un Lübnan asıllı Filistinli Mona Hatoum’la yaptığı “Ev” *Enstalasyonu Hakkında Mona Hatoum: Ev İçerisinde Huzursuzluk* röportajından alınmıştır.

konuğuydu. Her ne kadar Suudi Arabistan'da vaiz olarak yetkilendirilmemiş olsa da programlara "vaiz" sıfatıyla katılıyordu. Babası Lama'yı bastonla dövdü, elektrik kablolarıyla yaktı, kafatasını ezerek kırdı ve tırnaklarını söktü. Ayrıca Lama'nın kabul edildiği hastanedeki sosyal hizmet uzmanına göre, ona defalarca "her yerinden" tecavüz etmişti. Bu küçük kızın hayatının son birkaç ayının nasıl geçtiğini tahayyül etmek imkânsız ancak tahayyül etmesi imkânsız olan bir diğer şey de babasının beş yaşındaki çocuğunun artık bakire olmadığından şüphelenmesi üzerine bunca işkenceyi yapmış olmasıdır. Lama, hastaneye 25 Aralık 2011'de kabul edildi ve birkaç ay sonra hayatını kaybetti.

Mahkeme, el-Hamdi'yi sekiz yıl hapis ve sekiz yüz kırbaçla cezalandırdı. İslamcı bir hâkim cezasını bozup onu serbest bırakmadan önce ilk hükme dair ceza süresinin yalnızca üç ayını hapiste geçirdi. Bunu bir başka mahkemenin kararıyla karşılaştıralım; mahkeme dört genç erkeğe halk içinde çıplak dans ettikleri için üç ila on yıl arası hapis ve beş yüz ila iki bin arası kırbaç cezası vermiş ve yargıya "saygısızlıktan" suçlu bulunan insan hakları avukatlarına da üç yıl hapis cezası vermişti.

El-Hamdi için verilen ceza neden bu kadar hoşgörülüydü? "Kan parası" kavramı açıklayıcı olabilir. Lama'nın annesi Suudi Arabistan'da ceza kanunu yerine kullanılmakta olan İslami kanuna ya da Şeriata uygun olarak) eski kocasından bir milyon riyali (yaklaşık 267.000 doları ailesi adına tazminat olarak kabul etti. Lama'nın annesi, geliri olmayan, fakir ve yalnız bir kadın, bu kararı vererek cezalandırma ya da adalet talep etme hakkından vazgeçti.

Ancak burada iki şeyin altını çizmek gerekiyor: Birincisi, şeriata göre bir kadın için belirlenen "kan parası", bir erkek için verilenin yarısı kadardır. İkincisiyse Lama'nın annesi pa-

rayı kabul etmeseydi dahi, tecavüz ve cinayetin ölüm cezası verilen birkaç suçtan biri olduğu Suudi Arabistan'da, bir baba çocuklarını ya da bir koca karısını öldürmekten ötürü idam edilemez. Bu İslami kanunun bir öğretisi, yorumu ise hüküm veren her bir hâkimin dava esnasındaki kararına bırakılmış durumda. Suudi Arabistan bu coğrafyada ceza kanunu olmayan tek ülkedir. Suudi kraliyet ailesinin üyeleri de dahil olmak üzere, birçok aktivistin çabalarına rağmen, Lama'nın çektiği acılar ve katledilmesine karşı adaletin tesis edilebilmesi pek olası değil. Lama'dan daha savunmasız ya da kızına yardım etmek için onun annesi kadar güçsüz olabilecek birini düşünmek neredeyse imkânsız, ne de olsa annesi bir "vaiz" in eski karısıydı ve adam bir anda kızını birkaç haftalığına alıp götürmeye karar verdi ve bu birkaç haftanın sonunda bir daha asla Lama asla geri dönmedi.

Manal Assi'nin de şansı yoktu. Associated Press'in aktardığına göre Manal, Lübnan'da yaşayan otuz üç yaşında bir öğretmendi ve kocası onu zinayla suçlayarak kadına düdük-lü tencereyle vurdu. Kocasının darbeleriyle Manal yerde can verirken, kocası Muhammed Nuheyli, Manal'ın annesini arayıp, "Kızının yanına gel, onu öldüreceğim," dedi.

Manal'ın annesi kızının evine geldiğinde Nuheyli'ye kızına yardım etmesine izin vermesi için yalvardı ama adam ısrarcıydı. "Onu bırakmayacağım. Senin gözünün önünde ölmesini istiyorum."

Lübnan medyası komşuların polisi aradığını ancak polisten "aile mevzusuna" karışmayacakları cevabını aldıklarını bildirdi. Komşulardan biri muhabirlere Nuheyli'nin dairenin kapısında durup müdahale etmeye kalkın herkesi vurmakla tehdit ettiğini söyledi. Medyada yer alan raporlara göre, Manal'ın kocası iki saat boyunca sağlık görevlilerinin Manal'a yardım etmek için eve girmesine izin vermedi. Ma-

nal hastaneye kaldırıldıktan kısa bir süre sonra öldü. Bugün itibarıyla Nuheyli hakkında kasten cinayet soruşturması açılmış durumda ve kısa süre sonra mahkemeye çıkacak.

Manal'ın iki kızı da babalarının annelerinin yıllar boyunca şiddet gördüğünü, bir keresinde burnunu kırana kadar dövdüğünü söylediler. Lama'nın babası gibi, Manal'ın kocasının da ikinci bir karısı vardı ve Manal'la aynı binada yaşıyordu ki bu da Nuheyli'nin karısının bir başka adamla görüştüğü iddiasına acı bir ironi katıyor. İster beş ister otuz üç yaşında olun, karşınızdaki ister babanız ister kocanız olsun, erkekler size şiddet uygulayabilir ya da öldürebilir ve ahlaksızlığın, şiddetin taşıyıcısı olarak sizi işaret ederek kendilerini meşrulaştırabilirler. Bir önceki bölümde tartıştığım gibi, rejimler ve çeteler kadınları kamusal alandan çıkarıp kendi "güvenlikleri" için evlere tıkmaya çalışıyorlar ve aslında birçok kadın için evin çok daha tehlikeli bir yer olabileceğinin gayet farkındaydılar.

Ev içi şiddet küresel bir musibet ve apaçık ki yalnızca Ortadoğu ve Kuzey Afrika'ya özgü bir sorun değil. Kadınlar dünya genelinde çok kısıtlı koruma önlemleriyle ya da korunmaktan tamamen yoksun hâlde şiddete uğradı. Her şeye rağmen birçok ulus, ev içi şiddetle mücadelede kayda değer adımlar atmışken Arap dünyasındaki kadınlar, muhafazakâr kültür, din ve siyasetin toksik bileşimine bağlı olarak hâlâ şok edici derecede korumasız durumdadır.

Hem Lama hem Manal, ülkeleri ev içi şiddeti suç kabul eden bir kanun çıkarmadan önce öldürüldü. Evet, hem Suudi Arabistan hem Lübnan, birçok insanın kadın hakları çizelgesinde farklı uçlara yerleştireceği bu iki ülke, temelde erkeklere hiçbir ceza almaksızın kızlara ve kadınlara şiddet uygulamaları için tam yetki vermiştir. Arap dünyası için bu hiç de sıradışı değildir.

Her ne kadar nadiren kullanılsa da yalnızca Ürdün, Moritanya ve Tunus'un ev içi şiddete özellikle değinen kanunları var. Fas'ta meclisten geçmesi yıllar süren ev içi şiddet karşıtı bir kanun var. Daha önce de bahsedildiği gibi Mısır'ın ceza kanunu bir erkeğin karısını "iyi niyetle" dövmesine müsaade ediyor. Irak ceza kanunu, karılarını öldüren erkeklere müebbet vereceği yerde en fazla üç yıl hapis cezası veriyor. Sudan'da İslam'ın katı bir yorumu hâkim ve ev içi şiddete müsaade ediyor. Birleşik Arap Emirlikleri ise iz bırakmadığı sürece bir erkeğin karısını ve kızlarını "disipline etmesine" müsaade ediyor.

Toplumun ev içi şiddete karşı tutumu da bölgenin kanunları kadar hoşgörülü. 2008 yılında Mısır Nüfus ve Sağlık Anketi'ne göre birçok kadın dayak yiyeceğini düşünüyor ve bu kadınların yüzde 40'ı yemeği yakmak, izinsiz dışarı çıkmak ya da sevişmemek gibi "kabahatlerden" ötürü dayacağı meşru bir disiplin yöntemi olarak görüyor. Arapça bir tiyatro oyunu ya da film açın, zaten birçoğu Mısır'da çekilmiştir, kadına karşı fiziksel şiddette yansıtılan bu görüşlerin her eserin temelinde olduğunu göreceksiniz.

Babam bir zamanlar benimle çarpıcı bir hikâye paylaşmıştı: Annemle ikisi, telefonla katılım sağlanan bir televizyon programında seyircilerin sorularına cevap veren, saygı duydukları bir İslami âlimini izliyorlarmış. Bir kadın âlime telefon edip on bir yıllık kocasına hâlâ âşık olduğunu söylemiş ve kocasının erdemlerini sıralamış. "Ama beni dövüyor," demiş. "Ne yapmam lazım?" Bilgin, kadına kocasıyla birlikte olmaya dair "artılar-eksiler" listesi yaptığında apaçık biçimde iyinin kötünden daha fazla olduğunu söylemiş. Perçinlemek için de "Seni dövmesini sağlayacak ne yapıyorsun?" diye sormuş.

Babam, annemle ikisinin, âlimin kurbanı suçlamasından ve kocayı karısını dövdüğü için cezalandıracak hiçbir şey

söylememesinden ötürü iğrendiklerini söyledi. “Asla kocaya, ‘Neden onu dövüyorsun?’ diye sormadı ve Peygamber’in bir kadını asla dövmediğinden hiç bahsetmedi,” dedi.

2005 Mısır Nüfus ve Sağlık Anketi’nde evli olan ya da hayatlarının bir döneminde evlenmiş olan kadınların yüzde 47’si fiziksel şiddet kurbanı olduklarını bildirdiler. Tunus’ta 2012 yılında yapılan bir anket kadınların yüzde 47,2’sinin evde fiziksel şiddete maruz kaldıklarını göstermektedir. Lübnan’da görüşülen kadınların yüzde 40’ından fazlası fiziksel şiddetten mustarip olduklarını söylerken, üçte biri cinsel şiddet, üçte ikisi sözlü şiddet ve yüzde 19’u da duygusal şiddet yaşadıklarını söylediler. Beyrut Amerikan Üniversitesi Tıp Merkezi tarafından yürütülen Lübnan anketinin araştırmacıları, katılımcıların tacize karşı genel tutumlarını şöyle açıkladılar: “Şiddete uğramış birçok kadın kaderine boyun eğmiş ve çocuklarını kaybetme korkusundan, toplumsal beklentilere uyma ihtiyacından, finansal özgürlük eksikliğinden, aile desteği yoksunluğundan ve eşlerine itaat etme görevlerinden ötürü istismar edildikleri bir ilişki içinde kalmaya karar vermişlerdir.”

Bu sebeplerle birlikte, birçok kadın şiddet gördüğü yerde kalmaya devam ediyor çünkü gidecek başka bir yerleri yok. Bölgedeki ülkelerin neredeyse hiçbirinde şiddet dolu evlerinden kaçmak isteyen kızlar ve kadınlar için sığınma evi yok. Kaçmak isteseler bile, özellikle de kızlar ve kadınlar için, herhangi bir koşulda evi terk etmek koca bir tabu. Bölgedeki genç erkek ve kadınların çoğu evlenene kadar ebeveynleriyle yaşıyorlar.

Suudi Arabistan ve Lübnan’da ev içi şiddeti suç kabul etmek ve bundan caydırmak için son zamanlardaki girişim-

lere bakarsak, iki ülke arasındaki farklılıkları görebiliriz ve toplumsal bir sorunu yalnızca kanunların değiştiremeyeceği gerçeğiyle karşı karşıya kalırız. 2013 yılının ağustos ayında Suudi Arabistan kabinesi ev içi şiddeti suç kabul eden bir kanun taslağını meclisten geçirdi. Daha önce bu coğrafyada eş benzeri görülmemiş bu “İstismardan ve Şiddetten Koruma” kanunu, psikolojik ya da fiziksel şiddetten suçlu bulunanlar için bir yıla kadar hapis ve 50.000 riyale (13.300\$) varan para cezası öngördü.

Kanun, yerel bir yardım kuruluşu olan Kral Halid Kurumu’nun kadına karşı şiddet hakkında farkındalığı artırmak adına öncü bir kampanya başlatmasından dört ay sonra geçti. Sosyal medyada da fazlaca paylaşılmış olan kampanya posterinde yüzü peçeli, yalnızca gözleri görünen ve gözlerinden biri morarmış bir kadın yer alıyordu. Fotoğrafın altında “Bazı şeylerin üstü örtülemez, kadına yönelik şiddete karşı hep birlikte mücadele” yazıyordu.

Kampanyanın yalnızca kadın aile üyelerine değil, evde çalışan ve işverenleri tarafından merhametsiz davranışlara maruz kalan kadınları da kapsadığını düşünen bazı aktivistler, kanunun geçmesini krallığın nihayet kadına karşı şiddeti ciddiye aldığının bir işareti olarak ele aldılar ve kampanyanın başarısını övdüler. Reuters’ın da işaret ettiği üzere kanun yürürlüğe girmeden önce kadınlara, çocuklara ya da ev çalışanlarına karşı ev içi şiddet, İslami şeriat kanununa dayalı genel ceza kanunu kapsamında değerlendiriliyordu. Hâkimler kendi şeriat algıları doğrultusunda karar verme özgürlüğüne sahiptiler ve bu da “itaatsiz” eşlere “dozunda” şiddet uygulanmasını kabul etmek ve ev içi şiddetin mahrem bir konu olarak ele alınması anlamına geliyordu.

Ancak İnsan Hakları İzleme Örgütü, kanunu “tacizi işleyenlerin, taciz suçlamalarından ötürü hızlıca soruşturulma-

sını ve kovuşturulmasını sağlayacak belirlenmiş yargı mekanizmalarını” detaylandırmadığı için eleştirmiştir.

İnsan Hakları İzleme Örgütü Ortadoğu ve Kuzey Afrika direktör yardımcısı Joe Stork, eleştirisini şöyle dile getirdi: “Suudi Arabistan nihayet ev içi şiddeti yasakladı ama hâlâ hangi resmi makamların bu yeni kanunu takip ederek denetleyeceğini belirtmedi. Ev içi şiddeti cezalandırmak için etkin mekanizmalar olmadan bu kanun yalnızca kâğıt üzerindeki bir maddeden ibarettir.”

Suudilerin erkek ayrıcalıklarını kutsallaştırması kanunların kadınlara sağlayabileceği faydayı daha da azaltıyor. İnsan Hakları İzleme Örgütü’nün açıklaması şu şekilde:

Yasa şiddeti bedensel, psikolojik ve cinsel olarak tanımlamış ancak evlilik içi tecavüzün bir suç olduğunu açıkça belirtmeyerek suçluluk halinin açık yorumlanma ihtimaline kapı aralamıştır. Yasa, erkek aile üyeleri ve işverenlerin kadın akrabaları ya da ev çalışanları üzerinde ölçsüz güç kullanımına izin veren kurumsal sistemlere de değinmemektedir. Örneğin Suudi Arabistan’ın erkek vesayetine dayalı sistemi ya da adaletsiz çalışan kefilliği düzenlemeleri gibi başlıklara dair bir açıklama getirilmemiştir. Birçok vakada mağdurlar şiddeti ihbar etmek ya da şiddetten kaçabilmek için bizzat şiddet gördükleri erkek akrabaları ya da işverenlerinden lojistik destek almak zorunda kalıyorlar.

Tıpkı Mısırlıların taciz için suç duyurusunda bulunmak üzere saldırgan polisler gitmek zorunda kalması gibi Suudi Arabistan’daki kadınlar da şiddeti ihbar etmek için bizzat şiddet uygulayıcı olabilen aile üyelerine bağımlı kalıyorlar. Kurumsallaşmış kadın düşmanlığıyla yüzleşmeyi reddettiği için Suudi Arabistan’ı kınamaya devam etmek elzemdir. Bu yeni kanunun tek işlevi Suudi Arabistan’ın kâğıt üzerinde

ev içi şiddete karşı bir yasası olması ve bununla, içi boş bir “başarıyla” ile övünmesine izin vermektedir.

Tekrar İnsan Hakları İzleme Örgütü’ne kulak verelim: “Tecavüz gibi ihlalleri ihbar eden Suudi kadınlar ve göçmen ev içi çalışanlar, bazen zina karşı suçlamasıyla karşılaşılıyorlar ve bu durum onları cezai kovuşturmaya açık kılıyor. Ebeveynler de vasisi oldukları kişilere karşı *uquq* gereğince ya da ‘ebeveyne itaat etmemek’ten ötürü cezai kovuşturma açabiliyor. Suudi Arabistan, yeni kanunlarının etkili olmasını istiyorsa böylesi uygulamaları kaldırmak zorunda.”

Lisanslı Ulusal İnsan Hakları Topluluğu genel sekreteri Halid el-Fakir’in Reuters’a verdiği demeç, daha fazlasını ortaya koyuyor. El-Fakir’e göre, Suudi Arabistan’da ev içi şiddetin bu kadar şahlanmasının bir sebebi de kabile geleneklerinin kadınları şiddeti ve tacizi ihbar etmekten, toplumsal olarak damga yemekten korkutarak alıkoymasıdır. “Kadınlar bir suç duyurusunda bulunduklarında toplumun onlar hakkında ne söyleyeceklerini düşünüyorlar.”

Kurbanı ayıplayan benzer mekanizmalar Lübnan’da da kadınların yıllarca ev içi şiddete karşı ses çıkarmasına engel oldu. Lübnan meclisinin sembolik bir muhtevası olan Kadınları ve Aile Üyelerini Ev İçi Şiddetten Koruma yasa taslağını Nisan 2014’te (Suudi Arabistan yasayı çıkardıktan neredeyse bir yıl sonra) geçirebilmesi için yerel sivil toplum kuruluşu KAFA’nın (“Yeter” anlamına gelir) yedi yıl süren lobi çalışmaları sürdürmesi ve ev içi şiddetin dehşet verici örneklerinin medyada yer alması gerekmişti.

Sözkonusu ülkelerin ev içi şiddet yasasının şartlarındaki bir fark çok çarpıcıdır. KAFA, Lübnan’da yasa tasarısını nihayet geçirebilmek için meclis üyelerine baskı yapmak amacıyla, Beyrut’ta, 2014 Dünya Kadınlar Günü’nde bir protes-

to gösterisi düzenledi. Kurumun yürüyüş çağrısı, kocalarının şiddetine maruz kalan ve öldürülen birçok kadının annelerinin YouTube üzerinden ilettikleri talepleri de içeriyordu. Bu annelerden bazıları yaklaşık beş bin kişiden oluşan grubun en önünde el ele yürüyüp kızlarının fotoğraflarını taşıdılar. Bu, Lübnan'da bir toplumsal sorun için gerçekleştirilen en büyük gösterilerden biriydi. Protestoculardan birçoğu hâkimleri ve adli tıp uzmanlarını ev içi şiddetten kaynaklı ölümlere dair raporları çarpıtmakla suçlayan dövizler taşıyorlardı. Ben, Arap dünyasında ev içi şiddete karşı böylesi bir başka yürüyüş düzenlendiğine şahit olmadım.

Konuşmaya bu denli hazır ve gönüllü olmak (annelerin kızlarına ne olduğuna dair açıkça konuşmaları), tam da ev içi şiddet kurbanı kadınları medya raporlarında yer alan isimlerinin baş harflerinden daha fazlası hâline getiren şeydir. Audre Lorde'nin konuşmaya dair ısrarını bir kez daha anımsayalım: "Sessizliğin seni kurtarmayacak."

Suudi Arabistan'ın aksine Lübnan'da, şiddet gördükleri evden ayrılmayı seçen kadınların gidebileceği bazı sığınma evleri var. El Cezire İngilizce'de yayınlanan bir habere göre, 2013 yılında KAFA ve içişlerine bağlı güvenlik güçleri, kadınları ev içi şiddeti ihbar etmeleri için teşvik eden ulusal çapta bir ilan panosu kampanyası başlattı. Aynı yıl, kadın hakları örgütü Toplumsal Cinsiyet Eşitliği için Kaynak Merkezi (ABAAD), Lübnan'daki kadınlar için inşa edilen üç sosyal rehabilitasyon merkezinin ilkinin açtı ve Kasım 2013'te KAFA polisi ev içi şiddetten nasıl koruyacağına dair eğitmek üzere bir proje başlattı. *The Guardian*'ın haberine göre, KAFA, her yıl ev içi şiddet yardım hattına iki bin altı yüzden fazla arama geldiğini belirtmiştir. Yasalarımızın kâğıt üzerinde kalmaktan öteye geçmesini istiyorsak, ihtiyacımız olan tam da böylesi girişimlerdir.

İnsan Hakları İzleme Örgütü, Lübnan'ın yasa tasarısını başarılı ancak eksik olarak değerlendirdi. Yasanın olumlu tarafına örnek olarak kadınların şiddet uygulayan faile karşı koruma kararı isteme imkânı tanınması verilmiştir. Ancak "aile meselesi" olarak değerlendirdiği konulara karışmaya dair genel isteksizliği göz önünde bulundurulduğunda, polisins böylesi bir emri ne kadar ciddiye alacağı henüz belirsizdir.

Lübnan'ın ev içi şiddet karşıtı yasa tasarısının en rahatsız edici yanı, meclis üyelerinin, KAFA'nın yasa kapsamında kalması için mücadele verdiği evlilik içi tecavüzün suç sayılmasını yasadan çıkarmakla kalmayıp daha da kötüsünü yaparak "cinsel ilişkiyi evlilik içi bir hak görme" ibaresini eklemiş olmasıdır.

KAFA'nın kurucu ortağı Ghada Jabour, *The Guardian* gazetesine verdiği röportajda, "Bu çok büyük bir gerilemedir," diye belirtmiştir. "Onlar [yasayı değerlendiren siyasetçiler] evlilik içi tecavüz hakkında bir koşul koyma baskısı hissettiler ama ekledikleri şey şu oldu: 'Evlilik hakkı' olarak tanımladıkları şeyi elde etmek için güç kullanmayı suç kabul etmek. Güç kullanımı zaten Lübnan'da ceza kanunu tarafından suç kabul edilmektedir. Bu işgüzarlık, yani kelimelerle oynamak... 'Evlilik hakkı' kalıbının kullanımı medeni kanunumuzda çok yenidir ve bu tamamen dini bir kavramdır."

Sünni bir dini mahkemede hâkim olarak görev yapan Şeyh Ahmad al-Kurdi, CNN'e verdiği demeçte "evlilik içi tecavüzü suç kabul etmenin erkeğin hapsine yol açabileceğini" söylemişti, "oysa aslında adam evlilik haklarından en önemsizini kullanmaktadır."

Lübnan'da ev içi şiddet davalarına genellikle dini mahkemelerde bakılmaktadır. Bu mahkemeler ülkenin on sekiz mezhebine ve farklı inanç topluluklarına "Aile Kanunları"

olarak bilinen bir grup kanuna bağılı olarak başkanlık eden adli mercilerdir ve boşanma, çocuk velayeti gibi konuların yanı sıra diğerev içi konularla ilgilenirler. Bu mahkemelerin önceliğı ailenin muhafaza edilmesidir, kızların ve kadınların şiddetten korunması değıl.

Lübnan'ın en üst düzey Sünni otoritesi Dar-ul Fetva ve Yüksek Şii İslami Divanı, her iki kurum da İslami yasanın kadınların durumunu yeteri kadar koruduğına inandıkları ve Müslüman ailelerle ilgili yasal konuların bu şekilde yönetilmeye devam etmesi gerektiğini iddia ettikleri için ev içi şiddete karşı yasa tasarısına karşı çıkmışlardır. El Cezire İngilizce'ye göre Dar-ul Fetva 2011 yılında "İlgili sivil ve İslami mahkemeler arasında yetki karmaşalarına yol açmasının yanında Lübnan'da Müslüman aileleri böldüğü ve çocukların İslam'a uygun bir biçimde yetiştirilmesini engellediğı" için yasa tasarısını kınamıştır.

Açıkça görülüyor ki, Müslümanlar ve Hristiyanların birlikte yaşadığı bir ülke olan Lübnan'da muhafazakâr meclis üyeleri dini otoritelerin ev içi alanda son söz sahibi olması konusunda hemfikir oldu. Lübnan'daki liberal toplumsal tutumların gösterişi aldatıcıdır. İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Ortadoğı ve Kuzey Afrika bölgesinde kadın hakları araştırmacısı olarak görev yapan Rothna Begum'a göre, Lübnan'ın aile kanunlarının on sekizi de kadınlara karşı ayrımcılık içeriyor ve bunun sonucu olarak da kadınları şiddet dolu evliliklere hapsediyor.

Lübnan meclisi yasa tasarısını geçirdikten sonra verilen ilk hükümde, bir adam karısına vahşice saldırdığı için dokuz ay hapse ve 20 milyon Lübnan poundluk (13.258 dolar) para cezasına çarptırıldı. Bununla beraber, kocasının onu on sekiz aylık evliliklerinin her haftası dövdüğünü söyleyen kadın, boşanma için dini mahkemelere başvurmak zorunda

kaldı; kadın hakları aktivistlerinin “uzun savaş” dedikleri türden bir mücadele.

Neden her hafta dövülen ve kocası nihayet bundan sorumlu tutulan bir kadın kendini özgür kılabilmek için mücadele etmek zorunda kalmaya devam etsin? Ataerkinin kanunlarını ya da “aile kanunu” olarak bilinen kanunları mercek altına alalım. Müslüman dünyada evliliğe, boşanmaya, çocuk velayetine ve mirasa hükmeden kadın düşmanı tutuma ve adaletsizliğin mayın tarlasına daha yakından bakalım. Aile hayatına hükmeden kanunlar dini tefsire göre belirleniyor ve yoruma kapalı yalnız tek bir şey var: Erkekler ve erkeklerin çıkarlarının her zaman öncelik sahibi olacağının garantisini veriyorlar.

Bölgedeki birçok ülkenin kanunnameleri geçtiğimiz yüzyılda “modernleştirildi”; ya sömürge yönetimi tarafından dayatılan yasalar aracılığıyla ya da din temelli yasalardan daha seküler kanunlara geçme yoluyla. O bölgedeki ülkelerin birçoğunun anayasası için geçerli olacak bir örneği ele alalım; bir ülkenin anayasasında, kanunlar hazırlanırken Şeriat kanunlarına atıfta bulunulduğu belirtilse dahi, Suudi Arabistan hariç hiçbir ülke hırsızlık için ellerin kesilmesini bir ceza olarak uygulamaz, şeriat böylesi bir cezayı şart koşmasına rağmen.

Neden konu hırsızlık olduğunda şeriatın ötesine geçmek kabul edilir de aile içinde kadın haklarını korumak söz konusu olduğunda bunu yapmak imkânsızlaşır? Cevap basit: Aile kanunları, dindar ve muhafazakâr erkeklerin kadınların hayatları üzerindeki kontrollerini tesis ettikleri alandır.

Kadınları bu arkaik yasalarla zapturapt altına almaktaki bu kuvvetli ısrar İslam’a özgü değil. Büyük çoğunluğu Müs-

luman olan ama aynı zamanda diğer dini inançlara yönelik uygulamaların da hüküm sürdüğü ülkelerde bütün nüfus (aile kanunları dışında) aynı kanunlara tabi, aile kanunları sözkonusu olduğundaysa kişinin dini ya da mezhebi devreye giriyor. Örneğin, Mısır'da Hristiyanlar evlilik, boşanma, çocuk velayeti vb. için kilise hukukuna tabi olurlarken Müslümanlar Mısır'daki hâkim İslami yoruma tabidir. Böylesi ailevi konuları yöneten bir medeni kanunun yokluğunda ortaya çıkan sonuç, kadınların ve çocukların yüzyıllar önce oluşturulmuş fikirlere tabi tutulmasıdır. Bir kadının dini ya da mezhebi farklı olsa da erkeklere ayrıcalık tanıyan kanunlara tabi olma durumu sabittir.

Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu'nun tarif ettiği hâliyle Birleşik Arap Emirlikleri örneğine bakalım:

2005 yılında Aile Kanunu'nun benimsenmesinden önce aileyle ilgili ve aileyi alakadar eden alanlar şeri hukuka göre düzenleniyordu. Yeni Aile Kanunu birçok ayrımcı hüküm barındırmaktadır. Örneğin, Aile Kanunu'nun 39. Maddesinde bir kadının erkek vasisi ve müstakbel kocası evlilik sözleşmesinin tarafları kabul edilmektedir (sözleşmenin geçerliliği kadının onayı ve imzasına bağlıdır). 56. Madde hükümüne, kadınlar kocalarına itaat etmek, evi çekip çevirmek ve çocukları büyütmeyle yükümlüdürler.

Boşanma sözkonusu olduğunda kadınlar yalnızca Aile Kanunu'nun 110. Maddesinde yer alan *Khul prosedürü* hükmünde mahkemelerden boşanma talep edebiliyorlar. Bu prosedür gereğince kadın evlilik sözleşmesinin kapsadığı bütün finansal haklarından ve en önemlisi de çeyizinden ya da *mahr*'ından vazgeçmek zorundadır.

Çocukların velayeti sözkonusu olduğunda kadınlar yalnızca fiziksel vasiler olarak değerlendiriyor. Kız çocuklar için on üç, oğlan çocuklar için on yaşına kadar velayet hakkına

sahipler. Çocuklar bu yaşları geçince velayetin kimde kalacağı aile mahkemeleri tarafından yeniden değerlendirilebilir. Eğer kadın yeniden evlenmeyi seçerse önceki evliliğinden olan çocuklarının velayet hakkını otomatik olarak kaybeder. Çokeşliliğe yalnızca erkekler için izin vardır.

Aile Kanunu ayrıca kadınların erkeklerin ancak yarısı kadar miras almasını sağlar ve bir erkeğin boşanması çok daha kolay kılar; Uluslararası İnsan Hakları Örgütü'nün raporu kocalarını terk eden kadınların kanun gereği geri dönmele-ri gerekebildiğini ortaya koymuştur. Bu yasal durum, yaşa bağlı çocuk velayetiyle bir araya geldiğinde kadınları şiddet dolu evliliklerin içinde tutan duygusal bir terörizm yaratmaktadır.

Bir ülkenin takip ettiği İslami düşünce okuluna bağlı olarak aile kanunları bir kadının evlenmek için (dul ya da boşanmış dahi olsa) bir erkek vasinin iznini şart koşar. (Birleşik Arap Emirlikleri tarafından takip edilen İslam fıkıhının Ma-likî düşüncesi böylesi bir şart koşturmaktadır.) Birleşik Arap Emirlikleri kökenli *The National* gazetesi tarafından belgelenen güncel iki vaka, bu kanun dolayısıyla kadınlara çocuk muamelesi yapıldığı gerçeğinin altını çizmektedir.

Elli bir yaşındaki, Birleşik Emirlik vatandaşı boşanmış bir kadın, *The National* gazetesine yeniden evlenmek için yirmi altı yaşındaki oğlunu mahkemeye götürmektense başka bir ülkeye gitmeyi düşündüğünü belirtmiştir. İkinci vaka daha da akıldışıydı; kırk yaşındaki bir kadın, on bir yaşındaki oğlunun ergenlik çağına geldiğinde yeniden evlenmesinde söz sahibi olacağını belirtiyordu. "Bu kanun bir rezalet. Ben yetişkin bir kadınam ve kendi kararlarımı alabilmeliyim."

Bununla birlikte, gazetenin görüştüğü iki erkek avukat vasilik sisteminin kadınların üstün yararına olduğunu belirttiler. BAE'de hukuk danışmanı olarak görev yapan Dr. Şakir

el-Marzuki, “erkeklerin her şeyi daha iyi bildiğini” söyleyecek kadar ileri dahi gitti: “Büyük resme baktığımızda erkekler daha fazla bilen taraftır ve bir kadının babası, erkek kardeşi ya da oğlu onun sağlayacağı faydayı kadının kendinden bile daha fazla önemser.”

Neyse ki bir kadın avukat *The National* gazetesine vasilik sisteminin istismara ne kadar açık olduğunu açıkça belirtmiştir. Yine bir hukuk danışmanı olan Ayşe el-Tenaşi, *The National* gazetesine verdiği demeçte, çalıştığı hukuk bürosunda vasisinin kuşkulu sebeplerden ötürü kadının evlenmesine engel olduğu birçok vaka gördüğünü söylemiştir. Müstakbel damadın “sosyal statü açısından denk bir aileden olmaması” ya da BAE vatandaşı olmaması gibi sebepler bunlara dahildir.

Ancak tüm bu bilgilere rağmen, vasilik sisteminin kadınlara karşı adaletsizliğine ve onlara çocuk muamelesi yapmasına rağmen, el-Tenaşi yasanın tedavülünden kaldırılabileceğini söylemiyor. Onun yerine, belli bir yaştan sonra kadının vasinin onayı olmadan evlenebilmesini öneriyor: “Bunun kaldırılmasını istemiyoruz. Sonuçta bazı düzenlemeler olmalı ama 51 yaşındaki kadının durumunda olduğu gibi değil. Örneğin 25 yaşından sonra, önceden evlenmiş olan bir kadın yeniden evlenmek için vasiye ihtiyaç duymamalı.”

Zorbalıkla o kadar mesaimiz olmuş ki, adaletsizlikle karşı karşıya kaldığımızda bile sınırların dışına çıkamıyoruz. Kadınları ebediyen (ergenlik çağındaki oğulları da dahil) erkek vasilerinin keyfine bağlayan sistemin tümünden kaldırılmasını talep etmek yerine, kadınlar basit reformlar önermekle yetiniyor.

Birleşik Arap Emirlikleri’nde bir kanun bu saçmalığı bir adım daha öteye taşıyor ve kadınları yalnızca oğullarının değil, bebeklerinin de malı yapıyor! 2014’te meclisten geçen

bir kanuna göre, bir annenin memeleri çocuğunun mülküdür. Çocuk hakları kanunlarının bir parçası olan bu madde bir annenin çocuğunu iki yıl boyunca emzirmesini zorunlu kılarak, kocalara karıları şart koşulan süre boyunca emzirmediği takdirde dava açmanın yolunu açıyor. Bu, annelere yalnızca bir ay doğum izni veren, işyerlerinde çalışan anneler için emzirme odası bulundurma zorunluluğuna dair düzenlemeleri yürürlüğe bir türlü koymayan bir ülkede gerçekleşiyor.

Emzirme kanunu geçiren Federal Ulusal Konseyi'nin (el-bette erkek) bir üyesi, kanunun emzirmeyi bunu yapabilecek anneler için "bir seçenek değil bir görev" hâline getirmeyi amaçladığını söyledi. Konsey, annesi ölmüş çocukların ya da bebeğini emziremeyen annelerin çocuklarının sütannelerle emzirilmesini önermiş ancak bu sütannelere kimin ödeme yapacağını belirtmemiştir.

Birkaç istisnayla birlikte, bu hükümler bölgedeki diğer ülkelerde bulunan denk uygulamalarla büyük benzerlikler göstermektedir. Kabaca söylemek gerekirse, evlilik bir kadının babasına itaat ile geçirdiği çocukluk ve gençlik yıllarının ardından, bu itaati kocasına yönlendirir ve kadın kocası için bir bebek yapıcı hâline gelerek kocasının çocuklarının sütan-nesi olur çünkü çocuklar esasen babaya aittir.

Birçok ülkedeki kadın hakları grupları, aile kanunlarındaki ayrımcılığa karşı yıllarca mücadele etti. Mısır'da feministlerin on yıllardır süren savaşına rağmen 2000 yılında parlamento "Khul prosedürünü" onayladı, buna göre boşanmak isteyen bir kadın evlilik sözleşmesine bağlı olan bütün finansal haklarından vazgeçmeliydi. Bugün Mısır'da yalnızca varlıklı kadınların boşanabilmek için böylesi haklardan vazgeçmeyi göze alabildiği aşikâr. Maddi durumu iyi olmayan kadınların şiddet dolu evlilikleri terk etmek için

çok az yardım kaynağı var. Böylesi adaletsizliklerin devam etmesine izin veren aile kanunlarına sanki özünde dini bir vahiylermiş muamelesi yapılıyor, yasaların âdeta dokunulmazlığı var ve sanki bu yasalar kadınların hayatlarının mahvolmasıyla alakasızmış gibi bir tavır hâkim.

Kızların ve kadınların sürekli baskılanmasında ve şiddet görmesinde dinin rolü ve kullanımı tüm çıplaklığıyla sunulduğunda, Müslüman dostlarımdan genellikle şunu duyuyorum: “Ama bu İslam’ın suçu değil. Dini istismar eden Müslümanların suçu.” Ardından “gerçek İslam”ı uygulasak her şeyin ne kadar mükemmel olacağına geçiyorlar. Lübnan’da “gerçek İslam” olduğuna kalpten inandıkları şey uğruna ev içi şiddet yasasına kaşı çıkan vaizleri falan bir kenara bırakalım zaten! Evde ataerkinin hükmünü sürdürme konusunda dinin rolüyle dürüstçe hesaplaşmazsak, inkâr içindeyiz demektir. Buna din adamlarının erkeklerin egemen konumunu sürdürme konusunda verdikleri destek de dahildir. “Gerçek İslam” savunması yalnızca ataerkinin hükmüne hizmet eder. Böylesi idealize edilmiş kavramları geriletmek için elimizdeki en güçlü argüman, kızların ve kadınların gerçekliklerinden, deneyimlerinden örnekler sunmaktır. İdeale tutunmakta ısrar edenler bize tekrar tekrar Peygamber’in son hutbesinin kadınlara karşı sevgi ve saygıya vurgu yaptığını hatırlatacaklardır. Peki bu öğreti aile kanunlarında kendini gösteriyor mu?

Tecrübeyle sabit gerçekler teriminin önemini Malezya Kuala Lumpur kökenli, Müslüman ailelerde eşitlik ve adalet mücadelesi veren küresel bir hareket olan *Musawah* (Arapça “eşitlik” anlamına gelir) hareketinin kuruluş lansmanında öğrendim. Dinin ilerici yorumlarını teşvik eden İslam âlimlerini ve aktivistlerini bir araya getiren Musawah, çalışmalarında ağırlıklı olarak aile kanunlarına odaklanıyor. Mu-

sawah hareketine dahil olan âlimler (kadınlar ve erkekler) uzun süredir bu bölümde bahsetmiş olduğum adaletsizlikleri azaltmak adına İslam'ın ilerlemeci bir yorumunu savunuyorlar.

Musawah hareketinin içinden ya da dışından, yıllardır tefsir geleneğini elinde tutan erkeklerle mücadele etmiş kadın âlimlerle birebir ilgileniyorum. Örneğin, Güney Afrikalı bir bilgin olduğunu öğrendim, Musawah hareketine dahil değil ancak içinde bulunduğu dini topluluk, dinle beslenmiş kadın düşmanlığına meydan okumaya odaklanmış; öğrencilerinin Kuran kopyalarından erkeklerin “itaatkâr olmayan” eşlerini dövmesine izin verdiği şeklinde yorumlanan ayeti çıkarmış bir âlim. Birçokları için kutsal metin üzerindeki bu değişiklik dine küfretmekle aynı seviyede. Bir başka vaka ise Kuran'ın bir kadın tarafından ilk İngilizce tercümesini yapan İranlı-Amerikalı kadın. Bu kadın âlim de sözkonusu ayette “dövmek” olarak anlaşılan kelimeye alternatif olabileceğine inandığı anlamları sunarak ayeti yeniden ele almıştır. Böylesi fikirlere sahip diğer âlimler de ayetin orijinal hâli ne olursa olsun, Muhammed'in hiç kadın dövmemiş olmasının emsal oluşturması gerektiğini ve Kuran'da bahsi geçen adalet ve merhamet kavramlarının, “itaatkâr olmayan” eşlere fiziksel ceza uygulanmasını salık veren tekil bir ayetin önüne geçmesi gerektiğini söylüyorlar.

Akıl hocam ve kişisel kahramanım Amine Vadud şu soruyu sorarak sorunu açıkça ortaya koyuyor: “Allah adildir, bu tefsirler o adalet ruhuna yakışıyor mu?”

Dünyanın bu kısmında, bizim yaşadığımız bölgelerinde aile kanunlarının hem bugünün hem de geleceğin kızlarının aleyhinde işlediğini bile bile evlenmeyi seçen herhangi bir

kadının ya deli ya da mazoşist olduğunu söylemek zaman zaman cazip geliyor. Ancak bunu söylemek ekonomik ve toplumsal sebeplerden ötürü evliliği reddetme seçeneğinin birçok kadına kapalı olduğunu göz ardı etmek olur. İster bir kocanın sağlayabileceği ekonomik destek olsun, ister bekâret tanrısının gazabını göze almadan toplumun izin verdiği şekilde seks yapabilme yetisi olsun, evlilik hâlâ olanca gücüyle olduğu yerde duruyor. Haberler bazen genç, yüksek tahsilli ve erkek meslektaşlarından fazla para kazanan ve annelerinin ya da büyükannelerinin ihtiyaç duyduğu sebeplerle bir kocaya “ihtiyaç” duymayan kadınları duyuruyor ama bu kadınlar bir azınlık olarak kalıp bölgedeki birçok kadın için erişilmez olan ayrıcalıklarının rahatını sürüyorlar. “Eğitimli kadınların dahi” ataerkil değerlere teslim olup onları devam ettirmesine şok olmak da bir tür inkârdır. Daha da kötüsü, eğitim alma şansından yoksun kadınların adaletsizliğinden azade bir hayat talep etme hakkını da reddeder/olumsuzlar. Coğrafyamızdaki her kadın eşitliği ve saygıyı hak etmektedir.

İsyan etmeyi, itaat etmemeyi seçmek büyük bir toplumsal bedelle birlikte gelir ve herkesin gücü bunu ödemeye yetmez. Sosyal bağlara büyük önem atfeden bir toplum içinde aile tarafından dışlanmak korkunç ve tehlikeli bir şeydir. Bizim kültürümüzde evlilik ve annelik idolleştirilmiş ve nihai kadın tecrübesi mertebesine yükseltilmiştir. Ama ne için? Bir annenin bedeni, memeleri çocuğa göre dizayn edilip annenin kendisini koruyacak herhangi bir teminatı olmadığında, o kadının bedeni bir kuluçka makinesi olmanın ötesine geçebilir mi ya da o kadının memeleri çocuğun besin kaynağı olmanın dışında bir anlam taşıyabilir mi?

Bu durumda kadın, talep edildiği anda hazır olan bir vajinaya indirgenir. Tunus ve Moritanya bu bölgede evlilik

içi tecavüze karşı bir kanunu olan yegâne ülkelerdir, her ne kadar bu kanunlar kurban davayı geri çekerse suçlamaların düşmesine müsaade eden boşluklar sebebiyle nadiren uygulanabilse de.

Arap dünyasında tecavüze karşı genel tutum berbat durumda. Toplumsal yaftalama ve çoğu zaman kanun gereği toplumum kadına yaklaşımı, tecavüzcüye yaklaşımından çok daha merhametsiz. Kadınlar suçlanmaktan, aşağılanmaktan ya da polis merkezinde tekrar tecavüze uğramaktansa sessiz kalmayı tercih ediyor. Bazı vakalarda aileyi utançtan kurtarmak adına bir akrabaları tarafından öldürülme riskleri de var. Kesin istatistiklere erişilemiyor; bu kısmen tecavüz kurbanlarının *zinayla* yargılanıp idama mahkûm edilme ihtimalinden kaynaklanıyor. 2010 yılında BM Kadına Yönelik Ayrımcılığın Yok Edilmesi Komitesi'nin raporuna göre çoğu ülkede kurbanlara sunulan hizmetler devlet tarafından değil sivil toplum tarafından sağlanıyor.

Libya'da kırk iki yıl süren Kaddafi rejimi boyunca "ahlaki kuralları" ihlal etmekle suçlanan kadınlar "sosyal rehabilitasyon" merkezlerine kapatılıyordu. Kızlar ve kadınların bu merkezlerden ayrılabilmesinin tek yolu, bir erkek akrabanın gelip onların sorumluluğunu üstlenmesi ya da kadınların evlenmesiydi. İnsan Hakları İzleme Örgütü bu kadınların çoğunun kendi rızaları dışında bu merkezlere götürüldüğünü ve kendi iradesiyle gidenlerin de Libya'da şiddet görenlerin gidebileceği sığınma evleri olmamasından ötürü kadınların buna mecbur kaldığını belirtmiştir.

Diğer ülkeler de tecavüzcünün kurbanıyla evlenmesine izin vererek failin mahkûmiyetten kaçmasına olanak tanıyarak tecavüzü evliliğe çeviriyor. Bölgede böylesi kanunların yürürlükte olduğu ülkeler, işgalciler tarafından sömürge konumunda oldukları zaman aralığında bu kanunlarla ta-

nıştırılmışlardır. Fas ceza kanunundaki bir madde Fransa'da 1994 yılında geri çekilen benzer bir tedbire dayanmaktadır. Fas, 1956 yılına kadar Fransa'nın sömürgesiydi.

Faslı iki genç kız Amine Filali ve Amine Tamiri, (her ikisi de on altı yaşındaydı, gerçi bazı raporlar Tamiri'nin on iki yaşında olduğunu belirtiyor) her ikisi de onlara tecavüz eden adamlarla zorla evlendirildiler. Filali 2012 yılında intihar etti, Tamiri ise 2013 yılında. 2014 yılının ocak ayında insan hakları aktivistlerinin yoğun lobi çalışmalarının ardından Fas ceza kanununun reşit olmayan kızlara tecavüz eden sanıkların evlenerek cezadan kaçma imkânı veren maddesinde (Madde 475) değişikliğe gidildi.

Hak mücadelesi veren gruplar değişikliği hoşnutlukla karşıladı ancak ülkedeki kızların ve kadınların koruma altına alındığından tamamen emin olmak için Fas ceza kanununun yekten elden geçmesi gerektiğini söylediler. Nitekim Fas'ta (bölgedeki birçok ülkede olduğu gibi) tecavüz öylesi bir tabuydu ki, aileler gerçeklerin üstünü örtüyor ya da tecavüze uğrayanları evlenmeye zorluyorlardı ve çocuk evlilikleri sürmeye devam etmekteydi.

Kurban kelimesinden nefret ediyorum. Kendime asla cinsel saldırı kurbanı demedim. Ben ayakta kalan biriyim, cinsel istismar suçunu atlatan herkes de öyle. Ama Amina Filali ve Amina Tamiriyi anlatırken *kurban* kelimesi dışında bir kelime kullanmak mümkün değil. Sana tecavüz eden kişiyle evlenmenin üstesinden nasıl gelebilirsin? Tecavüz sanığının karısı olarak ebedi bir kurbanlık içine hapsolmuşken, sana tecavüz eden adam her gün seninleyken başına gelenler için iyileşme, yas tutma, acı çekme, travmanın üstesinden gelme, hatta travmaya boyun eğdirme şansını nereden bulabilirsin? Düşüncesi bile korkunç, bunu atlatma yolu yok. İki genç kızın intiharı da bunun altını çiziyor.

Ona tecavüz eden adamla evlenmeye zorlandığında henüz on altı yaşında olan Dalal'ı dinleyelim. Dalal, Ürdünlü ve Ürdün ceza kanununun 308. Maddesi, evlilik gerçekleşirse tecavüz sanıklarının cezadan kaçmasına olanak tanıyor. Dalal, bizimle 2014 yılının Mart ayında BBC Dünya Servisi radyo belgeseli *Arap Baharı'nın Kadınları* [Women of the Arab Spring] için konuştu. 2012'de bir saldırgan tarafından kaçırılıp tecavüze uğradı ve beş gün boyunca kendi iradesi dışında alıkoyuldu. Dalal kaçtı. Bir hâkim sanığı tecavüz, silahlı alıkoyma ve Dalal'a uyuşturucu verme suçlarından yirmi üç yıl hapse mahkûm etti ancak saldırgana Dalal'ı kendisiyle evlenmeye ikna edebilirse cezadan kurtulabileceğini söyledi. Dalal başta onunla evlenmeyi reddetti ancak sanığın ebeveynlerinin ve kendi ebeveyninin ısrarları karşısında pes etti.

“Onunla evlendiğimde bana yeniden tecavüz ediyormuş gibi hissediyordum çünkü onu istemiyordum. Evlenmek istemiyordum. Bana tecavüz etti, vurdu, sigarayla yaktı ve anne babası bunları yapması için onu cesaretlendiriyordu.”

Dalal, belgesel için bizle konuştuğunda hamile olarak anne babasının evine döndüğünü ve boşanmaya niyetli olduğunu söyledi.

“Benim gibi kızların toplumdaki konumu, ebeveynlerinin ve diğer insanların konumlarından farklı. Ben tecavüze uğramış birinin ona tecavüz eden kişiyle evlenmesi fikrine karşıyım. Ama kızların herhangi bir seçeneği yok çünkü aksi takdirde bütün toplum tarafından ilelebet dışlanacaklar.”

Arap Baharı'nın Kadınları için yapımcı Gemma Newby ile Ürdün'e gidip toplu başkaldırıların hâlâ Kral Abdullah'ın yönetimindeki krallık üzerinde ne gibi etkileri olduğunu görmek istedim. Ürdün'ün kendine has bir devrimi olmamış olabilir ama ülke, çevredeki devrimlerin yayılan dalgalarını his-

setmişti. Ekonomik taleplere dair gösteriler devam ediyordu ve kadın grupları sokaklara çıkıp çocuk evlilik kanunlarını, sözde namus cinayetlerini ve ev içi şiddeti protesto ediyordu. Toplumsal gösterilerin ardından gelen siyasi reform, meclis için yüzde 12 kadın kotası getirmişti ve nihayet mecliste on sekiz kadın üye vardı. Bu meclis üyelerinden biri, Vefa Ben Mustafa, 308. Madde'nin yürürlükten kaldırılması için bir kampanya yönetiyordu. Ona Ürdünlü kadınların, Fas'taki emsallerinin 475. Madde'nin feshi için verdiği mücadele gibi, bu maddenin lağvedilmesini sağlayacak, başarıyla sonuçlanan bir talep yaratıp yaratamayacaklarını sordum.

“Size meclisteki bütün kadın üyelerin bu imza kampanyasını imzalamak için oturumlara katıldığını ve hiçbirinin talebimize karşı çıkmadığını söylemem şaşırtıcı olmayacaktır. Dolayısıyla mecliste daha fazla kadın olması durumunda, kadın sayısının artmasının doğal bir sonucu olarak kadınlar için daha iyi kanunların varlığı garanti altına alınacaktır. Yirmi iki üye bu kanunun iptali için imza attı ancak bunu yapmak oldukça zordu çünkü mecliste bu maddenin Ürdün toplumunun yapısını muhafaza ettiğine ve toplumsal dokuyu koruduğuna inanan çok sayıda insan var, bu insanların çoğu hukukçu ve erkek,” dedi Ben Mustafa.

Oysa tıpkı Dalal'ın durumunun acı bir şekilde gözler önüne serdiği gibi, 308. Madde kızları ve kadınları onlara tecavüz eden erkeklerden korumuyor, çoğu durumda tam tersini yapıyor.

308. Madde'nin yarattığı sonuçlardan mustarip kadınların hakları için mücadele eden ve Ürdün'de yer alan bir hukuk merkezi olan Mizan'ın yöneticisi ve avukat Eva Ebu Halava, birçok olumsuzluğun yanında Mizan'ın üstlendiği Dalal'inkine benzer davalarda, başsavcının takipçisi olabileceği bir mekanizma da olmadığını söyledi.

Al Arabiya News'deki bir makaleden edindiğimiz bilgiye göre, 308. Madde uyarınca düzenlenen evlilikler, tecavüz zanlısının ilerideki hüküm giyme ihtimalinden muaf olmasını garantilenmesi için en az beş yıl sürmeli. Ebu Halava, kızların ya da kadınların tecavüz sanıklarıyla evlenme vakalarına ait gerçek rakamlara ulaşmanın zor olduğunu çünkü evlilik sözleşmelerinde 308. Madde'den bahsedilmediğini söyledi. Ama *The Jordan Times* gazetesinde yer alan Eylül 2014 tarihli habere göre, Ürdün'deki tecavüz vakalarının yaklaşık yüzde 95'i tecavüzden kurtulanların sanıkla evlendirilmesiyle çözülüyor.

Ebu Halava, böylesi evliliklerin aslında gerçek evlilikler olmadığını çünkü kadının isteğinin dikkate alınmadığını söylemiştir. Bu evlilikler ekseriyetle aile baskısıyla gerçekleşir ve bazen aile evlilik karşılığında yüklü bir para ya da büyük bir çeyiz alır. Bazı insanlar bunun kadının yararına olduğunu düşünebilir ama kadın bu maddi karşılıktan da genellikle herhangi bir pay almaz.

Ebu Halava, 308. Madde'nin kadınları iki kötü seçenek arasında bıraktığını belirtir: "Töre cinayetinden canını kurtarmak için sana tecavüz eden adamla evleniyorsun. Eğer evlenmezsen bu kez de ailenin hayatını tehdit ettiği bir cezalandırmayla karşı karşıya kalıyorsun." Bana, tecavüze uğradıkları için ailelerinin üstüne çullanan utançtan kendilerini kurtarmak adına kendini öldürmeye niyetlenen ve ihtiyati tutuklamayla ıslahevine yerleştirilen kızlar olduğundan bahsetti.

308. Madde'nin sonuçlarının dallanıp budaklanan yapısını açığa çıkarmak ve evlilikdışı cinsel ilişki yasağının kadınları nasıl saçma seçeneklere mahkûm bıraktığını göstermek için Abu Halava şu örneği verdi: "Bazen on sekiz yaşın altındaki kızlar erkek arkadaşlarıyla evlenmek istedikleri

ancak ailelerinin onaylarını alamadıkları için 308. Madde'ye başvuruyor ya da cinsel ilişki esnasında yakalanan çiftlerin aileleri, onları 308. Madde aracılığıyla evliliğe zorluyor.”

Ürdün meclisi hukuk komitesi başkanı Abdel Moneim Odat'a bu maddenin hâlâ neden Ürdün'de yürürlükte olduğunu sordum.

“Suçu cezalandırma sebebimiz aileyi, genellikle kızı, anne babasını, hepsinin itibarını korumak zira bir kız evlendiğinde suçun toplumsal etkisi yok oluyor,” cevabını aldım. “Araştırmalara ve istatistiklere bakmak gerekir. Yasama, bir toplumun belli başlı isteklerini ifade eden toplumsal bir ihtiyaçtır ve geleneklerden, göreneklerden ve inançlardan doğar. Yasalar bundan ayrıştırılamaz.”

308. Madde, Ürdün'ün cinsel özgürlük, utanç ve onur üzerine konuşmaya çaresizce muhtaç olduğunu apaçık bir biçimde gözler önüne seriyor. Yasama bu konuda örnek teşkil etmeli. Dalal'ın annesi Ürdün'ün kurbanlarını cezalandırırken tecavüz edenleri ödüllendirmeye devam ettiğini fark etmiş durumda artık: “Onun yirmi üç yıllık cezadan kaçmasına yardımını ettiğim güne pişmanım çünkü o ve onun gibi çocuklar, ‘Nasıl da kız benimle evlenir, ben de cezadan kaçırım,’ diye düşünüyorlar. O kızımın asla geri alamayacağı hazinesini çaldı ve bir daha hiçbir şey eskisi gibi olmayacak. Tecavüz edip kurbanla evlenmeyi düzenleyen bu sistem yanlış.”

Hiçbir şey evlilik içi tecavüzü çocuk evliliklerinden daha korkunç biçimde gözler önüne seremez. 2010 yılında yayınlanan UNICEF raporu, taraflardan birinin on sekiz yaşının altında olduğu durumu çocuk evliliği olarak tanımlıyor. Bu üzücü uygulama yalnızca Sudan, Yemen ve benim ülkem olan Mısır gibi yoksul ülkelerde değil, bunlardan çok daha zengin olan Suudi Arabistan'da da yaygın ve toplumsal kabul görüyor.

Sudan’da kızlar ergenlik çağına ulaştıkları andan itibaren yasal olarak evlenebilir kabul ediliyorlar. Yemen ve Suudi Arabistan’da evlilik için alt yaş sınırı yok. İnsan Hakları İzleme Örgütü ve Yemen hükümetinin 2006 yılındaki verileri, kızların yüzde elli ikisinin on sekiz yaşına gelmeden (genellikle kendilerinden çok daha yaşlı erkeklerle) ve yüzde on dördünün de on beş yaşına gelmeden evlendirildiğini ortaya koyuyor. Revan’ın durumuna tanıklık edelim, sekiz yaşında, “kocas” tarafından öldürülen Yemenli bir kız. Yaşının beş katı yaşındaki bir adam “gerdek gecesinde” ona tecavüz ettikten sonra iç kanamadan öldü.

Sekiz yaşındaki bir kız yoksul ebeveynleri tarafından kırk yaşındaki bir adama satıldığında, *evlilik* ve *koca* gibi terimlerin kullanılması mide bulandırıcıdır. Dubai merkezli bir haber kanalı bu hikâyenin sahte olduğunu iddia edip Revan olduğu iddia edilen bir kızın sağ salım görüntülerinin yer aldığı bir videoyu dolaşıma sokmuş olsa da hikâyeyi ilk bildiren Yemenli gazeteci işinin arkasında duruyor ve yerel yetkilileri durumun üstünü örtmekle suçluyor. Bu hikâyenin üzerine patlayan küresel öfkenin Yemen’de ve bölgenin tamamında çocuk gelin vakalarına dönük bir ilgi getirdiği ve önemli bir diyalogu başlattığı reddedilemez. Yemen’in insan hakları bakanı Huriye Meşhur, CNN’e durumu tanıyan bir bildiri açıkladı: “Bu vaka, Yemen’de çocuk evliliğinin gerçekleştiği ilk olay değil, o yüzden yalnızca bu örneğe odaklanmamalıyız. Her yıl Yemen’de birçok çocuk evliliği gerçekleşiyor. Bu uygulamayı sonlandırmanın zamanı geldi.”

İnsan Hakları İzleme Örgütü, Yemen’de gerçekleşen siyasi ve anayasal geçişleri kadın ve kızların haklarını koruma altına alma hususunda önemli bir fırsat olarak tanımlamış ve evlilik için alt yaş sınırı olarak on sekiz yaşını önermiş-

tir. Yemenli bir çocuk hakları grubu olan SEYAJ da benzer bir talepte bulunmuştur. Bu kitabın yazıldığı sırada böylesi önerilerin Yemen'in henüz yazılmamış olan anayasasına girip giremeyeceği, daha da sonrasında bunun nasıl uygulamaya sokulacağı ve dini önderlerin ve kabile liderlerinin bunu kabul edip etmeyeceği henüz belli değildir.

Bazı Yemenli kızlar onlara bakmakla artık maddi olarak başa çıkamayan aileleri tarafından evlendirilmek üzere satılıyorlar. Ancak çocuk evliliğinin ve destekçilerinin tek motivasyon kaynağı yoksulluk değil. UNICEF, sosyal davranışlara içkin olan toplumsal cinsiyet ayrımcılığını da katkı sağlayan bir unsur olarak tanımlıyor. Mevzubahis ayrımcılık, oğlan çocukların eğitime tercihe bağlı olarak erişmelerini sağlarken kızların birincil görevi olarak üremeyi tanımlıyor. Mısır'da aşırı muhafazakâr bazı Selefler evlilik için alt yaş sınırı uygulamasından kurtulmaya istekliler. Kitabım, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'nın Arapça konuşulan ülkelerine odaklanıyor ancak 1979 İran Devrimi'nden sonra Ayetullah Humeyni'nin ilk yaptığı şeylerden birinin bütün kanunları şeriata uygun olacak biçimde yeniden düzenleme baskısının karşılığı olarak evlilikte alt yaş sınırını kaldırmak olduğunu hatırlamak da önemli.

Yemenli aktivistler 2010 yılında çocuk evliliğini yasaklamaya çalıştıklarında, ülkenin etkin İslami liderlerinden bazıları çocuk evliliklerine karşı çıkanların "mürtet" olduğunu duyurdular. Böylesi bir hükmün, meclisin evlilik için en az on yedi yaşında olmayı gerektiren bir yasayı onaylamasını imkânsız kılmayacaksa bile zorlaştıracığının farkındaydılar. Daha da rahatsız edici olan şey, bu dini liderlerin öğretilerini takip eden ve başkentte çocuk evliliği yasağını protesto etmek üzere toplanıp "İslami Kadın Haklarına Evet" dövizleri taşıyan Yemenli kadınların sayısıydı.

Kimin İslam'ı "evliliği", ya da sekiz kadar küçük yaştaki kızlara fiilen tecavüz edilmesini, bir "hak" addediyor? Kesinlikle benimki değil, birçok başka Müslümanın ki de değil. Ancak yine de etkin olan bu dini liderler, aşırı muhafazakârlar ve çocuk evliliğinin taraftarları çocuk evliliğini meşrulaştırmak için Peygamber'in eşlerinden birine, Ayşe'ye referans veriyorlar. Birçok insanın Peygamber'in yaptığına inanılan bir şeyi eleştirme konusunda tedirgin olacaklarını bilerek bu örneği veriyorlar; dolayısıyla çocuk evliliğine karşı çıkanları da "mürtet" olarak yaftalıyorlar.

Eğer Muhammed'in bir çocukla evliliğini (Ayşe'nin yaşı tartışmalıdır; bazı anlatılarda dokuz bazılarında ise on dokuz olarak geçmektedir) takip etme konusunda bu kadar isteklilerse, onun ilk evliliğinin sunduğu örneği takip etmek konusunda neden aynı derecede istekli değiller? Hatice, zengin bir duldur ve Muhammed'den on beş yaş büyüktür, Muhammed'i işe almış ve ona evlenme teklif etmiştir. Hatice hayattayken Muhammed başka bir kadınla evlenmemiştir. Müslümanlar, Hatice'nin Muhammed'e vahiy indiğini söylediğinde, inanan ilk kişi olduğuna inanırlar. Öyleyse saygıdeğer vaizlerimiz bu örneği de takip edip kendinden yaşça büyük kadınlarla evlenmeyi teşvik etmeye de hazırlar mı? Etrafınıza bakıp bir modern zaman Hatice'si bulmaya çalışın. Neden çocuk gelin mefhumu direndi de Hatice tarafından sunulan yaşça büyük kadın eş modeli zamana direnemedi? Muhammed'in eşlerinin çoğu ondan yaşça büyüktü. Neden vaizlerimiz daha büyük kadınlarla evlenmenin sünnet olduğunu savunmuyorlar?

Cevabı aslında basit. Hatice, bazı vaizlerin kadınları hor görerek onlarla ilişkilendirmedikleri gücü ve özerkliği temsil etmektedir. Çocuk gelin yardıma muhtaç, uysal ve tecrü-

besizdir, bir erkeğin otoritesine meydan okuyacak herhangi bir yetiden yoksundur. Yani güya küçük kızlarla evlenmenin “İslami bir hak” olduğunda ısrar eden vaizler, bu konuda dürüst olsalar iyi olur: Onlar kendilerine asla meydan okumayacak uysal ve güçsüz kızlar istemektedirler. Çocuk evliliklerini yasadışı kabul edip onları doğru tanımla, yani pedofili olarak tanımlayarak buna her şekilde karşı durmalıyız. Kızlarımızın güvenliği vaizlerin ve bu vaizlerin kızları istismar etmesine yeşil ışık yaktıkları erkeklerin kırılğan egolarının üstünde tutulmalı. Muhammed onunla evlendiğinde Ayşe’nin kaç yaşında olduğundan bağımsız olarak, yedinci yüzyıldaki evlilikler ile 2014 yılındaki evliliklerin bambaşka iki şey olduğunu ve bugün küçük kızlarla evlenmenin suç olduğunu dile getirebilecek cesarete sahip olmalıyız. Bu konuda net olmalıyız.

Revan, resmi kayıtlara göre *tecavüz edildikten* sonra öldü, tıpkı Lama’nın da *tecavüz edildikten* sonra öldüğü gibi. Çocuk evlilikleri bu terimlerle ifade edilene dek, kızlarımıza yapılan şeyi hafifletmek amacıyla hüsnütahirler kullanmayı bırakana dek daha birçok ergenlik çağına bile gelmemiş kız, küçücük bedenlerinde seksin yol açtığı travma sonucu oluşan iç kanama yüzünden ölecek. 2009 yılında daha on iki yaşındayken üç gün boyunca doğum sancısıyla mücadele ettikten sonra yoğun kan kaybından ölen bir başka Yemenli kız olan Fevziye Amudi gibi başka kızlar da ölecek. Fevziye’nin bebeği de öldü.

Dinimizi sonuna kadar kendi avantajları doğrultusunda nasıl kullanacağını bilen vaizlere köleymişizcesine itaat etmek kızlarımızı öldürüyor. Ses çıkarmalıyız, ne gerekiyorsa yapmalıyız; gerekirse küfretmeliyiz, mürtet olmakla suçlanmalıyız. Müslümanlara, İslamiyet’in yeni doğan kız çocuklarının kıymetsiz kabul edilip yük olduğu İslamiyet öncesi

Arap toplumunun canlı canlı kız çocuk gömme uygulamasına son verdiği öğretilir ama çocuk evliliği denen rezaletin karşısında sessiz kaldığımız sürece, bugün de kızlarımızı diri diri gömmekteyiz.

2014 yılında Mısır'da ülke çapında bazı illerde üç ay boyunca süren sokağa çıkma yasağı, insanları gece boyu evde tuttu ve evdeki ataerkiyle başkanlık sarayındaki ataerkinin birbirini yansıttığı bir dönem oldu. Giderek daha fazla insan fiili ev hapsinden huzursuz hâle gelirken bu durum, ülkenin erkekleri için ev hapsinin kadınların hayatının daimi bir gerçeği olduğu hakkında düşünceleri için bir fırsat olabilirdi. Mısırlı ailelerin çoğu kadınlara bir çeşit sokağa çıkma yasağı uyguluyor, özellikle de evli olmayanlara.

Bu bağlantıyı sunduğum bazı erkekler dudak büktüler. Onlardan kız kardeşlerinin ya da kadın arkadaşlarının kısa zaman içinde kalkmayacak olan sokağa çıkma yasağını ömür boyu deneyimledikleri için ne denli bıkkın olduklarını düşüncelerini istedim. Onlara “ulusun babasının” ülkeye dayattığı sokağa çıkma yasağını kaldırmak üzereyken evdeki babanın sokağa çıkma yasağını uygulamada tuttuğunu hatırlattım.

Aldığım “evet, ama” yanıtlarının çetelesini tutamadım. Bazı erkekler evde kızlara ve kadınlara dayatılan sokağa çıkma yasağının neden doğru olduğunu ve devam etmesi gerektiğini, öte yandan ülkeye dayatılan sokağa çıkma yasağının çok uzun sürdüğünü ve kaldırılması gerektiğini söylediler. “Bir kız gecenin bir yarısında eve gelirse insanlar ne der?” diyenlerden tutun, “Dışarısı kızlar için güvenli değil”e uzanan bir bahaneler silsilesi gerekçe olarak sunuldu. Belki de en üzücü yanıt, genç bir Mısırlı kadından geldi. O esnada

Birleşik Krallık'ta okuyordu ve benim de yer aldığım Al Jazeera İngilizce'de yayınlanan televizyon programı *Head to Head*'deki seyirciler arasındaydı. Babasının ondan nefret etmediği konusunda ısrar etti, babasının ona sokağa çıkma yasağı dayatmasının sebebi, onun için endişelenmesi ve onu korumak istemesiydi.

“Seni neden koruyor?” diye sordum.

Elbette babasının onu sokaktaki erkeklerden koruduğu yanıtını verdi. Bu da şu soruyu doğuruyordu: Neden kızları ve kadınları erkeklerin onlara kamusal alanda verdiği zardan korumak için oğlanlara ve erkeklere sokağa çıkma yasağı dayatmayı hiç düşünmüyoruz? Bunun düşüncesi bile birçokları için gülünçtür. Ancak bu soruyu böylesi yalın biçimde sunmanın vakti geldi de geçiyor ve ayrıca ya her iki sokağa çıkma yasağına (hem dışarıda, bütün ülkedeki ataerkiden kaynaklanan hem de içeride yalnızca kızları ve kadınları kontrol altına alan ataerkiden güç alan) karşı çıkmanın ya da bize ikiye bölünmüşlüğü denmesini göze almanın zamanı da geldi.

Birçok kez, bölgedeki kadın düşmanlığını tartışırken şu cümleyi duydum: “Ama bölgedeki (Mısırlı, Suudi, Faslı vb.) kadınlar çok güçlü. Evdeki esas güç onlar.”

Kim bu evleri yöneten güçlü kadınlar? Lama'nın annesi kesinlikle onlardan biri değildi. Beyrut'taki Manal Assi de değildi. Evdeki güçlü kadın mefhumu, baskıcı bir sistemi yerinde tutmak, adaletsizlik ve eşitsizlik sorununu savuşturmak için inanmaya teşvik edildiğimiz bir mittir. Evdeki “güçlü kadın” ataerkiyi ve onun hastalıklı tutumlarını içselleştirdiyse kendini geliştiremez.

Bu mit bana Bell Hooks'un 1981 yılında yayımlanan *Ain't I a woman? Black Women and Feminism* [Ben kadın değil miyim? Siyah Kadınlar ve Feminizm] kitabındaki si-

yah kadın tecrübesinin romantize edilmesine dair tanımını hatırlatıyor:

Feministler siyah kadınların sömürüldüğünü bir solukta kabul edip o soluğu vermeden siyah kadınların gücünü vurguladıklarında, siyah kadınların gördükleri baskıya rağmen zorbalığın zarar verici etkisini atlatacak kadar güçlü olduklarını ima etmiş oluyorlar, oysa durum hiç de öyle değil. İnsanlar siyah kadının “gücünden” bahsettiğinde, genelde siyah kadını baskıyla baş ederken kurguladıkları bir durumdan bahsediyorlar. Baskıyla yüzleşirken güçlü olmanın baskıyı alt etmekle aynı şey olmadığı gerçeğini, dayanıklılıkla dönüştürme kudretinin karıştırılmaması gerektiğini göz ardı ediyorlar.

Anlamsız bir biçimde kadınların “evlerini yönettiğini” tekrarlamak bahane üretmektir, ses çıkarmaktan ve aile kanunlarının bölgedeki kadın tecrübesinin her alanına nüfuz eden kurumsallaşmış kadın düşmanlığını kınama sorumluluğundan vazgeçmektir.

Gloria Anzaldúa, Bell Hooks ve kendi kültürlerini ve toplumlarını eleştirip bu eleştirilerden ötürü saldırıya uğrayan diğer kadınların eleştirilerindeki ısrarları bana ilham veriyor. Çoğu yabancıların “kirli çamaşırlarını” görmelerini istemeyen erkeklerden gelen saldırılar karşısında gösterdikleri cesaretleri beni yüreklendiriyor, bana evlerimizdeki ve zihinlerimizdeki ataerkiyi devirmek için yalnızca böylesi eleştiriler sunmanın bile önemli bir fırsat olduğunu hatırlatıyor.

Bu olmazsa olmaz devrimleri başlatan şey, genellikle kişisel hikâyeye anlatıcılığının gücü ve öfkesidir. Kadınların hikâyelerinin gücü, evlerin ses geçirmez duvarlarını yıkabilme kabiliyetinden geliyor. Bazen bu hikâyelerin duyulması için açık bir mikrofon olması yeterli olabiliyor. 2012 ya-

zında Kahire'nin bir işçi sınıfı mahallesinin orta yerindeki sanat galerisinin bahçesine kurulan sahnede, genç bir kadın mikrofonu aldı.

“Bunu yüzünüze bakarken anlatamam, o yüzden arkamı döndükten sonra hikâyemi paylaşacağım,” diyerek başladı ve bize arkası dönük vaziyette, on bir yaşındayken anne babasının ona Kuran'ı ezberletmek için tuttuğu vaizin ona nasıl cinsel tacizde bulunduğunu anlatmaya başladı.

Cesaret, kırılganlık, zarafet.

Onun kendini açmasını, kadınlardan sözlü hikâyeler toplayıp sahneye taşıyan bir tiyatro grubunun performansı takip etti. Bussy'nin (Arapça “bak” anlamına gelir) o geceki performansı Mısır'da kadınların maruz kaldığı sokak cinsel tacizi üzerine kuruluydu. Bussy'nin gösterisinin ardından açık mikrofon girişimi Project Mareekh (Mars Projesi) kuruldu. Öncelikleri basitti: İsminizi yazdırıp söylemek istediğiniz şeyi ifade etmek için sıraya girin. Kimsenin sözünüzü kesme izni yok. Bu girişim açık mikrofonlarını ifade özgürlüğünü teşvik etmek, Mısırlıların seslerini buluşturup onlara konuşma ilhamı vermek için birçok farklı yere ve mekâna taşımıştır.

Daha önce (aslında o günden beri de) Mısırlı bir kadının çocukluğunda cinsel tacize maruz kalmasıyla ilgili konuştuğunu duymadım. Biz seyirciler afallamıştık. Birçok insan sahneden indikten sonra kadına sarıldı. Birkaç konuşmacının daha açık mikrofonu almasının ardından, bu kez başka bir genç kadın, üstelik yüzü bize dönük olarak, on dört yaşındayken nasıl babasının bir arkadaşının onu taciz ettiğini, intihar girişimlerini ve psikolojik sorunlarını bu tacize nasıl bağladığını anlattı.

Bu cesaret, kadınları sokakta tecrübe ettikleri cinsel şiddete karşı konuşmak için besleyen cesaretle aynıdır. Sokak-

taki cinsel taciz ve saldırılarla ilgili konuşmak her ne kadar riskli olursa olsun, ev içi cinsel istismara karşı ses çıkarmak, evde süregelen suçlara karşı ses çıkarmak çok daha riskli. Ev, acının olduğu yerdir ve tam da bu yüzden ev iyileşmeye başlamamız gereken yerdir.

Çöl Boyu Uzanan Yollar

“Ama kültürümün beni yaralayan ve dahası beni korumak adına beni yaralayan yönlerini yüceltmeyeceğim.”*

1990 yılında, kırk yedi Suudi kadın, kadın sürücü yasasını direksiyonun başına geçip başkent Riyad’da konvoy yaparak kırdı. Camilerde fahişe olmakla suçlandılar, iki yıl boyunca çalışma yasası aldılar ve pasaportlarına geçici olarak el konuldu.

Dünya üzerindeki arabaların çoğunu kendi topraklarından çıkan petrolle dolduran Suudi Arabistan, kendi nüfusunun yarısını araba kullanmaktan men ediyor. Suudi Arabistan’ın muhafazakâr liderleri, Suudi toplumunun kadınların daha fazla hak sahibi olmasına “hazır” olmadığı gerekçesiyle bu yasayı ve daha geniş ölçekli toplumsal cinsiyet ayrımını daima meşrulaştırdı. Suudi Arabistan ve diğer diktatörlük

* Gloria Anzaldúa, *Borderlands/La Frontera: The New Mestiza* [Sınırlar: Yeni Melez Kadınlar]

rejimlerinde böylesi bahaneler yalnızca değişim çağrılarını savuşturmak için değil, toplumun kadın hakları konusunda ki huzursuzluğunu bahane ederek ufacık tavizleri bile ilerici hamleler olarak sunma konusunda da öne sürülür. Bu saçmalaktır ve saçmalık olduğu açıkça dile getirilmelidir. Suudi Arabistan'la ilgili "istisnai" herhangi bir durum yok ve ülkenin aleni kadın düşmanlığına herhangi bir hareket alanı açılmamalı. İlla bir istisnadan bahsedilecekse, Suudi Arabistan'da kızlara ve kadınlara yönelik ayrımcılık seviyesinin "istisnai" olduğunu söylenebilir.

Suudi kraliyet ailesi kendini İslam'la sarıp sarmalayıp ve İslam'ın koruyucusu gibi sunarak (Kral Mekke ve Medine'deki "İki Kutsal Cami'nin Muhafızı" olarak biliniyor) onlara getirilen herhangi bir eleştiriye İslam'a getirilmiş gibi sunacak hamleler yapıyor. Abdul Ibn Saud kabileleri birleştirip adını kendi ailesinden alan ülkeyi kurduğundan beri (ki ülke o zamandan bu yana oğullarının sorgusuz yönetimi altındadır), kraliyet ailesi vaizlerle anlaşma içindedir ve bu anlaşmada taraflardan ilki dış politika ve petrol zenginliği üzerinde tam yetki sahibiyken, ikinci taraf haneyi denetleyen akla ve gönüllere hâkimdir. Bu iki kutup arasında çatışmalar gerçekleştiği oldu; özellikle kral tarafından desteklenen aşırı muhafazakâr vaizlerin hayal kırıklığına rağmen kraliyette cinsiyet ayrımı olmayan bir üniversitenin varlığı, çatışmalar içinde önemli bir yer tutuyordu. Ancak her ne kadar kendini yabancı müttefiklere daha "makul" taraf olarak sunsa da kraliyet ailesi "toplum hazır değil" söyleminin ülkenin berbat durumdaki kadın hakları karnesine getirilen eleştirileri savuşturmak için yalnızca bir bahane olduğunun gayet

* Yazar burada uluslararası siyaset literatüründe *Middle East Exceptionalism* [Orta Doğu İstisnacılığı] olarak geçen teoriye atıfta bulunmaktadır. Buna göre kabaca, Ortadoğu'nun sorunlarına dair yapılacak herhangi bir analiz yahut çözüm önerisinde bölgenin kendine özgü, "istisnai" koşullarını göz önünde bulundurmak gerektiği kabul edilir.

farkında. Kraliyet ailesi ayrıca petrol ihracatından, silah ve iş anlaşmalarından akan milyarlarca dolardan ötürü mütefekflerinin suskun kalacağından ve özellikle Sünni mezhebine mensup Müslümanların da bunu eleştirmekte isteksiz davranacağından emin. Yoksa Suudi Olimpiyat takımı nasıl krallığı temsil eden tek bir kadın bile olmadan birbiri (ta ki 2012 yaz oyunlarına kadar) ardına Olimpiyatlar'a katılabilir? (Bu arada, aynı Olimpiyat Komitesi, Taliban yönetimi esnasında Afgan takımını kadınlara ayrımcılık yapmaktan ötürü diskalifiye etmişti.)

Suudilerin bahanesi krallık sınırları içinde kızların spor müsabakalarında yer almasına izin verilmediğiydi ve en utanç verici olan da uluslararası sözleşme gereği bütün ayrımcılık türlerini yasaklayan Olimpiyat Komitesi'nin bunu kabul etmesiydi. Neden kızlar ve kadınlar krallıkta spordan men edilmişti? Çünkü aşırı muhafazakâr vaizler, kadınların spor yapmasının günah olduğuna hükmetmişti.

Eğer spor yapmanın neden günah olabileceğini merak ediyorsanız, 2006'da vaiz Muhammed el-Habdan tarafından yazılan kitaba bakmanız yeterli. "Kadınların spor yapması tam olarak Batı'daki inançsızların istediğidir," diye yazıyordu kitapta. "Onların planı Müslüman kadınları önce evlerinden, ardından da başörtülerinden çekip çıkarmaktır."

Daha da kötüsü geliyor: Vaize göre kadın sporları yalnızca Batı'nın komplosu olmakla kalmıyor, aynı zamanda lezbiyenlik ayartısına da kapı aralıyor. Habdan, kızların dar alt ve üst kıyafetler içinde sınıf arkadaşlarını gördükten sonra birbirlerini çekici bulabileceklerini yazıyor. "Bu yüzden," diyor Habdan, "'iyi' Suudi kızlar evlerinin dışında elbiselerini çıkarmazlar."

Kızların ve kadınların böyle aşırı derecede cinselleştirilmesi, krallığın muhafazakâr vaizleri arasında fazlasıyla yay-

gın bir tutum ve ülkenin kadın nüfusuna dair bir şey söylemekten çok onlar hakkında fikir veriyor.

2008 Pekin Olimpiyatları'nda Mısır takımında yirmi altı kadın yer aldı. Bahreyn bayrağını bir kadının taşıdığını görmekten çok mutlu oldum. Bir başka kadın da Birleşik Arap Emirlikleri takımının bayrağını taşıyordu ve bu kadın ülkesini Olimpiyatlar'da temsil eden ilk kadındı. Sheikha Maitha bin Muhammed bin Raşid, Birleşik Arap Emirlikleri bayrağını taşıyan yirmi sekiz yaşındaki bu sporcu, tekvando alanında yarıştı. Her ne kadar müsabakalarda örtünme-se de açılış töreninde siyah bir başörtüsü ve çarşaf giymişti. Buna karşın, Cezayir takımındaki kadınlar etek ve yüksek topuklu ayakkabılarla törene katılmıştı.

Pekin'deki açılış töreninden birkaç gün önce, Suudi kadın hakları aktivisti Vecihe el-Hüveyder, YouTube'da ülkesinde kadınların spordan men edilmesini protesto eden bir video paylaştı. Diğerleri de yasağa yeraltında yürütülen futbol, basketbol maçları yaparak ve ata binme denemeleriyle meydan okudu. 2008 yılında Suudi din otoriteleri sadece kadınların katılacağı bir maratona ve futbol maçına yasak getirdiler ama Jeddah United kadın basketbol takımı yasaklarla mücadelelerinin bir tezahürü olarak kamuoyu karşısına çıktı. Devletin öfkesini göze aldılar ve tanınmaya kararlıydılar.

Bütün bu mücadeleler Uluslararası Olimpiyat Komitesi'nin Suudi Arabistan'a baskı yapmasını sağlayacak bir tazyik yarattı. Krallık, 2012 yılında Londra Olimpiyatları'na iki kadın atlet gönderdi. Aşırı muhafazakârlar sosyal medya üzerinden bu iki kadına karşı saldırgan bir kampanya başlatıp onlara fahişe dediler, tıpkı 1990'da araba kullanmaya cesaret eden iki kadına dedikleri gibi. Ayrıca Twitter'da ve diğer sosyal medya kanallarında #Olimpiyat-

Fahişeleri etiketini kullandılar. Suudi televizyon kanallarından hiçbiri kadınların katıldığı müsabakaları yayınlamadı.

Wojdan Abdülrahim Şarkani daha yarışmadan, başörtüsü Olimpiyat organizatörleri, Suudi yetkililer ve Uluslararası Judo Federasyonu arasında çekişme konusu oldu. Federasyon yetkilileri nefes almayı güçleştirebileceği ve oyunun taktik özellikleri arasında yer alan agresif kafa kavrama hareketleri gibi teknik nedenlerden ötürü tehlikeli olabileceğini belirterek ilk başta başörtüsünü reddetmişti. Suudi yetkililer, kadınların oyunlara katılması için ülkedeki dindar kesimle karşı karşıya gelmeyi göze aldıkları ve bu tavizi verdikten sonra geri adım atmak istemedikleri için Şarkani'nin başörtüsüyle yarışmasında ısrarcı oldu. Olimpiyat organizatörleri de geçmişte Suudi yönetiminin kadın düşmanlığına boyun eğmiş olmakla nam saldıkları için bu kötü şöhretin üstesinden gelmek adına sporcunun türbanla katılımına izin verdiler.

Milyonların hırslının yükünü omzunda taşıyan bu genç kadına kıyasla bu yetkililer ne de küçük görünüyordular! Sonunda siyah bir bone gibi görünen şeklen değiştirilmiş bir türban taktı. Ancak bu bile kendinden ödün vermeyen Suudiler için yeterli değildi, onlar erkek hakem ve jüri üyelerinin önünde dövüştüğü için kadın sporcunun kendine "leke sürdürdüğünü" söylüyorlardı.

Görüyorsunuz ki konumuz saçımızı örtmek ya da "if-fet" değil, konu kadınların bedenlerini kontrol etmek ve bu kontrolü elinde tutmak. Bu kendinden ödün vermeyen adamlar, oyunun kurallarını bizim dezavantajımıza olacak şekilde kendilerine yontmaya devam ediyor.

Şarkani, Olimpiyatlar'da yarışan mavi kuşak bir judocuydu; bu bir istisnaydı çünkü normalde Olimpiyatlar için siyah kuşak bir zorunluluktur. Suudi Arabistan'daki kadın-

lar uluslararası müsabakalara katılma hakkı kazanamıyor çünkü kadına yönelik spor yasağından ötürü krallıktaki ulusal seçmelere katılamıyorlar. Şarkani nihayet yarışma şansı yakaladığında, yalnızca seksen iki saniyede kendinden çok daha tecrübeli bir yarışmacıya, Porto Riko adına yarışan Melissa Mojica'ya karşı kaybetti.

Diğer Suudi yarışmacı Sarah Attar, henüz on dokuz yaşındaydı ve Şarkani'den yalnızca bir yaş büyüktü. Amerika-Suudi Arabistan çifte vatandaşlığına sahipti. Amerika'da, üyesi olduğu atletizm takımının olduğu yerde yaşayan Attar bir uzun-mesafe koşucusu olarak eğitilmişti ama dünyanın seçkinleri arasında olmadığı için organizatörler onu 800 metrede yarıştırmıştı.

Judo müsabakalarındaki hemşerisi gibi Attar da kaybederek yarışı sonuncu olarak tamamlasa da onu ayakta alkışlayan seyirciler tarafından sıcak karşılanmıştı. Şarkani gibi, Attar da tarih yazdığının fazlasıyla farkındaydı.

"Bu çok büyük bir onur ve muhteşem bir tecrübe, kadınları temsil ediyor olmak," diyordu Attar Associated Press'e verdiği demeçte. "Bunun büyük bir fark yaratabileceğini biliyorum... Bu durum, Suudi Arabistan'daki kadınlar için, bu sporlara daha fazla dahil olmak, daha atletik olmak için bir kıvılcım yakabilir. Belki bir sonraki Olimpiyatlar'da çok güçlü bir takımımız olur."

Attar ABD'de şort ve askılı atletle koşuyordu. Londra Olimpiyatları'ndaysa baştan ayağa örtülüydü; uzun kollu bir tuniğe eşlik eden başörtüsü ve uzun bir tayt vardı üzerinde. En kaliteli, aerodinamik koşu takımlarıyla yarışmaya katılmış dünyanın en iyi atletlerine karşı yarışan Attar elbette ki giysileri nedeniyle zorluk yaşamıştır. Spor kıyafetleri ABD'de giydiklerinden çok farklıydı ve onu Londra sıcağında dezavantajlı duruma soktu.

Sanki bu genç kadınların yeterli tecrübeye sahip olamamaları ve üzerlerine yüklenen mahşeri sorgulamalar yetmezmiş gibi, krallığın “şeriata uygun olma” zorunluluğu taşıyan katı koşulları da kadınların katılımını daha aşağılara çekti. Kadın sporlarının lezbiyenliği teşvik ettiğine hükmeden vaizi ayıplayacağı yerde, bu iki sporcuya “fahişeler” diyen internet zorbalarını ayıplayacağı yerde, Suudi rejimi takdir etmesi gereken kadınları ayıplıyor. Suudi Arabistan, Güney Kore’de gerçekleşen 2014 Eylül Asya Oyunları’na hiç kadın sporcu göndermedi.

2013 yılının mayıs ayında, Suudi Arabistan’daki özel kız okullarında spor yasağı kaldırıldı, öğrencilerin şeriat kurallarına ve “münasip giyim” kodlarına bağlı kalmaları koşuluyla. Eğitim Bakanlığı sözcüsü Muhammed el-Dakini Suudi Basın Ajansı’na verdiği röportajda, spor yasağını kaldırmanın “dinimizin öğretilerinden kaynaklandığını, dinimizin kadınların böylesi aktivitelerine “şeriat uyarınca” izin verdiğini söyledi. Ancak Vecihe el-Hüveyder bu noktaya çok öncesinde parmak basmıştı. İslam’ın kadınları spor konusunda teşvik ettiğini ve Peygamber zamanındaki kadınların spor yaptığını söylemişti ve ismi rutin olarak aşırılıkçılıkla birlikte anılıyordu.

Yakın gelecekte devlet okulları sözkonusu olduğunda daha büyük bir sınav verilecek. Rejim sessizce özel okullardaki spor serbestisine tolerans gösterdi. 2014 yılının nisan ayında Suudi Basın Ajansı’nın aktardığı üzere, Şura Konseyi*, Eğitim Bakanlığı’ndan devlet okullarında kızların dahil olabileceği sporları araştırmasını istedi. Elbette yine bu okullardaki giyim kurallarının ve cinsiyet ayırımının şeriata uygunluğunu şart koşarak. Reuters, muhafazakârların başkent Riyad’da, Kraliyet Mahkemesinin önünde bu tip

* Krallık Danışma Konseyi. (ç.n.)

“Batılılaşma” reformlara karşı bir protesto örgütlediğini bildirmiştir. Kızların spor yapmasının nesi “Batı yanlısı”dır? Tıpkı türban meselesinde olduğu gibi, muhafazakârlar bu konuda da mücadelenin gerçek doğasını saklamak için yanlış bir kültürel diyalektiğe başvuruyorlar.

Spor etkinliklerine katılım Suudi Arabistan’daki bütün kızlar için bir hak olmalı, yalnızca çocuklarını ülkenin “istisnacı” politikalarından koruyacak özel okullara göndermeye muktedir ailelerin çocuklarına has bir ayrıcalık olarak kalmamalı. Zenginler her zaman değil ama çoğunlukla kadın düşmanlığından korunma şansına sahipken ötekileştirilenler, savunmasız ve zayıf topluluklar genellikle kadın düşmanlığını en acı şekilde tecrübe eder.

Spora katılım ve araba kullanma kısıtlamalarının ikisi de prensipte aynı şeye odaklanıyor: Hareket kabiliyetini kısıtlamak. Suudi kadınların mücadele ettikleri pek çok sorun var ancak başka hiçbir şey, bu rejimin onlara sunduğu esareti bu denli dramatik şekilde gözler önüne sermiyor.

Londra Olimpiyatları’ndan bir yıl önce Manal el-Şerif araba kullanmaktan ötürü dokuz gün hapis cezasına çarptırıldı, erkek kardeşi yan koltukta oturuyordu ve kuralı çiğnedikleri esnada görüntüleri YouTube’a yüklüyordu. Polis, çocuklu bekâr bir anne olan kadının evine sanki bir teröristi yakalamışçasına baskın yaptı ve ardından tutukladı.

Kahire’de birlikte sunum yaptığımız bir konferansta el-Şerif, tutuklanmasının ardından tanıştığı başka bir bekâr anneden bahsetti. Kadın, ergenlik çağında iki kız annesiydi ve Manal’dan kızlarına araba kullanmayı öğretmesini istiyordu. Çünkü kızlarının okullarına gidip işlerini halletmesi

gerekiyordu ve kadının şoför tutmaya yetecek parası yoktu. Eski kocası ne ona ne de çocuklarına nafaka ödüyordu.

El-Şerif'in Mayıs 2011'deki araba kullanma kampanyası büyük oranda internet üzerinden organize edildi ve ortaya onlarca kadının araba kullanırken çektiği YouTube videoları çıktı. Birçok vatandaş kadınlara araba kullanmayı öğretmeyi teklif ettiler. Bazı sürücüler evlerine sorunsuz döndüler. Diğ-
erleriyse tutuklandı, ancak babaları kızlarının tekrar araba kullanmayacağına dair bir anlaşma imzaladıktan sonra sa-
lıverildiler. Bütün bu kadınlar ehliyetlerini başka ülkelerden almışlardı ve olanlardan sonra krallık içinde ehliyetleri ya-
saklandı.

El-Şerif, muhabirlere fırtınanın tek bir yağmur damlasıy-
la başladığını söyledi ve krallığın kadın hakları kasırgasını
sonsuz dek uzakta tutamayacağını savundu. Muhafazakâr-
lar, el-Şerif'in fırtınasını öyle bir tehdit olarak algıladılar ki,
sonunda dünyanın en büyük petrol şirketlerinden birindeki
işinden kovuldu ve Suudi Arabistan'ı terk edip Dubai'ye git-
mek zorunda kaldı.

Ekim 2013'te, Manal el-Şerif'in tutuklanmasından iki yıl
sonra, yaklaşık altmış Suudi kadın direksiyonun başına tek-
rar geçti. Bu kez daha az sayıda kadın tutuklandı. İlginç bir
şekilde devlet hareket tarzını değiştirmişti. Bu sefer biri köşe
yazarı olan iki erkek, kadınların araba kullanma kampanya-
sına destek verdikleri için tutuklandılar. Bu protestoyla rejim
her zaman reddettiği şeyi kabullenmek zorunda kaldı: Kadın
sürücülere "hazır olmayan" toplum değildi. Yıllar boyun-
ca, özellikle de ülkenin daha ücra kısımlarda Suudi kadınlar
araba kullanıyorlardı. Bazı kadınlar denetlemeden kaçmak
için erkek gibi giyiniyorlar. Kimisi yalnızca acil durumlarda
araba kullanıyor, mesela bir akrabayı hastaneye yetiştirmek

gerektiğinde. Kimiyse herhangi bir neden olmaksızın, sadece sürmek için araba kullanıyor. Sonuçta dünyanın sonu gelmedi. Kadınların direksiyonun başında olmaları erkek sürücüler arasında kitlesel bir histeriye yol açmadı ve bazı erkekler kadınlara destek vermeye devam ediyor. Buna hazır olmayan rejim ve vaizlerdir.

2013'teki kampanyada yalnızca altmış kadın araba kullanıldı, 1990'lardaki katılımcı sayısında yaklaşık on kişilik bir artış oldu. Bu, Suudi Arabistan'daki kadınlara sirayet eden korkunun ve içselleştirilmiş boyun eğme halinin bir göstergesidir. Buna rağmen, araba kullanma kampanyasını duyup da hayatında bir değişiklik yaşamayan bir insandan bahsetmek imkânsızdır; tıpkı bu coğrafyadaki insanların devrimleri ve başkaldırıları televizyonlarından ve bilgisayar ekranlarından izleyerek (protestolara katılsın katılmasın) geri döndürülemeyecek biçimde değişmesi gibi.

Manal el-Şerif'in tutuklanmadan önceki sürüşlerinden birini videoya çeken kişi Vecihe el-Hüveyder'di. Suudi Arabistan'ın Pekin Oyunları'nda katılan kadın sporcusu olmasına meydan okuyan videonun arında da o vardı. El-Hüveyder, 2008 yılında diğer Suudi kadınlara araba kullanmayı teklif ettiği ve bizzat araba kullandığı bir video çekti ve videoda ülkenin içişleri bakanına hitaben yazdığı, kadınların araba kullanma yasağının kaldırılmasını talep ettiği açık mektubu okudu.

El Hüveyder, kadın haklarının yorulmak bilmez, azılı ve zaman zaman da yalnız bir savaşçısı. Seyahat etmekten ve yerel basına yazmaktan alıkonmuştur ve sıklıkla “šov yapmakla”, feminizminde “aşırıya kaçmakla”, Suudi Arabistan'dan kopuk olmakla suçlanmıştır. Oysa tam da o “aşırıya

kaçan” tutum baskıcı bir topluma zayıf karnından vurmaktadır. Kadınların boyun eğmeyi içselleştirdikleri bir toplumdan “kopuk” olmak, gıpta edilecek bir şeydir.

El-Hüveyder gibi kadınlar mücadele ettiği müddetçe bizler, yani Suudi Arabistan’ın dışında yaşayan ve onların seslerine ses katmaya çalışanlar, bu kadınlara borçluyuz. Ne el-Hüveyder, ne Manal el-Şerif ne de üç kuşaktır devam eden araba kullanma yasağı protestolarına dahil olan kadınların hiçbirisi kendilerini “kurtarması” için bir başkasına çağrı yapmıştır. Bu insanlar tahayyül edilemez bir gericilikle ve kadın düşmanlığıyla savaşıyorlar ve onların bu savaşı, Suudi kadınların değişime yalnızca hazır olduğunun değil, bunu ısrarla istediklerinin de kanıtıdır.

Onların bu mücadelelerini tanımayı reddetmek korkakça ve utanç vericidir. Tıpkı Birleşik Devletler Dışişleri Bakanı John Kerry’nin 2013 araba kullanma kampanyasından sonra Suudi Arabistan ziyaretinde yaptığı gibi. Kerry, kadınların talepleri hakkında soru sorulduğunda, Suudi Arabistan hangi sosyal düzeni uygun buluyorsa, onu uygulama hakkı olduğunu söyledi. Kadınların mücadelesini ya da cesaretini tanıma emaresi hiç göstermedi. Dehşet verici seviyedeki kadın hakları ihlallerini tanıma iradesi göstermedi. Suudi kadınların maruz kaldığı uygulamalar herhangi bir etnik ya da dini gruba uygulansaydı, böylesi bir ayrımcılık çok uzun zaman önce Birleşik Devletler ve diğer Batılı ülkeler tarafından kınanır, Suudi Arabistan boykot edilirdi.

Böyle olması gerekirken Suudi Arabistan BM Kadın Birimi gibi uluslararası kuruluşları satın almanın yollarını bularak organizasyonun yönetim kurulunda donör pozisyonunda yer alan iki ülkeden biri olarak karşımıza çıkıyor. Suudi Arabistan gibi ülkeler niçin BM Kadın Birimi gibi uluslararası kuruluşlara dahil olmaya isteklidir? Çünkü böyle ku-

rumlara üye olarak yükümlölükten kaçıp bunu bir nüfuz ve prestij alanına dönüştürebiliyorlar.

Amerika Birleşik Devletleri ve diğer Batı ülkeleri İran'ı Birleşmiş Milletler Kadın biriminin dışında tutmak için başarılı bir mücadele verdi ancak Suudi Arabistan'ın kadınlar konusundaki kusurlarını görmezden geldiler. Bu, bir başka durumda yine kadın haklarını arka plana atıp görmezden geleceklerinin bir işaretidir. Kadınlar bir kez daha siyasette pazarlık kozu hâline getirildi.

Birleşmiş Milletler, Suudi Arabistan'ın kadın hakları konusundaki berbat çetelesinden bihaber değildi elbette. 2008'de Cenevre'de gerçekleştirilen BM kadın hakları paneline ilk defa katılan Suudi heyetinin, akıl almaz şekilde "ülkelerindeki kadınların ayrımcılığa uğramadığını" iddia etmeleri sonucunda ortaya çıkan o kepezeliği kim unutabilir? BM komitesi neden Suudi erkekler dört eşe kadar çokeşli evlilik hakkına sahipken kadınların bundan yoksun olduğunu sorduğunda olabilecek en saçma iddiayla karşılık vermişti heyet temsilcisi. Gayet ciddi bir ifadeyle, erkeğin eşlerinden biri olur da adamın cinsel ihtiyaçlarını karşılayamazsa, erkeğin cinsel iştahının tatmin edilmesi için bunun gerekli olduğunu anlattı. Beklendiği üzere dönemin BM kadına yönelik şiddet raportörü Yakın Ertürk, panelin hemen sonrasında Suudi Arabistan'a on günlük bir keşif gezisine gitti. Ertürk, ziyaretinden sonra Suudi Arabistan'ın uluslararası insan haklarına dayanan bir yasal çerçeve oluşturması gerektiğini belirtti ve kadınların hayatını vasilik sisteminden ötürü kısıtlayan uygulamaları eleştirdi. Ertürk, Suudi yetkililerin şaşırtıcı bir şekilde kadınların araba kullanma yasağından bahsetmediğini de belirtti. Daha da şaşırtıcı olan ise söyledikleriydi. Şöyle ifade etmişti Ertürk: "Eğer araba kullanma yasağı devam edecekse, insanların bir yerlere gidebilmeleri

için ulaşım olanaklarının sağlanması bir ihtiyaçtır, özellikle de bir araba alıp şoför tutmaya maddi gücü yetmeyenler için. Ülkede tercih edilen norm neyse, devletin görevi buna uygun alternatifler sunmaktır.”

Raportör, kadınların araba kullanma yasağına dair cesur aktivistlerin yaptığı gibi hesap sormak yerine, Suudi Arabistan’a bir serbest geçiş imkânı olarak kadınların araba kullanmasına alternatifler yaratmasını önerdi. Unutmayın, bu mücadele kadınların hareket kabiliyeti ve özgürlüğüyle ilgili. Ertürk sorunu bu bağlamıyla ele almayarak Suudi kadın düşmanlığından hesap sormayı reddeden ve bunun “kültürel farklılık” yelpazesine yedirilmesine göz yuman yetkililer ve uluslararası kurumlar listesine dahil oldu. Uluslararası yetkililer kültürel göreliliğe sürekli teslim olarak rejim ve muhafazakâr vaizlerle aynı saflarda yer alıyor ve ülkelerinde ayrımcılığın son bulmasını savunan yerel aktivistlerin çabalarını destekleme konusunda sınıfta kalıyorlar.

2000 yılında, Suudi Arabistan, kadınlar için bir uluslararası haklar bildirgesi imzaladı ancak bildirgenin hükümleri dolayısıyla ortaya çıkabilecek çelişkilerde, ülkenin şeriat yorumunun gerekliliklerini esas alacağını şerh düştü. Öyleyse neden imza attılar? Çokeşlilik, çocuk evlilikleri, boşanmaya sınırlı erişim ve kadınların miras hakkından eşit yararlanmaması gibi uygulamalar ve Suudi kadınlara yönelik her tür ayrımcılığın bizzat temeli şeriatın Suudi yorumuyken, bunun bir anlamı var mı? Diğer ülkeler de böyle şartlar koşarak bunların arkasına saklanıyorlar ki bu da şu soruyu doğuruyor: Neden itibar etmedikleri anlaşmaları imzalamalarına izin veriliyor?

Suudi rejiminin kadınlara “reform” adı altında sadaka verir gibi davranmasını alkışlamayı ne zaman bırakacağız? Gerçek şu ki, kadınların gücü Suudi rejimini dehşete düşü-

rüyor. Hiç değilse ben 2009 yılındaki belediye seçimlerini erteleme kararını bununla açıklamak istiyorum.

Her şey Kuveytli kadınlarla başladı. Mayıs 2009'da Kuveyt meclis seçimlerinde dört kadın meclise seçildi. Kadınların zaferi, Kuveyt meclisinde kadınların oy hakkına karşı çıkan yobazların koltuk kaybetmesiyle daha da keyifli bir hal aldı.

Suudi Arabistan, hemen ertesi gün belediye meclislerinin görev süresini, "vatandaşların yerel yönetimlerin işleyişine katılmaları" için iki yıl uzattı. Birçok aktivistin aktarımına göre bu yerel meclisler işe yaramaz durumdalar. Krallığın demokrasiyle 2005'te verdiği sınavın sonuçları... Seçim sürecinde beş kadın adaylığını ilan etmiş ancak ulusal çaptaki ilk seçimlerde aşırı muhafazakâr vaizler kadınların katılımına sınır getirmişti.

O zamandan beri Suudi kadınlar ve destekçileri, Kral Abdullah'ın 2009 oylamasını kadınlara açacağını umuyordu. Dolayısıyla kraliyet ailesinin yeni seçilmiş dört kadın Kuveytli meclis üyesini gördüklerinde ne kadar gerildiğini tahmin edebilirsiniz. Suudi Arabistan yönetimi, Suudi kadınların Kuveytli kız kardeşlerinden ilham alabileceğini gayet iyi biliyor. Irak'ın 1990'daki Kuveyt işgali sonrasında, birçok Kuveytli kadın ve erkek arabalarına atlayıp komşuları Suudi Arabistan'a sığınmış ve o yılın araba kullanma yasağı protestolarına destek olmuşlardır.

Kadınlar 2015'ten itibaren yerel seçimlerde seçme ve seçilme hakkına sahip olacaklar mı yoksa Suudi rejimi yine ayak mı direyecek, onu göreceğiz. 2013 yılında Kral Abdullah otuz kadını Şura Konseyi'ne atadı ve kadınlar an itibarıyla, daha önce tamamı erkek olan bir zümrenin yüzde 20'sini oluşturuyor. Ancak Şura cesur davranmaktan aciz ve sundukları "tavsiye"lerin politikada ne kadar etkili olduğu

da tartışmalı. Suudilerin siyasette kadınların varlığına dair tutumunu en yansıtan şeylerden biri, başmüftü Abdülaziz'in kadınların siyasete katılımına izin vermenin "şeytana kapı aralamak"la bir tuttuğu yorumudur. Bu korkuyu asıl tetikleyen şey ise, kapıyı aralamanın bir kadın devrimi başlatma ihtimalidir.

Kral Abdullah'ın kadınlara son zamanlarda sunduğu imtiyazlar bazı istihdam alanlarında, örneğin iç çamaşırı dükkânlarında, kadına yönelik çalışma kısıtlamalarının kaldırılmasından ibaretti çünkü kadınlar, erkek satış elemanlarından sutyen ya da külot almak zorunda kalıyorlardı. Bu tıpkı kadın şoför yasağı gibi çelişkili sonuçlar sunan saçma bir uygulamaydı. Bir erkek akrabaları olmadan hiçbir yere gidemeyen kadınlar, akrabalık bağlı olmayan erkeklerle bir arabada ya da dükkânda saatlerini geçiriyordu. Bu çelişkiler Suudi Arabistan'ın cinsiyet ayrımcılığının temellerini ortaya çıkarıyor. Konu kadınlar ve erkekleri fiziki olarak ayırmak değil, tıpkı konunun kadınları erkeklerden "korumak" olmaması gibi. Esas olan kadınların hareket kabiliyetinin ve dolayısıyla özerkliklerinin kısıtlanması.

Tavizsiz dindarlar Suudi Arabistan'ı alay konusu hâline getiriyor. Altmış yılda çölün ortasında çok şeritli otobanlar inşa etmiş ve bilişim otobanı konusunda da önde gelen ülkelerden biri olan ülke, kadınlarını ortaçağdan kalma bir balonun içinde tutuyor ve dünya da buna alçakça sessiz kalıyor.

Üniversite kampüslerinde Suudi kadınların sayısı erkeklerden fazla ancak yine de 2013 yılında *New York Times*'ta yayınlanan bir habere göre, kadınların krallıktaki istihdam oranı yüzde 15 gibi düşük bir orana tekabül ediyor. Hukuk gibi alanlar daha yeni yeni kadınlara açılıyor. 2013 yılında Kral Abdullah, Suudi Arabistan'da hukuk alanında çalışacak kadınlara ilk lisanslarını verdi. Lisans, müvekkil temsil

etme, hukuk bürosu açma ve işletme haklarını kapsıyordu. Ancak diğer alanlara kadınların henüz erişimi yok, örneğin kadınlar hâkim, elçi ya da bakan olarak görev yapamıyor. Bir kadın olarak en üst pozisyonda çalışan Nura el-Feyz eğitim bakanı yardımcılığına 2009 yılında yükseldi.

Yemenli akademisyen Elham Manea'nın 2013'te kaleme aldığı bir makalesinde belirttiği gibi, Suudi iş kanunu, şeriatı uygun olarak "kadınların doğalarına uygun alanlarda çalışması gerektiği"ne hükmeder. Manea, "Suudi kadınların Suudi Arabistan'daki istihdam süreçlerinin neredeyse tamamından dışlanarak ayrımcılığa uğramaya devam ettiklerini" belirterek makalesini bitiriyor.

Kadınlar hem kamuda hem özel sektörde işe alınmak için erkek vasilerinin iznine ihtiyaç duyuyor ve işveren, vasi herhangi bir sebepten kadının ev dışında çalışmasını artık istemediğini belirtirse kadın çalışanı kovma ya da istifaya zorlama yetkisine sahip. Giyim mağazalarında, lunaparklarda, yemek sektöründe ve kasiyerlik pozisyonlarında vasi izni artık zorunlu değil. Ancak, işyerlerinde katı cinsiyet ayrımı uygulamaları dayatılmaya devam etmekte ve kadın çalışanların erkeklerle iletişime geçmesi yasaklanmaktadır.

Kadınların sınırlı da olsa istihdamda yer alabilmesi kraliyet ailesinin fedakârlığının değil, el-Hüveyder ve el-Şerif gibi, rejimi buna zorlamak üzere uzun süre mücadele etmiş "aşırılıkçıların" çabalarının sonucudur. Suudi kralının ve diğer diktatörlerin, halklarının seviyesine erişmek zorunda olduklarını anlamaları lazım, aksi imkânsız. 2013 yılında yalnızca altmış kadın araba kullandı ama binlerce insan bunu izledi ve elbette ki hayatları tamamen değişti. Konuyla "alakasız" olarak değerlendirilenlerden insanlar, aslında çoğunluğun ikircikli durumunu temsil ediyor. Tıpkı elli yaşında, boşanmış ve yedi çocuk annesi olan, Birleşik Krallık'ta ehliyet alıp

doktorasını tamamlayan Nahid Batarfı gibi. Batarfı, 2013 yılının Ekim ayında araba kullanan altmış kadından biriydi. Suudi Arabistan'a girebilmek için gerekli şoför vizesini alabilmek adına üç ay boyunca bekledi. Sonuç olarak on dokuz yaşındaki oğlunun annesini ve dört kız kardeşini okula ve işe götürmesine bel bağlamak zorunda kaldı. Oğlu yurtdışında okumaya karar verince, Batarfı sonuçları ne olursa olsun araba kullanmaya başlamaya karar verdi.

Suudi Arabistan'da, Mısır, Libya ya da Tunus'ta olduğu gibi siyasi bir devrim gerçekleşmese de sosyal bir devrim başladı. Üniversite kampüslerinde Suudi erkeklerden çok kadınlar mevcut. Kadınlar sosyal medyayı ve blogları erkekler kadar hevesle benimsedi. Mısır gibi otoriter ülkelerde yaşayan genç insanların kendilerine sanal dünyada, gerçek hayatta var olmayan bir alan açmaları gibi, Suudi kadınlar da kendilerini internette, rejimin ve vaizlerin hâkimiyetindeki sokaklarda ve kamusal alanlarda mümkün olmayan biçimlerde ifade edebiliyor.

Vecihe el-Hüveyder ve Manal el-Şerif gibi kadınların ve onların yoldaşı aktivist kadın şoförlerin vaizleri bu kadar korkutmasının sebebi, erkek vasilik sistemine doğrudan meydan okumaları. Suudi profesör ve kampanya destekçisi Azize Yusuf, Ekim 2013 araba kullanma seferberliğinden hemen önce, kendisiyle birlikte öne çıkan diğer dört kadın aktivistin İçişleri Bakanı Prens Muhammed bin Nayif'le yakın bağlantıları olan üst düzey bir yetkili tarafından arandığını söylemişti. Arayan kişi, seferberlik için belirlenen günde araba kullanmamaları için kadınları ikaz etmişti.

Rejimin araba kullanma protestolarına verdiği yanıt, bu kadınların teşkil ettiği tehdit potansiyelinin farkında olduklarını gösteriyor. Bu aktivistlerin cesur davranışları, araba kullanma yaşağının kaldırılmasından fazlasını ifade ediyor:

Ataerkil güçler tarafından hem içeride hem dışarıda sürdürülen toplumsal cinsiyet ayrımcılığının ortadan kaldırılması. “Erkek vesayeti sona erene dek, yapılan bütün değişiklikler dışarısı için yapılan göstermelik şeylerden ibarettir,” dedi Yusuf. Bu kadınlar, devletin ve evin ataerkil güçlerine, onların “korumasına” muhtaç olmadıklarını ve bunu istemediklerini söyleyen bir mesaj gönderiyorlar. Sosyal ve cinsel devrim durdurulamaz ve bu kadınlar, öncüler olarak tarihe geçecekler.

Kendi Adına Konuş

Bir kadın kendi hayatı hakkındaki gerçekleri anlatsa ne olurdu?

*Dünya ortadan ikiye yarılırdı.**

Yirmi sekiz yaşıma geldiğimde nihayet kendi cinselliğimle hesaplaşmaya başladım. Tıpkı türbanımı çıkarmamın sekiz yıl sürmesi gibi, cinsellikle ve bedenimle ne yapıp ne yapamayacağımla ilgili bana öğretilen her şeyi unutmam da uzun zaman aldı. Kültürel ve dini öğretileri, tabuları unutmak, sana öğretilen her şeye karşı radikal bir tutum almayı gerektirir. Yorgunluk ve yalnızlıktan ötürü tamamen çökmek için zincirlerini yavaş yavaş kırmak, katman katman örülmüş suçluluk duygusundan kurtulacak bir çıkış yolunu bulmak için çabalamak da bir o kadar radikaldir.

Yirmili yaşlarımdan çoğunu gazetecilik kariyerimi inşa et-

* Muriel Rukeyser'in *Käthe Kollwitz* adlı şiirinden alıntı.

mek üzere çokça çalışarak geçirdim. Kendimi açıkça feminist olarak tanımlıyor ve kadın hakları üzerine yazabildiğim kadar yazıyordum. 1995 yazında bir ay izin alıp Çin'e gittim ve Birleşmiş Milletler'in Dördüncü Dünya Kadın Konferansı'na katılıp oradan haber yaptım. Beijing Eylem Platformu, bu konferansın ürünü olarak ortaya çıkan bir platformdu ve üreme hakları konusunda olabilecek en ilerici programlardan birine sahipti. Özgürlük ve kendime yetebilmek istiyordum ve işte, Çin'e yalnız başıma seyahat ediyor, dışarıda tek başıma akşam yemeği yiyor ve tek başıma yazıyordum. Tek başıma olmakta gayet iyiydim.

Seks pozitif feminizmin terminolojisini öğrenmiştim, üreme haklarıyla ilgili yazıyordum ve *fahişe* yerine *seks işçisi* terimini kullanmayı öğrenmiştim ancak kelime dağarcığıma yeni katılan bu kelimeler, hayatımda bir şeye tekabül etmiyordu. Kelimelerle özel olarak ilgilenen ve onların ardında saklananları ifşa eden biri olarak, o kelimelerin ardına saklandığımı yeni yeni fark ediyorum, tıpkı bir zamanlar türbanın arkasına saklandığım gibi. Kişisel hayatımı siyasi uğraşılarımdan arındırmış ve farklı kategorilere ayırmıştım. Çalışma hayatımda kelimeleri âdeta bir silah gibi kullanıyordum ama onları kişisel hayatımın en büyük mücadelesini açıklamak için kullanmaktan kaçınmıştım, insanlara bir zamanlar türban taktığımı bile söyleyemiyordum. Şimdi şimdi fark ediyorum ki, o zamanlar bu güce sahip değilmişim.

O zamanlar seks yapabilmenin tek yolunun evlilik olduğunu düşünüyordum ve tüm enerjimi işime yöneltmek evlilikten kaçınmak için gayet iyi bir yöntemdi. Evlilikten kaçındım çünkü bir kadının eş olarak boğuşması gereken dini ve kültürel dezavantajlarla mücadele edecek gücümün olmadığından korkuyordum. O yüzden kişisel olanı kapatıp politik olana, en azından politikanın daha dışsal öğelerine

odaklandım. Ama şimdi fark ediyorum ki politik olan kişisel olanla paralel bir mücadele yürütmezse, gerçek değişim, çifte devrim mümkün olamaz.

Mısır'da tanıdığım kadınların çoğu yükseköğrenim mezunu, ekonomik güce sahip kadınlardı. Sürekli çocuklarını ve aileyi birinci sıraya koymanın öneminden bahsederlerdi. Ben ise beni incitebilecek ya da sahip olduğum sınırlı özgürlüğü daha da kısıtlayabilecek bir şeyin önceliğini vurgulamak istemiyordum. Evlenmek kocama "itaat etmek" anlamına gelecekse neden evlenecektim? Neden o kadar çalışmama rağmen çocuk sahibi olur olmaz hayatımın önceliği ailem olmalıydı?

Birçok başarılı kadının toplumun onlara dayattıklarına razı gelerek çoklu kişilik geliştirdiğini gördüm. Bir yanları bağımsızlık ve başarıdan zevk alırken diğer yanları kızlarını toplumsal cinsiyet kodlarına uygun şekilde yetiştirmeye itiyordu, özellikle de konu cinsellik ya da fiziksel özerklikse. Toplumumuzun değerleri bu şekilde anneden kıza bir asa gibi devrediliyor. Annelerin kızlarının çelişkili hislerine rağmen onları evlenmeye ittiğini, kızlarının kendilerini hazır hissedip hissetmemesini göz ardı ederek doğum kontrol yöntemlerini bir yana bırakıp çocuk sahibi olmaya ittiklerini gördüm. Bu anneler bu şekilde davranarak, âdeta kendi başarılarına içkin değerlere zıt düşen kültürel değerleri durmaksızın yeniden üreten anaç bir otopilot sistemi gibi hareket ediyor.

Bütün kadınların evlilikten ve çocuktan feragat etmesi gerektiğini söylemiyorum. Fakat kendileri de toplumun beklentilerinin ağırlığı karşısında mutsuzca mücadele eden birçok kadın, kızlarına muhafazakâr toplumsal cinsiyet rollerine saygı duymayı yavaşça aşıyorlar. Bu annelerin bunu genellikle kızlarını "korumak" adına yaptığını ve kızlarını

bu şekilde sosyalleşmeye iten sistem parçalanmadıkça, değişimin tüm yükünü bu annelere yüklemenin de adaletsiz bir beklenti olduğunu unutmamalıyız. Ancak bu yine de onları temize çıkarmıyor. Eğer bu eğitilmiş ve ekonomik özgürlüğe sahip kadınlar sisteme karşı gelmezlerse, eğer ayrıcalıklı konumlarının toplumsal cinsiyet ayrımcılığından gördükleri zararı nasıl hafiflettiğini ve bu ayrıcalığın, kültürel bariyerleri zorladığını ifade etmezlerse toplumlarımızın ne gibi bir şansı olabilir ki?

Kısacası yirmi sekiz yaşındayken yakın gelecekte evlenmeyeceğim fikriyle barıştım. Beklemekten sıkılmıştım, cinselliği ve tekniklerini yalnızca kitaplardan, dergilerden öğrenmekten yorulmuştum. Tam o sırada etkilendiğim bir adamla tanıştım, (bu adam ilk cinsel partnerim olacaktı) ve bunu nihayet bilgimi tecrübeye dönüştürmek için bir işaret olarak aldım. Ona çıkma teklif ettim, kabul etti ve flört etmeye başladık. Benden birkaç yaş küçüktü ve bakir değildi. Bununla birlikte gayet sabırlıydı ve cinselliğimi onunla keşfederken benim tempomu kabullenmişti. Yirmi dokuzuncu doğum günümün hemen ardından nihayet birlikte olduk. Gösterdiği sabır ve tahammül, bana “normal” olup olmadığını, genital sakatlanmaya maruz kalmasına rağmen cinsellikten keyif alıp alamayacağını soran otuz beş yaşındaki kadın için dilediğim şeyin ta kendisiydi.

Kanamam olmadı ve canım acımadı. Bana kendimi mükemmel hissettiren, güzel bir deneyimdi; belki gayrimeşru bir iş yaptığımı düşünmemin de bunda payı vardı. Birine, herhangi birine, daha önce sadece kitaplarda okuduğum türden bir yakınlık kurmanın, orgazmı mastürbasyonla değil de başka biriyle deneyimlemenin ne kadar harika olduğunu, bu aşk ve hazzın *zina* gibi çirkin bir kelimeyle asla lekelenmesi gereken şeyler olduğunu anlatmak istedim.

Yine de bu heyecan verici deneyimi nihayet yaşamış olmama rağmen suçluluk duygusunun adım adım, göz ardı edilemez şekilde gelmesi çok sürmedi. Yetiştirme tarzımdan azade değildim. Gelenekten azade değildim. Ebeveynlerinin öfkesinden Mübarek'in polis kuvvetlerinden ya da askeri cuntadan daha fazla korkan genç erkek ve kadınlar gibi, ben de biriyle cinsel hayatım hakkında konuşmaktan, bir haberin kaynağını açıklamadığım takdirde beni hapse atmakla tehdit eden güvenlik güçlerinden korktuğumdan daha fazla korkuyordum.

Cezayirli Fransız doktor ve yazar Melike Mukaddem, kitabı *My Men* [Erkeklerim]'de bu duygulardan bahsediyor. İlk sevgilisinin ailesi, sevgilisini kendi aşiretlerinden biriyle evlendirmek için evlilik planlarına çomak sokmuştu. “Gelenegın acımasız güçleri o aşkta galip gelmişti ama yine de bir şeyden emin olmamı sağladılar: Özgür bir adama ihtiyacım vardı,” diyor kitabında.

Benim ilişkimde özgür olmayan birlikte olduğum Mısırlı adam değil, bendim. “Gelenegın acımasız güçleri” benim üzerimde galip gelmişti. O evlenmek ve çocuk sahibi olmak istemiş, ben de bir süre buna olumlu yaklaşmıştım. Evlendikten sonra onun bu hâliyle kalacağına güvenemediğim için fikrimi değiştirdim. Belki ben de olduğum kişi olarak kalacağıma güvenemiyordum. Evlilik ve aileyi sarmalayan kültürel ve dini yüklerle savaşıacak ne gücüm ne dermanım vardı. Birden fazla kez yaptığı evlilik tekliflerine, bir haftadan uzun süreliğine evet diyemeyeceğimi anlayınca ilişkimizi sonlandırdı.

O zamana kadar elde ettiklerime, bütün mücadeleme ve feminizmime rağmen özgür değildim. Suçluluk duygusunun, kültürün, dinin ve “zina”nın ağırlığını hissetmeden bedenimle istediğimi yapamıyordum. Bir yanı başarıyı amaç-

larken diğerk yanı geleneklere ve toplumsal cinsiyete dayalı çocuk yetiştirme usullerine boyun eğen ve çoklu bölünmüş kişilik sendromundan mustarip olduğunu düşündüğüm kadınlardan ne kadar farklıydım?

Mukaddem, özgür bir adam arayışıyla Cezayirli olmayan erkeklerle aşk yaşadı. Ben o Mısırlı ilk sevgilimden ayrıldıktan kısa bir süre sonra beyaz bir Amerikalıyla evlendim. Birlikte geçirdiğimiz çalkantılı iki yıl bana evliliğin –kültür ve dinden bağımsız olarak, kimle olursa olsun– bana göre olmadığını ve bir erkeğin kadına karşı kişisel tutumunun kültürel arka planından daha önemli olduğunu öğretti. O iki yıllık evlilik benim için çocuk defterini de kapattı. Çocuk istemediğimi anladım. Birçok kadının annelik içgüdüsüne kulak vererek çocuk doğurmasına saygı duyuyor ve bunu kabul ediyorum ama ben hiçbir zaman bundan etkilenmedim ve çocuksuz olmaktan memnunum. Ancak bazen, kadın özgürlüğü ve eşitliği davasına en çok zarar verdiğine inandığım şeyleri unutmak için bunca zaman çabalamışken, bir kızım olsa onu nasıl yetiştireceğimi merak ediyorum.

Evlilik ve çocuk konusunu kendi deneme-yanılma yöntemimle çözdükten sonra bile benimle aynı kültürel ve dini arka plana sahip erkeklerle hesaplaşmam devam etti. Şu anda kırk yedi yaşındayım ve geçtiğimiz on sekiz yılı cinsel suçluluk duygusuyla mücadele ederek geçirdim. Hâlâ bir yerlerde duruyor; bu paragrafların ailemin görüp onaylamayacağını bile bile kitapta kalmaları adına çaba harcamam gerekti, ama bu benim devrimim. Politik ve kişisel olanı uzlaştırma yöntemim ve nihayet kelimelerimi hayatımın en zor ve en mahrem alanlarında da silah olarak kullanma biçimim.

Devrimimiz için Mısır'a geri döndüğümde, Mısırlı erkekleri teneffüs etmek istedim. Bunu tarif etmemin başka bir yolu yok. Suçluluk duygusundan kurtulmuş, bir zamanlar

altında alabora olduğum kültürel ve dini yüke katlanma konusunda aşama kaydetmiş ve olgunlaşmış benliğimle benimle benzer bir hesaplaşmadan geçmiş bir erkek bulmaya çalışmak için ilkel bir ihtiyaç hissettim. Birlikte yürümek, rejime karşı çıkarken hayatlarımızı tehlikeye atmak iyiydi, hoştu ama gösteriler bittikten sonra ne olacaktı? Bu erkeklerin rejime karşı yürüttüğü muazzam politika, sosyal ve cinsel devrimler sözkonusu olduğunda nasıl ayakta kalacaktı?

Biliyoruz ki birçok devrimci cinsel politikada devrimci bir tutum benimsemekte başarısızdır. İspanyol anarşist ve direnişçi Lola Iturbe'nin 1935 yılında *Tierra y Libertad*'da kaleme aldığı, benimse ilk olarak Martha A. Ackelsberg'in *Free Women of Spain: Anarchism and the Struggle for the Emancipation of Women* [İspanya'nın Özgür Kadınları: Anarşizm ve Kadınların Kurtuluş Mücadelesi] kitabında karşılaştığım sözlerini hatırladım: "Bütün o *compañero*'lar, kafelerde, sendikalarda ve örgütlerde ne kadar radikal olurlarsa olsunlar, kadın özgürleşmesine âşık kostümlerini evlerinin kapısında çıkarıyor, içeride, *compañera*'larına sıradan 'kocalar' gibi davranıyorlardı."

Kahire'deki Egmedi etkinliğinde tanıştığım otuz iki yaşındaki Amira ile Mısır devriminin evi de dönüştürüp dönüştürmediğini tartışırken bu sözler zihnimde yankılandı. "Devrim eve geldi mi," diye sordum.

"Sanmıyorum. Henüz değil," diye yanıtladı. "Çünkü devrimde yer alan erkeklerin bazıları evin dışında açıkfıkrılı gibi davransalar da evin içinde durum öyle değil. Dinin ne dediğini bilmiyorlar bile. Benim seni yönetmem gerekiyor, diye düşünüyorlar; seninle ilgilenmem, hayatında seni desteklemem gerekiyor, diye değil."

Yine de ev eşliğini aşan bir sevgiyle kadın özgürleşmesine inanan erkekler de vardı, onları arayıp buldum. Bu erkek-

lerin nezaketi bedenlerimizin kamusal alanda maruz kaldığı istismarı ve kadınların karşı karşıya kaldıkları şiddeti ve acıyı hafifletiyordu. Toplumumuzun kadın ve erkek cinselliği üzerindeki ikiye bölünmüş yaklaşımını ve çifte standardını reddeden erkekler buldum. Cinsel devrimimizde yoldaşımız olmaya istekli, cinsel çifte standardın kolaycılığa kaçan ayrıcalığından vazgeçmeye istekli erkekler buldum. Bu erkekler, devrimi yatak odasının dışında bırakanlara karşı benim müttefiklerimdi.

Bu kolay bir arayış değildi. Bazı erkekler benim de kırmakta zorlandığım zincirlerle boğuşuyorlardı hâlâ ve onların kişisel devrimlerinin beni etkilediğini fark ettim. Kendime erkeklerin de tıpkı kadınlar gibi çarpık bir cinsellik algısı yaratan sosyalleşme pratikleriyle yüzleştiğini ve cinsel suçluluk hissine karşı mücadele verdiğini hatırlatıyordum. Kızların ve kadınların bu sosyalleşme yükünün daha ağır kısmını yüklediğine inanıyorum ve tecrübelerim de inancımı doğruluyor. Ancak Mısırlı erkekleri daha yakından tanıdıkça, kültürümüzün ve dini geleneklerimizin bizi suçluluk duygusuyla doldurup birbirimizi anlama yetimizi elimizden almasından ötürü yaşadığım yılgınlığı paylaştıkça, en sağlam müttefiklerimizin kendilerini cinsel suçluluk duygusundan kurtarmaya kararlı ve toplumsal cinsiyetin çifte standardının sahte kolaylığını reddeden bu erkekler olduğuna karar verdim.

Melike Mukaddem *My Men*'de babasına açık bir mektup yazıyor ve mektupta "herkese ve her şeye rağmen özgürce seven erkekler hakkında yazmanın", kadınların yaşamlarını muhafazakâr bir tutumla kısıtlamakta ısrarcı dindar erkeklerle verilebilecek en iyi yanıt olduğunu iddia ediyor. Onlara "karanlığın güçleri" adını veriyor Mukaddem.

Ardı arkası gelmeyen aşklarına sahip çıkıyorum, en "şeytanî" olanlara bile. Onlar bu dünyada olma özgürlüğümün

altını çiziyor... Bunda ısrar ediyorum. Karanlığın güçleri beni buraya, Fransa'ya kadar takip etti. Ve Batı'nın her yerinde de kadınları meşru bir varoluşun itibarından mahrum bırakmak için ortaya çıkıyorlar. Kendini büyük düşünür ilan edenlerden biri, lanet Cezayir geceleri kadar uzun dişleri olan sakallı bir adam, televizyon ekranlarında zina yapan kadınları taşlamakla ilgili eveleyip geveliyor. Onların ekipleri genç göçmen kadınların sırtına bu yükü yükleyip onlara at gözlüğü giydirmekte başarılı oldu. Onların son sözü söyleyip söylemeyecekleri belli değil Baba. Tek inancı eşitlik, özgürlük, aşk ve cinsel tercih serbestisi olan insanlar olarak sayımız çok fazla.

“Herkes ve her şeye rağmen özgürce” sevmek hakkında yazmak, bizim kültürümüzde çok nadirdir. Arap dünyasında çok az insan karı-koca arasında gerçekleşmeyen cinsel ilişki hakkında konuşmaya isteklidir, bir kadın ve bir erkek arasında olmayan cinsellikle ilgili konuşmak isteyen daha da az insan vardır. Mısırlı bir arkadaşım bana lezbiyen olduğunu söyledikten sonra Mübarek rejimine karşı uzun yıllar mücadele etmiş olsa ve bu mücadelecilik aktivist kimliğinin bir parçası olarak türlü şekilde hayatını ve kariyerini tehlikeye atmış olsa dahi, neden ailesine ya da insanlara açılmaya hazır olmadığını da açıkladı. Onu ve onun için en iyi olduğunu düşündüğü şey neyse hepsini desteklediğimi, bana bu konuda güvendiği için onur duyduğumu söyledim. Zaten aktif cinsel hayatı olan bir kadın olarak ülkemizin en hassas tabularına meydan okuyordu, bunu biliyordum ama buna bir de tahammülsüz bir toplumda hemcinsiyle cinsel ilişki yaşamanın zorlukları ve eleştirileri ekleniyordu. Onu sessizliğe, hayatının bu kısmını görünmez kılmaya iten çok fazla güç vardı.

Beyrut'a 2009 yılında gerçekleştirdiğim seyahatimin ilk gecesinde, Ortadoğu'da deneyimleyeceğimi asla hayal et-

mediğim bir etkinliğe katıldım. Hamra Caddesi'ndeki bir tiyatrodaki kendilerini açıkça lezbiyen olarak tanımlayan iki kadın sahneye çıkıp *Bareed Mista3jil* [Ekspres Posta] adıyla yayımlanacak olan bir kitabı Arapça ve İngilizce okudular. Kitap, Lübnan'daki lezbiyen, biseksüel, kuir kadınların ve trans bireylerin sözlü anlatımlarının bir derlemesiydi. Hikâyeler ülke çapından kadınları içeriyordu; kırsal kökenli ve kentli, farklı inanç gruplarına ve mezheplere ait farklı kadınların hikâyeleri vardı. Bazı hikâyeler açılmanın imkânsızlığı ya da zorluğu hakkındaydı. Bazıları Batı ülkelerine göç edip homofobi yerine bu kez de Arap karşıtı ırkçılıkla ya da İslamofobiyle karşılaşanların hikâyeleriydi. Pasajlardan biri lezbiyenlerin kendine has zorluklarını aktarıyordu:

Erkek eşcinselliğine dair, kadın eşcinselliği için söylenenden çok daha fazlası söylendi. Kadınların sorunlarının genellikle göz ardı edildiği ataerkil bir toplumda bu o kadar da şaşırtıcı gelmiyor. Ve cinsellik, bedenlerimizi geri almaya, arzuyu ve haz hakkını talep etmeye dokunduğu için, kadın sorununun en tabulaştırılmış başlığıdır. Bizler bu kitabı Lübnan toplumunda yüzyıllardır sesleri duyulmayan gerçek insanların gerçek hikâyelerini sunmak için yayımladık. Aramızda, okullarımızda, işyerlerimizde ve mahallelerimizde yaşıyorlar, her ne kadar görünmez olsalar da. Cinsellikleri alaya alındı, göz ardı edildi, reddedildi, baskılandı, çarpıtıldı ve gizlenmeye zorlandı.

Bareed Mista3jil, 2007 yılında kurulan lezbiyen ve biseksüel kadın dayanışma topluluğu Meem tarafından yayımlandı. "Meem", Arapça *methleyya* kelimesinin ilk harfinin fonetik telaffuzunun karşılığıdır ve bu kelime Arapçaya nispeten yeni dahil olmuştur. "Aynı cinsiyetten" kalıbının kullanımına referans vermektedir, kelime anlamı olarak "aynı" anlamına gelir ve lezbiyenleri işaret eder. (Eğer gay erkekler

için aynı mantık takip edilirse, *methli* kelimesi kullanılır.) Bu kelimeler kullanıma girene dek Arapçada eşcinsellerden bahsetmenin tek yolu hakaret etmekten geçiyordu. *Shaaz* (sapık) ya da *khawwal* (ibne) gibi. Bu yeni kelimeler, bir kültürün anlam yüklü ayrımcı dilinden ve bu ayrımcı dilin yeniden yarattığı ayrımcılıktan yeni kelimelerin kullanımı aracılığıyla nasıl uzaklaşabileceğinin bir anımsatıcısıdır. Çok uzun bir süre Arapçada *feminizme* karşılık gelen bir kelime-miz yoktu ancak ardından *nasawiya* dile girdi ve feminizmin Batı'dan ithal edildiğine dair yapılan tembel suçlamaya karşı çıkmamıza yardım etti. Arapçada çok daha fazla yeni kelimeye ihtiyacımız var.

Tunuslu feminist ve aktivist Lina Ben Menni, *özgürlük* kelimesinin ne anlama geldiğini sorgular. "İnsanlar Aralık 2010'da sokağa çıktığında istihdam, özgürlük ve onur çağrısında bulundu, evet, doğru. Sanırım özgürlüğün bütün özgürlükler anlamına geldiğini ve bunun kadın özgürlüğünü, cinsel özgürlüğü, bireysel özgürlüğü, bütün özgürlükleri kapsadığını kabul etmeye hazır değillerdi. Böylesi bir devrim için hazır değillerdi."

Cinsel devrimi hızlandırmanın basit fakat beraberinde şiddetli tartışmalar getirecek bir yolu da müfredata cinsel eğitimi dahil etmeyi konuşmaktır. 2007 yılında Nüfus Bürosu tarafından yayınlanan bir rapora göre ulusal eğitim müfredatına üreme sağlığını dahil eden ülkeler Cezayir, Bahreyn, İran, Fas ve Tunus'la sınırlı. Verilerin doğru olduğunu kabul etsek bile konudan bazı kitaplarda üstünkörü bahsediliyor ve bu da devlet okuluna ya da özel okula gitmenize göre değişiyor. Cinsel eğitim olan ülkelerde öğretmenler, bu konuları anlatmaya utanarak öğrencilere kaynak önerip ödev vermekle yetinir. Ayrıca bazı ülkelerdeki ebeveynler çocuklarının, özellikle de kız çocuklarının cinsellikle ilgili herhangi

bir şey öğretilmesini istemediklerini belirterek şikâyetle bulunmuşlardır.

Bölgedeki ebeveynlerin çoğu çocuklarıyla üreme konusunu konuşmakta aşırı derecede isteksiz. 2006 yılında Ceza-yir’de Aile Sağlığı için Pan Arap Projesi tarafından uygulanan bir ankete göre erkek katılımcıların yüzde 95’i ve kadın katılımcıların yüzde 74’ü ergenlik dönemine dair herhangi bir bilgiyi ebeveynlerinin, öğretmenlerinin katkısı olmaksızın, kendi kendilerine öğrenmişlerdir.

Peki bu durumda genç kadınlar ve erkekler cinsellikle ilgili bilgiyi nereden ediniyor? Bugünlerde, en azından internet ve porno bir araç olarak karşılarına çıkıyor. Ancak izledikleri pornonun türüne göre küçük düşürücü toplumsal cinsiyet kalıpları zihinlerine işleyebilir ve bu kişiler cinsel karşılaşmaların merkezine erkek arzusu ve hazzını yerleştiren bir cinsellik anlayışı geliştirebilirler.

Birçok genç insan cinsellik, aşk ve evlilik hayatıyla ilgili televizyon ve radyodan bir şeyler öğreniyor, bilhassa tartışma programlarında (vasıfları fazlasıyla değişken olan) vaizlerin izleyici sorularına verdikleri yanıtlar üzerinden. Cinsellik ve ilişkilere dair sorular bu programlarda fazlasıyla yaygın ancak vaizler bu konuları kaçınılmaz bir biçimde dindarlık taslayarak ve yanlış bilgiler aktararak ele alır ve tabulaşmış konulara (doğum kontrolü, eşcinsellik ve evlilikdışı cinsellik) hiç değinmezler. Programlara başvuran kadınları bekleyen “tavsiye”lere dair fikir vermesi için, istismar edilmiş kadın eşe yediği dayığı hak edecek ne yaptığını soran vaizle ilgili babamın anlattığı hikâyeyi bir kez daha anımsatmak isterim.

Cinselliği olumlu bir tecrübe olarak sunan, onu tabu haline getirip “kirli” olarak algılanmasına sebep olan algıyı kırarak bir cinsel eğitim olmadan, doğum kontrol yöntemlerine ucuz erişim olmaksızın, cinselliğe dair temel bilgiler aktarıl-

madan mevcut cinsellik algısı toplumumuzdaki en savunmasız insanlara, yani kızlarımıza ve kadınlara yönelik muazzam bir tehlike teşkil etmeye devam edecektir.

Kahire’de görev yapan bir kadın doğum doktoru, hem üniversite hastanesi kliniğindeki düşük gelir düzeyindeki hastalarının hem de özel kliniğine başvuran daha varlıklı hastaların benzer cinsel hüsrân belirtileri sunduklarını ancak bunu cesur ve net bir biçimde dile getiremediklerini bana. Jinekolog, kadınların kocalarıyla birlikte uygulayabilecekleri egzersizler önerdiğinde, birçok kadın bunları eşine önermekten ölmeyi yeğleyeceklerini belirtmiş. Kadınlar, kocaları erkekliklerinin sorgulandığını düşünecek veya daha da kötüsü bu egzersizlerin kaynağının bir doktor tavsiyesi değil, önceki cinsel tecrübeler olduğunu düşünecekler diye endişeleniyorlar, yani evlendiklerinde bakire olmadıklarından şüphelenilmesinden kaygı duyuyorlar. Ev içi şiddeti yücelten bir kültürde kadınlar bu tip önerileri ve sorgulamaları gündeme getirdiğinde ceza, dayak hatta ölüm tehdidiyle karşı karşıya kalabiliyor.

İşin garip yanı, belki de tam da kadınların ses çıkardıkları takdirde karşı karşıya kaldıkları zorluklardan ötürü, Arap kadınlarının arzularını ve hüsrânını en iyi şekilde ifade eden bir erkek şair oldu. Suriyeli şair Nizar Kabbani (1923-1998), Arap toplumlarını cılgan ve kız çocukların yetiştirme tarzlarındaki çifte standart ve ikiyüzlülüğün ötürü eleştirmiş, bu çocukların yetişkinlik dönemlerinde de sevme ve arzulama özgürlüklerinin cinsiyetlerine bağlı olarak çok farklı olduğunu belirterek Arap toplumlarını topa tutmuştur. Kabbani’nin ablası, sevmediği bir adamla evlenmekten kurtulmak için intihar etmiş ve birçok insan şairin hayat boyu sürdürdüğü tavrını, kadınların öznelliklerine, kadınların tutkularına ses verme eğilimini bu durumla ilişkilendirir.

“Kabbani, kadınların sınırlı ve muhafazakâr bir eğitim aracılığıyla kendi insanlıklarını reddetmeye teşvik edilmesine odaklanan eleştirilerini başlattığında bu konular pek de revaçta değildi,” diye yazar Selma El-Hadra El-Ceyyûsi, *On Entering the Sea: The Erotic and Other Poetry of Nizar Qabbani* [Denize Girmek: Nizar Kabbani’nin Erotik ve Diğer Şiirleri] kitabının giriş bölümünde. “Ancak Kabbani’nin üstün başarısı siyasi baskıya başkaldırmasının yanı sıra iyi bilenmiş kalemini Arap geleneksel kültürünün en dokunulmaz tabularına saplama cesareti göstermesinden, cinselliğe dair söz söyleyebilmesinden ileri gelmektedir. Kabbani hem bedeninin hem de ruhun yüzyıllardır onlara dayatılan baskıcı unsurlardan arınıp özgürleşmesi çağrısında bulundu. Kadınları bedenlerine ve cinselliklerine dair bir farkındalık yaşamaya teşvik etti, onları toplumun tabularından uzaklaştırdı ve cinsiyete dayalı ayrımcı davranışların ve buna içkin zalimliğin farkına varmalarını sağladı.”

Kabbani şiirlerine hayranım. Peki ama kadın Kabbani’imiz nerede?

Tarihsel örnekler var. Abdullah el-Udhari tarafından derlenmiş ve çevrilmiş *Classical Poems by Arab Women: A Bilingual Anthology* [Arap Kadın Şairlerden Klasik Şiirler: İki Dilli bir Seçki] kitabı bana arzuyu Arapça işleyen muhteşem kadın şairleri tanıttı. Şiir Dergileri adlı internet sitesi için yazar Moris Fahri, *Classical Poems* kitabını şöyle övmüştür:

Erkek egemen psikozun kadınları muhtelif fanatik yöntemleriyle köleleştirme ve gasp etme peşinde olduğu bir dünyada münhasıran sessiz kalmayı cesurca reddeden kadınlara yer veren bir derlemeyi tahayyül edemezdim. (...) Bu derlemede kadınlar (...) özgürce ve iftiharla, erkeklerle eşitliklerini ilan ediyorlar...

Müslüman âlimlerin ve tarihçilerin mütemadiyen hatalı bir biçimde kaos ve cehalet dönemi olarak göz ardı edip

herhangi bir tarihsel dönem atfetmedikleri Cahiliye Dönemi'nden de İslamiyet'i büyük bir din hâline getiren Emevi, Abbasi ve Endülüs devirlerinden de şiirler barındırıyor.

Derlemede bambaşka dönemlerden seçilen kadın şairlerin hem zamansal açıdan oluşturdıkları çeşitlilik hem de kendi arzuları hakkında korkusuzca konuşmaları harikula-de. Örneğin Emevi Halifeliği (MS 603-750) döneminden yer verilen şair Dahna bint Mashal kocasını azarlıyor:

Çek elini, beni sarılarak, koklayıp öperek
tahrik edemezsin.

Ayak parmağımdaki yüzük, elbisemin koluna düşene
dek sarsılmak gerginliğimi azaltır ancak...

Ve Bint al-Hubab eşini aldatmasıyla övünüyor:
Neden öfkeden delirdin, zevcim, başka adamı
seviyorum diye mi?

Durma, kırbaçla, bedenimde açtığın her yara sende
yarattığım acının kanıtıdır.

Abbasi döneminden (MS 750-1258) seçilen Safiye el-Ba-ghdadiyya:

Ben dünyanın harikasıyım, gönüllerin ve
zihinlerin hırsızı
Değmeyegörsün gözün fevkalade endamıma,
olursun o an düşkün.

Ve âşığına hiç yerinmeden yakaran on birinci yüzyıl şairi
Ptimad Arrumaikiyya:

Çağırıyorum seni
Rüzgârdan hızlı gelip bin diye memelerime
Bedenimi kaz ve sür iyice
Ve durma fişkirtana kadar beni üç kere

Duyduğu arzudan gocunmayan bu gözüpek kadınların şiirlerinden beri neler kaybettik! Muhafazakârlar her zaman bedensel arzularımızı ve bütünlüğümüzü tesis etmek için kullandığımız dili “Batılı” ve kâfir olmakla suçlayacaklar. Ancak kadın arzusunu ve gururunu Arapça anlatmak da mümkündü her zaman; bunu ihya etmeliyiz.

Öte yandan cinsellikle ilgili Arapça sözlüklerden çıkarmamız gereken kelimeler de var. Henüz seks yapmamış kadınlara *kız*, yapmış olanlara da *kadın* demeyi bırakmanın zamanı geldi. Ne yazık ki toplumlarımız bir erkeğin ve penisinin bizleri kadına dönüştürdüğüne inanıyor. Ancak bizzat bu tavrı değiştirmek için kullandığımız dili değiştirmeliyiz. Bu *kız/kadın* ayrımının, erkeklerin cinsel yaygaralarının ötesinde sonuçları vardır. Tecavüz yasaları, bir “kıza” tecavüz eden bir “kadına” tecavüz edenden daha sert cezalandırarak bakire kişiye ve genital bölgesine doğru erkeğin gelişine dek korunacak bir ödöl gibi davranır. Örneğin Fas ceza kanunu, tecavüz ya da “ırza tasaddi” bir kadının bekâretini kaybetmesine yol açıyorsa daha sert cezalar öngörmektedir. Uluslararası Af Örgütü, Fas ceza kanunundaki taraflılık hakkındaki raporunda bir kadına tecavüz etmenin on ila yirmi yıl arası hapis cezası olduğunu, ancak kadın saldırı sonucunda bekâretini kaybetmediyse cezanın beş ila on yıl arasında öngörüldüğünü bildirmektedir.

Bir başka hesaplaşılması gereken kelime de zinadır. Bölgenin görece yoksul ülkelerinde ortalama evlilik yaşı istikrarla yükseliyor çünkü eskiye nazaran daha az kişi kendi evini alacak ya da evlilik masraflarını karşılayacak bütçeye sahip. Giderek daha fazla sayıda genç evliliği erteledikçe, Müslüman dünyada istisna kabul etmeyen evlilikdışı cinsel ilişki yasağına meydan okunacaktır. Âşıkların yalnızca cinsel ilişki için evlendiği bir toplum mu istiyoruz? Ya evliliğe

kadar bekleyen kadın ve erkek cinsel olarak uyumsuzsa? Toplumlarımız yakında bu sorulara yanıt vermek zorunda kalacak. O zaman tartışma ister İslamiyet ister Hristiyanlık üzerinden yürüsün, yalnızca dürüst ve cesur bir irdelemeyle geleneği bozmaktan kaçınmazsak yanıtları bulabiliriz.

Coğrafyamızda “zina”nın İslami ya da Hristiyan yaşam tarzından ne bir kavram ne de günah olarak silineceğini düşünecek kadar naifim. Daha ziyade her iki tarafın da rızasının olduğu durumlarda yetişkinlere seks yapma özgürlüğü verecek faydacı bir yaklaşımı öneriyorum; elbette ki güven içinde bunu yapmaları için ihtiyaç duydukları bilgi ve doğum kontrol yöntemleri onlara sunulmuş olarak. Seçim özgürlüğü, kişinin isteği doğrultusunda evlenene kadar beklemeyi tercih etmesinin önüne geçmeyecektir. Özgürlük alanı genişledikçe seçenekler de artacaktır. Özgürlük alanımız daraldıkça da ikiyüzlülük toplumumuzun kalbini kemirecektir.

Bu özerklik, belli bir mahremiyet seviyesini gerektirir. Evin içindeki ve dışındaki ataerkinin bir olup ensenizde bittiği, hareketlerinizi denetlediği ve dışarı çıkma yasakları koyduğu ülkelerde ise mahremiyet nadir bulunur. Bu coğrafyada kadın ve erkeklerin çoğu evlenene kadar aileleriyle yaşar. Hâl böyleyken seks yapmak istediklerinde mahrem bir alanı nerede bulacaklar? Bir otelde değil, çünkü Mısır’daki otellerin çoğu Mısırlı biri karşı cinsten biri ile otele geldiğinde evlilik cüzdanının bir kopyasını talep ediyor. (İşin ilginç yanı, bizzat bu durum eşcinsel bir ilişki yaşamayı bazen daha kolay kılabilir; bir odayı paylaşan iki kadının motivasyonlarından kuşkulanan pek olmaz.) Hatta, Lübnan, Fas ve hatta Tunus da dahil olmak üzere bölgedeki ülkelerin çoğunda, bir otel odası paylaşmak isteyen kadın ve erkekten evlilik cüzdanları talep edilebilir. Lübnan’da, kanunen yasak olmasa da evli olmayan bir çiftin bir otel odası tutması aile yasaları

uyarınca engellenebilir. Suudi Arabistan gibi diğer bazı ülkelerde ise evli olmayan bir kadın bırakın kocası olmayan bir adamı, bir refakatçisi olmadığı takdirde yalnız başına bile bir otele giremez.

Peki, âşık gençler nereye gidiyorlar? Kahire’de, Nil Nehri’ne bakan köprü ve kaldırımlara dizilen utangaç çiftler meşhurdur. Kimi zaman el ele tutuşur kimi zaman da daha cesur olurlar ancak her zaman yüzleri Nil’e, sırtları da trafiğe dönük olur; sanki bu hamleyle bir nebze daha fazla mahremiyete kavuşacakmışçasına. Bu genç erkek ve kadınların en boğucu sosyal, dini ve siyasi baskılara rağmen kalpleri ve bedenlerinin arzularına giden yolu bulma çabalarını görmek içimi eziyor.

Bir araba, kendine ait bir odanın başlıca alternatifi, ancak sadece buna maddi gücü yetenler için. Cinsel anekdotlarını paylaşacak kadar cesur olanlardan sıklıkla arabaların mahremiyet ve cinsel keşfin kalesi olduğunu duyarsınız. Ama Kahire gibi büyük şehirlerin sokakları da kalabalık olmakla nam salmıştır, o yüzden arka koltuk aktiviteleri hapis cezalarıyla sonuçlanabilir. 2012 yılında Mısır’da evlilikdışı cinsel ilişkiyi kabahatli bulma konusunda coşkulu olan Selefî fırkasına mensup eski bir meclis üyesi, ıssız bir yolda duran bir arabada bazı kayıtlara göre on altı bazı kayıtlara göre de yirmi iki yaşında olan bir kadınla “cinsellik icra ederken” polis tarafından bulunup tutuklandıktan sonra bir yıl tecil edilen mahkûmiyet ve 1.000 Mısır poundluk para cezasına çarptırıldı. Polise kadının yeğeni olduğunu söyledi. Genç kadın da tecil edilen altı aylık hapis cezasına ve 500 Mısır poundluk da para cezasına çarptırıldı.

Fas’ta kamusal alandaki sevgi gösterileri rejimi kızdırdı. 2012 yılının haziran ayında Fas İnsan Hakları Derneği’nin başkanı Hatice Riyadi diğer aktivistlerle birlikte Fas ceza

kanunundan 490. Madde'nin çıkarılması çağrısında bulundu. Bu madde, evlilikdışı cinsel ilişki esnasında yakalanan insanları, rıza gösteren yetişkinler olsalar bile cezalandırıyordu. 490. Madde'de şöyle belirtilmektedir: "Karşı cinsten olup da birbirleriyle evli olmadıkları hâlde cinsel ilişki yaşıyorlarsa bir aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılabilirler." Bunu takip eden 491. Madde de evlilikte zina üzerinedir: "Evli olup zina işleyen herhangi bir kişi bir ila iki yıl arası hapis cezası ile cezalandırılabilir; kovuşturma ancak mağdur olan eşin şikâyeti ile açılır."

Freedom House [Özgürlük Evi] adlı STK'ye göre, evlilikdışı cinsel ilişki vakalarında mahkûmiyet ancak görgü tanığı ifadesine ya da suçlu taraflardan birinin itirafına dayandırılabilir. Fas'ın ceza kanunun teşvik ettiği kadına karşı önyargılar, hukukun erkeklerin sözlerine kadınlarınkine kıyasla ne kadar itibar ettiğini de düşününce iyice aşikâr hâle geliyor.

Faslı bir STK olan *Democratic League for Women's Rights*'ın [Kadın Hakları Demokratik İttifakı] bir temsilcisi 2011 yılında *MarcoHebdo* dergisine verdiği ifadede, "Resmi bir kanıt ya da göze batan bir durum yoksa erkeğin ifadesi her zaman kadınıninkine üstün gelir," demişti. "Dolayısıyla birçok kadın sırf evde ya da hatta bazen bir kamusal alanda kocaları olmayan bir erkek ile baş başa kaldıkları için zina ile suçlandılar. Bir tanık olmadan, o adamla ilişkilerinin yalnızca iş ilişkisi olduğunu ve herhangi bir cinsel ima barındırmadığını kanıtlayamazlarsa adaletten kaçamıyorlar."

Riyadi diğer aktivistlerle birlikte, 2011 yılında Fas'ta İslami hükümetin seçtiği tek kadın ve aynı zamanda dayanışma, Kadın, Aile ve Sosyal Gelişme Bakanı Bassima Hakkaoui ile görüşmelerinin ardından 490. Madde'yi değiştirmek için bir kamu kampanyası başlattı. Hakkaoui, kurbanıyla evlenen tecavüz suçlusunu temize çıkaran 475. Madde'nin feshedil-

mesi için çalışmalar yürüttü. Bu çabaların başarıyla sonuçlanması da Riyadi'ye 490. Madde'ye karşı mücadele etmek için ilham verdi.

“Medeni hâlleri ne olursa olsun, rıza gösteren yetişkinler arasındaki cinsel ilişkiyi suç saymak, mahremiyet ve ifade özgürlüğü hakkını ihlal eder. Ayrıca bu hüküm, tecavüz kurbanlarını da şikâyetçi olmaktan caydırmaktadır çünkü kendilerini evlilikdışı cinsel ilişkiden yargılanırken bulabilirler,” dedi Uluslararası Af Örgütü'nün Ortadoğu ve Kuzey Afrika Direktör Yardımcısı Hasibe Hadj Sahraoui.

Evlilikdışı cinsel ilişkiyi cezalandıran kanunu yürürlükten kaldırmaya yönelik kampanyanın başlamasının ardından, Adalet Bakanı Mustafa Ramid halkın daha ilerlemeci bir yaklaşıma “hazır olmadığını” iddia etti. Faslı ailelerin birçoğunun mevcut kanunların değişmesini istemediğini; tecavüz edenlerin reşit olmayan kızlarla evlenmesine izin veren seçeneği de “aile onurunu” korumak için istediklerini belirterek, “Bu cinsel ilişkiler toplumumuzun temellerini sarsmaktadır,” dedi.

Ama Hatice Riyadi gibi çoğu zaman “aşırılıkçı” ve “toplumdan kopuk” olmakla eleştirilen kadınların sosyal ve cinsel devrim için neden elzem olduğunu Riyadi'nin Uluslararası Halk Radyosu'nda sarf ettiği şu sözleriyle hatırlarız: “Yasalar, zihinleri değiştirmeye yardım eder. Zihinlerin kendi kendilerine değişmelerini beklemeyiz. Zihinleri değiştirmek için bir şey yapmamız gerekir.”

Al-Ahdath al-Maghribia günlük gazetesinin editörü Mokhtar al-Ghzioui, Riyadi'nin evlilikdışı cinsel ilişkiyi suç olmaktan çıkarma çağrısını açıkça destekleyerek bir televizyon röportajında annesi ya da kız kardeşinin evlilikdışı karşılıklı rızaya dayalı cinsel ilişki yaşamaları ile bir sorunu olmayacağını belirtmiştir. Bunun üzerine, Cezayir sınırına

yakın Ucdâ şehrinde yaşayan Abdullah Nahari adındaki bir vaiz, el-Ghzioui'nin ölümünü talep eden bir YouTube videosu çekmiş, bunun ardından o zamanın yerel savcısının celbiyle suça kışkırtmaktan yargılanmıştır. Fas'ın önde gelen muhafazakâr vaizlerinin üçü de Ebu Hafs, Ömer el-Hedduci ve Hasan el-Kettani, Facebook sayfalarında Nahari'yi ve dolayısıyla kişisel görüşlerini ifade etmiş bir gazeteciye yapılan ölüm tehditlerini açıkça desteklemişlerdir.

2013 yılının Ekim ayında onlarca Faslı, meclisin önünde “öpüşme” eylemi düzenleyerek ikisi öpüşürken Facebook'ta fotoğraf paylaştığı için tutuklanan üç genç insanı desteklemişlerdir. Öpüşme protestocuları giderek muhafazakârlaşan bir ülkede kamusal alanda sevgi gösterme haklarını tasdik etmek istediklerini söylemişlerdir. “Middle East Online” adlı haber sitesinde göre, “etkinlikte yaklaşık bir düzine çift yer aldı. Ancak etkinlik çiftleri “ateizm” ile suçlayan, itekleyen ve onlara sandalye fırlatan küçük bir grup karşı protestocu tarafından hızla bozuldu.” Mahkeme nihayetinde halka açık yerde uygunsuz davranışla suçlanan gençleri temize çıkardı ancak suçlanan çift (biri on dört bir diğeri de on beş yaşındaydı), hâkim tarafından azarlandı.

Fas, şeriat kanunlarına atıfla şekillendirdiği ceza kanununun uygulanmasında çoğunlukla daha hoşgörölü sanılır çünkü cinsellik ve alkolün suç kabul edilmesi yasasını ihlal eden kişiler nadiren tutuklanmaktadır. Ancak bu doğru değildir. Rejim, bazen örtük bazen de açık destek sunduğu vaizlere bel bağlar, vaizler de izi rejime sürülemeyecek sosyal sansürler ve tehditler savururlar.

Uluslararası Af Örgütü'nden Hadj Sahraoui, “Fas'ın kanunlarını uluslararası insan hakları seviyesine getirmek için yapılan reformlar, kadın haklarının korunması açısından elzemdir ancak yasayı değiştirmek yeterli değildir. Kadınla-

rın erkeklerle eşit sayılmadığı bir toplumda ayrımcılığa yol açan yalnızca yasalar değil, derinlere kök salmış toplumsal tutumlardır,” demiştir.

Fas henüz 490. Madde’yi feshetmedi. Buna rağmen Riyadi’nin ateşlediği protestolar, cinselliği saran sessizlikle mücadele edebilmek için gerekli tartışmayı başlattığı için önemlidir. Mevzubahis cinsellikse zamanına, mekânına, hat- ta bizzat eylemi yapıp yapmayacağınıza kendi başınıza karar vermenize engel olan kültür, cinsellik size dayatıldığı durum- da sessizliğinizi de temin eder. Bu sömürü hiyerarşisinde kız- lar ve kadınları her zaman en altta tutar.

Cinselliğimi keşfe başladığımda, özel hayatımı bir sır olarak tutmam gerektiğini hissediyordum. Kendi hatalarımı yapmalı ve onların arasından kendi yolumu bulmalıyım. Bu, birçok kadın için geçerli olsa da birbirimizi bulabilmek için de karanlığı geride bırakmamız gerektiğini unutmama- lıyız. Adaletsizliğe karşı olan mücadelede kadınların kişisel hayatlarına dair gerçekleri duymak yardımcı oluyor. Yalnız- ca kendi bedenlerine yapılan istismarlardan bahseden, cinsel travmaları konusunda sessiz kalmayı reddederek sağ kal- dıklarını beyan eden kadınları değil, cinselliğin hazlarından bahseden, ihtiyaçları ve arzularına dair sessiz kalmayı red- dederek sağ kaldıklarını beyan eden kadınları da dinleme- liyiz. Kültürel ve dini kısıtlamalardan kurtulup, “Cinselliği arzuluyorum. Bu benim hakkım. Hissettiğim bu arzuyu kut- luyorum,” diyebilmek için azılı bir hayatta kalma dürtüsüne sahip olmak gerekiyor.

Daha fazla kadın ses çıkarsa ne olurdu? Tıpkı benim gibi yıllarca seks yapmak için evlenmeyi bekleyip sonrasında ni- hayet kendi cinselliklerine kimi otuz bir, kimi otuz iki kimi de otuz sekiz yaşında hükmetmeye karar vermiş birçok ka- dın tanıyorum. Ayrıca hâlâ bekleyenler de mevcut.

Daha fazla kadın cinselliğe dair hüsrancı hakkında açıkça konuşsa ne olur? Hani o sokaklarda bizi elle taciz eden erkeklerin davranışlarını mazur göstermek ve açıklamak için kullanıma açık olan “cinsel hüsrancı”dan bahsediyorum. Bu kişisel mücadeleler politikadan kopuk gibi görünebilir. Ama küçükken rızası olmadan genital organları kesildiği için bedeninin nasıl çalıştığını bilemeyen, bedeni ve hazları hakkındaki kısıtlı bilgisiyle “normal” olup olmadığını sorgulayan bir kadın toplumsal cinsiyet baskısının muazzam bir göstergesi değilse nedir? Kadınlar hikâyelerini anlatmaya daha hazır oldukça, kamusal alandaki müşterek gücümüz de artacaktır.

2011 yılının kasım ayında yirmi yaşında Mısırlı bir kadın olan Aliye el-Mehdi, soyunarak cinsel baskıların ikiyüzlülüğünü ifşa etti. Ailesinin salonunda, üzerinde yalnızca çorap, kırmızı ayakkabılar ve kırmızı saç tokası varken kendi fotoğrafını çekti. Bunu bloğunda yayınladığında sanki kişisel alanın barikatlarından molotofkokteyli atmış gibi oldu. Ortadoğu’da birçok erkeğin bizzat deneyimlediği çıplaklık ve cinsellik, el-Mehdi’nin politik direniş silahları olmuştu. Erkeklerin kendi anlaşmazlıklarında üzerinde söz hakkı gördüğü bedenlerimiz böylelikle bizim silahımız olabilirler.

El-Mehdi’nin bloğu ziyaretçi seline uğradı. Yalnızca kadın çıplaklığına öfkelenen dindar muhafazakârlar değil, onun davranışını desteklemesi beklenecek fazla sayıda liberal insan da onu çok ağır eleştirilere tabi tuttu. Mevzubahis liberaller, onu dindar muhafazakârlara koz vermekle suçladılar. Sanki vaizlerin kadın bedenine musallat olmak için bahaneleri tükenmiş gibi! Ayrıca ne zamandan beri devrimlerde muhafazakâr muhaliflerin gündemi belirlemelerine izin veriliyor?

Bazıları el-Mehdi’nin zamansız bir cüretkârlık yaptığını söyledi. Ama devrimler cüretkâr değilse nedir? Bazıları onun fotoğrafının, rejimin medyasının iddia ettiği gibi devrimin

gerçekten genç erkek ve kadınların uyuşturucu kullanıp Tahrir Meydanı'nda çadırlarda seks yapmasından ibaret olduğuna inandırarak Mısırlıları devrime karşı yönlendireceğini söylediler. Ama bir devrimin şoke etmesi, kıskırtması ve keyif kaçırmaması gerekir, uslu durması ya da kibar olması değil.

Bazıları el-Mehdi'nin vücudunun Mısır güzellik standartlarına göre çekici olmamasından şikâyetçi oldu: Yeteri kadar kıvrımlı değilmiş, kasık kıllarını tıraşlamamış, falan filan. Bazı erkeklerin toplumsal tabuları yıkan kadınlardan dahi kendi arzulanabilirlik kalıplarına uymalarını istemeleri gülünç.

Bazılarının onu sunmak istediği gibi toy ve naif olmaktan çok uzak olan el-Mehdi, ikiyüzlülüğümüzün yumuşak karnını buldu ve tekme bastı. Bloğunda, "70'lerin başlarına dek konservatuarlarda nü poz veren sanatçı modellerini yargılayın, sanat kitaplarını saklayın ve ilk çağlardan kalan nü heykelleri yok edin, ardından soyunup bir ayna karşısına geçin ve hakir gördüğünüz bedenlerinizi kendi cinsel takıntılarınızdan sonsuza dek kurtarmak için yakın. Bunları yapmadan sakın ola ki ifade özgürlüğümü kısıtlamaya ve beni bağnazlığınızla aşağılamaya kalkmayın," diye yazdı.

El-Mehdi kaçınılmaz olarak ölüm tehditleri aldı ve İsveç'e gitmek zorunda kaldı. Mısırlı bir avukat, Mısır vatandaşlığının elinden alınması için el-Mehdi'ye dava açtı. Bu dava hiçbir yere varmadı gerçi ama davranışının ne kadar öfke yarattığına dair bir fikir sunabilir. Bu kadının tek yaptığı ailesinin salonunda kıyafetlerini çıkarmak ve bunun bir fotoğrafını yayınlamak oldu! Bunu görebilmek için onun bloğuna bakmanız gerekiyordu. Sokak ortasında bir çıplak protesto düzenlemedi. El-Mehdi'nin, Mısır'da kızları ve kadınları rahatsız eden cinsel şiddete karşı gösterilen tüm tepkiden daha fazlasını görmesi etkileyicidir.

Lübnanlı yazar Nadin Mazlum da benzer şekilde Lübnanlı olimpiik kayakçının üstsüz fotoğraflarının kıyamet koparmasının ardından, “Neden şiddet bizim çıplak bedenlerimizden bariz biçimde daha az travmatize edici?” diye sormuştu. Yirmi iki yaşındaki Jackie Chamoun bu fotoğraflar ortaya çıktığında 2014 yılında Soçi Kış Olimpiyatları’nda Lübnan adına yarışacaktı. (Fotoğraflar Avusturyalı spor takvimi için fotoğraf çekimi esnasında sahne arkasında çekilmişti ve Chamoun bu fotoğrafların asla kamuyla paylaşılmak üzere çekilmediğini belirtmişti.) Lübnan Gençlik ve Spor Bakanı Faisal Karami, ülkenin Olimpik Komitesine bir soruşturma başlatmalarını ve “Lübnan’ın itibarının zarar görmemesi için gerekli adımları atmalarını” söyledi. (Chamoun’un bedeni ile Lübnan’ın itibarını bağdaştırması bana el-Sisi’nin “Mısır’ın onurunun” sokaklarda ihlal edildiği gerekçesiyle cinsel tacizler için hâkimlerden eyleme geçmelerini talep etmesini hatırlatıyor.) Bakan, Chamoun’un babasının soruşturma hakkında memnun olduğunu dahi iddia etmiştir. Ata-erkiller genelde aynı fikirdedir!

Chamoun’un resimleri ve bakanın soruşturma talepleri, Beyrut’ta Manal Assi’nin kocasının onu ölümüne dövmesi- nin üzerinden bir hafta geçmişken ortaya çıktı. Nadine Mazlum’un sorusu, ülkesinde şiddete ve çıplaklığa verilen farklı tepkileri arka arkaya dizmiştir. Chamoun’un şansına, birçok gazete bakanda kusur buldu. Ayrıca Jackie’ın Soyunun (StripForJackie) adında bir sosyal medya kampanyası peyda oldu ve insanlar kayakçıyı destekleyen dövizlerle neredeyse çıplak pozlar verdiler. Kampanyanın Facebook sayfasında, hareketin “Bazı kadınlar dövölür ya da öldürölürken, diğ-erleri tecavüze uğrarken medyanın insanların dikkatini ülkesini Olimpiyat Oyunları’nda temsil eden yetenekli, güzel ve

özgüvenli bir kadına çevirdiğine dikkat çekmeyi” amaçladığını belirtmişlerdir.

Lübnan çoğu zaman söylendiği kadar özgürlükçü değil; Chamoun özür dilediğinde bunu tasdik etti. Skandalın patlamasının ertesi günü Facebook sayfasında yaptığı paylaşımda “Hepinizden özür dilemek istiyorum. Lübnan’ın muhafazakâr bir ülke olduğunu ve kültürümüzü yansıtan imgenin bu olmadığını biliyorum. Bunu eleştirmek isterseniz sizi anlarım,” diye yazdı. “Olimpiyatlara katıldığım için daha önce hiç görmediğim fotoğraflar artık paylaşılıyor. Bu üzücü. Bunları görmüş olan herkesten tek isteğim bunun yayılmasına engel olmanızdır. Böylece ben de gerçekten önemli olan şeylere odaklanabileceğim: eğitimim ve yarışlar.”

Chamoun’un özür dilediğini görmek üzücü olsa da bazı Lübnanlıların onu savunduğunu görmek memnun ediciydi. El-Mehdi özür dilememiştir. Kasten, politik bir hareket için çıplak poz vermiş olmasına rağmen Mısır’da sosyal medyada Chamoun’un kine denk, *StripForAliaa* gibi bir kampanya olmamıştır. Görebildiğim kadarıyla Aliye el-Mehdi’nin çıplak fotoğrafı ile dayanışmaya en yakın hareket, her ne kadar o niyetle yapılsa da Mısırlı sanatçı Nadine Hammam’ın *Tank Girl* [Tank Kızı] adındaki sanat eseri idi. Pembe bikini üstü giyip bacaklarını iki yandan sarkıtarak pembe bir tanka binen bir kadını gösteriyordu, tankın silahından da pembe fareler çıkıyordu; bir tür boşalma. Eser “Git Kendini Sev” kelimeleriyle sarılmıştı.

Ben Hammam’ın *Tank Kızı*’nı doğrudan askeri cuntanın, dolaylı olarak ise Mısır toplumunun “bekâret testleri” ve “Mavi Sutyenli Kız” diye bilinen kadına yapılan saldırı aracılığıyla ortaya kadın cinselliğine dair duydukları korkunun bir eleştirisi olarak okudum.

Gögsünü tekmeleyen askerlerin insafına kalmış Mavi Sutyenli Kız yerine Hammam askeri simgelerin en güçlüsü

olan tankı “Pembe Sutyenli Kız”ın insafına bırakmış. Bir askeri doktor “bekâret testi” yapabilsin diye zorla bacaklarını açmak yerine, Hammam’ın Pembe Sutyenli Kızı’nın bacakları ülkemizdeki güçlerin maço amblemini kontrol etmek için açılmış durumda. “Git Kendini Becer” iması ve silah/fallikten fışkıran fareleriyle Hammam’ın eseri ayrıca el-Mehdi’nin çıplaklık kullanımına benzer bir şey de söylüyor: Kadın bedeni, başlı başına bir çekişme ve kışkırtma alanıdır. El-Mehdi’nin öfkelenirdiği erkekler nefretle ama bir yandan da büyülenmiş biçimde internet sitesine koşturarak geri geliyorlardı. Hammam da bir tankın silahından koşturran sıçanlar çıkardı, bu hareket hem dehşet hem de tahrik sonucu uyarılma ve doruğa ulaşmayı barındırıyordu.

Talking Back: Thinking Feminist, Thinking Black [Sesini Yükseltmek: Feminist Düşün, Siyahi Düşün] kitabında Bell Hooks, en çok acının kamusal ve özel alan arasında kalan alanda verilebileceğini kabul ediyor:

Bu ayrımın nasıl süregelen tahakküm uygulamalarıyla ilişkili olduğunu görüyorum (özellikle de yakın ilişkileri düşününce ırkçılığın, cinsiyetçiliğin ve sınıf sömürsünün günlük yaşamlarımızı zedeleyip insanlıktan çıkardığı yerlerde: orada kendimizden en çok uzaklaşıyor, dehşete düşüyor ve parçalanıyoruz). Tahakkümün kamusal gerçekliği ve kamusal yapısı özel alanı baskı ve sömürünün gerçek zemini haline getiriyor. Bu yüzden kamusal olanla özel olanın buluştuğu noktalar hakkında konuşmanın, bu iki alanı bağlamanın çok kritik olduğunu düşünüyorum. Tahakkümü bitirmekten bahsedenler bile bu ikisini ayıran alanı yıkmaktan korkar görünüyorlar.

Bu kitap, benim kamusal ve özel ayrımını yıkmaya katkımıdır. Ben de kültürümün ve inancımın ürünüyüm. Kendimi özgürleştirmek için mücadele ettiğim tabuların ve sızlıkların kızısıyım ben. Cinsel hayatlarımızı boğan ve onları

mayın tarlasına çeviren baskıcı güçlere karşı mücadele eden, toplumlarımızı siyasi olarak boğan baskıcı güçlere karşı azimle ve ısrarla savaşılan her kadının kız kardeşiyim. Dışarıdaki siyasi despotlara karşı protestoda yürüyen ve içerideki kişisel despotlara karşı da protestoya devam eden kadının en iyi arkadaşıyım.

Toplumlarımızı özgürleştirecek olanlar; dışarıdaki ve içerideki baskıcı güçlere karşı mücadeleleri birbirlerine bağlayan kadınlardır. Biz de Bell Hooks'un bahsettiği kamusal ve özeli ayıran alanı da cesurca yıkarken bu mücadelede yer almalıyız. Ayaklarımız sokaktayken ve "Ekmek, Özgürlük, Sosyal Adalet, İnsan Onuru!" sözlerini yüksek sesle söylerken yapmalıyız. Sokaklardaki ve evdeki özgürlük şiarı budur.

Sessizlikle, yabancılaşmayla ve şiddetle savaşırken kelimeler önemlidir. Kelimeler varlıklarımızın gezegenlerine ekilmiş bayraklardır; ben buradayım, bunun için savaşıyorum ve beni susturma girişimlerinize rağmen hâlâ buradayım, der. Bir o kadar önemli biçimde kelimeler birbirimizi bulmamızda; bizi boğmak ve kırmakla tehdit eden yalnızlığı aşmamızda yardım eder. Kelimeler burada olduğumuzu söyler.

Sonsöz

Kızımın bir oğlan kadar özgürce sokaklarda dolaşabileceği bir Mısır istiyorum. Hayattaki her şeyi deneyimlemesini, kimsenin de ona bakıp, “Sen bir kızsın, neden bunu yapıyorsun?” dememesini istiyorum. Mısır’ın, kızımın dağlara tırmanabileceği, isterse boks yapabileceği, istediği her şeyi yapabileceği ve kimsenin ona bakıp bir oğlan değil de kız olduğu için onunla alay etmeyeceği ve aynı zamanda mütemadiyen ona, “Gelin olmak nasip olsun,” denmeyeceği bir yer olmasını istiyorum. Gelin olmak hayatın amacı değildir. Öncelikle neysen o olmalısın, ne olmak istiyorsan onu; ardından bir eş ve bir anne ve istediğin her şey olmalısındır çünkü anne olabilmek için önce kızıma aktarabileceğin bir sürü başka şey olman gerekir.’

Amira, Mısır’da kadınlar için açılan öz-savunma kursu Egmedi’ye katılan bir anne. Etkinliğin büyük kısmında egzersizler yapılırken arka planda çalan müzikle dans eden ve balonunu elinden bırakmayan kızı Feyruz’u da getirmişti. Feyruz’a ne tür bir Mısır bırakacağı?

* Otuz iki yaşındaki Amira, dört yaşındaki kızı Feyruz’dan bahsediyor.

2013 yılının şubat ayında bu kitabı yazmak ve oradaki kadınlarla daha yakın çalışmak için yeniden Mısır'a taşındım. O yıl, yeni çıkan birçok feminist taban hareketinden biri olan Mısırlı Kadınlar Birliği, üyeleriyle cinsel şiddet ve bununla savaşıma yolları hakkında konuşmamı istedi. Grup aslında eski Mısırlı feminist Neval El Seddavi'nin kurduğu ve feshedilmiş olan bir sendikanın yeni bir versiyonuydu. Mısır devrimi Ocak 2011'de başladığında, El Sadavi Tahrir Meydanı'na giderdi, kadın özgürlüğünün kuvvetli ve kararlı bir savunucusu olarak geçirdiği yıllardan ilham alan genç kadın ve erkekler de onun etrafına toplanırdı.

1990'larda gazeteci olmamdan kısa bir süre sonra El Seddavi ile birçok kez röportaj yaptım. Bana sıklıkla büyükanesinin Allah'ı "özgürlük, adalet ve sevgi" olarak tanımlamakta haklı olduğunu söylerdi. Bu tanımlama devrimimizin sloganı olan "Ekmek, Özgürlük, Sosyal Adalet, İnsan Onuru"nu duydukça aklıma geldi. Mübarek çekildikten sonra El Seddavi'nin New York'taki konuşmalarına katıldım, orada da seyircilere Sadat rejimi altında neden hapse atıldığını, "Özgür olabilmek için hapse girdim," diyerek anlatmıştı.

Mısırlı Kadınlar Birliği'nin canlandırıldığını, genç kadın ve erkeklerin feminist sorunlar üzerine birlikte çalıştığını görmekten memnun olmuştum. Benim yürüttüğüm bir tartışmada bilinçlendirme için bir kadın destek grubu kurmayı önerdim.

Böylesi bir gruba neden ihtiyacımız olduğu on dokuz yaşındaki bir kadın ayağa kalkıp bütün hüsrânını ortaya döktüğünde özellikle belirginleşti. "Çok öfke doluyum! Kimse ne kadar öfke dolu olduğumu tahayyül edemez!" dedi bize. Bu kelimeleri ağzından öyle bir hınçla çıkmıştı ki gerçekten tahayyül edebilmiştik. Nasıl da yararlanılacak bir güçtür o öfke!

Mevzubahis genç kadın, Alaa, bize başörtüsünü çıkarmak istediğini ama annesinin ona izin vermediğini ve babasının onu dövdüğünü söyledi.

“Kaçmak istiyorum. Kaçmalı mıyım?”

Ona, bu soruyu onun yerine cevaplayamayacağımı söyledim. Ama cevabı çoktan bildiğini ve bizim tartışmamıza gelmesinin bir sebebi olduğunu öne sürdüm. Alaa konuşurken, onun çıkmazı bana fazla sayıda ailenin kızlar ve kadınlara yaşattığı duygusal terörizmi anımsattı.

Alaa, gerçekten de başörtüsünü çıkarıp evi terk etti, ama yalnızca birkaç aylığına; çünkü Mısır kanununa göre henüz yirmi bir yaşını doldurmadığı için reşit kabul edilmiyordu. Zaman zaman destek grubumuza katılıyordu ve diğer üyelerimizden bazıları evi terk edebilmek için topladığı cesarete hayret ediyorlardı. Arap toplumlarında bu devasa bir adımdır.

Grubumuzun otuzlu yaşlarındaki bir üyesi olan Rania, bir seferinde Alaa’ya dönüp lafı dolandırmadan, “Nasıl yaptın? Bütün bunların hepsini on dokuz yaşında nasıl yaptın? Ben kendi başıma seyahate henüz geçen sene, otuz dört yaşındayken çıkabildim!” dedi. Rania grubumuzun en yaşlı üyesiydi, Alaa da en genci.

Böylesi konuşmaların sonucu olarak tecrübelerin ve mücadelelerin birleşmesi devrimi eve getiren şeydir.

“Eskiden kadınların erkeklerden daha aşağıda olduğuna inanırdım,” dedi on dokuz yaşındaki Menna. “Babam, annemle ikimizi kontrol etmeyi çok severdi. Devrimden önce kadınların öne çıkmaması gerektiğini düşünürdüm. Tahrir’e gidersem sarkıntılığa uğrar, taciz edilirdim falan; dolayısıyla evde kalmalıyım. Ve kaldım da. Ama annemle ikimiz birlikte gittik ve her şeyi yaptık ve gerçekten de farklı hissediyorum. İçimde bir şeyler koptu.”

“Küçük bir kız olduğum zamanlardan beri annemle babam bana, ‘İstediğin her şeyi yapmakta özgürsün, yalnız seyahat etmek hariç,’ demişlerdi,” diye anlattı otuz üç yaşındaki Menna. “Devrimden sonra protestocular olarak küçük görüldük. ‘Neden en başından gittiler ki?’ demeye başladılar. Biz ülkemizi savunmak için oradaydık. Neden erkekler bir zaferle dönerken ben onlara hizmet etmek için eve ait olacaktım?”

Destek grubumuz haftalık olarak buluşuyor. Üyeler mekânımıza kendi bıkkınlıklarını, umutlarını, öfkelerini ve akıllarında ne varsa onları getiriyorlar: Bu ister oraya gelirken sokakta yaşadıkları cinsel tacizden artakalan istismar edilmişlik hissi olsun, ister herhangi bir şekilde kendilerini rahatsız etmeye cüret eden birine bağırarak, itmek ya da vurmaya olsun.

Kadınlardan birkaçı, erkek arkadaşlarının ve iş arkadaşlarının destek grubumuzda tam olarak ne yaptığımıza dair şüphelerini aktardı. Bazı erkekler yalnızca kendilerine duyulan nefreti teşvik ettiğinden korkuyordu. İlginçtir, yalnızca sekiz ya da dokuz kadın (daha samimi bir ortam sağlamak ve herkese istediğinde konuşabilmek için yeterli zamanı sunmak adına grubu küçük tutuyorduk) erkeklerin yokluğunda buluştuğunda erkekler endişeleniyorlar.

Grupta etrafıma baktığımda on ya da yirmi yıl önce benim de vermiş olduğum mücadelelerin aynılarını veren kadınları görüyorum. Beni bu kadınlara bağlayan doğrudan bir hat var.

Zapt edilmesi mümkün olmayan bir öfke ve kararlılık görüyorum. Mısır’da azılı bir savaş sürüyor ve İslamcılarla askeri yöneticiler, yani bugünlerde ülkemle ilgili yayınlara egemen olan iki grup arasında değil. Mısır’ın kendini otoriter rejimden kurtarıp kurtarmayacağını belirleyecek olan gerçek savaş, devlet tarafından sokakta ve evde kurulup yüceltilmiş

ataerki ve durumu artık olduğu gibi kabul etmeyecek olan kadınlar arasındadır.

Ev içi şiddeti, evlilik içi tecavüzü, kadın genitalinin sakatlanmasını ve sokaktaki cinsel tacizi birbiriyle ilişkilendirmeli ve hepsini kadınlara yönelik işlenen suçlar olarak adlandırmalıyız. Ve tıpkı Başkan Mübarek'i devirmek için erkeklerin yanında durduğumuz gibi, şimdi de erkeklerin bizim yanımızda durmasına ihtiyacımız var.

Bu kitabın yazıldığı dönemde, birçok kadın el-Sisi rejiminin siyasi tutukluları olarak hapisshanedeydiler. Yirmi yaşındaki aktivist Sana Şerif ya da yirmi sekiz yaşındaki insan hakları savunucusu Yara Salam gibi kadınlar Drakon Kanunları'na benzer protesto karşıtı yasayı ihlal etmekten üçer yıl hapis cezasına çarptırılmışlardı. Mahkûmiyetlerinden her ne kadar tiksensem de onların tutuklanması, herkese kadınların Mısır devriminin bir parçası olageldiğini hatırlatmaktadır ve her ne kadar bu devrim uzun süredir erkeklerini kadınlarından daha fazla ansa da.

Sana'nın kız kardeşi Mona, yirmi sekiz yaşında bir bilim insanıydı. Tahrir Meydanı'ndan sesini bütün dünyaya duyurmuş ve *No Military Trials for Civilians* [Siviller için Askeri Yargılamaya Hayır]'ı kurmuştur. Bu kurum, Mısır'da askeri mahkemelerin sivilleri yargılamasına karşı çıkmaktadır. Mona ve Sana'nın aktivizmi sayesinde devrimimizi takip eden herkes ikisini de o esnada protesto karşıtı yasayı çiğnemekten aldığı cezanın temyizini hapiste bekleyen aktivist erkek kardeşleri Alaa Abd el-Fettah kadar tanıyordu. Kardeşler tam anne babalarının çocuklarıydılar; kıdemli aktivist Leyla Soueif ve insan hakları avukatı Ahmed Seif el-İslam'ın çocukları.

* Drakon, Atina'nın ilk kanun yapıcısıdır ve birincil olarak ceza kanununa eklediği katı cezalar ile bilinir. Batı dillerinde çok katı yasalardan bahsetmek için Drakon Kanunları benzetmesi kullanılır.

Protestolar yalnızca oğlanlar için değildir. Mısırlı kadınlar altmış yıllık askeri yönetime ve rejimin tek alternatifi olarak sunup Batılı müttefikleri kendi yönetimini destekleyecek şekilde korkutmaktan fazlasıyla memnun olduğu İslamcılara özgürlükleri, bedenleri ve zaman zaman da hayatları pahasına direndiler.

Kültürümüz ve dinimizle elbet hesaplaşacağız; aynı paranın diğer yüzünde duran askeri yöneticiler ve İslamcılarla da. Böylesi bir hesaplaşma özünde feministtir. Ve bizi nihayet özgürleştirecek olan da budur. Kadınlar! Bizim öfkemiz, bizim azmimiz, bizim cüretimiz ve cesaretimiz ülkelerimizi kurtaracak.

Teşekkürler

Bu, kolay yazılan bir kitap değildi. Hâlâ uğradığım saldırının ardından meydana çıkan travmayla mücadele ederken kendi tecrübelerimin bazılarını paylaşmak zorlayıcı oldu ama birçok kişinin desteği ve sevgisi sayesinde buna göğüs gerebildim. Annem ve babam, Raga ve Ahmed Tarif; kız kardeşim Nora; erkek kardeşim Ehab ve eşi Aber; sevgili yeğenlerim Danah, Nour, Hanah ve Zeyn: aklımı korumamı sağlayan sevginiz için; ben ilelebet Manchester United'ı tutsam ve siz de ezeli rakibi Liverpool'un taraftarı olsanız da benimle futbol izlediğiniz için; kitap tavsiyeleri için ve bir şeyleri aklıma bile gelmeyen biçimlerde görmemi sağladığınız için teşekkür ederim. Benimle zor konuları ele alıp tartışmaktaki istekliliğiniz hep feminizmimi ve mücadelemi besledi, aynı fikirde olmadığımız zamanlarda bile. Bu kitabın bazı kısımlarını okumanın ailem için zor olacağını biliyorum. Size önceden teşekkür ederim. Temsilcim Jessica Papin'e minnettarım: Bana olan inancın, birçok zor günde beni ayağa kaldırdı ve birçok kesintisinin arasında bu kitabı besledi. Farrar, Straus and Girous'daki editörlerim Mitzi Angel ve Will Wolfslau'ya teşekkür ederim. Sabrınız ve yaz-

dıklarına sunduğunuz isabetli değerlendirmelerinizin rehberliğinde ilk bölümlerden bu kitaba doğru yol aldım.

Birçok Şehirde teşekkür edeceğim çok arkadaşım var, ziyaret ettiğim birçok yerde bana kendimi evimde hissettiren herkese sevgiler. Yalnızca birkaçını saymak gerekirse: New York City’de Dirk Eusterbrock, Janne Teller, Robin Morgan, Gloria Steinem ve Mary Jasmine Yostos’a bana destek oldukları, beni besledikleri, bana borç verdikleri ve bu kitabı yazabileceğime inandıkları için teşekkür ederim. Kahire’de: RaŐa Kamel, Tarık Selam, Koert Debeuf, merhum Basem Sabri ve Ahmed Gaffar, Ayman Asur, Amire Ali ve Yasmin el-RaŐidi’ye sonsuz sohbet geceleri, balkonumda jöle-kola, futbol maçları ve akıl koruyan müzik ve danslar için teşekkür ederim.

Sarahı Nagib, Rami Yakub ve Mahmud Salem’e serbest bırakıldıktan sonra yardımına geldikleri için; Nasser Veda-di, Anne-Marie Slaughter, Nicholas Kristoss, Zeynep Tüfekçi ve gözaltına alındığımı duyurarak serbest bırakılmam için mücadele eden herkese; kaybolan meslektaŐlarını aramaya gelip İçişleri Bakanlığı’nda beni bulup yardım etmeye çalışan doktorlara; akıllı telefonunu dayak yemem ve gözaltına alınmamla ilgili *tweet* atmam için kullanmama izin veren aktiviste; o *tweet*’e cevap verip serbest bırakılmama yardım ettiği için Alec Ross’a teşekkür ederim. Ve #freemona ile *tweet* atıp serbest bırakılmama bir Şekilde yardım eden herkese koca bir teşekkür. Ebediyen minnettarım. Dirk, ameliyatımdan sonra bana baktığın için teşekkür ederim. H: hayatta kaldığın için mutluyum ve hayattaki iniŐ çıkıŐlara değer veriyorum, çoğunlukla çıkıŐlara.

Bizden nefret ediyorlar çünkü bizi kontrol etmek için güç birliği yapan “devletin” ve “sokağın” ittifakından kurtulduğumuz anda bir hesaplama talep edeceğimizi biliyorlar.

Toplumsal dayatmaların, geleneklerin ve ataerkinin önünde bir kadın olarak yaşamımızı özgürce sürdürebilmek; bedenimizle, tercihlerimizle, arzularımızla, gerçek mânâda bir bütün olarak var olmaya çalışmak oldukça zor.

Gazeteci ve aktivist Mona Eltahawy, kadın haklarının Ortadoğu’daki serüvenini geniş bir perspektifle ele alırken kadınlarımızın “kanunlar” ve “dini dayatmalar” çerçevesinde nerede durduğunu gözler önüne seriyor. Kadınların yaşamsal haklarını savunmak için gerçekleştirecek bir devrimin ne kadar önemli olduğunu da vurguluyor.

Başkaldıran Beden, başkaldırının cezayla değil, mükâfatla sonlandırılacağı özgür yarınlann ütopyadan ibaret olmadığını hatırlatan umut ve öfke dolu bir manifesto...

www.epsilonyayinevi.com

online alışveriş: kitap365.com

KDV'den
Muafır.